

A MEGYEI TANÁCS
MŰVELŐDÉSÜGYI
OSZTÁLYÁNAK
KIADVÁNYA

1963

DECEMBER

Magyar Köztudományi Társaság

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

TARTALOM

<i>Bernics Ferenc</i> : A művelődésügyi szakigazgatási szervezet korszerűsítése	
Baranya megyében — — — — —	4
<i>Hargitai Ottó</i> : A gyenge tanulók aktivizálásáról — — — — —	8
<i>Bárdi László</i> : Az átmenet néhány kérdése a pécsváradai iskolában — — — —	12
<i>Kiss Imre</i> : A mezőgazdasági gyakorlatok oktatásáról — — — — —	17
<i>Szilágyi János</i> : A nevelő és a gyermek kapcsolatáról — — — — —	21
<i>Petz Vilmos</i> — <i>Pirisi Jánosné</i> : Előkészítés az I. osztályra — — — — —	24
<i>Bank Jánosné</i> : Út az iskolába — — — — —	28
<i>Hoffmann Ottó</i> : Fogalmazás az V. osztályban — — — — —	31
<i>Csontos Sándor</i> : Feleltetési módszereimről — — — — —	39
<i>Farkas Béla</i> — <i>Szabó Ferenc</i> : Szöveges feladatok megoldása az alsó tagozatban	44
<i>Szendró Miklós</i> : Napközis tanulók munkája az esztétikus környezet kialakításáért	48
<i>Varga Elemér</i> : Eszköz a szögek, háromszögek és négyszögek szemléltetésére, valamint szerkeszthetőségükre az általános iskolában — — — — —	54

ÉLMÉNYEK—TÖRTÉNETEK

<i>Raffai Sarolta</i> : Két történet — — — — —	58
<i>Vajda István</i> : A megkerült takarékbélyeg — — — — —	60
<i>Horzsa Sándor</i> : Megmentjük Antit a bukástól — — — — —	62
<i>Déri Antal</i> : Pistike fagyija — — — — —	64
<i>Vörös Dezső</i> : Béla — — — — —	65
<i>Bocz György</i> : Szülők az iskoláról — — — — —	66

A PÉCS-BARANYAI NÉPMŰVELÉSI TANÁCSADÓ KÖZLEMÉNYEI

A népművelési felügyelők évvégi jelentéseiből — — — — —	68
<i>Krékity Lajos</i> : Községfejlesztés a kultúra szolgálatában — — — — —	77
<i>Dr. Takács József</i> : A bolyi körzeti előadói munkaközösségről — — — — —	83
<i>Szücs Árpád</i> : Hogyan alakítottam ki körzeti munkámat? — — — — —	88
<i>Baló István</i> : Az együttműködés tapasztalatai és módszerei Pécs város művelődési házában — — — — —	90
<i>Lippenszky István</i> : Egy új művelődési ház tervei — — — — —	94
<i>Antal Gyula</i> : A cigányok közt végzett népművelési munka tapasztalataiból —	97
<i>Forró József</i> : Hogyan szerveztem meg a mohácsi cigányok népnevelését? —	102
<i>Lemle Géza</i> : A múzeumi hetek tanulságai: — — — — —	104
<i>Halász Rezső</i> : A beszélő kiállításról — — — — —	108
Olvassuk az Ezerkestert — — — — —	111

ISMERD MEG BARANYÁT

<i>Dr. Szinkovich Márta:</i> Sorozás a feudális-kori Baranyában — — — — —	114
<i>Kiss József:</i> Részletek Drávaszabolcs történetéből — — — — —	119
<i>Bernáth János:</i> A rózsafai Kossuth MG Termelőszövetkezet története — — — — —	124
<i>Dallos Nándor:</i> Ha bányász vagy, ne búsulj!... — — — — —	131
<i>Pápay Jenő:</i> Süttő Ignác halála Sellyén — — — — —	135
<i>Dr. Rónai Béla:</i> A honismeret baranyai úttörői: Németh Béla — — — — —	138
<i>Dr. Vargha Károly:</i> Kazaliczky Antal színművész és színmű író — — — — —	142
<i>Dinyési János:</i> A honismereti szakkör Kaposi emlékünnepsége Somogyhárságyon	145
<i>Vöröss László Zsigmond:</i> Élet a Szaporca-környéki mocsarakban — — — — —	148
<i>Mándoki László:</i> Baranya népe — — — — —	151
<i>Romvári Ferenc:</i> Modern Magyar Képtár — — — — —	153
<i>Kiss Attila:</i> Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza című könyvéről — — — — —	155

FILM-SZÍNHÁZ

A baranyai filmszínházak fejlődéséről — — — — —	157
<i>Mészáros Bálint:</i> Néhány jótanács a propaganda munkához — — — — —	158

KÖNYVESPOLC

<i>Józsa Dénes Piroška:</i> Folytatjuk a könyvtárak tanácsi kezelésbe adását — — — — —	164
<i>Sárdi Ilona:</i> A hangshíradó, mint propagandaeszköz — — — — —	168
<i>Szigetváry Sándorné:</i> A népművelési autó életéből — — — — —	171
Pályázatainkról — — — — —	175

HÍREK — — — — —	180
Iskoláink életéből — — — — —	181
A népművelés hírei — — — — —	183

KIADVÁNYUNK MUNKATÁRSAI

Antal Gyula, népművelési előadó, Pécs
Baló István, művelődési ház igazgató, Pécs
Bank Jánosné, általános iskolai nevelő, Szigetvár
Bárdi László, gimnáziumi tanár, Pécsvárad
Bernáth János, szakfelügyelő, Pécs
Bernács Ferenc, művelődésügyi osztályvezető helyettes, Pécs
Bócz György, általános iskolai igazgató, Komló
Csontos Sándor, gimnáziumi tanár, Komló
Dallos Nándor, népművelési tanácsadó főelőadja, Pécs
Déri Antal, általános iskolai igazgató, Szentlőrinc
Dinyési János, általános iskolai nevelő, Somogyhárságy
Farkas Béla, általános iskolai nevelő, Csikóköstöttös
Forró József, MTH iskolai tanár, Mohács
Halász Rezső, MÁV főintéző, Pécs
Hargitai Ottó, általános iskolai nevelő, Újmohács
Hoffmann Ottó, szakfelügyelő, Szederkény
Horzsa Sándor, általános iskolai nevelő, Komló
Józsa Dénes Piroska, könyvtáros, Pécs
Krekity Lajos, járási népművelési előadó, Pécsvárad
Kiss Attila, múzeológus, Pécs
Kiss Imre, főiskolai tanár, Pécs
Kiss József, általános iskolai nevelő, Harkány
Lemle Géza, népművelési csoportvezető, Pécs
Lippenszky István, népművelési főelőadó, Pécs
Mándoki László, múzeológus, Pécs
Mészáros Bálint, műsorpropaganda csoportvezető, Pécs
Pápay Jenő postahivatal vezetője, Sellye
Petz Vilmos, általános iskolai nevelő, Nagyhársány
Pirisi Jánosné, szakfelügyelő, Szigetvár
Raffai Sarolta, általános iskolai tanár, Uszod
Romváry Ferenc, múzeológus, Pécs
Dr. Rónai Béla, főiskolai tanár, Pécs
Sárdi Ilona, könyvtáros, Pécs
Szabó Ferenc, vezető szakfelügyelő, Pécs
Szendró Miklós, megyei szakfelügyelő, Pécs
Szilágyi János, gyermekotthon igazgató, Bükkösd
Szigetváry Sándorné, *Szilágyi János*, gyermekotthon igazgató, Bükkösd
Dr. Szinkovich Márta, az állami levéltár vezetője, Pécs
Szücs Árpád, általános iskolai igazgató, Baranyajenő
Dr. Takács József, TIT megyei titkár, Pécs
Vajda István, általános iskolai igazgató, Bükkösd
Varga Elemér, általános iskolai igazgató, Mohács
Dr. Vargha Károly, főiskolai tanár, Pécs
Vörös Dezső, általános iskolai igazgató, Hidas
Vöröss László Zsigmond, főiskolai tanár, Pécs
 Címlaprajz: *Soltra Elemér* munkája

BERNICS FERENC

A művelődésügyi szakigazgatási szervezet korszerűsítése Baranya megyében

Alig telt el két év azóta, hogy művelődésügyi szakigazgatási szervezetünkben — az élet sürgető követelésére — új keretek jöttek létre: a járási, városi művelődésügyi osztályok. Most pedig újra korszerűsítésről, átszervezésről beszélünk. Föltehető a kérdés: szükséges-e, helyes-e az apparátus újbóli revíziója?

Két évvel ezelőtt az átszervezés szükségességét azzal indokoltuk, hogy a művelődésügyi szakigazgatást közelebb kell vinni az élethez, a pedagógusokhoz, a népművelés munkásaihoz; mert a szocializmus építése olyan fejlődési szakaszba érkezett, amikor a kulturális jellegű feladatok megoldása fokozott mértékben előtérbe került. Világossá vált, hogy a megváltozott új társadalmi követelményeknek a megyéhez centralizált művelődésügyi vezetés nem tud megfelelni, és szükség van a helyi viszonyokat jobban ismerő és figyelembe vevő differenciáltabb vezetésre: a feladatok, hatáskörök járási decentralizálására.

Az azóta eltelt két év az átszervezés helyességét igazolta és leszögezhetjük, hogy megyénk művelődésügyében elért előrehaladásunkban jelentős szerepük volt a járási, városi művelődésügyi osztályainknak.

Anélkül, hogy a fejlődés mélyreható elemzésével foglalkoznánk, megállapítható egy hallatlan méretű mennyiségi felfutás mind a közoktatás mindpedig a népművelés vonatkozásában. *Az elmúlt két év alatt művelődésügyünk tömegbázisa soha nem tapasztalt mértékben kiszélesedett; a tanulás, a népművelés népmozgalommá vált.* Jelenleg megyénkben a lakosság több mint 20%-a vesz részt iskolai jellegű szervezett oktatásban, tehát minden ötödik ember tanul! Népművelési rendezvényeinket évente százezres tömegek látogatják; 323 községünkben 241 rendelkezik művelődési otthonnal, klubbal; könyvtári és mozi-hálózatunk szinte teljesen kiépült, stb.

De mindez csak a fejlődés mennyiségi oldalát érzékelteti! *A mennyiségi fejlődéssel egyidejűleg növekedtek és tovább növekszenek a minőségi követelmények is!* A több mellett jobbat, színvonalasabbat, korszerűbbet várnak a kultúrforradalom, a művelődés vonzásában élő és egyre igényesebb tömegek!

Ha a művelődésügyi szakigazgatási szervezetünket ebben az új helyzetben; a nagymérvű mennyiségi felfutással egyidejűleg jelentkező minőségi követelmény-növekedésben vesszük szemügyre, meg kell állapítanunk, hogy működé-

sének hatékonysága már nem kielégítő, továbbfejlesztésre, korszerűsítésre szorul. A probléma országos jellegű!

A Baranya megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya ezért a Művelődésügyi Minisztérium és a Megyei Tanács VB hozzájárulásával kidolgozta az apparátus korszerűsítésének tervezetét, melynek kísérleti jellegű végrehajtásához az illetékes szervektől engedélyt kapott. A következőkben a Művelődési Tájékoztató olvasóinak erről a kísérletről kívánok beszámolni.

Abból az elképzelésből indultunk ki, hogy a korszerűsítést úgy kell végrehajtani, hogy a megyei és járási művelődési osztályokon az eddiginél nagyobb lehetőség legyen a színvonalasabb tartalmi munkára, de egyben növekedjék az igazgatási, szervezési, gazdasági munka szakszerűsége, minősége is.

Mindezt a decentralizáció tökéletesítésével, az operatív feladatokkal túlterhelt járási szervezeti megerősítésével és elsősorban a megyei művelődésügyi osztályon, a munkaköröknek racionálisabb felosztásával kívánjuk megvalósítani. A szervezeti és működési korszerűsítésnél figyelembe kellett vennünk a következőket:

Az iskolák, intézmények hálózatának mennyiségi bővülése és az iskola-reform végrehajtásának fokozott tartalmi, minőségi követelményei miatt szükségessé vált egyrészt az igazgatási, szervezési, gazdálkodási jellegű feladatoknak, másrészt a tartalmi, nevelési, oktatási reszortoknak különválasztása. Bebizonyosodott, hogy a munkaköröknek intézmények szerinti felosztása; tehát a külön óvodai, általános iskolai, középiskolai, stb. előadók rendszeresítése, már nem korszerű, mert az ilyen „intézményi mindenestül” előadók nem képesek minden vonatkozásban egyaránt igényes munkát végezni. *Szükséges tehát az intézményi (horizontális) szervezésről áttérni a tematikus (vertikális) szervezetre.* Az ilyen jellegű szervezet kialakítását egyébként indokolja a Művelődésügyi Minisztérium hasonló, vertikális jellegű felépítése is.

Mivel a gazdálkodási, tervezési, szervezési feladatok növekedése folytán a megyei osztályon nagyfokú túlterhelés állt elő; szükséges ennek megszüntetése *gazdálkodási csoport létrehozása* útján. A járási művelődésügyi osztályoknál a nagyon megterhelt gazdasági felügyelők tehermentesítését részben átcsoportosításból nyert létszámemeléssel, részben pedig a tanulmányi és népművelési felügyelők helyett kialakított oktatási és népművelési előadók igazgatási jellegű feladatainak kialakításával kell megoldanunk.

Az elmúlt két év tapasztalatai bizonyították, hogy a szakfelügyelet megyéhez centralizált irányítása már nem megfelelő. A megyei osztály képtelen volt a szakfelügyelet megfelelő összefogására, koordinálására az iskolák, intézmények felügyeleti és továbbképzési igényeinek maximális kielégítésére. De a szakfelügyelet megyei centralizmusának megszüntetését igényelték a járási, városi művelődésügyi osztályok is, akik a már leadott személyügyi, gazdálkodási, általános felügyelői hatáskör mellé joggal követelték, mint az iskolák, intézmények gazdái, a szakfelügyeletet is. Ennek az igénynek a kielégítése nem más, mint a decentralizálás továbbfejlesztése, tökéletesítése. Az az átmeneti gyakorlat, hogy egy-egy szakfelügyelő több járás felügyeletét egyidejűleg lássa el hatásköri és koordinációs problémák miatt nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. *Meg kellett oldani tehát az általános iskolai szakfelügyelet decentralizálását.*

A népművelési intézményhálózat kiépülése, a körzeti hálózat létrehozása szükségessé tette a népművelési tevékenységet jobban átfogó, a járási művelődési házakra épülő *szakreferencia kiépítését is.*

Végezetül, mindenekelőtt a megyei művelődési osztályon, szükségesnek mutatkozott az *osztályvezetés túlterhelésének megszüntetése* függetlenített osztályvezető helyettes beállítása. Ezáltal, a feladatok megfelelő elosztásával, lehetővé vált a jobb kapcsolat kiépítése a járási, városi művelődésügyi osztályokkal, végrehajtott bizottságokkal, pártbizottságokkal; vagyis megjavítható a megyei osztály területi tevékenysége az egységes művelődési szemlélet és gyakorlat jegyében.

A korszerűsítés, átszervezés kísérleti végrehajtásában még a következő alapelvek érvényesítésére törekedtünk:

a) *A decentralizálás továbbfejlesztése.* (A szakfelügyelet leadásán túl megvizsgáljuk bizonyos feladatoknak, hatásköröknek a községi tanácsokhoz, igazgatókhoz, intézményvezetőkhez való leadását is!)

b) Az apparátus létszámának megállapításánál *normák* megállapítása a terület iskoláinak, intézményeinek, a nevelőknek, a tanóráknak, valamint a népművelési szakreferenciánál az intézmények, szakkörök és népművelési formák számának figyelembe vételével. A szakfelügyeletnél a létszámnormákkal egyidejűleg kidolgoztuk különböző órakedvezménnyel rendelkező *szakfelügyelő-típusokat*, (6, 8, 12 óra-kedvezmény.)

c) Az átszervezést úgy hajtjuk végre, hogy az *minimális költségkihatással* járjon és lehetőleg ne növelje a függetlenített igazgatási állományt.

d) Nagy gondot fordítunk az átszervezett és járásokhoz leadott szakfelügyelet, valamint általános *felügyelet helyes munkastílusának kialakítására.* A felügyelet nem akadályozhatja az iskolai élet nyugodt munkaritmusát az ellenőrzések számának a szükségesnél nagyobb mérvű emelésével és az úgynevezett brigádlátogatások, frontális ellenőrzések módszerét sem szabad alkalmazni.

A felügyeleti tevékenységet mindenekelőtt a segítség, tanácsadás, a jó módszerek, tapasztalatok terjesztése kell, hogy jellemezze. Természetesen ez nem jelentheti, hogy a szükséges állam fegyelem ellenőrzésére ne terjedjen ki a felügyelet figyelme.

A megyei és járási művelődésügyi osztályaink felépítését a kísérleti évben a következőképpen alakítottuk ki:

I. Megyei Művelődésügyi Osztály
osztályvezető
osztályvezető helyettes

<i>Iskolai csoport</i>	<i>Gazdasági csoport</i>	<i>Népművelési csoport</i>
1 csoportvezető	1 csoportvezető	1 csoportvezető
3 nevelési előadó	1 gazdálkodási előadó	1 ismeretterjesztési előadó
1 szakoktatási előadó	1 terv-statisztikai és	1 művészeti előadó
2 igazgatási előadó	beruházási előadó	1 népművelési előadó
	1 munkaerőgazdálkodási,	1 igazgatási előadó
	bér- és munkaügyi előadó	

Az osztály létszáma 18 fő; tehát az átszervezéssel nem változott. Új munkakör az osztályvezető helyettesé. Ugyancsak újak az iskolai csoportban a nevelési, szakoktatási és igazgatási előadói munkakörök. Ezek az előadók nem intézmény-típusonként (óvodák, általános iskolák, középiskolák, stb.) hanem tematikusan, minden iskolatípusra kiterjedően osztják fel a munkaterületet.

Pl. az egyik *nevelési előadó* feladata az általános és középiskolai igazgatók, osztályfőnökök, felfüggetlenített járási általános felügyelők pedagógiai, nevelési jellegű munkájának irányítása, összefogása; a szülők körében végzendő pedagógiai propaganda elvi irányítása, stb. A *szakoktatási előadó* végzi az általános és középiskolai munkaoktatás irányítását. Az egyik *igazgatási előadó* munkakörébe tartozik a járási, városi művelődésügyi osztályok, valamint a közvetlen megyei irányítású intézmények (középiskolák, nevelőotthonok, stb.) igazgatási, szervezési ügyeinek elvi ill. közvetlen irányítása és ellenőrzése, stb., stb. Hasonló jellegű a népművelési csoporton belül működő igazgatási előadó munkaköre, aki a *népművelési igazgatási teendőket* látja el.

Új az Osztály szervezetében a *gazdasági csoport*, melynek létrehozását az előzőekben már indokoltam. Nagyon lényeges, hogy ez a csoport a *művelődés egységében* (oktatás és népművelés) végzi munkáját. Ugyancsak fontos annak hangsúlyozása, hogy ez a csoport igen szoros kapcsolatot tart az iskolai és népművelési csoporttal ill. azok igazgatási előadóival pl. az intézményhálózat fejlesztésének az éves és távlati terveknek, költségvetésnek, munkaerőgazdálkodási terveknek, stb. kidolgozásában.

A megyei osztály közvetlen irányítása alá tartoznak, mint külső munkatársak, a *középiskolai szakfelügyelők, általános iskolai vezető szakfelügyelők, valamint egyéb járásokhoz nem decentralizált szakfelügyelők* (pl. diákotthoni, gyermekotthoni, nemzetiségi, gyógypedagógiai, stb. szakfelügyelők). Az általános iskolai vezető szakfelügyelők járással nem rendelkeznek, az ő feladatuk a járási osztályokkal, minisztériummal, OPI-val együttműködve a járási szakfelügyelet irányítása. Közvetlen összefogójuk az iskolai csoportvezető, ill. az egyik nevelési előadó (metódikus).

II. Járási, városi Művelődésügyi Osztály:

	osztályvezető	
oktatási előadó	gazdálkodási előadó	népművelési előadó
	adminisztrátor	

Ezeknek az osztályoknak a létszáma a járás, város nagyságától függően általában 5—6 fő. Nagyobb járásnál (pl. siklói) 2—2 oktatási, gazdálkodási ill. népművelési előadó van. Újszerű a szervezeti felépítésben és működésben a következő: Az *oktatási előadók* kettős funkciót látnak el. Egyrészt összefogják és irányítják a járási függetlenített általános felügyelőt (ez az eddigi tanulmányi felügyelőnek felel meg) és a decentralizált A, B, C szakos, alsó tagozatos és óvodai szakfelügyelet; másrészt tanügyigazgatási munkát végeznek. A *népművelési előadók* funkciója is kettős. Egyrészt a most kiépített tiszteletdíjas szakreferensek, valamint a járási művelődési ház és járási könyvtár segítségével végzik a felügyeleti munkát; másrészt ellátják a népművelési igazgatási teendőket.

Az ismertetés szűkreszabott keretei természetesen nem teszik lehetővé, hogy a korszerűsítési kísérlet részletesebb ismertetésére és a működés mechanizmusára is kitérjek. Minden kísérlet próbaköve végsősoron a gyakorlat. A Baranya megyei Művelődésügyi Osztály kezdeményezése mindenesetre országos figyelem központjában van és a gyakorlati megvalósulás tapasztalatai fogják majd eldönteni a bevezetőben feltett kérdést: hogy helyes-e és hogyan helyes a művelődésügyi szakigazgatási szervezet korszerűsítése?

HARGITAI OTTÓ

A gyenge tanulók aktivizálásáról

Iskolánkhoz az 1962/63-as tanévben bekörzetesítették a sárháti iskola felső tagozatát. Ezek a tanulók korábban az alsó tagozattal együtt egy tanulócsoporthoz tartoztak. Ilyen adottságok mellett alacsonyabb tudásszinttel kezdték itt a munkát, mint a mi osztott iskolánk tanulói. Ez a tény új feladatok elé állította nevelőinket. Nem láttuk biztosítottak az osztállyal való kollektív munka lehetőségeit, a szükséges előrehaladást s a megfelelő eredményeket. Azt is felismertük, hogy eddig alkalmazott módszereinken is a szükségesnek megfelelően változtatnunk kell.

A problémát magam a földrajzban kívántam megoldani. Erre ösztönzött szakfelügyelőm is, aki a továbbiakban is segített munkámban. Az eredményesség érdekében mélyebb vizsgálatot kívántam folytatni, s ezért úgy döntöttem, hogy kísérleteimet csak egy osztályban, a VI.-ban folytatom.

Munkám első feladatának tekintettem a *helyzetfelmérést*. Módszerként szóbeli és írásbeli felmérést alkalmaztam. Továbbá szükségesnek tartottam a tanulókkal való elbeszélgetést, jobb megismerésük érdekében. Kíváncsi voltam földrajzi tudásukon kívül arra is, mennyire képesek önállóan tanulni és milyen a viszonyuk a tanuláshoz.

Elsősorban a napköziben szerzett tapasztalatom alapján megállapítottam, hogy egyesek *önállóan* is tanulnak (Darabos és Vida), mások erre képesek lennének, de csak *ösztönzés* mellett (Molnár és Németh), *állandó segítség és ellenőrzés szükséges* (Szabó és Mamuzsics esetében). Az itt adott problémák: *nem akar, nem tud önállóan dolgozni*. Módszer: biztatás, serkentés, a tanulás értelmének beláttatása és állandó ellenőrzés.

Szóbeli felmérésem során tapasztaltam, hogy *a tanulók igen passzívak* s ennek oka nem csupán a gyengébb ismeretekben keresendő, hanem abban a megváltozott közösségi helyzetben is, amibe a tanulók kerültek. Félszegségük mellett gyengébb kifejezőképességük is gátolta őket a munkában való aktív részvételben.

Ellenőriztem a tanulók *olvasási készségét* s néhány tanulónál e téren komoly hiányosságot tapasztaltam.

A tanulók *földrajzi ismereteit* a következő súlyponti körökben vizsgáltam meg: térképismeret, topográfiai ismeret, földrajzi fogalmak, földrajzi összefüggések meglátása.

Az év elején írásbeli felmérést végeztem az alábbi kérdések alapján:

1. Mit jelöl a térkép zöld, barna és kék színe?
2. Mi az alföld?
3. Mi a különbség domb és hegy között?
4. Honnan látod, hogy a Mátra magasabb a Mecseknél?
5. Milyen típusú hegyeket ismersz?
6. Mit jelent ez a szó, hogy éghajlat?
7. Mi a jelentőségük a folyóknak?
8. Hol épül fel nagy iparvidék?
9. Merre van a térképen kelet?
10. A Dunántúl az Alföldnek melyik szomszédja?
11. Melyik ország az északkeleti szomszédunk?

Az eredmények:

	Sárhátiak			Újmohácsiak		
	helyes válasz	helytelen válasz	összesen (tanuló)	helyes válasz	helytelen válasz	összesen (tanuló)
1.	7	1	8	22	—	22
2.	3	5	8	18	4	22
3.	5	3	8	19	3	22
4.	1	7	8	15	7	22
5.	5	3	8	20	2	22
6.	1	7	8	18	4	22
7.	5	3	8	21	1	22
8.	4	4	8	20	2	22
9.	3	5	8	18	4	22
10.	2	6	8	17	5	22
11.	4	4	8	21	1	22

A kérdésekre adott válasz alapján a következő *általánosítás* volt levonható:

1. A térkép főszíneinek ismerete általában jó, az árnyalati különbségek nem tiszták (hogy barnább hegy magasabb, a sötétebb zöld alacsonyabb tájat jelöl).
 2. A fogalmak közül az elvont (éghajlat) és a tanulók által közvetlenül nem szemlélt objektumok (hegységek) kevésbé ismertek.
 3. A földrajzi összefüggések meglátásában is vannak hiányosságok.
- A felmérés alapján feladataimat a következőkben összegeztem:

Feladat:

1. A tanulók munkához való viszonyának megváltoztatása.
2. A tanulókkal való differenciált foglalkozás az órán.
3. A tanulók gátlásainak felszámolása.

A megoldás módja:

Biztatás, serkentés. A munka céljának beláttatása. Rendszeres ellenőrzés. A munka értékelése.

Akik ösztönzésre szorulnak, azoknál rendszeres ellenőrzés. Akik némi segítséget igényelnek, azok mellé tanulópár állítása. A komolyabb segítségre szorulóknak gyakori és közvetlen foglalkozás nevelővel.

Közvetlen érintkezés a tanulókkal. Izgalmat keltő eljárások mellőzése (számonkérés).

Feladat:

4. Kifejezőkészség fejlesztése.
5. A tanulás elsajátítása.
6. Az olvasási készség fejlesztése.
7. A térkép színjelzésének tudatosítása.
8. A földrajzi fogalmak megértése.
9. Gyakori szemléltetés. A fogalmak fokozatos bővítése.

A megoldás módja:

Több alkalmat biztosítani beszélgetésre. Esetenként megbízni a tanulókat egy-egy téma „előadásával”. Kapcsolat a magyar irodalmi órákkal.

Egy-egy anyagrész tanulásszerű feldolgozása az órán.

Olvastatás a tanórán önálló munka formájában. Szoros kapcsolat fenntartása a többi nevelővel.

Ennek megvilágítása konkrét esetekben. Gyakorlás és ellenőrzés.

A természeti tényezők egymás közti és a társadalmi tényezőkkel való összefüggése. A miért? kérdések állandó felszínén tartása.

Gyakori szemléltetés. A fogalmak fokozatos bővítése.

A feladatok meghatározása és a módszerek megjelölése után igyekeztem *tervszerűen* dolgozni. Tanítványaimat már az első hónapban megnyertem. Tapasztalták a sárhátiak megértő, segítő készségemet, s azt, hogy követeléseimből nem engedek.

Az órákon mindig *megjelöltem a részfeladatokat*, problémák keltésével felcsigáztam érdeklődésüket. (Pl. az órák végén gyakran ismertettem a földrajzi felfedezések korából való és egyéb érdekes földrajzi történeket.) Egyre aktívabban kapcsolódtak a munkába.

Az *otthoni tanulás* is problematikusnak látszott. Ebben úgy sikerült eredményt elérnem, hogy egy-egy problémára, jó jegy ellenében, otthoni munkával kerestek feleletet. Sok kudarc után, becsvágyukra való állandó hivatkozással, később többször értem el eredményt. Éppen a földrajz logikájánál fogva sikerült megszerettetnem a tárgyat. Az otthoni munkát azonban még mindig nehezítette a gyenge olvasási készség. Ezekkel a tanulókkal gyakran olvastattam az órán. Más kartárs is alkalmazta velük ezt az eljárást s így év végén elmondhattuk, hogy nem volt hiábavaló a munkánk.

Már az év elején *több anyagot tanulásszerűen dolgoztunk fel az órán*. Egy-egy bekezdés elolvasása után a szöveget szinte „átvittük” a térképre, majd azt megértve visszamondtuk. Ezt a reprodukálást legtöbbször a gyenge kifejezőkészséggel rendelkező tanulók végezték el. Az egyes bekezdések megtanulása után a bekezdések közti kapcsolat tudatosításával törekedtem a nagyobb összefüggések megláttatására, s ezzel a reprodukálást megkönnyítettem.

A sárháti tanulók az év vége felé már felismerték (2 tanulót kivéve) a tankönyvi szöveg térképi vetületét. Így a térképismeret, a szövegelmondás és a földrajzi gondolkodás egymást támogatva, fokozatosan fejlődött.

A tanulókkal való *differenciált foglalkozást* gyakran a következőképpen oldottam meg: gyengébb tanuló mellé jobb tanulót ültettem. Egy térképet használtak. Ezzel biztosítottam, hogy a gyengébb minden esetben együtt haladt velünk. Az önálló munka végzésének képességével rendelkező tanulók gyakran önálló feladatot kaptak, míg a többiekkel közvetlenül foglalkoztam.

A térkép színjelzésének tudatosítása és a topográfiai ismeretek elmélyítése érdekében földrajzi kártyákat készítettem. Ezek egy-egy ország természetföldrajzi képét ábrázolják, minden szöveg nélkül. Használatuk úgy történt, hogy csoportonként húztak egy-egy kártyát (ebben a munkában az egész osztály részt vett). A csoport egyik tagja az ország nevét, helyzetét, a másik a felszínét; a harmadik az éghajlatát és vízrajzát, stb. mondja el. Ezzel igyekeztem az ismeretek felszínén tartását is biztosítani.

Égész évi munkám eredményességéről kívántam meggyőződni akkor, amikor az éveleji felmérés kérdései alapján év végén írásbeli felmérést végeztem.

Az eredmények:

	Sárhátiak			Újmohácsiak		
	helyes válasz	helytelen válasz	összesen (tanuló)	helyes válasz	helytelen válasz	összesen (tanuló)
1.	8	—	8	22	—	22
2.	5	3	8	19	3	22
3.	7	1	8	19	3	22
4.	5	3	8	18	4	22
5.	7	1	8	21	1	22
6.	4	4	8	19	3	22
7.	7	1	8	18	4	22
8.	6	2	8	20	2	22
9.	6	2	8	19	3	22
10.	6	2	8	18	4	22
11.	5	3	8	21	1	22

Égész évi munkámból, az alábbi *tapasztalatokat* szűrhetem le:

1. A tanulókat egyénileg meg kellett ismernem és baráti beszélgetésekkel legyőzni az idegenkedést, zárkózottságot.

2. Az éveleji felméréssel fél kell tárnom az alapvető hiányosságokat, ezeket pótolni, hogy legyen mire építeni.

3. Az olvasási készséget fokozni és az olvasott szöveget értelemszerűen számonkérni.

4. A szakkifejezéseket begyakoroltatni, hogy készség fokán bírja minden tanuló.

5. A földrajz tanulás logikus felépítését szokássá alakítani.

6. A korábbi és az új ismeretek közötti hasonlóságot és a különbségeket észrevéttetni, irányítással, majd önálló munkával is.

7. Összefüggő felelésre szoktatni őket, először pár mondatos majd egy-egy részegység és fokozatosan több részegységről beszámoltatva.

8. A feleltetés merevségét feloldani, az egész órán végzett munka értékelésével.

Az elémtűzött feladatot következetesen és minden órán a célszerűség szem előtt tartásával igyekeztem megvalósítani.

Szerény eredményeim alapja nem utolsó sorban az a közvetlen viszony, baráti légkör volt, amit tudatosan teremtettem meg. A sok-sok biztatás, dicséret, a pontozási verseny végigvezetése és a követelmények fokozatos növelése és teljesíttetése, a játékos gyakorlási mód volt a módszerem. Ez a sokoldalú pedagógiai munka, ha zökkenőkkel is, eredményt hozott.

BÁRDI LÁSZLÓ

Az átmenet néhány kérdése a pécsváradi iskolában*

„A középiskolába kerülők száma évről-évre jelentősen emelkedni fog, és messze túlhaladja az ötéves terv eredeti előirányzatait. A következő évtizedben általánossá tesszük a középfokú iskolai tanulást...”

(Részlet a MSZMP VIII. kongresszusának határozatából.)

Hazánkban a középiskolások száma évről-évre emelkedik. Míg 1938/39-ben a 15—18 éves fiataloknak 7,4%-a, addig az 1960/61-es tanévben a hasonló korúaknak már 26,4%-a tanult középiskolában. A fejlődés távlatai még ennél is nagyobb arányú növekedéssel számolnak. Ez egész sor új problémát vet fel oktatási rendszerünkben, melyekkel számolnunk kell. Iskolarendszerünkben is feltétlenül alkalmazkodnia kell a világszerte rohamosan emelkedő követelmények szintjéhez. A középiskolát általánossá kell tenni. Ez a lépés, melyet bátran nevezhetünk ugrásnak is, méltán hasonlítható oktatásügyünk bármely alapvető fordulatához: a tankötelezettség bevezetéséhez, a 8 osztályos általános iskola megteremtéséhez vagy a gyakorlati oktatásnak az iskolába való bevonulásához.

A 12 évfolyamos iskolatípusok létrehozása sok olyan kérdést és gondot vet fel, melyeknek elemző vizsgálatával a jövő útjait egyengethetjük. E szándék vezetett e rövid tanulmány megírásában is. Tapasztalataimat természetesen nem a teljes általánosítás igényével próbálom összegezni, hiszen ehhez még viszonylag kevés idő állott rendelkezésünkre. Az előforduló jelenségek és tünetek viszont megközelítően hasonló értelemben merülnek fel minden hasonló iskolánál.

3500 lakosú községünk iskolája az 1962/63-as tanévről átalakult 12 évfolyamos iskolává, miután megnyitotta I. gimnáziumi osztályát. Az átmenet sablonos gondjai minden iskola előtt ismertek. Az I. gimnáziumi osztály megindítása az ált. iskola és a középiskola között átmenet merőben új helyzetét tette eleven valósággá számunkra. Maga a kérdés természetesen nem újkeletű. Eddig azonban — sőt az úgynevezett „nagy” gimnáziumok és technikumok esetében gyak-

* Részletek a szerző pályamunkájából.

ran most is — szinte önmagára és az időre bízták ennek megoldását. E helyekre az általános iskolából csaknem kizárólag jórendű vagy ennél is jobb átlagú tanulók jelentkeztek és kerültek be. Ezeknek döntő része megállta helyét, az első év nehézségein úrrá lett, alkalmazkodni tudott az új követelmények szintjéhez. Ez többségében megnyugvást eredményezett a kibocsátó általános iskoláknál, hiszen tanítványaik lényegében nem vallottak szégyent; a jelek szerint az iskola ellátta alapozó funkcióját. A másik oldalról, a középiskolák részéről sem merült fel eléggé az átmenet tömegmértetű problémája.

Elképzelhető, mennyire más formában jelentkeznek ugyanez a kérdés ott, ahol nem biztosítja kollégium a rendszeres tanulóidőt és nevelői segítséget, ahol a nevelők is kevés tapasztalattal rendelkeznek, ahol nem érvényesül a felsőbb osztályok csiszoló hatása, s ahol a tanulói összetétel is növeli a gondokat.

Kezdjük mindjárt az utóbbival! Természetszerű dolog, hogy egy „falusi” középiskolában bátrabban, nagyobb önbizalommal jelentkeznek olyanok is, akik bizonyára más „városi” középiskolára nem is gondoltak volna. Osztályunk kezdeti 43 tanulójaiból 28 fejezte be az általános iskolát jó, 7 jeles és 8 pedig közepes átlaggal. Kitűnőrendű nem volt közöttük, ketten pedig már az ált. iskolában osztályt ismételték. A viszonylag alacsony kezdőátlag (4,02) mellett hátrányos dolog volt az is, hogy sok esetben egészen téves szülői beállítottság kényszerítette az I. gimnáziumba a gyerekeket. Az még az enyhébb eset, hogy a gimnáziumokba egyre inkább olyan tanulók jönnek akik kiszorultak valamilyen technikumából. Ők azonban továbbtanulásra törekedtek, s ha a kezdeti, emberileg érthető elkedvetlenedésükön átsegítjük őket, akkor a kezdetben nem kívánt iskola-típusnak is erősségei lehetnek. Sokkal rosszabb azokkal a helyzet, akiket úgy küldtek ide a szülei, hogy „... nem tudtuk elhelyezni a boltba elárusítóknak, úgy gondoltuk, akkor itt próbáljuk meg...”, „... a fodrászüzletben sok a tanuló, nem vették fel az idén, talán majd jövőre...”, „a fiú bányász akar lenni, de mi azt szeretnénk, hogy inkább érettségizzen le...”

Ezek a tanulók jelentik a legtöbb gondot, mert a továbbtanulás nem a jövő életpálya elengedhetelen eszközeként és belső meggyőződésből fakadt, hanem sok esetben szülői kényszeren alapul. Az előbbi esetben a szülői ház sem támogatja eléggé az iskolát, a gyermekeknek sem biztosít elegendő felkészülési időt, az utóbbi esetben pedig a tanuló hanyagolja el kezdettől fogva a tanulást. Ezért látszik elengedhetetlenül fontosnak az, hogy még a tanév megkezdése előtt — esetleg még a beiratkozások alkalmával — értekezletszerű beszélgetést kell lebonyolítani a szülőkkel, sőt akár a tanulókkal is. Ahol ez megtörténik, ott bizonyára ritkábban fordul elő olyan eset, hogy valaki kezdettől év végéig ne tanuljon, hanem arról ábrándozzon, hogy ipari tanuló szeretne lenni. A tanéveleji osztályfői órák, KISZ foglalkozások is feltétlenül foglalkozzanak e kérdésekkel.

Az ilyen típusú iskolák tanulóinak összetétele más szempontból is figyelemre méltó. A mi esetünkben a 17 községből összetevődő osztály 12 különböző általános iskola eltérő tanulmányi szintjét képviselte, valamint hasonlóan eltérő színvonalon kialakított munkamorált, s ezt kellett minél rövidebb idő alatt egységesíteni. Szerencsére a fejlődés és a gyors ütemben terjedő körzetesítés előnyei egyre inkább eltüntetik azokat az iskolákat, ahol a fizikai szer-tárt egy mágnespatkó jelenti. Ennek ellenére érthető, hogy azok a gyerekek, akik egyetlen fizikai vagy kémiai kísérletet sem láttak és végeztek, idegen nyelvoktatásban nem részesültek, valóban objektívnek nevezhető nehézségek előtt állnak. E hátrányokhoz csatlakozik az is, hogy az összevont iskolák sok ön-

álló órája miatt az onnan jött tanulók beszédképessége, önálló gondolkifejezése is gyenge.

Említett I. osztályokban a tanulóknak mintegy 30%-a jött osztatlan illetve részben osztott iskolákból. Az ilyen tanulóknak természetesen fokozottabb segítségre van szükségük a tanárok részéről. Az általános iskolai „módszerek kiszélesítésével” és azoknak az első félévben történő fokozott alkalmazásával lehet javítani a helyzetet. Megengedhetetlen a prelegálás, a nagyképű professzorokodás, s az alkalmazott módszerek és eljárások mellett az osztályozásnak is fokozottabban kell szolgálnia a bátorítást. Szerintem nem nevezhető liberalizmusnak, ha ezekben az átmeneti időkben a szokottnál nagyobb megértéssel bíráljuk el a tanulók feleleteit, az igyekezet és törekvés szándékát is jobban méltányoljuk, mint általában szokás. A számonkérés fő szempontja valóban az az elv legyen, hogy vizsgálódásunk elsősorban arra terjedjen ki, hogy mit tud a tanuló, ne az ellenkezője. A tanév elején mi is ilyen osztályozási koncepció érvényesítését határoztuk el, teljesen egyöntetű következetességgel azonban nem sikerült végig vinni. Az osztályozást gyakran csupán, mint a tudás lemérésének eszközét tekintettük, nem pedig, mint egyben a bátorítást, serkentést is. E téren mindkét irányban előfordult hiányosság. A kissé ridegen osztogatott egyesek nemcsak az illető tantárgy megszerettetését nem szolgálták, hanem a gyengébb tanulók amúgy is gyenge önbizalmát még jobban letörték. Ilyen esetekben sokkal nehezebb volt visszaállítani utólag a tanuló megrendült hitét, mint amilyen könnyen ezt meg lehetett volna előzni. Érdekes, s örvendetes tény, hogy viszont az ellenkező végtelmen osztályozó tanár „ajándék osztályzatait” is csak kezdetben fogadta lelkesedéssel a „tanulói közvélemény”. „Aki semmit sem tud, az ne kapjon kettést, mert akkor én is hiába tanulok” — nyilvánította véleményét egy olyan tanuló, aki szerényebb osztályzataiért is megdolgozott. Egy név nélkül végzett közvéleménykutatás alkalmával szinte senki sem választotta kedvenc tantárgyának azt, amelyből minimális igényekkel folyt a számonkérés. Az emberségesen mérlegelő osztályozás mindig jelentős nevelési tényező, de különösképpen az az általános és középiskolai átmenet időszakában. A nevelői egy-egy kialakítása e téren is szükségszerű.

Általános nehézséget okozott, s okoz most is a tanulók igen alacsony szintű beszédképessége, primitív mondatszerkesztése, egyes szavak teljesen értelmetlen használata. Ennek egyik oka szerintem a már említett tényező: az osztatlan iskolából jött sok gyerek kevesebb szóbeli szerepeltetése és feleltetése. Másik általánosan hátráltató tényező a kis mértékű olvasottság. A tanév harmadik hónapjában végzett felmérés szerint a tanulóknak több mint 80%-a nem olvasott még szeptembertől egyetlen szépirodalmi művet sem, a kötelező olvasmány leszámításával. E hiányosságon az ajánlott olvasmányok rendszerével, irodalmi folyóiratok megismertetésével és terjesztésével, osztályfői órákon és KISZ csoportfoglalkozásokon pedig egyes művek ankétszerű megvitatásával, népszerűsítésével igyekeztünk segíteni.

A tanulók viszonylagosan egységes tudásszintjének megteremtése érdekében még egy fontos észrevételt tettünk. A tanév elején az átlagosan tanácsoltnál néhány órával többet kell a tanmenetben biztosítani a korábbi ismeretek felújítására, esetleges hiányok és elmaradások pótlására, kiegészítésére. Az előrehaladásnak ez a látszólagos lassítása a későbbiekben éppen, mint az egyenletes ütemű oktató-munkának egyik biztosítéka szerepel.

Egy rendkívül lényeges kérdést kell még szóvá tenni, amely a gyors ütemben szaporodó vidéki kisgimnáziumok számára valóságos létkérdés: a bejárás.

A mi most megnyílt I. gimn. osztályunkban a kezdőlétszám 74,4%-a bejáró. Egyes tanulók a tanítás kezdete előtt percekkel érkeznek, s a tanítás befejeztével ugyanilyen rohamléptekben szélednek szét 17 községbe. Hogy ez milyen gondokat jelent az osztályközösség megszervezésében és sok feladat megoldásában, arról felesleges beszélni. Kollégium nélkül sokkal nehezebb a felmerülő ezernyi gondot leküzdeni.

A megoldásnak több útja is lehetséges. Az általános iskolák egyre gyorsuló körzetesítése sok helyen általános iskolai diákotthonok felállításával együtt történik. Ezeket kell a 12 évfolyamos iskolák mintájára 12 évfolyamra kiterjedő kollégiumokká átszervezni, vagy férőhely hiányában — éppen a fokozatos átmenet biztosítására — legalább az első középiskolai osztállyal küszködők számára is biztosítani. E lehetőség híján legalább a bejárás legkritikusabb időszakában, télen kellene ideiglenes otthonokat működtetni (például a turistaholt-szezon miatt télen amúgy is kihasználatlan pécsváradi várban; nyugdíjas pedagógusok bevonásával; a falusi gyermekek tsz-einek gyakran felhasználatlanul maradó kulturális alapjainak segítségével). Ezenkívül a tanév megindulása előtt számbevenni azokat a minden szempontból megfelelő házakat, ahol a tanulóknak elszállásolást biztosítanak hét közben, esetleg a téli hónapokban vagy akár a tanév teljes időtartamára. E címeket már a tanév elején közöltük a szülőikkel, de „sajnos” kevesen éltek e „lehetőséggel”.

Nagyon hasznos, követésreméltó ötletnek látszik az az alföldi kezdeményezés, amely az osztatlan tanyai iskolákból középiskolába bekerülő új elsős diákokat még a tanév megkezdése előtt két hetes előkészítésre vonja össze valamelyik diákotthonban. Ott gyorsított tempóban megismerkednek többek között az orosz írással-olvasással, felújítanak néhány lényeges összefüggést kifejező törvényszerűséget az egyes szaktárgyak köréből, kikapcsolódásképpen pedig ugyancsak szakirányítással kóstolnak bele a sportba. A kezdeményezés ugyan elsősorban az idegen nyelvi hiányok pótlását szolgálja, de kiszélesítése is indokolt.

Általános régi problémát jelent minden iskolatípusban a helyes tanulás módszereinek elsajátítása is. Nem bizonyult elegendőnek erre az osztályfői óra, ahol e kérdésről beszéltünk. Ismételten vissza kellett rá térni konkrétabb formában, sőt a félévi rossz eredmények hatására még egy osztályfői órát kellett erre fordítani. A megelőző tapasztalatokon okulva ez alkalommal az egyes tárgyak legjobb tanulói ismertették kedvenc tárgyaikkal kapcsolatos tanulási módszereiket. A hatás sokkal jobb volt, mint amikor csupán tanári javaslatra szólt bizonyos eljárások mellett. Olyan értelemben is meggyőzőbb volt ez az eset, mert a gyengébbek általában meglepődve hallhatták, hogy a jobbféjű tanulók eredményei sem maguktól születnek, sőt gyakran több tanulás van mögöttük, mint amennyit a rosszabb alappal rendelkezők saját maguknak szükségesnek tartottak.

A közösséggel a közösségre gyakorolt hatásnak makarenkói elvét az ifjúsági szervezet munkájában még az előbbi példánál is jobban lehet kamatoztatni. A meginduló 12 évfolyamos iskolák azonban itt is hátrányosabb helyzetben vannak. Az első osztályokba olyan tanulók kerülnek, akiket az ifjúsági szervezet általában a VIII. osztály vége felé vett fel tagjai sorába. Így szinte minimális KISZ tapasztalatokkal rendelkeznek, s most mégis közülük kell kikerüljenek a szervezet vezetői. A tanulók mozgalmi gyakorlatlanságának feloldására élczerűnek látszik, hogy a meginduló középiskolai tagozatok KISZ-szervezeteit egyegy erős hagyományokkal és jó szervezési étellel rendelkező közép-

iskola KISZ-szervezete patronálja. Ez természetesen nem jelenti csupán a vezetőségi vagy taggyűlések meglátogatását, az itt megejtett hozzászólásokat, hanem sokoldalú, rendszeres és eleven kapcsolatot.

Tudott dolog, hogy a gyorsütemű fejlődéssel nem tart mindenütt lépést a középiskolai tanárképzés. Így a 12 évfolyamos iskolák gimnáziumi osztályaiban többségükben ált. iskolai tanárok tanítanak. Hasznos, ha az egyre szélesedő egyetemi levelezőoktatás lehetőségét többen veszik közülük igénybe. Ettől eltekintve az ő részükre is elengedhetetlen a középiskolai tanterveknek és tananyagoknak átfogó ismerete. Már a megindulás pillanatában szükségesnek tartom, hogy ne csak az induló osztály, hanem valamennyi — az adott iskolánál pillanatnyilag még nem létező — magasabb osztályok tanterveit és tananyagát ismerje az illető tanár. Ennek ismerete nélkül nem tudja az anyagot kellő mértékben súlypontoszni. Egy-egy új 12 évfolyamos iskola munkakezdése előtt még azt is hasznosnak tartanám, ha a középiskolai munkával most először ismerkedő tanárok részére komplex tájékoztatást szerveznének illetékes fórumok. Komplex tájékoztatás alatt módszertani, szakmai, sőt gyermeklélektani és adminisztratív (rendtartás, osztálynapló vezetése stb.) témakörű továbbképzést értek. Ez egyúttal igen jó hatással lenne a tantestületi egységre, melynek ilyen átmeneti helyzetben még nagyobb szerepe van, mint általában.

A létrehozandó újabb 12 évfolyamos iskolák eredményes munkáját azonban a mostani általános iskolákban kell előkészíteni. Amennyire fontos, hogy a középiskolai tanárok ismerjék az általános iskolai tanterveket és tananyagokat, legalább olyan döntőnek kell tartanunk ennek fordítottját is. Az az ált. iskolai nevelő, aki tudja, hogy tantárgyának mi a szerepe és melyek az igényei az oktatás következő lépcsőjén, bizonyára sokkal alaposabb felkészültséggel bocsátja el tanítványait, mint ellenkező esetben. A reformtantervek kölcsönös megvitatása éppen e téren jelentett egy kis előrehaladást, de egymás munkájának kölcsönös megismerésére még nagyobb hangsúlyt lehetne és kellene is fordítani.

A vázlatosan közölt tapasztalatok munka közben született észrevételek. Munkánk közben kezdettől fogva tudatosságra törekedtünk. A rendkívül gyenge félévi eredmények (36,5% bukás) azonban arra készítetett minket, hogy sokoldalúan vizsgáljuk meg a hibák forrását. Ez megosztott a fent áttekintett területek: a tanulók a családi ház, az előző iskola és a jelenlegi munka között. Az egyes részterületekre levont konzekvenciák s ezek alapján a hibák kiküszöbölésére hozott lépéseink lassan javuló eredményeket hoztak, a bukásoknak 50%-ánál jóval nagyobb mérvű csökkenését, s a tanulmányi átlagoknál értékes tizedekkel történő emelkedését.

KISS IMRE:

A mezőgazdasági gyakorlatok oktatásáról*

Az iskolában kötelezően bevezették a politechnikai képzés különböző formáit, így a falusi iskolákban a „mezőgazdasági gyakorlatok”-at és a tanterv szerint a mezőgazdasági munkák elvégzésében bizonyos fokú készségekre és jártasságokra kell szert tenniük a tanulóknak úgy, hogy az iskolai gyakorlókeretekben, illetve a közeli mezőgazdasági nagyüzemekben megismerkedjenek a modern agrobiológia alapjaival.

A termelő munka bevezetése iskoláink oktató-nevelő munkájában alig 2—3 éve történt mégis sok figyelemreméltó kezdeményezés és eredmény született. Sok még a gondunk, de tapasztalatként annyit már leszűrhattünk, hogy a politechnikai oktatást *nem lehet műhelygyakorlatok, illetve mezőgazdasági gyakorlatok alkalmazása nélkül megoldani*. Az iskolai gyakorlókeretek munkáját feltétlen össze kell kapcsolni a helyi mezőgazdasági nagyüzemek munkájával, nehogy az iskolakertben folyó munkával a kisüzemi művelés perspektíváját nyújtsuk. *A mezőgazdasági gyakorlatok oktatását összhangba kell hozni a többi természettudományos tárgy oktatásával*. Természetesen az a követelmény fordítva is érvényes, hiszen a természetleírás nem oldja meg a feladatokat, hanem csak az, ha természettudományos oktatásunk a természeti történésekben mutatja meg az összefüggéseket. A természettudományos oktatásnak el kell a tanulókat vezetnie a szocialista termelésig, mert a biológia, kémia, fizika, stb. oktatás a természeti törvények lényegét adja, de azt egyúttal be is kell mutatnia e törvények alkalmazását a technikában és a mezőgazdaságban.

A mezőgazdasági gyakorlatok tanításának fontos feladata, hogy munkára neveljük tanulóinkat. A gyakorlatok folyamán elsajátított készségek és a téli időszakban kiegészítésként alkalmazott műhelygyakorlatok eleve kizárják a tanulók monoteknikai irányban történő oktatását, de ugyanakkor helytelen és nem kívánatos az sem, ha ezzel a tanulók „ezermesterekké” válnak.

A mezőgazdasági gyakorlatok során a *sokoldalú képzés* legjobb biztosítója az, ha a legkülönbözőbb alapvető agro- és zootechnikai munkákban tevőlegesen résztvesznek egyszerű kézi, vagy gépi eszközökkel és azokat alkalmazni tudják nemcsak kisüzemi, de nagyüzemi vonatkozásban is. Szemléltető módon kell bemutatni, hogy a gépi művelés nemcsak emberi munkát takarít meg, hanem egyedüli lehetősége a korszerű talaj és növényápolási munkának, ami a bő

* Részletek a szerző pályamunkájából.

termés záloga és előfeltétele. Rá kell mutatnunk arra, hogy a gépi művelés csak nagyüzemekben lehetséges és az eredményezi a parasztság magasabb életszínvonalát.

Feltétlenül szükséges a *nagyüzemi tanulmányi kirándulások* abból a szempontból is, hogy összehasonlítást tehessenek a tanulók a nagyüzemi munka és a gyakorlókerti munka között. Ugyanis bármilyen jól szervezzük és dokumentáljuk is az iskolai gyakorlókertet, az csupán a kisüzemi szemléletet és gyakorlatot nyújtja, nagyüzemi szemléletet nem tud adni.

Nem kevésbé fontos feladata a mezőgazdasági gyakorlatok tanításának az sem, hogy a *tanulókkal megkedveltesse a mezőgazdaságban való foglalkozást*. Ma még a város, színes neonfényeivel, sokoldalú szórakozási lehetőségeivel sok fiatalt vonz és von el a mezőgazdaságtól, mert a városokban kulturáltabb körülmények között és jobb termelési viszonyok között élhet és dolgozhat. A feltartózatlanul utat törő nagyüzemek és ezek eredményei azonban már ma is sokkal nagyobb mértékben ki tudják elégíteni a paraszt fiatalság igényeit és megtalálják számításait minden vonatkozásban.

A gyakorlati munka *megszervezése* nagy feladatot jelent pedagógusainknak. Természetesen, hogy a tanulóknak a mezőgazdasági gyakorlatokon testi adottságukhoz mérten *dolgozniok* kell. A mezőgazdasági, vagy kertészeti munka azonban nagy és kitartó erőmegfeszítést kíván, tehát ezeknek a munkáknak kitartó végzése nehezükre esik és fárasztó. Óvakodjunk attól is, hogy a munka egyhangú legyen, mert ettől a tanulók általában huzódoznak. Kétségtelenül nehéz a munka megszervezése, mégis azt kell elérnünk, hogy a tanulók örömmel végezzék kiszabott és céltudatos munkájukat. Ha ilyen irányelvek szerint végezzük munkánkat, nemcsak azt érjük el, hogy megszeretik a mezőgazdasági munkát, hanem valóban munkára neveljük tanulóinkat.

A pedagógia történetének tanulmányozásából tudjuk, hogy már az utópista szocialisták — így többek között Owen is — azt tanították, hogy össze kell kötni a gyermekeknek és a serdülőkorúaknak a nevelését a munkával. A tanulók által végzett munka nagy jelentőségére sok haladó pedagógus mutatott rá.

Makarenkó a „Munkára nevelés” c. előadásában a következő alaptételekre mutat rá, melyek a munkára való nevelés értelmét és jelentőségét fejtik ki.

1. A tanulók a szocialista társadalom leendő polgárai, értéküket a társadalom számára az határozza meg, hogy milyen mértékben vannak a munkára előkészítve.
2. Ne tekintsek a munkát nehéz, kényszerű tehernek, hanem olyan tevékenységnek, amely bár fáradtságot és megerőltetést kíván és néha nehéz is, de örömet ébreszt. Az ilyen munka alkotó munka. „Alkotó munkára teljességgel képtelen az olyan ember, aki félelemmel fog munkához, aki fél a megerőltetéstől, munkájának verejtékétől és minden lépésnél arra gondol csak, hogy miképpen lehetne a munkától megszabadulni.”
3. Munka által nemcsak dolgozó embert nevelünk, hanem bajtársat is. A munka által fejlődik ki az ember helyes viszonya embertársaihoz. A munka fejleszti a testet, de legnagyobb haszna az ember pszihikus fejlődésében nyilatkozik meg. „És éppen ez a lelki fejlődés amelyet a harmonikus munka hoz létre az emberben, különbözteti meg az osztálynélküli társadalom tagjait az osztálytársadalom polgáraitól.”

A munka folyamán a tanulóknak kialakul az a képesség, hogy tervszerűen használják fel idejüket, tehát kialakul a *munkafegyelem* is. A munka az eredményességen keresztül megalégedettséget ad, és a tanulók erőfeszítéseit is kel-

lemesebbé teszi. A produkálás felemelő és büszke érzés a tanulóknál is, és ezáltal más tárgyak tanulásában is eredményesebb és érdekesebb lesz munkájuk.

A mezőgazdasági gyakorlatok során sok lehetőség kínálkozik a *munkafegyelemre való nevelésre*. A tudatos fegyelemre való nevelés érdekében az egyes módokat különböző összefüggésben lehet és kell alkalmaznunk. Ezek közé tartozik az életkornak megfelelő magas színvonalú, pártos politikai, eszmei irányú tanítás, a pontosan megtartott gyakorlati rend, a tanár szaktudása és tekintélye, a példamutatás, a jó szervezés, a buzdítás és esetleges fenyítés, továbbá a következetesség az egyes tanulókkal szemben támasztott követelményekben. A gyakorlatok során kialakul a tanulóknál a *bajtársi viszony*, és ez rendszerint egészséges és elvi alapokon alakul ki. E fontos nevelői lehetőséget kihasználhatjuk a tanulócsoportok brigád-beosztásával is.

Régi igazság az is, hogy a munka önmagában nem nevelő hatású, és csak annak a munkának van nevelőértéke, amelyiknek értéke van. Idézzük ismét a nagy pedagógust, Makarenkót, aki a „Válogatott pedagógiai tanulmányokban” erről azt írja, hogy: „Lehetetlen valamely nevelési eszköz értékét magának az eszköznek (pl. munkának) erkölcsi színezetéből levezetni. A nevelésben való alkalmazás szerint a munkát is különféle képpen lehet megszervezni és minden esetben más és más lesz az eredménye. Annyi bizonyos, hogy a munka a vele párhuzamosan haladó oktatás, politikai és erkölcsi nevelés nélkül semmiféle nevelőeredménnyel nem jár, hanem semleges folyamat marad. Dolgoztathatjuk az embert ameddig csak akarjuk, de ha ezzel egyidejűleg nem adunk neki politikai és erkölcsi nevelést, akkor a munkája semleges folyamat marad, amí semmiféle pozitív eredménnyel nem fog járni. A munka, mint nevelési eszköz tehát csak *mint egy általános nevelési rendszer része* hozhat eredményt, magábanvéve egyetlen eszközt sem tarthatunk jónak, sem rossznak, ha külön tekintjük a többi eszköztől, az egész rendszertől függetlenül.”

Elengedhetetlenül szükséges, hogy *következetesek legyünk a kiszabott munka végrehajtásának követelésében*. Igazságosan jelöljük ki a munkát, ami a tanulók életkori sajátosságainak és egyéni felépítésének megfelel, tehát ilyen szempontból is ismernünk kell tanulóinkat, hogy reális követelményeket szabassunk ki számunkra.

Fontos és nehéz feladat a nevelők részére, hogy az elvégzett munkát igazságosan bírálják el. Ennek feltétele, hogy a munkát ne csak a végén, hanem közben is ellenőrizzük, bíráljuk és segítsük a tanulókat. Az esetlegesen tapasztalt felelőtlenséget és lelkiismeretlenséget azon nyomban büntessük meg, mert a rossz példa hatással lehet az egész közösségre és a destruáló hatás tönkretetheti egész munkánkat. Általában minden osztályközösségben van egy-egy ún. „vezér”, aki a közösségi munka ellen vét. Ezeket a tanulókat az egész közösséggel kell elítélni, akkor a rendbontókat megfékezhetjük. Arra azonban ügyeljünk, hogy a rendetlenkedőket ne munkával büntessük. Ezt feltétlen kerüljük, soha ne alkalmazzunk, mert célkitűzéseinknek csak árthatnánk ezzel. A büntetésből végzendő munka „robottá” válik és lealacsonyítja a munka értékét, azonkívül egyenlő a testi fenyítéssel, ami pedig megalázó.

Kétségtelen, hogy az lenne az ideális cél, hogy a munka értékét oly magasra emeljük, hogy az lenne a büntetés a tanulónak, ha nem engednék dolgozni.

A gyakorlatok helyes megszervezéséhez tartozik a *munkaeszközök rendbentartása és megóvása, valamint a termékek szakszerű kezelése és célszerű felhasználása is*. Következetes neveléssel kell elérnünk, hogy ez szinte szokássá

válják a tanulóiban, sőt ezeket belső szükségéből fakadóan teljesítse. Így egy új érzés fog a tanulóiban kialakulni, nevezetesen a *társadalmi tulajdon megővésének szükségessége*, ami már tudatosságon alapul.

A gyakorlati oktatásnak a munkára nevelésen túl még a *munka szeretetére* is kell nevelnie. A nevelés ne csak az értelmet és a képességeket fejlessze, hanem ébressze fel a tanulóiban a munka utáni vágyat is, hogy már fiatal korban is megtalálják későbbi életük értelmét. A szorgalom a munka közben alakul ki, a tanár ésszerű és világos feladatokat ad a tanulóknak és azokat rendszeresen ellenőrzi. Meg kell dicsérni azokat a tanulókat, akik jól és kitartóan végezték munkájukat, mert így azt is elérjük, hogy nemcsak akkor dolgoznak kitartóan és szorgalmasan, ha ellenőrzést várnak, hanem minden esetben. Természetesen nemcsak szorgalomraajló tanulók vannak, hanem olyanok is, akik huzódoznak a komolyabb munkától, akik a gyakorlatoknak is a könnyebb oldalát keresik. Ebben az esetben az idejében alkalmazott kényszer segítségével lehet őket a lusta és dologtalan élet veszélyeitől megmenteni. Ezeknek határ-idős munkákat adjunk, szigorúan ellenőrizzük őket, ugyanakkor türelmesek legyünk velük szemben. Ha a tanulók már megszokták a munkát, akkor már nem lesz szükség a kényszerre. A továbbiakban pedig az a teendő, hogy felkeltsük bennük a munka iránti érdeklődést, hiszen az a munka a legeredményesebb, amit érdeklődéssel végeznek. Ez a munka már gondos formák között fog születni, ami egyenlő a szorgalommal.

Igen nagy körültekintéssel kell tehát az e tárgyat oktató nevelőnek eljárnia, hogy a helyesen szervezett munkában kifejlődjenek a tanulók erkölcsi erényei és jellemvonásai, mint pl. fegyelmezettség, szorgalom, közösségi érzés. E sokrétű és nehéz feladat elvégzését csak olyan nevelők tudják végrehajtani, aki teljes mértékben tisztában vannak a gyakorlati oktatás nagyszerű következményével és szocialista embert alakító erejével.

A nevelő és a gyermek kapcsolatáról*

A gyermek és a nevelő sok helyzetben él együtt; sokoldalúan ismerik meg egymást. Helyes kapcsolatuk akkor alakul ki, ha a gyermek a nevelőben nem a mindenki felett álló tekintélyt, hanem a szocialista módon élő embert látja, akinek hibái is vannak ugyan, de így is példakép lehet számára. Ha őszinte embe-
reket akarunk nevelni, helytelen a nevelőt idealizált magasságba emelni. Le-
gyen a nevelő a gyermeknek elérhető közelségben, tudjon a személyes példá-
ját, jó módszereket adni, melyek segíthetik a szocialista tudat kialakulását. Ha
megteremtődött ez az emberi közelség, a nevelő nem igényli, hogy szavainak
súlyt az abszolút tekintélyen alapuló nevelői viszony adjon. Ebben a harmonikus
viszonyban a gyermek az őt érő hatásokra reagál még akkor is, ha nem azonos
véleménye a nevelőével. Ha azt látja a pedagógus, hogy téved a gyermek, alkal-
mazza a vita és az érvelés módszerét. Ezt úgy irányítsa, hogy a gyermek meg-
védhesse igazát, még akkor is, ha ez a nevelő igazának elvesztését jelenti. Ma-
gam is vitatkoztam sokat a gyermekekkel s tanuja voltam a gyermekek örö-
mének, amikor igazat kaptak nevelőiktől.

Tévednek azok, akik a vitáktól féltik a nevelő tekintélyét, ugyanis ezek
kedvezően hatnak a nevelő és tanítvány viszonyára. Legtöbbször a gyermek
veszti el igazát, de ez sem káros a gyermekre, ha ügyelünk arra, hogy önér-
zetét ne sértsük, igazunk ne legyen erőszakolt rákényszerítés, hanem az érv-
nek alapján fogadja el a gyermek igazunkat.

Feltevődik a kérdés: mit tegyünk, ha a gyermek nem fogadja el igazun-
kat, illetve nem érti még meg érveinket. Ha nem tudjuk a gyermeket meg-
győzni, követelnünk kell, de ez a követelés is foglalja magában a gyermek tiszt-
eletét.

Sok évi gyakorlatomból állíthatom, hogy amikor a gyermeket belső indíték
mozgatta a feladatok megoldásában, mindig eredményesebben dolgozott, mint
amikor a kényszer irányította cselekedeteit.

A következőkben, egy megtörtént, érdekes példát említek. Egy nevelő kezdő
emberként került a gyermekotthonba. Előzőleg dolgozott már iskolában s ott a
régebben erőteljesen ható pedagógus szemlélet — az abszolút nevelői tekintély
— alakult ki benne. Az otthonban sok nehézsége támadt, főleg a nehezen ne-
velhető gyermekekkel. Ebből a kettős harcból a nevelő helytelen általánosítást

* Részlet a szerző pályamunkájából.

vont le, amely bizonyos vonatkozásban az otthon minden tanulóival való harcot eredményezte.

Az ellentét során a nevelő az otthon egyik legrendesebb tanulóival is szembekerült. Vacsorához gyülekeztek az őrök. A nevelő már ideges volt. Többször küldött üzenetet, mégis voltak, akik elmaradtak. Így volt ez J. Ibolya VIII. osztályos tanulóval is, aki nevelőjével beszélgetett és emiatt késett. Amikor az ebédlőbe ért, már félt, ugyanis a nevelő ideges hangon szól az elkésőkre. A gyerek tudta, hogy hibát követett el. Odament félénken a nevelőhöz és bocsánatot kért. Az okot is kezdte mondani, de a nevelő izgatott hangulatában zavarta, sőt nyakon is legyintette azzal, hogy nem bocsát meg neki, „ő sem különb a többinél”. A gyermek sírógörcsöt kapott, és a másik szolgálatos nevelő kérdésére csak annyit válaszolt — „Nem bocsájtott meg a tanárnéni!” Hiába vizsgálták, nem tudott elaludni sem.

Reggel felkerestem a gyermeket. Szemei dagadtak voltak a sírástól. Beszélgettem vele s elmondta a történeteket. Kiemelte, hogy hibát követett el, és nagyon fájdalmasan szólt arról, hogy a nevelő nem bocsájtott meg neki. A fenyítést meg sem említette, inkább a lélektan hatás volt súlyos. Elmentem a nevelőhöz és őt is megkérdeztem a történetekről. Idegesen és felháborodva mondta el az eseményeket, de azt, amit a gyermek is elmondott. Miután meghallgattam, elmondtam neki, hogy a gyermek sír, közérzete rossz, iskolába sem mehet, állapota idegrendszeri zavarból ered. Kértem, hogy menjen fel a gyermekhez és intézze el vele szeretettel a történeteket. A nevelő felháborodott és azt mondta: — „Csak nem fogok egy taknyos kölyöktől bocsánatot kérni!” — Miután láttam, hogy így eredményt nem érek el — bejelentettem — amennyiben az ügyet a gyermek megnyugtatásával nem intézi el, fegyelmet indítok ellene. Erre még inkább megharagudott és elrohant.

Útközben gondolkodhatott, mert mégis felkereste a gyermeket. Amikor meglátta a kísírt szemű gyermeket, odaszaladt hozzá, átölelte és kérte, ne haragudjék rá, nagyon ideges volt, — és megbocsájtott neki. A gyermek a nevelő őszinte szavaira feloldódott, és egy óra múlva vigan nevetett a varrodában. Amikor bementem hozzá, boldogan újságolta: — „Megbocsájtott ám a tanárnéni!”

Nézzük most a megoldást a régi és az új pedagógiai szellem tükrében.

A nevelő cselekedetének első része a régi pedagógiai szellemből adódott. Az esemény azonban megtörténhetett volna bárkivel, hisz érzelmeink, indulataink sok esetben elhatalmasodnak felettünk. A legjobb szándékunk mellett is elkövethetünk hasonló hibát, amiért felelősek is vagyunk. Ha a nevelő módon gondolkodik és mindenáron a maga igazát bizonygatja, — elzárja a kölcsönös közeledés lehetőségét. A gyermekben örök tüske marad az esemény soha többé nem tudta volna tisztelni, szeretni a nevelőt úgy, mint korábban. A régi sebek, melyek zárkózottságot eredményeznek, újból felfakadtak, s újabb hasonló események kutatására a gyermek szembefordul az egész felnőtt társadalommal, melytől szinte nem lehet megértést várni. A büntetés módját nem az esemény súlya, hanem a nevelő hangulati hullámmérete szabja meg.

A nevelő a helytelenül alkalmazott módszer hatására a „csakazértis” pedagógiáját alkalmazta. Érezte már az eset után magatartása helytelenségét, de „nevelői büszkesége” nem engedte jóvátenni; még inkább fokozta az ellentétet. Önmagát lovalta bele az egyre helytelenebb megoldásokba. A két ember közti kapcsolat így egyre romlik, míg végül a gyermek betörését, elvének feladását, vagy a tökéletes dac kialakulását eredményezi. Tehát sem a gyermek-

nek, sem a nevelőnek az ilyen megoldásból java nem származott, de annál több kára mindkét félnek.

Nézzük a helyes megoldást!

A gyermek az esemény hatására közel került az idegösszeroppanáshoz. Annak tudata, hogy ő felismerte hibáját és tudta a kötelességét, s mégis ilyen súlyos helyzetbe került, mely csalódást váltott ki belőle.

Az esemény lélektani hatása erősebb volt, mint a verés ténye. Az a megoldás, hogy a nevelő, aki még tegnap idegesen szembefordult vele és ma megbocsátóan vonja magához, — felébresztette a gyermekben a tiszteletet és szeretetet, feledni tudta mindazt, ami történt. A gyermek meglátta a nevelőben azt az embert, aki ma haragszik, de holnap képes megbocsájtani, és holnapután még jobban szeretni. Újból tudott hinni a felnőttekben, akik szeretik és megértik az ifjúságot. A gyermek „bírája” lett a nevelőnek, de ez a bíró az első őszinte közeledésre elfeledte a vádat. Még közvetlenebb kapcsolat alakult ki kettejük közt, mint korábban volt. A nevelő így győzedelmeskedett önmaga felett is, a pedagógiában is. Helyrehozta azt, amit nem szándékosan elrontott. Bővítette a közte és a gyermek közt kialakult kapcsolatot, növekedett tekintélye és a kölcsönös tisztelet.

Az elemzett példa kissé tán erőteljesen igazolja az új viszony szükségességét, — de az kitűnik belőle, hogyha elkövetünk valahol hibát, azt önző módon ne élezzük. Legyen bennünk annyi pedagógiai érzék és emberség, hogy hibáinkat belássuk, és ha szükségét látjuk, ezt mondjuk el a gyerekeknek, aki szeretné látni bennünk az embert.

Előkészítés az I. osztályra*

A kisgyermeknek tanköteles korba jutásával, több nehézséggel kell megbírkóznia. Még anak sincs könnyű dolga, aki óvodába járt, mert az igazi, komoly munka csak most kezdődik.

Az óvoda és az iskola közötti törés kiküszöbölése érdekében az utóbbi időben több rendelkezés látott napvilágot. Ezek nyomán az első osztályban megszűntek a merev tanítási órák, a tanév első hete a szoktatással, az iskola rendjébe való beilleszkedés megkönnyítésével, a legegyszerűbb dolgok ismertetésével telik el.

Sokat jelent az is, hogy az utóbbi években javult a helyzet az iskola és az óvoda közötti kapcsolat terén is.

Igen nehéz azonban azoknak a gyermekeknek a munkája az első időben, akik nem jártak óvodába, különösen akkor, ha olyan csoportba kerülnek, ahol volt óvodások is vannak. A különbség köztük szembetűnő. Az óvodások szívesen beszélnek, van mondanivalójuk, sok mindent megfigyeltek, tapasztaltak is. Az óvodába nem járt tanulók viszont félszegek, félénkek, nehezen illeszkednek be a közösségbe, mert nem szokták meg. S talán a legnehezebben megy a beszéd. De hogyan is tudna helyesen beszélni, hiszen otthon nem beszélgették. A parancsot meghallgatta, de nem kérdezték meg tőle, hogyan fogod csinálni? Ezért szókincse szegény, mások előtt nem mer szólni, bátortalan. S hátrányos helyzetüket maguk is hamar észreveszik. Teljesen elvesztik önbizalmukat, amikor látják, hogy mennyivel bátrabbak, ügyesebbek azok, akik az óvodából jöttek. Ez aztán hosszú időre igen kedvezőtlenül befolyásolhatja fejlődésüket.

Ezért nagyon fontos az, hogy az óvodákkal való kapcsolatunk elmélyítésén kívül, azokért a gyermekekért is tegyünk valamit, akik nem járhattak óvodába.

Az első és talán legfontosabb teendőnk, hogy a nevelő a vakációban vagy még előbb felkeresse, meglátogassa a jövőendő elsősöket. Ez az ismerkedés, egykét bátorító szó, simogatás, feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a gyermekek iskola iránti tartózkodását, — a szülők helytelen előkészítő munkája esetén — félelmét eloszlassuk, érdeklődéssé, rokonszenvvé változtassuk. Saját tapasztalataik alapján kell meggyőződnie arról, hogy a nevelő nem „mumus”, hanem szeretettel várja őket, s hogy az iskola második otthonuk lesz.

* Részlet a szerző pályamunkájából.

Ez az ismerkedés is sokat jelent, de nem elég. Igen hasznosnak tartanám, ha a tanév vége felé a következő év elsősei szülői kísérettel, tanítási időben el látogatnának az iskolába. Ez olyan „nyílt tanítási nap” féle lenne, az óvodások csinálják már néhány éve. Ilyenkor gyermeknek és szülőnek egyaránt alkalma lenne betekinteni az iskolai életbe, érezni azt a szeretetteljes bánásmódot, amelyben az I. osztályosoknak részük van.

Én magam, az elmúlt évben úgy éreztem, hogy ezen túlmenően is tennem kell valamit ezeknek a gyermekeknek az érdekében. A tanítás megkezdése előtt 3 hetes „tanfolyamot” szerveztem számukra. Ennek előkészítéseként sokat hospitáltam a helybeli óvodában, megfigyeltem az óvodai foglalkozásokat, módszereket, hogy az előkészítés tervét úgy készíthessem el, hogy munkám összhangban legyen az óvodában végzett munkával.

A szervezéssel kapcsolatban nagyon fontos, hogy időben ismertessük a szülőkkel az előkészítés célját és feladatát, nehogy a nyaralások miatt a tanulók egy része kimaradjon a munkából. Nálunk ilyen okból a 14 óvodába nem járt gyermek közül csak 8 tudott résztvenni az előkészítő foglalkozásokon.

Lényeges, hogy a foglalkozások tervét, anyagát, úgy állítsuk össze, hogy az ne az I. osztályos anyag előre-tanítása legyen, hanem az óvodában elsajátított anyag pótlása, óvodai módszerekkel.

Az anyag kiválasztásához igen sok segítséget nyújt az óvónők számára készült útmutatás, amit — ha csak kölcsön is — megszerezhetünk.

Néhány példa arra, hogy mit választhatunk a foglalkozások anyagául:

Anyanyelv és környezetismeret: A család. Milyen a jó gyermek otthon? Hogyan kell viselkedni az utcán? Tisztaság, egészségünk védelme. Hogyan kell tisztálkodni, ruhánkra vigyázni? Állatok és növények. Melyek a hasznos állatok? Milyen zöldségféléket, gyümölcsöket, virágokat ismernek? Az évszakok jellemző tulajdonságai. Színek és ízek. stb.

Igyekeztem olyan anyagot feldolgozni, amely beszédképességük fejlesztése mellett fejleszti megfigyelési képességüket, s egyben nevelő hatású is. Nehézségekkel most is meg kell küzdeniök a tanulóknak, de ebben a közösségben ez nem veszi el a kedvüket, mert nincsenek nagy különbségek a tanulók között, látják, hogy a másoknak sem megy könnyebben, mint nekik. Ez a foglalkozás az, amellyel a nevelő a legtöbbet segíthet az ilyen kis újoncokon, hogy az 1. osztály bátor tanulói legyenek. Már az is nagy eredmény, ha meg tudjuk szólaltatni őket, ha nem bólintással, egy-egy szóval, hanem mondatban felelnek a kérdésekre.

Számolás: (Mennyiség, tér, és formaismeret alapelemei). Ismerkedés a mennyiségi tájékozódáshoz szükséges alapfogalmakkal: Sok, kevés, semmi. Ismerkedés a növekvő számsorral egytől ötig, majd tízig. Számolás az ötös számkörben. Ismerkedés a térbeli tájékozódáshoz szükséges alapfogalmakkal: Kicsi, nagy, alatta, fölötte, stb.

Rendkívül lényeges, hogy mindezt csak óvodai színvonalon, kizárólag tárgyszámolással, s ami a fő, csak játékosan végezzük. (Pl. Vendégségbe mennek a babák, hány szék, tányér, pohár stb. kell. Színes papírra különböző számú pöttyöt ragasztanak. stb.) Elvont számolásról még a legegyszerűbb formában sem lehet itt még szó.

Testnevelés-játék: Egyszerű rendgyakorlatok: Sorakozó vonalban, állj, indulj, stb. Egyszerű járásgyakorlatok. Játékos utánzó gyakorlatok: Hogyan iszik a kismadár? Hogyan repül a gólya? Hogyan kaszálnak? Hogyan ugrik a

veréb? Hogyan hajlik a jegénye? Házatlan mókus. Benn a bárány. Én vagyok a fogó, ki a legügyesebb? Kötélhúzó verseny stb.

Rajzolás és kézimunka: A legegyszerűbb vonalak, formák rajzolásának gyakorlása, ezek felhasználásával egyszerű tárgyak ábrázolása: Pl. gyöngysor, repülő léggömbök, füves rét, kerítés, létra, ketrec, kalitka, eső tócsával stb.

Hosszú, egyenes csikok tépése, ezekből kerítés, ketrec, asztal kirakása ragasztás nélkül. Egyszerű tárgyak kitépése előrajzolás nélkül pl. levél, pénz, fésű stb. Gömbölyítés, lapítás, sodrás agyagból. Pogácsa, torta, percc stb. Egyszerű papírhajtogatás pl. zsebkendő, csákó, pohár stb.

A rajzolásnál — az írás előkészítéseként — fordítsunk nagy gondot az író-szer helyes használatára, a merev vonalvezetés fellazítására, a könnyed vázolatás elsajátítására. A rajzok elemei előkészítést nyújtanak a betűelemekhez, de kimondottan betűelemeket ne írassunk, csak azokhoz hasonló formákat rajzol-tassunk.

A kézimunkánál hagyjunk időt arra is, hogy a gyerekek eljátszogassanak az elkészült mintákkal. Mennyire tudnak örülni, ha a saját készítésű papírcsákót a fejükre tehetik, az elkészült pohárból ihatnak stb.

Ének: Csip-csip csóka... Bújj-bújj zöldág... Eszterlánc... Ég a gyertya... Csön-csön gyűrű... Hinta-palinta... stb.

Az éneklést játékkal kapcsoljuk össze, végezhetünk közben egyszerű ritmusgyakorlatokat is.

Ezeket a foglalkozásokon kívül kerüljön sor *sétára* is. Ismerkedjenek meg lakóhelyük nevezetességeivel stb. (Községi Tanács, Játsszótér stb.)

Nagyon lényeges szerepet tölt be ebben az időszakban a mese, erre a játék-ra mindennap kerüljön sor. Ezenkívül úgy a mese mint a játék szője át az összes többi foglalkozásokat is. A mesék után mondassuk el velük, hogy mi tetszett a mesében, s miért tetszett nekik, adjunk fel kérdéseket a mese megértésének felmérésére.

Vers: A gyermekek nagyon szeretik az egyszerű, rövid verseket, mondókákat. Ezeket kapcsolhatjuk az anyanyelvi, környezetismereti anyaghoz, vagy taníthatjuk külön is.

A *bábozás* és *diavetítés* igen alkalmas arra, hogy a gyermek kezdeti félszességét feloldja. Nem kell különösen szép kivitelű bábokra gondolni, egyszerűek és izlésesek legyenek. Ilyeneket a nevelő maradék anyagokból maga is készíthet. A bábjáték legyen nevelőértékű. A bábozás igen alkalmas arra, hogy a gyermekeket is bevonjuk a játékba, s közben megszólaltassuk őket. Nagyon szeretnek a bábok által hozzájuk intézett kérdésekre válaszolni, szeretik a párbeszéd formát. Később az iskolában is jól lehet hasznosítani.

A foglalkozások ideje kb. megegyezett az óvodásokéval. A kicsik 9 órákor gyülekeztek. Kint a szabadban foglalkoztam velük. Heti 12 óra foglalkozási időt állítottam be. Ügyeltem arra, hogy a foglalkozások változatosan kövessék egymást, s ne tartsanak egyenként 25—30 percnél tovább. Mivel a szervezés alatt néhányszor már találkoztam velem, nem idegenkedtek tőlem. A kis emberpalánták hamar összeszoktak, engem is megszerettek. Érezték, hogy a kis közösség egymásért van.

Szeretném még közölni, hogy ezek a kicsinyek hogyan állták meg a később a helyüket az iskolában. A 8 tanuló közül 5 hozzám, 3 a másik első osztályba került. Az enyémeik mind már a tanév kezdetén nagy ambícióval láttak munkához. A játékosság az órákon még sokáig megmaradt, ezt az óvodából jöttek

is nagyon igényelték (3. sz. módszertani levél). Ezzel a törést elkerültük. Év végére ezek közül a tanulók közül 1 kitűnő, 3 jeles, és egy közepes eredményt ért el. A másik három tanuló is megállta a helyét: 1 jeles, 2 pedig közepes eredményt ért el.

Azokat is megemlítem, akik sem óvodába, sem előkészítőbe nem jártak. Megsínylették-e ezt? Igen! Számuk összesen 6. Tanulmányi eredményük: 1 jó, 2 közepes, 4 elégséges. Ezek a tanulók tehát még a sok korrepetálás mellett is csak nagyon nehezen tudtak a többiekkel lépést tartani.

Befejezésül még azt javasolnám, hogy olyan helyeken, ahol az ilyen előkészítő tanfolyam megtartása nehézségekkel járna, legalább a szülőket világosítsuk fel, kb. egy évvel gyermekük iskolába lépése előtt arról, hogy hogyan foglalkozzanak otthon gyermekükkel. 1—2 „szakmai” megbeszélést tartsunk a szülők részére. Fáradozásunk bizonyosan eredményes lesz a gyermek, a szülő és a nevelő részére egyaránt.

BANK JÁNOSNÉ

Út az iskolába*

Játékosság az első osztályban.

Az első osztályban a tanulás játékos formában folyik. Ez nagyon fontos a törésmenetség szempontjából. Az iskolába kerülő gyermek sokat veszít szabad mozgás- és játéklehetőségeiből. Az iskolában nyugodtan kell ülni, meghatározott cselekvéseket, feladatokat kell végrehajtani, figyelni kell a nevelő utasításaira stb. Mindez a tevékenység a 6 éves gyermek személyiségét erősen befolyásolja és más irányba tereli: a kisgyermekkor szabad játszadozásaitól a meghatározott munkavégzés felé. Nem szabad azonban, hogy ez a változás hirtelen, ugrásszerűen menjen végbe, hanem lassan, fokozatosan, észrevétlenül. Éppen ezért nagyon fontos, hogy az iskolai munkaidő kellő módon meg legyen tűzdelve feloldó mozgásokkal, pihentető játékokkal. Úgy kell megszervezni a nevelő-oktató munkát, hogy a gyerekek jól érezzék magukat az iskolában, legyen meg minden órának a külön öröme, a hangulat, a melegség, a közös munka izgalmá. Már Makarenko nagy terveiben és harcában is erről van szó, amikor a telepre önként visszamegy az elszökött gyermek, mert ott „jobb” volt, mint bárhol másutt.

Ezeket a gondolatokat próbálom és is megvalósítani. Sok-sok apróságot alkalmazhat a nevelői leleményesség ahhoz, hogy már elsőseink is szeressenek iskolába járni. Néhány példát hadd mondjak el.

Nagyon sok számtanórán boltost játszunk. Ehhez örzünk is némi készletet a szekrényben, de a liszt, cukor stb helyett gyakran kitalált árukat adogatunk. Van 1—2 boltos és több vásárló, a háttérben pedig, hogy a játék ne csak öncélú legyen, ott a kis tanuló, aki példát csinál a mérések alapján. Hihetetlen sok leleményesség és ügyesség van a 6 éves gyerekekben is. Az utóbbi időben (félév után) én már csak csendes szemlélődő vagyok, s a háttérben élvezem a felfokozott izgalmat, a komoly igyekezetet, a ragyogó arcokat. Természetesen az egész nem tart sokáig, legfeljebb 10 percig és csupán feloldó jellege van: akkor alkalmazom, amikor már elfáradtak a számolásban.

Máskor „gyorsan kérdezz”-et játszunk. Egy tanulót felszólítok egy példával: pl. $5+6=?$ A tanuló kiszámítja a feladatot, majd gyorsan a katedrára szalad, ő mond egy példát, és ő szólít fel valakit. Így folytatódik tovább. Per-

* Részletek a szerző pályamunkájából.

sze ezt helyen maradva is lehet csinálni, de az első osztályban a mozgás miatt nagyon jó, hogy kijön a gyerek s úgy kérdez. Az egész versenyszerűen folyik: ki milyen gyorsan tud válaszolni és kérdezni. Nagyon szeretik a gyerekek. Ezt óra végén szoktam csinálni az utolsó pár percet kihasználva, de lehet óra eleji „bemelegítő” szerepe is. Arra törekszem, hogy az egyes módszereket mindig más formában alkalmazzam. Ne legyen két egyforma óra! A lehetőségek olyan színesek és sokrétűek, csak ki kell használni őket!

Hasonló játékos gyakorlatokat lehet alkalmazni az írás-olvasás tanításában is. Pl. amikor az új betűvel szavakat gyűjtünk aranykapu-játék formájában. Vagy betűkihagyással ki kell találni a szót stb. A lényeg itt is az, hogy ne a nevelő csináljon mindent, csak irányítsa a munkát. Minden osztályban akadnak olyan ügyes gyerekek, akik tudnak mondani kitalálendő szavakat, akik el tudják játszani az olvasmányt, mint szereplők stb. A cél, hogy év végére minden gyermek ügyes legyen.

A játékoság mint módszer, apró lényegtelen dolognak tűnik, pedig számos területen előbbre visz bennünket. Fokozza a gyermek önállóságát, bátor fellépését, logikus gondolkodását, nagyobb tájékozottságot biztosít a tananyagban stb.

A tanulók önálló munkájának megszervezése

Az új tanterv szelleme azt követeli tőlünk, hogy bátran kezdeményezzünk, kísérletezzünk, újítsunk a nevelő-oktató munka minél színesebbé, mélyebbé és eredményesebbé tétele érdekében. Szerintem nagyon helyes ez az útkeresés, mert így mindenki megtalálhatja az osztályának sajátos körülményeknek, egyéniségének legmegfelelőbb módszereket, hangot, stílust. Én is megpróbáltam olyan módszert alkalmazni, amelyekkel elsős tanulóimat igyekeztem önálló munkára nevelni.

Nagyon érdekes az az út, ahogy az iskolába lépő gyermeket bevezetjük a „munkavégzés” titkaiba. Először egészen apró feladatot adunk, s fokozatosan mindig nagyobbbat. Pl. számtanból év elején már az egészen kezdetleges példánál bevezettem azt, hogy a feladatot a táblánál író gyermeknek nem én diktálom, hanem a helyükön felszólított tanulók. Pl. az ötös számkörben mozgunk. Kijelölöm a példatípust: olyan összeadást kell mondani, amelyben az eredmény öt, vagy kevesebb. Az egész osztály gondolkodik, aztán szólítom föl a diktálót. Így egyszerre két gyerek felel, de az egész osztály figyelme föl van keltve, mindenki tud már és szeret példát mondani.

Ahogy telnek a hónapok, mindig nehezebb feladatokat adok. Pl. a tízes számkörben összeadunk. Olyan példát lehet tehát diktálni, aminél az eredmény nem több tíznél. A feladatfajtát mindig meghatározom az elvégzendő anyagnak megfelelően. Pl. most kivonásokat diktálunk a 10-es számkörben, vagy bontásokat stb. Később már szöveges példákat is gyűjtünk. Nagyon ügyes példákat tudnak alkotni a gyerekek, persze először az én példáim mintájára. Közben fejlődik a valóságérzetük is, amikor utána megbeszéljük, hogy pl. édesanya 15 kg kenyeret visz-e haza, vagy 2 kg-ot? Kb. félévre el lehet érni, hogy minden tanuló tud példát mondani a tanult számkörben és műveletekkel. Félév után még egy lépéssel tovább megyek. Pl. óraeleji számolás keretében mindenki ír magának egy olyan példát, hogy összeadás legyen benne tízesátlépéssel, aztán kis is számítja. Most egy kivonás tízesátlépéssel stb. Pár percig dolgoznak,

utána néhányat számonkérek, esetleg a szomszédok ellenőrzik egymást. Néhány hét múlva már az egész osztály tud magának példát alkotni. Az ilyen feladat megoldása talán nagyobb öröm is! Az így nevelt gyerekek nem szorul segítségre otthon, a házi feladat megoldásánál.

Ugyanezt más tantárgyak tanításánál is alkalmazni lehet. Pl: írás óra van. Tegnap tanultuk az sz hangot és betűt. Óra elején mindenki ír magának egy szót, amelynek az elején van az sz. Vagy a végén, stb. Ezt lehet ceruzával írni, mivel még a tintakiosztás nem történt meg. Ne féltsük a füzet szimmetriáját, nem a szép füzet a cél, hanem a gondolkodó gyermek! Néhányat aztán számonkérek és megbíráljuk, hogy jól írta-e. Mások hiányos szavakat írok a táblára, néhány betű kihagyásával. A tanulók önállóan leírják, pótolva a hiányzó betűket. Megint másik alkalommal mindenkinek önállóan le kell rajzolni egy olyan tárgyat, amiben a tanult betű szerepel. Ez már magasabb követelmény az első osztályban, érdekes tapasztalatokat lehet szerezni az alkalmazása során.

Olvasás órán, amikor pl. új olvasmányt dolgozunk fel, a szokásos közös feldolgozás helyett néhány mondatot önállóan olvasnak el a tanulók. Az első mondatokat egy-egy jobb olvasó tanuló olvassa, közösen megbeszéljük, majd megállunk és a következő — először persze csak rövid, jól érthető mondatot — mindenki egyedül olvasson el. Pistát megkérdezem: mit olvastál? Jancsit felszólítom: magyarázd meg! Jutkát: mondd más szavakkal! Aztán folytatjuk tovább együtt, s újra jöhet egy ilyen mondat.

Olvasás tanításunkban — az új tanterv helyes értelmezése szerint — egyre nagyobb szerep jut a csoportos foglalkozásoknak. Különösen a megnövekedett számú gyakorló óra ötletes és célszerű felhasználásában. Kísérletképpen már ebben a tanévben is megpróbáltam osztályomban a csoportos foglalkozást. Ennek célja a gyengén olvasók felemelése közepes, vagy ennél magasabb szintre, a nagyfokú szóródás megszüntetése volt. Természetesen egy-egy gyakorló órát még nem szenteltem teljesen erre, csak egy részt az órából: 15—20 percet. A jobban olvasók csoportjának kiadok valami önálló munkát, pl. szógyűjtést az újonnan megismert betűvel írásban (1 sort szabad teleírni, nehogy maximalitásba essünk). Van még 2 csoportom: egy közepesen és egy gyengén olvasó csoport. Velük foglalkozom felváltva azon igyekezve, hogy a gyengébb csoport közelítsen a közepes csoporthoz. Pl. a gyenge csoport egy tagja elolvasson egy mondatot, utána az egész csoport karban. Most megfigyeltem velük, hogyan olvassa ugyanezt a közepes csoport 1 tagja, majd az egész közepes csoport. Végül a két csoport együtt próbálja a jobb szintet elérni. Ezenkívül sok-sok módja és variációja lehetséges a hasonló eseteknek. Nagyon szép és színes rész ez az órában, újdonság, nagyon szeretik a gyerekek. Persze, közben az önálló csoportról sem szabad megfeledkezni. Az ilyen és hasonló csoportfoglalkozásos óravezetéseknek még nincs meg a kialakult gyakorlata, irodalma sincs, de véleményem szerint nagy a jövője.

Az önálló munkavégzés a tanulót — még a gyengébbeket is — sikerélményhez juttatja és szinte leírhatatlan az az öröm, amit jelent a gyerekeknek egy-egy önállóan alkotott és leírt számtanpélda, szó vagy megérezett mondat.

HOFFMANN OTTÓ

Fogalmazás az 5. osztályban

Mióta végleges formát öltött az új tanterv, arról álmodom, hogy az 5. osztályban magyart fogok tanítani . . . , azután vinném az osztályt a 8-ig. Csak így vállalhatnék igazán felelősséget az elért eredményért.

Mennyi új, nagyszerű feladat várna rám! Most, hogy pillanatnyilag az *irodalmi tanmenet fogalmazási rovatának* megtervezésére gondolok, százféle téma és ötlet kavargó bennem, akár Kosztolányi képzeletében a „színes tinták”.

Tanítani kell a felső tagozatban is a fogalmazást, s ezt a munkát a *mondatszerkesztési gyakorlatokra alapoznám*, nagyon megszívelve Komár Pálné sorait a „Vezérfonal”-ból: „. . . a kötelező készségfejlesztési formák közül minden osztályban előtérben állnak a mondatalkotási gyakorlatok, a mondatok összefűzésének gyakorlása, a gondolatok hézagtalan előadásának gyakorlása, tehát az egyszerű szerkesztéstani gyakorlatok” (Magyartanítás 1963/1. 9. b.), valamint a Tantervi utasításban előírtakat.

Mindenekelőtt felmérném, majd átismételném az *alsó tagozatban tanultakat*, ahol elsajátították az anyaggyűjtés néhány módját, a lényeges és a lényegtelen megkülönböztetését; az elrendezés céljából közös vázlatokat szerkesztettek; megismerték az írásmű hármasság tagolását, ezen belül az elbeszélésben pl. az előzmény, az esemény és a következmény időrendi és okozati összefüggéseit; a befejezésben állást foglaltak a leírtakkal kapcsolatban; s ami a legfontosabb: az elméleti tudnivalókat a gyakorlatba is átültették, vagyis a tanulók többsége jártasságot szerzett abban, hogy gondolatait elemi fokon írásban is kifejezze.

A felső tagozatban folytatjuk ezt a munkát — a hagyományoknak megfelelően — ugyancsak műfaji keretben. Itt már nincs szükség olyan aprólékos lépésekre, mint az alsóbb osztályokban, de a *fokozatosság* didaktikai elve bennünket is kötelez. *Elbeszéléssel* kezdenénk, mégpedig főleg olvasmányrészletek reprodukálásával, elsősorban nem azért, mert ezt kínálja az olvasmányanyag, hanem azért, mert ebben az időszakban kell *megszilárdítanunk* az alsó tagozatban szerzett jártasságot, ill. *pótolnunk* azokat a hiányosságokat, amelyeket a felmérő fogalmazás feltárt. A II. dolgozatba már néhány soros leírást illeszténénk. A III—IV. dolgozat — a Tanterv előírásainak megfelelően — *leírás* lenne, most már a tanulók mindennapi életéből vett témákról, a szokásos kétféle térbeli elrendezéssel. Ilyeneket már a 4. osztályban is készítettek, csak hogy az ötödikben alaposan foglalkoztatnám alkotó képzeletüket is. Közben ismétlésként néhány témát *levélformában* is megírnánk.

Minden írásbeli munkát természetesen *szóbeli megfogalmazás* előzne meg. Ugyancsak gondosan meg kellene beszélnünk minden téma *nevelési tartalmát*, különben a tanulók könnyen megfélekednek a világnézeti következtetés levonásáról, ill. az erkölcsi állásfoglalásról.

Az *I. dolgozat* elkészítési időszakában a szerkesztés terén továbbfolytatnánk az olvasmányok vázlatának közös elkészítését, közben tömörítési gyakorlatokat, ill. ezek ellentétét, mozzanatsorok (vö. Balassa László: *Komplex módszer a fogalmazás tanításában*; *Magyartanítás* 1963/3.) összeállítását végzénénk. Megtanítanám őket továbbá a fogalmazás főrészeinek szerves összekapcsolására — összekötő mondatok vagy kapcsolóelemek segítségével.

A mondat szerkesztés szempontjából hasznosnak bizonyulna tagolatlan szöveg mondatokra bontása, ezenkívül tömör válaszok megszóvegezése kérdésekre, majd ezek összekapcsolása fogalmazássá. Kijelentő mondatokból álló elbeszélést élénkítenénk kérdő és felkiáltó mondatokkal, de gondolnék arra is, hogy a tanulók gyakran keverik a jelen időt a múlttal. Ilyenkor persze a helyes írást is gyakorolnánk.

Szókincsük fejlesztése érdekében sok rokon értelmű kifejezést gyűjtenénk, eleinté közösen, majd önállóan, s ezeket mondatba is illesztenénk. Ilyen jellegű gyakorlatot is csak ritkán végeztek az alsóbb osztályokban.

Mivel a fogalmazástaniást jelenleg még az irodalomtanítás egyik részterületének tekintjük, a nyelvtani anyagot még nem tudjuk beépíteni az előkészítő foglalkozásrendszerbe. Ennek ellenére a fenti gyakorlatok egy része nyelvtani órákon is levégezhető, hisz a Mondattani bevezető ct. fejezet tanítása pl. az egész szeptember hónapra terjed. Az új nyelvtani tantervben előírt s a különböző nyelvtani kategóriákkal összekapcsolt mondat szerkesztési és nyelvhelyességi gyakorlatok egyébként igen hathatósan fejleszthetik a szóbeli és írásbeli kifejezőkészséget.

A „távolabbi előkészítés” didaktikai rendszere alapján a fogalmazási munkákat a tankönyvírók nagyszerű ötleteinek figyelembe vételével így tervezném meg tanmenetemben az *I. dolgozat* időszakára. (A szokásos rövidítéseket használnám: gy = gyűjtőmunka; m. gyak. = mondat szerkesztési gyakorlat; részf. = részfeladat; h. f. = házi feladat.)

Irodalmi anyag

Elmélet

Fogalmazási gyakorlatok

FELMÉRÉS (3 óra)

- IX. 1. 1. Bevezető óra. A beszéd-készség felm.
 2. A fogalmazási és az íráskészség felm.
 3. Az olvasási készség felmérése

Nyári élmény vagy *egy 4-es olvasmány cselekménye*.
 M. gyak.: Tagolatlan szöveg mondatokra bontása. (Nyelvtan órán)

NÉPKÖLTÉS ZET (17 óra)

2. 1. Egyszer volt Budán kutyavásár
 2. Közmondások
 3. Találós kérdések

Fogalmazási műfaj: **ELBESZÉLÉS**
 M. gyak.: Válasz 4–5 kérdésre tömör mondatokban. (Pl. Hogyan sült fel a nagygazda?)

3. 4. Gyűjtött közmondások és találós kérdések megbeszélése			
5. Tündérszép Ilona	Mesél a nép		
6. Tündérszép Ilona			<i>M. gyak.:</i> Tömör válasz néhány Kérdésre:
4. 7. Egyénileg olvasott mesék elmondása	Hogyan mondjunk mesét?	Élénkítő kif. <i>gy.</i> (biz, tudod-e)	<i>M. gyak.:</i> Olvasmányrészlet tömörítése (A sárkány legyőzése)
8. A jámbor úr és a balga szolga	Mesemondók, mesegyűjtők		
9. A jámbor úr és a balga szolga			Közös <i>szógy.:</i> az úr és a szolga vonásai; eszik, iszik, dühös, ordít, ver, rokon változatai. <i>M. gyak.:</i> Leskelődik a zsugori. (Tömörítés 5–6 mondatban. — Nyelvtan órán: E szöveg élénkítése kérdő és felkiáltó mondatokkal.
X. 1. 10. A két bors-ökröcske			
11. A két bors-ökröcske			Közös <i>gy.:</i> A közlésre vonatkozó igék (pl. mond, válaszol, megszólal) <i>M. gyak.:</i> Ezek mondatba illesztése. H. f.: <i>Felfordul a kastély</i> (részf.)
12. Olvasásgyakorlás, tartalom-elmondás (mesék a szöveggyűjt.-ből.)			
2. 13. Tanulj mesterséget!			
14. Tanulj mesterséget!	Az írásmű szerkezete	<i>M. gyak.:</i> Igeidők keverése	H. f.: <i>Mi szeretnék lenni? (Hármas tagolással)</i>
15. Hétéveske	Az írásmű címe	Közös vázlat	
3. 16. Összefoglalás	A népmese		
17. Számonkérés			
MESE A MŰKÖLTÉSZETBEN (13 óra)			
1. Móra: A didergő király	Vers és próza		
4. 2. Móra: A didergő király	A gondolatmenet, a vázlatkészítés	H. f.: A fázásra vonatkozó kif. <i>gy.</i> <i>Fáztam</i> (részf.)	
3. Benedek: A szárnyas királyfi	A világos stílus	Közös vázlat. H. f.: <i>Megmenekültek!</i> (Büntetés, menekülés, lakodalom.) Összekötő mondatok!	<i>M. gyak.:</i> Egy részlet mozzanatosorának összeállítása
4. Illyés: A szegény juhászgyerek			

XI. 1. 5. Grimm: Hatan Heted-hét ország ellen	Anyaggyűjtés, elrendezés	
6. Puskin: Mese a halászlól		Gondolatmenet összeállítása.
7. Puskin: Mese a halászlól		Apó, anyó vonásai (gy.) H. f.: A tenger színe, hangja, mozgása gy.

2. 8. I. dolgozat: MUNKÁBAN A FÜTYKÖS. (Hogyan veri meg a szolga a zsigori urat)

VISSZA A SÁRKUNYHÓBA! (A mese utolsó jelenete: anyó bűnhődése)

GYERMEKKORI TÖRTÉNET (mely valamilyen jó vagy rossz tulajdonság körül bonyolódik)

9—10. Állatmesék

3. 11. Dolgozatjavítás	
12. Összefoglalás	Népköltészet,
13. Számonkérés	műköltészet

A házi fogalmazásokból és a dolgozattól közben kiderülne, milyen nehézségekkel küszködnek még a gyermekek a tartalom, a nevelési jelleg vagy a megfogalmazás terén. Gondunk lenne mindezekre a javítási órákon, ill. a II. dolgozat előkészítési időszakában.

II. *dolgozat*ként ugyancsak *elbeszélés* következne, de a reproductív témákat az ún. átképzeltető fogalmazások váltanák fel. Több ún. én-elbeszélést is íratnék. Néhány soros leírás és párbeszéd is szerepelhetne bennük, hisz a 4. osztályban volt alkalmuk ilyenek gyakorlására.

A szerkesztés elsajátítására *közös, majd irányított vázlatokat* készítenénk a fogalmazásokhoz, gyakorolnánk a leíró és a párbeszédese részek felismerését, majd szövegbe illesztését, s megnéznénk, hogy az időhatározós szerkezetek hogyan szolgálják az időbeli elrendezést az események közlésében.

Tankönyvünk igen sok mondatszerkesztési gyakorlatot tartalmaz. Ezek nagy részét elvégeztetném, ha jutna rá idő. A szókinccsfeljesztéshez a műből vett kifejezések felhasználását követeli a Tanterv, tankönyvünk pedig ebben az időszakban foglalkozik behatóbban a költői jelző, a hasonlat és a megismerés ismertetésével. Régi ismerősök ezek is a 4. osztályból, bár alkalmazásuk csak a hatodikos fogalmazásokban követelmény.

Az irodalmi anyag a *János vitéz*. Az összefoglalásra és a dolgozatra szánt órakerettel együtt kb. 20 órában taníthatjuk. Csak a fontosabb fejezeteket tárgyalhatjuk részletesen (vö. 1961-es tantervi módosítás 11. o.), a többit pedig összevontan.

A Petőfi-levél nyomán ugyancsak *levelet* íratnék, mégpedig az életre nevelés érdekében olyat, amit el is küldhetnek valamelyik ismerősüknek. Témáját a tanuló saját életéből meríthetné, esetleg beszámolhatna a valamelyik magyar óráról, annak anyagáról stb.

December 1. hetében mondatszerkesztési gyakorlatokat végeznénk (egyhangú szóismétlés: tankönyv 71/3; túl hosszú mondatok, felesleges kötőszók 72/4; házi feladatként pedig magyaros kifejezések behelyettesítése: 74/5).

A Jancsi világgá megy és a Jancsi búcsúja Iluskától c. fejezetekben hasonlat mellett az elbeszélő, a párbeszédese és a leíró részek összefonódását figyeltetném

meg, miután az előző két órán felújítottuk volna a költői jelzőről és a párbeszédről tanultakat. Házi feladatként néhány soros leírást fogalmaztatnák *Esti táj* (csillagok, hold, patak, virágok stb.), vagy *A falu éjjel* (pásztortüzek, hold, patak, házak, torony stb.) címmel. A tanulók itt némiképp még az olvasmányra támaszkodnának, de a megoldás képzeletüket is igénybe venné.

A 2. héten eljutnánk A győzelmi lakoma c. részig. A szemelvényekhez csatlakozó fogalmazás-elméleti anyagon kívül itt tárgyalnám az *elbeszélő fogalmazásról* írottakat is (145. o.). A Vihar a pusztán c. fejezetnél ismét észrevétegném az elbeszélő és a leíró részek összefonódását, összegyűjteném a *viharral* kapcsolatos kifejezéseket, majd házi feladatként a könyv nagyszerű témáját tűzném ki: *Fussunk! Nyakunkon a zivatar!* (84/4).

Ezt követően *irányított* részfeladatot íratnék *megadott megszemélyesítésekkel* (pl. a nap leszáll; hollókárogás köszönti Jancsit; a fák sugdolóznak; a csillagok letekintenek; a hold leküldi fényét; a virágok alusznak; a patak mormol; pislogó fény integet) *Jancsi útja az erdőben* címmel.

A későbbi dolgozathoz összegyűjteném a *huszárok felszerelését, a harcok forgatagát, a lovak mozgását* stb. ábrázoló jelzős, hangutánzó és élénkítő (pl. bezzeg, hej csinálom-adta) kifejezéseket. A tankönyv mondatszerkesztési gyakorlatait részben *A szó* c. nyelvtani fejezet anyagához kapcsolnám (pl. rokon értelmű szavak: 90/3—4; egyhangú szóismétlés: 97/2), részben pedig az órán végzetném el önálló foglalkozásként (dagályos szöveg: 105/1 és 3; jelzők beillesztése: 105/2).

A 3. héten mondatszerkesztési gyakorlat (*Jancsi elmondja életét*) keretében az időhatározók szerepét mutatnám meg az időbeliség érzékeltetésének kifejezésében; a Jancsi Iluska sírjánál c. fejezetnél pedig az *alkonyodik, meghal, sír, bánkódik* igék szinonimáit gyűjteném össze ugyancsak az iskolai dolgozat egyik választható témájához, valamint az *érzelmek külső megnyilvánulására* vonatkozó kitételeket.

Január első hetében befejeznék a János vitézt. Az órák gyakorlatai a következők lennének: hiányzó eseménysor pótlása (126/4), pongyola szöveg javítása (137/4), *a szép, boldog, örül, mosolyog* rokon változatai (házi feladatunkhoz, ill. dolgozatunk egyik témájához!), valamint egy átképzeltető fogalmazás, melyben egy tündér mondaná el (én-elbeszélés!) a becsületes juhászlegény és a falu árvájának fölmagasztaltatását. Címe: *Fejedelemválasztás Tündérorságban*. A leíró részeket többek között a tó, a kastély vagy Iluska és a tündérek szépsége, ruhája stb. képezhetnék.

A 2. héten az összefoglalás után íratnám a *II. dolgozatot*. A fiúk ismét énelbeszélést fogalmaznának (MEGVERTÜK A TÖRÖKÖT), amelyben a magyar huszárok nagyszerű és igazságos győzelméről számolnának be, miközben a csatateret, a felszerelést, a harci zajokat stb. is ábrázolnák. A hűséges János vitéz fájdalmas búcsúját Iluska sírjától a leánytanulók mutatnák be — az őszi alkonyat, a temető, a sírhalom leírásával („KI PORÁBÓL NÖTTÉL...”). De visszaemlékezhetnének a tanulók egyik élményükre is, mely *első utazásukhoz* vagy *egyik kirándulásukhoz* fűzi őket (vö. 109/2). A dolgozat javítása a következő héten kerülne sorra.

A mesék világát elhagyva a valóság világába érkezünk a *Tájak és emberek* c. témakör révén. A *III. dolgozat* időszakának témáit ezért többnyire a mindennapi életéből meríteném mi is, műfajunk pedig a témakör jellegéhez híven a *leírás*. A természeti jelenségek, a tájak pontos megfigyelésére, a természet sze-

retetére, az ember és alkotásainak megbecsülésére nevelnénk ezekben a fogalmazásokban is.

Az alapelemekkel már a 4. osztályban megismerkedtek. Szerkesztés szempontjából azonban a külső és a belső tulajdonságokra való tagolás helyett a leírás általános belső felépítését (általános kép — részletezés — összegezés, érzelmek) gyökereztetném meg, hisz a megismerő tevékenységben a dolgokat először összképükben észleljük, s ezt követi az értelmi feldolgozás. Megismerkedtek a tanulók a térbeli elrendezés gyakorlatával is, mégis el kellene magyaráznom újra ennek kétféle módját (a szemlélő egy ponton áll, ill. halad) és tisztázni a nyelvi eszközök, a hely- és az időhatározók szerepét ebben a vonatkozásban.

Itt ugyanis újból előkerül az időbeliség kérdése is, mégpedig akkor, amikor „menet közben” számolunk be a látottakról, valamint a természeti jelenségek (napfelkelte, vihar stb.) leírásánál.

A gondolatok formába öntése szempontjából meg kellene előznünk a leírások gyakori hibáit, vagyis ne kezdjék a mondatokat ugyanazzal a mondatrészsel, és ne halmozzák egyhangúan a „van” állítmányt. A típushibák javítása is bizonyára sok gyakorlást kívánna.

Szemléletes kifejezéseket is gyűjtenénk, hogy a megfigyelt dolgokat, jelenségeket, tájakat stb. reálisan, szemléletesen és hangulatosan ábrázolhassuk.

A témájuk révén ideillő kötelező és ajánlott olvasmányok előkészítése után a régi Alföldet bemutató leírások nyomán, a fejlődés meglátása érdekében igen hasznos lenne, ha megfelelő anyaggyűjtéssel bemutatnánk a régi Alföldet, de annak megváltozott életét is — esetleg levélformában (*Az Alföld két arca*). Téliidő lévén A befagyott Balaton c. olvasmány óráján jelentős kifejezéseket gyűjtenénk a *téli táj, hó, zuzmára, jég, nap stb.* címszókhoz és hangutánzó igéket a *szél hangjáról*. Mindezeket egy néhány soros leírásban használnál fel (*Téli napfelkelte* vagy *Téli világ*), amelyben a természeti jelenségek mozzanatainak egymásutánját is érzékeltetni kellene.

A 3. hét elejére egy fogalmazási órát állítanék be, amelyen a *leíró fogalmazás* elméleti kérdéseit (156. o.) ültetnénk át a gyakorlatba — második otthonunk, az iskola és környékének leírásával, ahogy ezt az ablakból vagy egy magasabb helyről látjuk. (Közös fogalmazás). A főrészek összekapcsolására ismételten nagy súlyt fektetnénk. A falu végén kurta kocsmá c. vers házi feladataként *Téli alkony* vagy *Kigyúlnak a lámpák* címmel — ugyancsak megfigyelés alapján — néhány soros leírást követelnénk, s ebben ügyelniük kellene a hangulat és az egymásutániság érzékeltetésére.

A 4. héten a Családi kör nyomán *Egy kedves családi est*-ről számolnának be a tanulók, de jó lenne a *Mesét hallgatok* c. téma is.

Március 1. hetében A tenger c. szemelvény második óráján a mondatkezdést gyakorolnánk változatos mondatrészekkel, házi feladatunk pedig ismét megfigyelésről adna számot: *Folyónk (patakunk, tavunk, nádasunk stb.) élete*. Sok esztétikai élményt jelentene, ha a később megírandó dolgozathoz szókincsgyűjtést végeznénk pl. a *tavaszi színek, hangok, illatok* érzékeltetésére. Néhány sorban *tavaszi záporról* is írhatnának tanítványaim — közvetlen élmény nyomán. A mozzanatok egymásutániságának megjelölésére az időhatározókon kívül nyelvünk igen gazdag a *kezdést* jelentő igékben. (Vö. Magyartanítás 1962/6 263. o.)

A 2. héten a tanultak összefoglalása és számonkérése után következne a dolgozat. Követelményei ismét magasabb szintűek; vázlata sem közös már, de

irányítást még adhatunk. A fokozatosság kedvéért a térbeli elrendezésnek csak az egyik módját alkalmazzunk: *egy pontról szemlélnék a leírandó dolgokat a közeliről a távolabbi felé haladva vagy fordítva*. Címek: A MI UTCÁNK (FALUNK, VÁROSUNK, PARKUNK stb.) TAVASSZAL. Vagy: TAVASZI TÁJ. De írhatnánk egy életképszerű fogalmazást is. Pl. EGY VETERÁN EMLÉKEZIK; EGY SPORTOLÓ ÉLMÉNYEI stb.

A IV. *dolgozat* szintén *leírás* lenne, de az irodalmi szemelvényekhez igazodva kissé több elbeszélő jelleggel. Az előkészítés időszakában főleg olyan dolgokról fogalmaznának a tanulók, amelyeket *menet közben* figyelnék meg. Az ilyen leírásokban nemcsak a látott dolgokat kell elhelyezni a térben, hanem az idő múlását, ill. a szemlélő továbbhaladását is jelezni kell.

Kívánatos lenne, hogy ebben az időszakban már *önálló* vázlatokat készítsenek a tanulók. Az előzőleg elsajátított fogalmazási műveletek itt újból előkerülnének, a mondatszerkesztés terén pedig az osztály tipikus hibáit igyekeznénk kiküszöbölni, amellet folya a szókincsgyűjtés is.

A 3. héten a Pál utcai fiúk c. kötelező olvasmányt beszélnék meg, mivel téma és kronológia szempontjából ide illene. „A grund” leírását bemutató regényrészletnél ismertetném a térbeli elrendezésnek azt a módját, amikor valamit *menet közben* szemlélünk (170. o.), házi feladatként pedig *Séta kedves játszóteremen* címmel számoltatnám be a tanulókat, a jó képzelettel rendelkezők esetleg visszaemlékezést írhatnának *Itt játszott a szőke Nemecek* címmel.

A 4. héten a tanulók tipikus fogalmazási hibáiból pl. az egyeztetést gyakorolnánk, a Heine-vers pedig a rég nem látott otthoni környezet meleg hangú leírására ihletné tanulóimat (ha volt ilyen élményük!), amikor is egyre közelebb jutva az otthonhoz, vagy belépve a kapun, az ajtón minden tárgy (fa, bokor, bútor stb.) külön-külön üdvözlőné őket (megszemélyesítések!), nem beszélve a család tagjairól. Címe lehetne: *Hazatértem* vagy *Újra otthon*.

Áprilisban A Dunántúl szívében c. olvasmánnyal kapcsolatban a *járművek mozgásáról, hangjáról* gyűjtenék kifejezéseket, s ezek segítségével arról írnának a tanulók *mit láttak vonatról (buszról, hajóról)* legutóbbi utazásuk során. (Tehát: épületek, üzemek, tájak, emberek stb., valamint a jármű haladása, hangja stb.) A továbbiak során *Tavaszi táj traktorokkal* vagy *Építkezésnél* címmel rövid leírásokat sugalmaznának a hasonló témájú tankönyv-szemelvények.

A Vadászkaland után Fekete István Tüskevár c. regényét beszélnék meg, majd valamilyen *úttörő-élményről, őrsi kalandról* kérnék fogalmazást, sok-sok természetfestő résszel.

Igen sok gyermek látta Gagarint, az első űrhajóst; erről is beszámolhatnának a 2. héten, miután *a tömegek mozgásának és lelkesedésének* vázolásához szükséges nyelvi eszközöket összegyűjtöttük.

A témakör összefoglalása, számkérése után május első hetében íratnám meg a *dolgozatot*. Ehhez már önálló megfigyelést, anyaggyűjtést, vázlatot követelnék. A következő témákra gondolnék: UTCÁNK (FALUNK, VÁROSUNK stb.) ÚJ ARCA. Egy séta keretében tehát a felszabadulás utáni fejlődést kellene bemutatni. (Vö. 170/2.) MAJÁLIS vagy TAVASZI KIRÁNDULÁS címmel közösségi élményekről számolhatnának be; de visszaemlékezhetnének egy *által, madárral kapcsolatos történetre* is. A dolgozatokban az elbeszélő részek mellett tekintélyes helyet foglalnának el a leírások.

Az utolsó dolgozat persze eldöntené, jól terveztem-e, vagyis hogy fejlődött-e ezzel a foglalkozásrendszerrel a tanulók fogalmazási készsége.

Év közben bizonyára változtatni kellene egyik-másik gyakorlaton: talán sokat is markoltam, talán nem lesz elegendő időnk, vagy az osztály nem bírja majd az iramot.

Talán jobb témák is eszembe jutnak később, miket szívesebben megírnának, vagy olyan élményekben lesz részük, amelyeket érdemes lesz megörökíteni.

Így is: a munka ezernyi színe, íze, változata, hangulata rejlik a fogalmazási gyakorlatokban. Bár valóra válhatna az álomom, s akkor egy röpke esztendőre „kiszínezném vele az életem” ...

CSONTOS SÁNDOR

Feleltetési módszereimről*

A feleltetés része a tanóráknak. A következőkben magyar óráimon alkalmazott eljárásaimat, módszereimet ismertetem.

A módszerek részben ismertek, részben talán tartalmazzak új ötletet is. Még annyit: ezekben nemcsak az oktatás egyik mozzanatát látom, hanem komoly, figyelemre méltó nevelési eszközt is.

A leggyakoribb mód: vegyestípusú órán két-három tanuló beszámoltatása az előző óra anyagából. A lényege ezeknek, hogy a feladat tömör, lényegre mutató ismertetését adják. A jeles és jó felelet arra is alkalmas, hogy a tanár felhasználja összekötő kapocsként az új anyag tárgyalásához.

Havonta legalább egyszer írásbeli feladatot is adunk. A lerövidített órák és a mind ez ideig feszített anyag miatt nem szívesen teszik ezt tanáraink, vagy adnak ugyan házi feladatot írásban, de nem ellenőrzik azt. Pedig szükséges, hogy legalább két házi munkát felolvastassunk. Ilyenkor egyszerűen elhagyjuk a szóbeli feleltetést. Ezeket a feladatokat mindig osztályozzuk. Az írásbeli munkák számonkérésének megvan az az előnye, hogy a felolvasott dolgozatot megbeszéljük, megbíráltatjuk az osztállyal. Így jónéhányan elmondják észrevételeiket, s ehhez a gyerek legtöbbször hozzáteszi, hogy én így képzeltem el, én így oldottam meg. A szóbeli feleletek jobban kötve vannak a tankönyvhöz, a tanári magyarázathoz. Ha a felelő tud, akkor az osztály hallgat, ha dőcög, az osztály kesegít, helyesbít, de mondhatnám „hivatalból” írásbeli feladatnál az egyéniség, önállóság fokozottabban előtérbe kerül.

Vannak kötelező versek. Ezeket (vagy részleteiket) rendszerint az óra elején kérdezzük. Több tanuló feleltetése lehetséges ebből. Mind osztályozni lehetetlen. Azonban előfordulhat, és az osztályzat itt is lehet serkentő hatású. Természetesen elégtelent kap az, aki a verset nem tudja, de jeles, ha valaki szépen elmondja, előadja a költeményt tökéletes pontossággal, jó kiejtéssel.

Vegyestípusú vagy új ismereteket közlő órán cél az is, hogy az osztályt minél jobban bevonjuk a munkába. Ennek egyik eszköze, hogy néha az óra végén adunk egy-két jelest. Nem azoknak elsősorban, akik esetleg többet mozogtak, hanem azoknak, akiknek az észrevételei minőségükben jelentettek értéket. Hogyan érhető el, hogy a diák ne tanuljon előre? Meglehetősen egyszerűen. Nem mindegyik órán tesszük ezt (havonta kétszer-háromszor), csak egy-

* Részletek a szerző pályamunkájából.

egy komolyabb téma megtárgyalásánál. A másik megoldás: a tanár ismeri a tankönyv szövegét. Ha a diák előre megtanulta, s azt mondja el észrevételként elfogadjuk, de osztályzattal nem jutalmazzuk. A biztatáson túl ezekkel az osztályzatokkal elérjük azt, hogy a tanulóknban kialakul az az érzés, az a vélemény: érdemes dolgozni, gondolkodni.

A páros feleltetést három esetben használom: nyelvtanórákon, első osztályban és máskor alkalomszerűen. Ezt lehet az egész óra folyamán, de lehet annak csak első részében alkalmazni. Ez utóbbi talán a szerencsésebb megoldás. Így szolgálja az anyag, ha nem is rendszerezett, felfrissítését. Ezt követően egyéni felelők kerülnek sorra, akik olyan kérdéseket kapnak, amelyek a rendszerezett felépítés ismeretét is megkívánják. Két tanulót hívok ki egyszerre. Ők egymástól kérdeznek. Kérdést az egész feladott anyagrészből tehetnek fel. Pl. I. osztályban egy változat: egy vagy két meghatározás; ezek mely tanult irodalmi műhöz kapcsolódnak; vagy egy-egy szemelvény rövid elemzése és egy memoriterként feladott vers, ha van. Felváltva kérdezik egymást. Ha a kérdezett nem tud válaszolni, először a kérdező helyesbíthet. Ezzel bizonyos mértékig vetélkedő jelleget is adunk a felelésnek. Persze ne egy jeles és egy elégséges tanulót vegyünk párba! Az óra így változatosabb lesz, és még ennél is jelentősebb a feloldódás. Az osztály ilyenkor — mint kis szurkolótábor — figyelemmel kíséri a párviadalt, szinte elfeledkezik arról, hogy a könyvet vagy a füzetet lapozgassa, ami ekkor már értelmetlen. Ezzel a lélektani feloldással hangulatot is tudunk teremteni.

A részismétlést követő úgynevezett számonkérő órán gyakran használom a vegyes feleltetést: a tanulók egy része szóban, más része írásban felel. Ezt az eljárást fokozatosan vezetem be. I. osztályban a második félévben nyelvtanórai feleltetésre a nyelvtankönyv bő feladattárából választok ki néhány olyan kérdést, amelyre lehet írásban is válaszolni. Ezek nem kívánnak meg átfogó gondolkodást, viszonylag egyszerűek. A tanév végi ismétlésekkor már irodalomból is felelnek írásban. Ekkor azonban még csak könnyebb kérdéseket kapnak. (Pl. a különféle meghatározások közlése, egy-egy szereplő jellemzése ilyen vonatkozású anyagrészt ismétlésénél stb.). Ezt szoktatásnak szánom. Itt még a fő feladat, hogy szóban minél jobban ki tudják fejezni magukat. A II. osztályban a gyakorlás fokára lépünk át. Amikor már túljutottunk néhány vers elemzésén, a szöveggyűjteményben szereplő nem tárgyalt verseket adom ki. Természetesen néhány gondolatot, amely a vers megértéséhez szükséges, elmondok röviden a tanulóknak. A felelet elkészítésére az egész óra rendelkezésünkre áll. Egy-egy kortörténeti rész vagy életrajz képezi még a kérdések sorát. III. és IV. osztályokban már komoly összefüggő jellegű kérdések is szerepelnek, továbbá verselemzések, összevetések, jellemrajz helyett a jellemek elemzése, szerkezet, stílus vizsgálata, az adott mű mondanivalójának csak egy bizonyos szemszögéből történő taglalása, önálló véleménymondás a tanult műről. Előfordul próza- vagy drámaíróknál, hogy nem tárgyalt műveikkel kapcsolatos kérdést tesztek fel, amelyre csak önként jelentkezők válaszolnak.

A kérdések feltevése kétféleképpen történik. Vagy közvetlenül az óra elején néhány szavas tájékoztatással, vagy — a nehezebbeknél — előre megmondom. Az első esetben szükséges, hogy a feladott anyagrészt teljes egészében átvegyék. A másodiknál vázolt kérdésre többé-kevésbé önállóan állítják össze, csoportosítják az anyagot. Az ide megadott kérdések inkább csak körvonalazzák a témát, a pontos megfogalmazásra csak az órán kerül sor. A III. és IV. osztályokban már az a fő célom, hogy a tanulók szóban is, írásban is a lehető leg-

jobban ki tudják fejezni gondolataikat. Ezen túlmenően közvetlen segítséget — mondhatnám edzést — jelent számukra az írásbeli és szóbeli érettségire is. (Néhány példa a kérdésekből: Milyen népies vonások találhatók Petőfi költészetének első szakaszában és miért? — Miért válhatott Petőfi abban a korban nemzeti és forradalmár költővé? — Miért írt Arany történeti balladákat az 50-es években? Bizonyítsa ezt A walesi bárdok elemzésével! — Madáchnál Az ember tragédiája fontosabb színeinek elemzése (egy felelő egy színről ír). — Ödön, Richárd és Jenő jellemfejlődésének különbözőségei. — Mennyiben volt Jókai a hazaszeretet érzéseinek őrzője és ápolója az 1849 után írt főbb műveiben? — Arany balladáinak szerkezeti érdekességei. — Hogyan ítélem meg Etele testvérgyilkosságát? — Hogyan jelentkezik Jókai két fő ábrázolási módja jelentősebb regényeiben? — Mi újat hoztak a költészetbe a francia szimbolisták? — Milyen újságírói arc bontakozik ki Adyról a Pusztaszeren c. cikke alapján? (A cikket az órán olvassa el a tanuló.) — Vázolja Móricz jelentősebb paraszthőseinek fejlődését! — A dszentri-ábrázolás különbözősége Mikszáth és Móricz regényeiben. — Mi újat hoz nyelvében, stílusában József Attila? — József Attila pártosságának és materialista világnézetének jegyei — stb.).

Mit csinál ezalatt az osztály? Az esetek többségében figyelemmel kíséri a szóban felelőket, jelentkezik, javít, kiegészít. Ritkán, de volt már erre is példa, az órát tanulásra használhatták föl. Ilyen esetben — megfigyelésem szerint — egy részük figyelt, érdeklődött, jelentkezett, más részük tanult. Ez utóbbiból indultam ki, amikor ilyen lehetőséget is engedek. Ugyanis mindig van néhány tanuló, aki igazul várja vagy „érzi” a felelést, és ezért lopva belenéz a könyvbe. Hát hadd nézzen bele szabadon! Ha nem engedem a könyv használatát, hanem kizárólagos figyelmet követelek, ez a tanuló úgysem figyel, nekem kell szólnom a felelő megszakításával. Aki viszont nem ilyen típus, idefigyel így is, úgy is.

Vajon az írásban felelők számára megfelelő-e ez a körülmény? Kétségtelenül nem a legjobb. Nagyobb koncentrációt igényel tőlük ez a munkavégzés. Véleményem szerint ennek megszokására, beidegzésére szükség van. Továbbá: vannak tanulók, akik különböző okoknál fogva jobban ki tudják fejteni tudásukat írásban. Ez tapasztalható egyébként más tárgyaknál is! Miért ne adjuk meg nekik ezt a lehetőséget? A legérdekesebb tapasztalatom az írásos feleletekkel kapcsolatosan a következő: írásban némely tanuló bátrabban mer önálló elképzelésű gondolatokat közölni, vagy egy-egy szépen, költőiesen megformált mondatot rögzíteni, még ha ez utóbbi nemegyszer közhelyszerű is. Az irodalmat szerető és ismerő diák ezt megteszi szóban is, tőle szinte magától értetődőnek veszik. Van azonban olyan diák is, aki szereti az irodalmat, elég jól tudja is, de nem olyan gördülékeny az előadásmódja, vagy valamiféle más gátlással küszködik, vagy bátortalan kimondani gondolatát, fél, hogy társai (vagy a tanára is!) esetleg megmosolyogják, tudálékosnak tartják. Persze az ilyen tanuló nem mindig írásban felel, de kell neki ez is, nehogy a szóbeli feleletek kisebb eredménye — sorozatosan — kedvét szegje, és talán hosszú időre bezárkózzék. Ezt fel kell oldani. Teszem ezt úgy, hogy egy-egy okos ötletét a következő órán kiemelem, és megdicsérem a tanulót. Így járul hozzá — többek közt — az írásbeli feleltetés a gondolatközlés készségének a fejlesztéséhez.

Nehéz feladat elé állítja a szaktanárt, de eredményes munkát végezhet az úgynevezett zongorázásszerű feleltetéssel. Ezt számonkérő és részismétlő órán lehet alkalmazni.

A tanár főleg az anyag kérdések alapján való feldolgozására készüljön fel. A számonkérő órán a rövidebb és hosszabb feleletet kívánó kérdések ügyes sorrendben való alkalmazásával mozgassa az osztályt. Az óra felére már kialakul a kép, hogy hány tanuló aktivizálódik különösen, az átlag fölé emelkedően. Ezeket osztályozzuk le az óra végén. Ilyen esetben általában jeles és jó osztályzatot helyes adni. Közepest olyankor adok, amikor gyenge tanuló teljesítményét kell méltányolnom feleletei alapján. (Persze, ha ő is kiemelkedik — jobbat kap.) Ha az első egy-két alkalommal csupán négy-öt-hat tanuló szerepel csak a kívánt módon, később a többi is be fog kapcsolódni. Ekkor a tanulók a helyükön felelnek. Ez is csökkenti a gátló körülményeket, ugyanis lehetősége van többszöri jelentkezés után többszöri felelésre, amivel bizonyíthatja az anyag átfogó ismeretét. Egy-két pontatlan válasz után lehetősége van a javításra. Így a tanárban is teljesebb kép alakul ki, mintha csak egy kérdésre adott sikeres vagy félig sikerült felelet után igyekszik azt kialakítani. Ez a szokottnál feltétlenül komolyabb figyelmet, idegmunkát igényel, de megéri, mert meggyőződhetünk az osztály megbízhatóságáról, teljesebbé válik tanulóink tudásáról alkotott helyzetképünk.

Érdekes ugyanennek a módszernek alkalmazása részismétlő órán. A tanuló már többé-kevésbé erre is felkészül — bár ezt rendszerint feleltetés követi, és arra összpontosít. Részismétlő óráinkon a tanultak ismeretén túl egyrészt az azzal kapcsolatos összefüggésekre utalunk, másrészt néhány új dologgal, gondlattal egészítjük ki azokat. Különösen ilyenkor van bő lehetőség a gondolkodtató, felfedeztető kérdések feltevésére. Mindannyian ismerjük ennek jelentőségét. Ilyenkor nemcsak a tanult anyag ismeretét mutató, hanem kérdéseink alapján a tanultakból kiindulva új gondolatokat felfedező vagy felvető diákat is osztályozzuk. Ezzel ugyanis nem csupán arra készítjük, hogy az ismétlendő anyagot ismerje, hanem arra is, hogy bekapcsolja emlékeinek régebben elraktározott készleteit is, és keressen, kutasson hasonlóságok, összefüggések, mondanivalók, adatok stb. után. Mindenkit kell kérdezni, ha jelentkezik. Ne csak azokat hívjuk fel sorozatosan, akiktől rendszerint jó válaszokat, ötleteket kapunk, hanem a gyengébbeket is. Ők sokszor fognak helytelen választ adni. Ne kezelegyintéssel, lekicsinylő megjegyzéssel intézzük el, hanem fogadjuk el pontatlan észrevételüket vitaalpnak. Ha rosszat mond, a következő tanuló azt már kijavítja. Így egy-két kérdéssel többet kell talán feltennünk, de cserébe egy gyerek bizalmát nyerhetjük meg és önbizalmát erősíthetjük. Az óra végén pedig osztályzatot adunk néhány tanulónak. Nem a szereplések száma dönt. Egy-egy ügyes észrevétel, telitalálat néha többet ér, mint a csak jó memórián vagy éppen magoláson alapuló, de lényegtelen nélküli tudás.

Nem túlságosan célserű az olvasmányplók kötelező íratása, de ha már vannak, felhasználhatjuk céljaink érdekében. A szép kivitelezésű, jó tartalmú és helyesírású jegyzeteket osztályozhatjuk. Hogyan kerülhető el, hogy a tanuló ne az előző évek naplóiból másolja ki a szöveget? Néhány év óta alkalmazom a következőt: a naplóban az adott kötelező olvasmányról az alábbiakat kell rögzíteni: író — cím — egy megadott téma kidolgozása a műből (mintha irodalmi dolgozat lenne) — esetleg a végén néhány sorban kérem a tanuló egyéni véleménye az olvasott regényről vagy drámáról. A kötelező olvasmánnyal kapcsolatos címet minden évben változtatom, néhány évenként esetleg megismétlek egy-egy témát, s a diák így kénytelen maga dolgozni, vagy éppen osztálytársáéról másolni, amit a tanár mégiscsak könnyebben észrevesz. Ezt a kitérést azért tettem, hogy próbáljam indokolni: az olvasmánynaplóra adott jegy reális.

Nem megszokott feleltetési módszer (s talán vitatni is lehet számonkérő jellegét), de osztályokon belül szoktam pályázatokat is meghirdetni. Tanulóink viszonylag keveset olvasnak, és a kezükben megforduló művek értéke, minősége olykor kétes vagy nem a kívánt fejlődést előmozdító. Saját „házi” közvéleménykutatásaim is ezt igazolják. Ebből indulok ki a pályázatok címeinek megjelölésekor: többet és jobbat. A címeket már a tanév elején kiadom, a beadási határidő március-április körül van. A dolgozatokból és egyáltalán a tanuló eddigi szerepléseiből már ismernünk kell annak stílusát, tudásszintjét, hogy megállapíthassuk, önálló munka-e a beadott pályázat. Ezeket értékeljük. Volt eset, amikor szándékosan nem tanórán tettem ezt, hanem a hatodik órában. Szinte az egész osztály ott maradt, pedig a huszonnyolc közül csak öten írtak pályázatot. Ekkor szóban értékeltem ezeket, esetleg a legjobbakból részleteket is felolvastam. Jutalmazás is szerepel ezzel kapcsolatban. A legjobbak jeles osztályzatot kapnak. A kevésbé sikerültek valamilyen más jutalmat (könyv, csokoládé). Miért így jutalmazok? Előfordulhat, hogy az ötös kedvéért ömlesztve kapnék pályaműveket, egy csomó fércmunkát is, ha egyszerűen a megírás tényét jelessel jutalmaznám. Így igényesebb munkák kerülnek a kezembe. A könyvvel vagy csokoládéval díjazottak is sikernek könyvelik el eredményeiket. Végül egy-két témát. I. osztályban: Irodalmi hős példaképeim. III. osztályban: Jókai legrokonszenvesebb nőalakjai (férfialakjai); Híres gyermekhősök a magyar- és világirodalomban. IV-ben: Nagy szerelmek a világirodalom klasszikus drámáiban (regényeiben).. III. és IV. osztályokban: Kedvenc költőjének bemutatása verseinek keresztmetszetében (mintha előadásra készülne). Magyarozatképpen még egy megjegyzést fűzök hozzá, hogy egyes témák legalább három mű ismeretét kívánják meg. Ha a tanuló mindenáron meg kíván említeni kötelező olvasmányt, az már ezen felül történhet. A költők bemutatásánál ki kell tűnni annak, hogy a tanuló nagyjából-egészéből ismeri a verseket, elolvasta a kötetet. Ezt már jelzi, hogy egy-egy megállapítás indoklásaként mely verseket választotta ki. A gondolat ellen vethető, hogy ez inkább szakköri feladatnak illenék. Kétségtelen. Azonban egy irodalmi szakkör egy évben két-három ilyen jellegű előadást tart. Többet nemigen, mert akkor az egyhangúvá válik, belemerevedik az irodalomba, holott ez hivatott művészettörténeti, zenei, filmsztétikai ismeretek gyarapítására, amelynek sajnálatos és érthetetlen módon számkivetettjei az iskolai tananyagának.

Egy évben kevés a számonkérő jellegű órák száma. Ha ezeket a módszereket — s még másokat, jobbakat — váltakozva alkalmazzuk, változatos, érdekes órákat tarthatunk.

Szöveges feladatok megoldása az alsó tagozatban*

„Az I—IV. osztály számtan-mértan tanításánál alapvető ismereteket, jártasságokat és készségeket kell kialakítani a tanulóknak a természetes számokra, a tizedes számrendszerre, a szóbeli és írásbeli alapműveletekre, valamint a gyakorlati mérésekre és számításokra vonatkozólag. Tegye képessé a tanulókat arra, hogy ismereteiket a feladatmegoldások során önállóan is alkalmazni tudják.” (Tanterv.)

Az iskolai tanulmányok során eljutnak a tanulók a követelményeknek arra a fokára, melyet a tanterv előír: a szóbeli számolásban, az írásbeli műveletek végzésében, a mértékegységek és mérőeszközök gyakorlati használatában. A szöveges feladatok megoldását azonban önállóan elvégezni nehezen tudják.

Hogyan lehetne ezt az utat jártabbá, eredményesebbé tenni?

Első tennivalónk, hogy a szöveges feladatokat a tanulók közvetlen környezetéből, az életből (gyűjtés, takarékoság, bevásárlás, stb.), magasabb osztályokban (3—4. osztály) a mezőgazdaság életéből, az ipar és kereskedeleméből vegyük, hogy a feladatok megoldása során tanulják meg a tanulók az ismereteknek a gyakorlati életben való felhasználását. A szövegek tartalmával neveljük szocialista hazafiságra, a kommunista világnézet kialakítására. A világnézeti nevelésnek az életre kell támaszkodnia, tényekre kell épülnie. Számtan tanításunknak fontos szerepe van a tények alapos és mély megismerésében. A helyes számtantájtás tág nevelési teret nyújt a logikus gondolkodás és ismeretszerzés mellett.

Lépten-nyomon találkozunk hasonló feladatokkal: Ha cukrot vásárolunk nem azt mondja az eladó a vevőnek, hogy (5 kg cukorért 5-ször 11,60 Ft-ot fizet, hanem azt, hogy 58 Ft-ot fizet. A vásárló önmagában feladatot old meg. Ellenőrzi az eladó számolását. Ha 1 kg cukor 11,60 Ft, 5 kg cukor 58 Ft, vagyis 5x annyi. Így látjuk az életet, az önállóságot.

Tudvalévő dolog — a felmérések is azt bizonyítják —, hogy a szöveges feladatok megoldása a legnehezebb. Azok a tanulók, akik a mechanikus számolásban, a műveletek elvégzésében jó eredményt mutatnak, a szöveges feladatok megoldásában sokszor megakadnak. A tanulók többségének segítségre van szüksége, mit megérti a feladatok tartalmát, felismeri az összefüggéseket. Ennek oka az, hogy a nevelők a tanítási órák legnagyobb részét a számolás-tech-

* Részletek a szerző pályamunkájából.

nika elsajátítására fordítják, azt gyakorolják. Nem törekednek — mert nehezebb, több időt igényel — a megoldandó feladatoknál az összefüggések megfigyeltetésére, felismertetésére és arra, hogy ezek alapján válasszák meg a tanulók a megfelelő műveletet. Egyszerűen — mert könnyebb — műveletekben beszélnek.

Szeretném néhány gondolattal elmondani milyen tennivalók vannak ill. szükségese a feladatok megoldásához.

1. A szöveges feladatok bemutatásáról, ill. megoldásáról a Tanterv 148. oldalán pontos útbaigazítást kapunk. Azonban szükséges ezt a gyakorlati tapasztalat alapján részletesebben megvizsgálnunk. A gyerekek a feladatokat — különösen az összetett feladatokat — csak szövegszerűen rögzítik, a számadatokat már nem pontosan. Lélektani kutatások igazolják, hogy az elbeszélés megjegyzéséhez a figyelemnek más fajtája szükséges, mint a számadatok — általában elvont fogalmak — megjegyzéséhez. Az utóbbi sokkal nehezebb. A szöveget pontosan rögzítik a tanulók. Ezt bizonyítja pl. hogy a szöveg másodszori elmondásánál, ha a neveket felcseréljük, tanulóink azonnal jelentkeznek a hiba kijavítására. Viszont a számadatok elmondására az első elolvasás után nem emlékeznek pontosan. Oka: első hallásra az értelmet a jelentést igyekeznek felfogni, nem kísérik figyelemmel a részleteket. A feladat lényegét, a benne rejlő összefüggéseket és a megoldáshoz szükséges műveleteket keresi, arra terjed ki a figyelme. Második elmondásra már érti a feladatot, a számadatokat is be tudja illeszteni. Könnyen megértik a tanulók a feladat szövegét, ha a nevelő a felolvasás helyett elmondja, mert így sokkal kifejezőbb, jobban leköti a figyelmet. A megértéshez tartozik az is, hogy a szövegben rejlő nehezebb vagy új fogalmakat előre tisztázzuk. Második lépésként választhatjuk a felolvasást, mert szükséges a számadatok megjegyzése. Gyengébb tanulóknál csak a többszöri elolvasás vezet a megértéshez.

2. A számok lejegyzése az egyszerű feladatoknál, ha az osztály a kellő jártasság fokára ért nem szükséges a kisebb számok esetében. Sokkal fontosabb az összetett feladatoknál, ahol az adatok megjegyzése túlterhelést jelentene.

Mikor írjuk fel a számadatokat?

Először elmondjuk, majd felolvassuk a szöveget (a tanulók figyelnek); másodszor elmondják a számadatok nélkül a feladatot és újraolvasásnál megállapítják a számadatokat, és azokat a táblára vagy füzetbe rögzítik.

3. Elengedhetetlen a megértés megkönnyítésére a szemléltető táblák, rajzok, grafikonok használata. Legtökéletesebb szemléltetés a tárgyak valóságban történő megfigyeltetése. Ez azonban legtöbb esetben lehetetlen. Ilyenkor rajzot alkalmazunk, modellt, stb. mutatunk be. Ezek legyenek ízlésesek; nem művészi rajzok, tárgyak, képek, — nem a gyönyörködtetést szolgálják elsősorban, — hanem a megértést, az összefüggések megláttatását. Pl. 10 tonna hulladékvas szükséges 3 traktor elkészítéséhez. Hány tonna hulladékvas szükséges 6 traktor előállításához?

4. A megoldási terv készítése döntő fontosságú az önálló feladatmegoldásnál. Az erre a fokra való eljutás türelmes munkát igényel a nevelőtől és tanulóktól egyaránt. Tanulóink nagy része különböző időben jut el ideig. Szükséges a tervszerűen felépített megoldási sorrend, a fokozatok tervszerű és pontos betartása. Már az első osztálytól kezdve — egyszerű feladatok megoldásánál — szorgalmazhatjuk a készítését. Vegyünk egy IV. osztályos feladatot! Egy ruhaüzletben 18 öltöny ruhát adtak el egységes 427 Ft-os áron. Délután 23 öltönnyt 682 Ft-os egységáron. Hány forint volt az üzlet bevétele ezen a napon?

Két féle módon beszélhetjük meg a feladatot, analitikus és szintetikus módszerrel.

a) Analitikus: ha a feladat elemzése a kérdésből indul ki.

Kérdés: Ki tudjuk ezt azonnal számítani?

Felelet: Nem.

Kérdés: Miért nem?

Felelet: Mert nem tudjuk mennyibe került a 18 és a 23 öltöny.

Kérdés: Miből tudjuk kiszámítani?

Felelet: Ha a 427 Ft-os öltönyt 18-szor, a 682 Ft-os öltönyt 23-szor vesszük.

Kérdés: Tudjuk mennyibe került egy öltöny?

Felelet: 427 és 682 Ft.

Kérdés: Mennyi volt a délelőtti bevétel?

Felelet: 18.427 Ft.

Mennyi volt a délutáni bevétel?

Felelet: 23.682 Ft.

Kérdés: Mennyi volt az összes bevétel?

Felelet: A délelőtti és délutáni szorzatok összege:

18.427 Ft + 23.682 Ft

Ha eddig eljutottunk, összefüggően elmondhatjuk a megoldás menetét és a kijelölt művelettel megoldjuk a feladatot.

b) Szintetikus: ha az adatokból indulunk ki.

Kérdés: Mennyibe kerül egy öltöny?

Felelet: 427 Ft-ba.

Kérdés: Mennyibe kerül 18 öltöny?

Felelet: 18.427 Ft-ba.

Kérdés: Mennyibe kerül egy öltöny? (délutáni eladás)

Felelet: 682 Ft-ba.

Kérdés: Mennyibe kerül 23 öltöny??

Felelet: 23.682 Ft-ba.

Kérdés: Mennyi a napi bevétel?

Felelet: 18.427 Ft + 23.682 Ft.

Most is mondassuk el összefüggően a megoldás menetét!

I. 1 öltöny 427 Ft

18. öltöny 427 Ft \times 18

II. 1 öltöny 682 Ft

23 öltöny 682 Ft \times 23

III. (427 Ft \times 18) + (682 Ft \times 23) = ?

Ilyen sok kérdést csak eleinte tegyünk fel! Az ilyen aprólékos munka a kezdet kezdetén nagyon fontos. Vegyük figyelembe a közepes és gyengébb képességű tanulókat! A későbbiek során az egyszerűbb lépéseket kihagyjuk. Feladatokat általában mindkét módszer segítségével oldjunk meg!

Azt is világosan kell látnia minden nevelőnek, hogy a szöveges feladatok megoldásának kiindulópontja az egyszerű feladatok megoldása. Tehát lényeges, hogy ezzel kezdjük munkánkat, és csak azután oldhatunk meg összetett feladatokat.

Az egyszerű feladatok típusai: összegszámítás, maradékszámítás, nagyobbítás, összeadással, kisebbítés kivonással, különbség megállapítása, szorzat kiszá-

mítása bentfoglaló osztás, nagyobb szorzással, kisebbítés osztással, részekreosztás. (A tanterv és a tankönyv alapján.)

Külön csoportot alkotnak a fordított szövegezésű feladatok, melyeknek négy alaptípusát különböztetjük meg, pl.

1. 60 Ft-om van, 4 Ft-tal kevesebb, mint Ferinek. Hány Ft-ja van Ferinek?

A 60 Ft 4 Ft-tal kevesebb, mint Feri pénze. Tehát Ferinek $60 + 4$ Ft-ja van.

A szövegben a kevesebb kivonásra utal, de a műveletet összeadással végezzük el.

2. 60 Ft-om van, 4 Ft-tal több, mint Ferinek. Hány Ft-ja van Ferinek?

Mivel az én 60 Ft-om 4 Ft-tal több, mint Feri pénze, ezért Ferinek $60 - 4$ forintja van.

3. 60 Ft-om van, feleannyi, mint Ferinek. Hány Ft-ja van Ferinek?

Az én 60 Ft-om csak fele a Feri pénzének. Ferinek tehát 2×60 Ft-ja van.

4. 60 Ft-om van, kétszer annyi, mint Ferinek. Hány Ft-ja van Ferinek?

Az én pénzem kétszerese Feri pénzének, tehát Ferinek $60 : 2$ Ft-ja van.

Ezek után lényeges az a lépés is, hogy a tanulók maguk is készítsenek szöveges feladatokat. Gyakorolják az órán a tanító segítségével. Először kapják készen a számadatokat és úgy szövegezzék meg a feladatot, majd később a szöveg mellett a számadatokat is a tanulónak kell összeállítaniok. Hívjuk fel a tanulók figyelmét, hogy a szöveg tartalma és a számadatok is környezetükből, a természetre és társadalomra, annak eredményeire, fejlődésére utaljanak.

Ha az egyszerű feladatok megoldása terén eljutottunk a jártasság fokára, következhettek az összetett feladatok. Nem minden tanuló érti meg azonnal az összetett feladatok megoldását. Világosan kell látniok, hogy először az összetett feladatokból egyszerű feladatokat készítünk. (Ezt sok segítő kérdéssel, irányítással kell végeznünk.) Így válnak fokozatosan képessé a tanulók annak felismerésére, hány egyszerű feladatot tartalmaz az összetett feladat, és ezek milyen összefüggésben vannak egymással. Ennek alapján válnak képessé a tanulók az összetett feladatok megoldására. Lényeges a megfelelő feljegyzési forma kialakítása, mely nagyban elősegíti a megoldási terv készítését, valamint a szükséges műveletek kijelölését. Pl. Egy tsz kertészetében három csapat gyomlálta az ágyásokat. Az első csapat 245 ágyást gyomlált ki, a második 37 ágyással többet, a harmadik pedig 29-cel kevesebbet, mint a második. Hány ágyást gyomlált ki a három munkacsoport?

I.	II.	III.
245	$245 + 37$	$282 - 29$
	282	253

Összesen: $245 + 282 + 253 = 780$ ágyást gyomláltak ki.

Egyetlen feladat megoldását sem fejezhetjük be ellenőrzés nélkül. A feladat ellenőrzése ne csak az eredményre terjedjen ki, hanem az egész megoldási módra is, s ekkor válik világossá, hogy az eredmény megfelel-e a feladat követelményeinek.

A tanulók önálló munkája teszi eredményesebbé, szilárdabbá a tanulók matematikai gondolkodásmódját. Egyéni munka alapján tudnak választ adni az iskolában és a mindennapi életben felmerülő kérdésekre, s így lesznek alkotó tagjai a társadalmunknak.

Napközis tanulók munkája az esztétikus környezet kialakításáért*

Általános iskolai tantervünk célkitűzése értelmében, nevelni kell tanulóink esztétikai érzékét, ízlését, hogy megszeressék, élvezni és értékelni tudják a szépet, egész életükben törekedjenek annak megvalósítására.

A küszöbönálló kommunizmusban azon túl, hogy környezetünkben minden jó és biztonságos, még azt is akarjuk, hogy minden szép legyen. Hogy azt a sok szépet, ami rájuk vár, gyermekeink képesek legyenek magukba fogadni, fel kell készítenünk őket. Hogy ez a felkészítés hol történjék, azt nem lehet tárgyakra vagy tanórákra szűkíteni, még kevésbé néhány nevelő feladatává korlátozni. Ennek a nevelői feladatnak át kell szőnie az iskola és minden vele kapcsolatos oktatási terület egész életét, valamennyi nevelő gondolatvilágát és magatartását. Jelen kell lennie a tanórákon, az iskola folyosóján, az úttörőfoglalkozásokon, sportrendezvényeken épp úgy, mint a napköziotthon életében.

A napközi otthon egyik hatásos eszköznek mutatkozik kezünkben, ahonnan hatni tudunk a tanulók „első” otthonára, családi környezetére, a szülőkre, nagyszülőkre egyaránt. Arra a kérdésre szeretnék választ adni rövid tanulmányomban: hogyan oldjuk meg tanulóink esztétikai formálását a napközi otthon foglalkozásai során a rendtartásadta kereteken belül.

Köztudomású tény, hogy a munkahelynek — mint tartósan ható környezetnek — alakító hatása különösen a gyermek- és serdülő években, egész életre ható következményekkel jár. Központi problémánk tehát magának a napközi otthonnak a díszítése, otthonossá tétele. A mai napközi otthonaink jelentős része a „múlt” otthonaiból veszi át egy letűnt kor ízlését, ahelyett, hogy a napközi otthon példája a tanulókon keresztül azok családi otthonának korszerűbbé tételét szolgálja.

A Művelődésügyi Minisztérium általános iskolai főosztálya irányításával 1957-ben kiadott „Kézikönyv az általános iskolai napköziotthon vezetők számára” c. kiadvány utolsó lapjai követendő mintaképpül fényképeket mutatnak a napközi otthonok berendezéséhez, díszítéséhez. Ezeknek a fényképeknek zömén a falakra négyzetméternyi méretekben népi szöttesekből vagy azok gyári utánzataiból készített, rojttal szegélyezett asztalterítők vannak felszegezve, jó ma-

* Részletek a szerző pályamunkájából.

gasra, díszítő jelleggel. Hogy semmi gyakorlati feladatuk nem lehet, azt elhelyezésük módja biztosítja.

Ezek után cseppet sem meglepő, hogy az egyik iskola napközi otthonában a népi szőttesmintát „gépi nyomással” festve utánczolt tarka vászondarab teszi otthonossá”. Ugyancsak ezeken a mintául csatolt fényképeken a falraszegezett asztalterítők mellett üvegezett vitrinek függenek a falon, 1—2 kétesértékű népi vázával. A falakon elszórtan népi dísz tárgyak és kancsók lógnak, kizárólag díszítő szándékkal, célszerűség nélkül.

Amikor a kézikönyv a pedagógus személyével szemben támasztott követelmények között — valóban korunk színvonalán — igen találóan leszögezi a 163. oldalon a következőket: „... öltözködésében mindig követnie kell az ésszerű középutat, ami nem feltűnő, a jóízlésnek megfelel és egyéniségéhez illik” — ugyanakkor nem engedhető meg, hogy a terem képének kialakítását ne hasonló korszerű elvek és követelmények irányítsák.

A nevelővel szemben támasztott követelmények konkrétságuk mellett elvi jellegűek, melyek hosszú időre irányt szabnak a napköziben megvalósuló neveléshez. A tanulók — „mindennapi életében a harmónia, a rend, a tisztaság, az egyszerűség, a természetesség az, aminek uralkodnia kell” (164. oldal). Ez azonban nem elég. Ehhez feltétlenül hozzá kívánkozik a célszerűség gondolata, mely mai életünk egyik legerősebb mozgató rugója.

Ha tanulóink a napközi otthon „... díszítésénél maguk is kezdeményezhetnek, javasolhatnak egyet-mást, úgy mint a családban” (165. oldal) elég kockázatos vállalkozást kezdünk. Meggyőződésem, hogy még nevelőink is akadnak szép számmal, akikre veszélyes volna ekkora szabadságot bízni. (Ma is találunk krepp-papírcsíkokkal, művirággal, gipszöntvény tálcamintákkal díszített osztálytermeket bőven, mely osztálytermekért egy söt rendszerint két osztályfőnök felel esztétikai szempontból.)

Helytelen a függönyök alkalmazása mai formájában. Egyesek a segédkönyv megjegyzésének hatására hálósobát varázsolnak a napközi otthonba, hosszú oldaldrapériákkal, az üvegtáblák elé függesztett táblafüggönyökkel, melyeknek minden négyzetcentimétere súlyos bűn tanulóink látása ellen, és féltő, hogy néhány évtized múlva a függönydivat rengeteg középkorú ember korai látászavarait eredményezi. Ha díszítő szándékkal, de ártalom nélkül, függönnyt akarunk alkalmazni, az a világítást nem befolyásoló felső drapéria legyen, amivel — ha szép és valóban a környezethez hangolt — nagyobb esztétikai hatást biztosíthatunk, mint bármilyen költséges, de célszerűtlen egyéb függönyök tömegével.

Ugyancsak helytelen a tanulóasztalokon az asztalterítő alkalmazása. A napközis tanulóasztal munkaasztal, a tanuló mindennapi munkájának eszköze, amely sokkal közelebb áll az üzemi gyalupadhoz, mint a vasárnapi tereferék csipketerítés asztalkája. Ne hamisítsuk meg tanulóink „termelőeszköz”-számba menő munkaasztalát kétes értékű asztalterítők ráborításával. Természetesen játékhoz sem hiányzik, sőt felesleges az asztalterítő. Tapasztalatom szerint az asztalterítő csak arra jó, hogy legyen mit leszedni, tárolni, mosni, de azt célszerűen soha nem használják. Itt megint a célszerűség döntheti el a legyen, — vagy ne legyen kérdést.

A kérdés most már az, mivel tehetjük otthonossá napközi otthonunkat?

Vezető szempontunk az legyen, hogy minden díszítésszándékú lépésünkben az esztétikai hatások fonódjanak össze a célszerűséggel.

Nézzük világhírű népművészetünket! Minden darabját a célszerűség alkotta meg, és csak azután díszítette népünk. Előbb megfaragta a somogyi kanász az ivócsanakját egy alkalmas fadarabból, hogy legyen miből igyék, csak azután faragta körül bükkfalevelekkel, makkal, pandurral, betyárral. Elsődleges a használati tárgy, díszítése csak kísérő jelenség, de ugyanolyan kényszerítő szellemi szükséglet.

Ehhez hasonlóan az otthon fogalma fokozatosan úgy telik meg tartalommal, ha az nem készen hullik a tanulók ölébe, nem is a nevelő egyedüli munkája, hanem abban a tanulóknak is tevőlegesen részt kell venniük.

Helytelen tőlük várni az ötleteket, hisz nevelni, alakítani akarjuk esztétikai érzéküket, formálni ízlésüket és egyre biztosabbá tenni kritikájukat. Ugyanakkor gyakorolják, fejlesszék képességeiket, készségeiket, jártasságaikat, reprodukív és kombinatív fantáziájukat, színérzetüket, stb., stb. Ezt megfelelő foglalkoztatással érhetjük el. A foglalkozások eshetnek a szabadfoglalkozások idejére, a játéokra szánt időre, stb.

Ilyen elgondolások szellemében célul tűzhetjük ki például megyénk népművészetének mélyebb megismerését. A népművészet területének kutatása nevelési hatásokban is gazdag. A kutató munka során megismerik, megszeretik és megtanulják becsülni népünk kultúráját, alkotó fantáziáját és soha nem apadó díszítő kedvét. A népművészet híven tükrözi azokat az életviszonyokat, amelyek között kifejlődött. Kifejezi népünk érzelmeit, élményeit, gondolatait, vágyait közhírhözható művészi formanyelven. Ezért tulajdonít „Tanterv”-ünk is nagy fontosságot a népművészet minél mélyebb megismerésének: „... a népművészeti alkotások nagy érzelmi erejével, esztétikai eszközeivel segítse a tanulókat a környező valóság, a természet és a társadalom mélyebb és sokoldalúbb megismerésében, dialektikus materialista értelmezésében”. Ezért rendeli el a napközi otthonos nevelők segédkönyve is 145. oldalán: „Meg kell tanulóinkat ismertetnünk hazánk világhíres díszítő művészetével”.

Az ismerkedést a népművészettel úgy is elképzelhetjük, hogy alakítunk egy népművészeti munkacsoport, amelynek hangulatos és jól szemléltetett előadásban ismertetnénk megyénk népművészetét. Megneveznénk jeles népművészeinket, életrajzi és életművi adataik felemlítésével. Kedvet keltenénk a csoport tagjaiban, hogy kezdjenek levelezést megyéjük valamelyik iskolájának egyik osztályával. Kérjenek beszámolót a népművészek életviszonyairól, fényképet róluk, lakóhelyükről, szülőházukról, alkotásaikról. Megfelelő csere útján szerezzenek néhány eredeti alkotást munkáik közül. A gyűjtés egész éven át folyhat, amit egy kirándulással tetőzhetünk be.

A gyűjtött és ellenőrzött hiteles anyagot aztán, vitrinben, ízlésesen elrendezve, mint egy hosszabb időszak gondos munkáját a falra függesztjük. Ezt már nyugodtan a falra akaszthatja, mert több gyermek munkája eredményezte, az övék, közös munkájuk gyümölcse. A nevelő szerepe az ötleteket adó, buzdító, elismerésben sem fukarkodó irányítása, valamint a vitrin elkészíttetése és ízléses berendezésének irányítása. A vitrinben kapjon helyet a gyűjtőbrigád névsora, a levelező társak fényképe, a levelezés legizgalmasabb darabja, stb.

Ha könnyen áttekinthető, összefoglaló képet akarunk nyerni megyénk népművészetéről, célszerű egy nagyméretű megye-térkép vázlatot készíteni, melyre a népművészeti tájegységeket, valamint kiemelkedő népművészeinknek működési helyeit berajzoljuk.

Kivitelezését így is megoldhatjuk:

Fényképezzük le megyénk térképét, a nyert filmnegatívot az iskola diavetítógépével vetítsük egy falra erősített papírra vagy lemezre. A megyehatár nagyságát a kívánt méretre úgy állíthatjuk be, hogy a diagépet addig mozgatjuk, míg a felhasználható felülethez viszonyítva szükséges méretet kapunk. Ezután a megyehatárt jelző vonalat, főbb útvonalakat, érdekelt községeket szénnel vagy színesírónnal a papírunkon feljegyezzük. Végleges megrajzolásuk és színezésük később már teljes megvilágításban történhet.

Ugyancsak eredményes foglalkozás a tanulók tervező, rajzoló, alakítható munkája.

A Kézikönyv 155. oldalán ösztönszerű, szabad témájú rajzot javasol, minden sugalmazástól mentesen. Követendő példának említi többek között: „volt aki levelező lapról lemásolt és élénk színekkel kifestett egy hortobágyi tájat”. Később megjegyzi: „...sugalmazás nélkül, ha jön a húsvét vagy karácsony, rajzoljanak nyuszikat, kiscsibéket, báránycákat, stb...”

Éltékintve kétes értékű, giccs hatású témáitól, az így végrehajtott gyermekmunkánál semmi irányító szerepe nincs a nevelőnek. Más szóval, teljesen feladjuk a napköziadta előnyünket, mellyel az ott ellenőrző szakképzett nevelő az „ahogy esik puffan” gyermekmunkát értelmes, célszerű irányba terelhetné anélkül, hogy ezzel megsértené a gyerek öntevékeny, játékos, szórakozásjellegű rajzi munkáját.

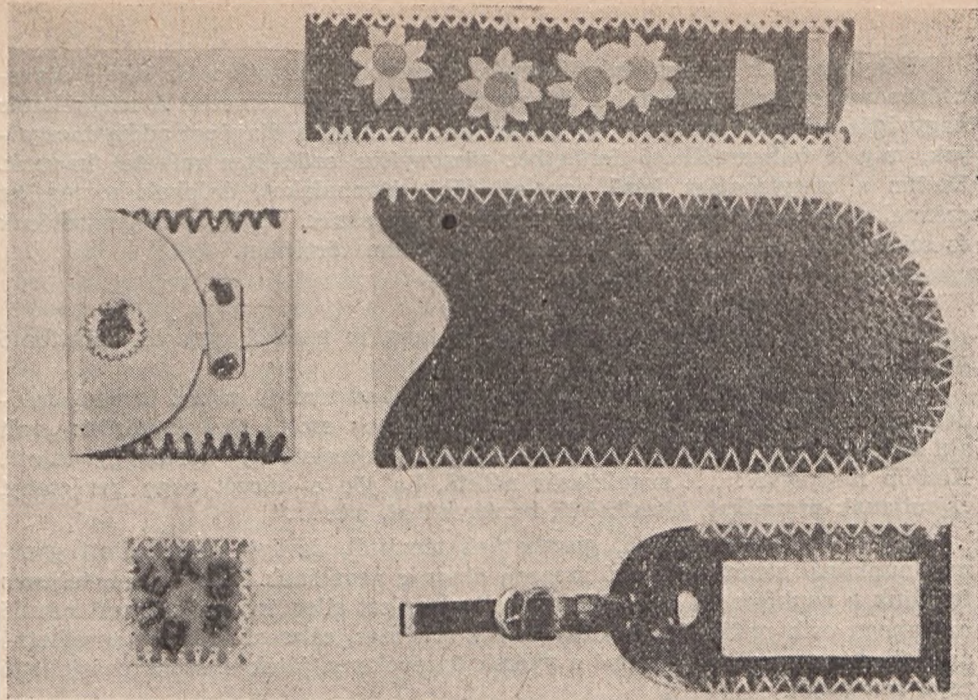
Véleményem szerint a napközis tanulók tervező, rajzoló, alakítgató munkájának a nevelő irányításával, kollektív munkaként kell folynia. Minden feladat megoldására munkacsoportot kell szervezni. Ez lehet egy-egy osztály keretén belül négy-öt gyerek, lehet több osztály azonos érdeklődésű tanulóiból tartós működésre szervezett munkacsoport. A lényeg az, hogy a közös érdeklődés kösse össze őket. A szervezés érdekében néhány odavaló „erősítést” javasol a nevelő.

A munkaterületet meghatározni csak tágabb körben szerencsés. Általában olyan produktumok elkészítését sugalmazzuk, amelyek alátámasztják, segítik vagy kiegészítik a napközi otthonok vagy az iskolák életét, munkáját. Foglalkozásaikon csak olyan dolgokat készíttessünk, amelyeket közvetlenül felhasználhatunk a gyakorlatban. Készíthetünk meghívókat iskolai vagy úttörő rendezvényekre, ízléses műsorokat-köszöntőket anyák napjára, nőnapra, könyvjelzőket, stb., stb.

Egy-egy munkadarabnál is törekedjünk több készség igénybevételére. Legyen azon rajz, díszítés, szegélyvarrás, vagdalás ollóval-késsel, ragasztás, színösszeválogatás, elhelyezési és egyensúlyi, valamint méretmérlegelési probléma, stb.

Legyen egy nagy „kincses doboz” a napköziben a színes kartonok, szalagok, fonalak, bőrdarabkák, dekorációs papírhulladékok számára, amelyben válogatva turkálni a gyerekeknek már maga gyönyörűség, nem beszélve fantázia-alakító, kombinatív képességfejlesztő erejéről.

Az ismertetésre kerülő gyermekmunkák mind hulladékanyagból, némelyek ezek kiegészítéseként kevés és olcsón beszerezhető vásárolt anyagból készültek. Valamennyi igen egyszerű munkafolyamatokkal készíthető el, és alig néhány szerszámmra van szükség elkészítésükhöz. Megoldásuk, anyagfelhasználásuk természetesen számos más feladat megoldásához is kelthet gondolatot.

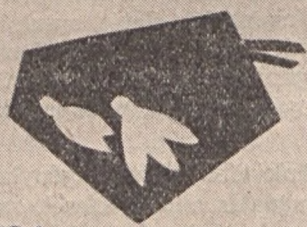
ΣΥΛΟΡ Ι.

ΤΑΒΟΡΤΟΝ

ΗΟΪΡΑΪ

ΥΠΟΡΟ
ΤΑΒΟΡΤΟΝ

II. 10.

Így a lemosott-használt filmszalagok közé aplikált könyvjelző mintájára, több lemosott filmszalagból összeöltve könyv-védő készíthető; ajtókra kifüggesztendő címkék-, névjegyek védhetők és boríthatók vele, stb. (A filmek lemosása forróvízben, áztatással megoldható.)

Bőrhulladékokból igen csinos használati tárgyak készíthetők, mint a mellékelt szemüvegtok, utazóbőröndre függeszthető névjegyartó, toll vagy törlőgumitartó. Természetesen az anyaghulladék méretétől függően pénztárcák, púderdoboztartók; töltőtolltartók, stb-k is készülhetnek ugyanilyen technikai megoldásokkal.

Elképzelhető, hogy az iskola könyvtárának fesszó könyveit kötik be egységes borításba, kollektív munkával a tanulók.

A gyerekek gyűjtőszennvedélyére építve levelezőlapgyűjtést is indíthatunk; a levelező lapokat kollektív albumba összesíthetjük.

Szép feladat a képzőművészeti reprodukciók gyűjtése, kassírozása, és albummá rendezése. (Itt nem kizárólag a mai hivatalos kiadványokra gondolok, hanem folyóiratok, régi kiadványok és könyvek lapjain található illusztrációk gyűjtögetésére is).

Elképzelhető, hogy egy kisebb kollektíva szép kiállítású rovat- vagy növénygyűjteményt készít, mint később az iskola szertárának ajándékoznak.

Az iskolák által patronált óvoda részére is készíthetünk játékokat: öltöztető babákat ruhákkal, babaszobabútorokat vagy egyes kis bútordarabokat.

Fényképmontázs megoldásokkal községünk, a patronáló üzem részére készíthetünk szemléletes felhívásokat az aktuális feladatok propagálására.

Hasznosak az egyes szaktárgyak keretében rendezett „ki mit tud” vetélkedők, melyeket nem csak a vetélkedők, de az alacsonyabb osztályok hallgató-résztvevői is hasznosítanak.

Azoknál az iskoláknál, ahol napközi otthon nem működik, leírt tanulóproduktumokat a kézimunka órákon, kisebb részben a rajzórakon vagy a gyakorlati foglalkozások óráin, esetleg úttörő órsi foglalkozásokon, végül szakkörökben oldhatjuk meg.

Eszköz a szögek, háromszögek és négyszögek szemléltetésére, valamint szerkeszthetőségekre az általános iskolában*

Az új szocialista tanterv alapvető célkitűzése oktatásunk hatékonyságának, a tanulók aktivitásának növelése. E cél érdekében a matematika anyagát is szemléletessé kell tennünk. A matematika tanítása során viszonylag kevés központosan elkészített eszközre támaszkodhatunk. Ezért nagyon fontos minél több új eszközt elkészíteni házilag. Az alábbiakban egy házilag is könnyen előállítható eszközt ismertetek.

Az eszközzel az alábbi problémakörök szemléltethetők:

1. Szögek:

Szögek származtatása.
Szögek egyenlősége.
Szögek fajtái.
Szögek összeadása és kivonása.

2. Háromszögek:

Háromszögek szerkesztése három adatból:
Két oldal és a közbezárt szög.
Egy oldal és a rajta fekvő két szög.
Három oldal.
Egyenlőszárú háromszögek szerkesztése:
Két oldalból.
Egy oldalból és egy szögből.
Egyenlőszárú háromszögek szerkesztése:
Egy oldalból.

* Részlet a szerző pályamunkájából.

3. Paralelogrammák: Származtatásuk:

1. Ált. paralelogrammából rombusz.
2. Ált. paralelogrammából téglalap.

3. Rombuszból négyzet.
4. Téglalpból négyzet.

Szerkesztésük:

1. Paralelogramma szerkesztése.
2. Rombusz szerkesztése.
3. Téglalap szerkesztése.
4. Négyzet szerkesztése.

4. Trapéz: Származtatása:

Általános trapézból egyenlőszárú trapéz.

Szerkesztése:

- Három oldalból és egy szögből.
Két oldalból és két szögből.

5. Deltoid: Szemléltetése és szerkeszthetősége.

A fenti felsorolás nem teljes, mert a könnyen változtatható oldalak és szögek segítségével a háromszögek és négyszögek szinte összes tulajdonsága, a szögek és oldalak közti összefüggés stb. szemléltethető. Mivel a fent említett esetek mindegyikének ismertetése túl hosszadalmas lenne, ezért csupán két esetre térünk ki, a többi hasonló módon megoldható. A háromszögekkel kapcsolatban a szerkesztések szemléletes tétele okozza a legtöbb nehézséget.

1. Háromszög szerkeszthető két oldalból és a közbezárt szögből:

Első lépés: kiválasztunk két oldalt és egy szöveget. Ezeket a tanuló kezébe adjuk és megszámlaltatjuk, hogy ez három adat. Ezt követi a táblai szemléltetés:

- a) Az alapot rögzítjük a táblára a két szegcsúcs segítségével.
 - b) A másik oldalt az alaphoz és a meghatározott szöghöz illesztjük.
- További lépések:

Az eszközökből még rendelkezésünkre álló harmadik oldalt teljes hosszúságúra húzzuk ki. Mivel az oldal így nem illeszkedik a még fennmaradt helyre, ezért addig csökkentjük hosszát összetolással, míg hosszúsága a hiányzó harmadik oldal hosszával esik egybe. Ezzel bebizonyítottuk, hogy három adat meghatározza a háromszög további adatait és magát a háromszöget is.

2. Háromszög szerkesztése egy oldalból és a rajta fekvő két szögből:

Első lépés:

A kiválasztott oldalt és a két szöveget a tanulókkal megszámlaltatjuk. Következik a táblai szemléltetés:

- a) Az alapot a táblára rögzítjük.
- b) Az alapra illesztjük a két szöveget.

c) Az eszközből még rendelkezésünkre álló két oldalt teljes hosszúságúra nyújtjuk, ezeket egyenként az alaphoz és a meghatározott nagyságú szögekhez illesztjük. Így a két oldal metszi egymást.

d) Most mindkettőt a metszéspontig összetoljuk, ezáltal a még hiányzó két oldal hosszúságával esnek egybe. Ezzel bizonyítottuk, hogy három adat meghatározza a további adatokat és magát a háromszöget is.

3. Háromszög szerkesztése 3 oldalból:

Első lépés itt is az adatok számának szemléltetése a tanulókkal.

Következő lépés a táblai szemléltetés:

a) Alap rögzítése.

b) Két befogó rögzítése az alapra.

c) Két oldal együttes mozgatása míg végpontjaikban érintik egymást.

A paralelogrammák tanítása során a következő szemléltetési nehézségek merülnek fel:

a) 1. Ha a paralelogrammát papírból készítjük el, akkor a tanulók szemlélete meghatározott oldalakkal és szögekkel rendelkező idomhoz rögződik.

2. Ha az V. osztályos könyvben ajánlott módon kartoncsíkból készítjük el, akkor már különböző hajlásszögű paralelogrammák sokaságát tudjuk bemutatni, de az oldalak hosszát még nem tudjuk változtatni.

b) Hasonló problémák merülnek fel a paralelogrammák származtatásával kapcsolatban is.

1. Az előbb már említett kartoncsíkos megoldással, szemléltetni tudjuk az általános paralelogrammából (romboidból) téglalap. és rombuszból négyzet származtatását, de csak meghatározott oldalak esetében.

2. Ugyanezzel a móddal már nem szemléltethető a romboidból rombusz és téglalapról négyzet származtatása. Megoldás, bár nem a legsze-
rencesebb ebben az esetben, ha papírból kivágott idomot darabolunk. Itt viszont felmerülhet, hogy a tanuló nemcsak a darabolás által ke-
letkezett négyzetet, hanem a téglalapot is látja.

Mivel a paralelogrammák szerkesztésének szemléltetése hasonló módon oldható meg az általunk készített eszközzel, mint a háromszögek esetében, ezért csak a származtatást ismertetjük.

1. Általános paralelogrammából rombusz származtatása

Az eszköz két oldalát teljes hosszúságúra nyújtva általános paralelogrammát kapunk tetszés szerinti szögekkel. Ezután az eszközt a hátul elhelyezett csúcsok segítségével táblára rögzítjük. A megnyújtott két oldalt eredeti hosszúságúra toljuk össze, így rombuszt kapunk. Ugyanezt a műveletet különböző nagyságú szögekkel többször megismételjük, ezáltal elérjük azt, hogy a tanulók szemléletében ne meghatározott oldalakkal és szögekkel rendelkező idom rögződik. Ezek után a származtatás többi esetét nem tartjuk szükségesnek ismertetni, mivel az említettekkel hasonló módon történik.

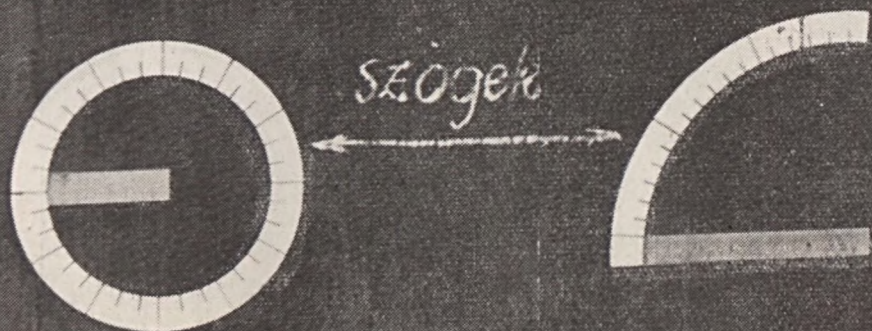
Az eszköz előnyeit a leírtak alapján a következőkben látjuk:

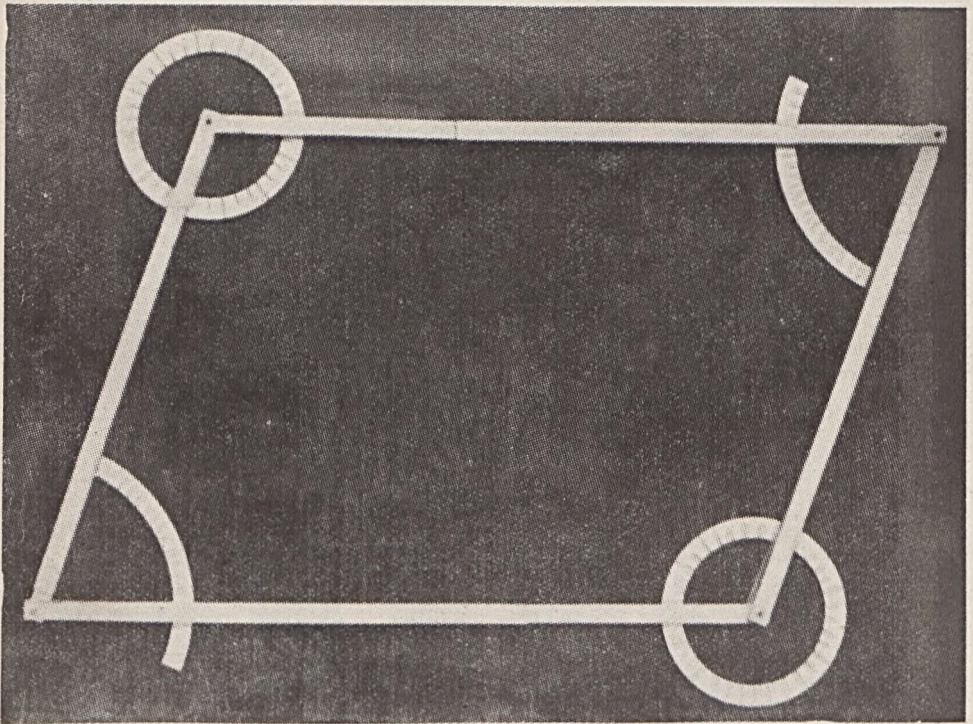
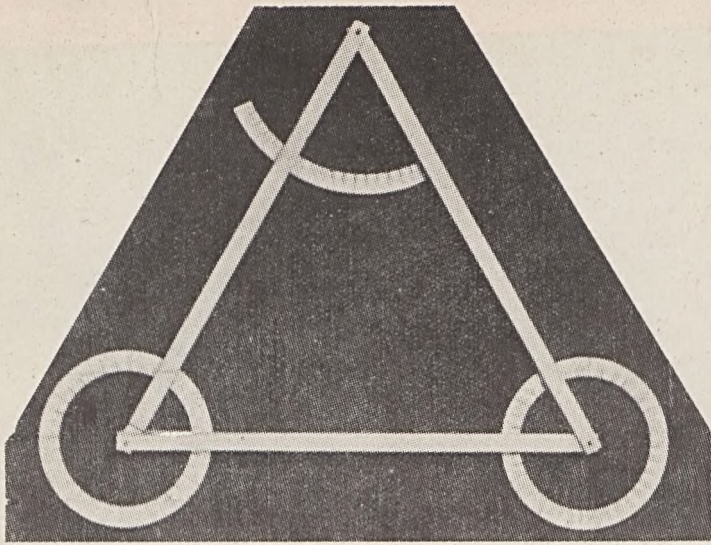
1. Méreteiből kifolyólag szemléletes. Egyszerű rányomással a táblára rögzíthető.

2. A szerkesztés minden esetben a tanulók aktív közreműködésével végezhető és végezhető.

Az eszköz részei.

oldalak

A szemléltető eszköz kétféle alkalmazása.

3. Begyakorlásként a tanulókkal különböző adatokkal többször elvégeztethető mind a szerkesztés, mind a származtatás. Különösen előnyös gyengébb absztraháló képességű tanulókkal gyakoroltatni ilyen módon a szerkesztést.
4. A tanulóknak konkrét szemléleti kép alakul ki.
5. Az eszközzel a bevezetésben felsorolt problémakörök szemléltethetők. Az eszköz alkalmazását hasznosnak tartjuk, mert házilag könnyen elkészíthető.

Az eszköz leírása:

Az eszköz négy egymástól függetlenül mozgatható és nyújtható, valamint a csúcsokon egyszerűen csapszeggel egymáshoz rögzíthető karból áll. A csúcsokhoz szögmérő csatlakozik ugyancsak csapszeges rögzítéssel. Az oldalak külön-külön kézbevehetők, rögzíthetők és tetszés szerint formában összerakhatók. Így tehát 3 oldal alkalmazásával a háromszög, négy oldal alkalmazásával a négyszögek szemléltetése oldható meg. Kezelése rendkívül egyszerű, így a tanulók is bekapcsolhatók a tanár munkájába, vagy akár önállón is dolgozhat vele.

Méretei:

Egy oldal hossza 400 mm. Mozgó rész maximális nyújtása 300 mm. Előlezeti szélessége 17 mm. Vastagsága 15—16 mm.

Elkészítése:

Minden oldal elkészítéséhez 3 db 5 mm vastag, 17 mm széles és 400 mm hosszú fenyőléc szükséges. Egy oldal elkészítéséhez egy lécet fel kell darabolni 25 mm, 75 mm, és 300 mm-es darabokra. A 25 mm-es darab felesleges, mert a sarokrögzítés csaphelyére esik. A 75 mm-es darabot a két fel nem darabolt 400 mm-es léccel összeragasztjuk úgy, hogy az eredeti helyére essen, vagyis 25 mm-re a végponttól. A 300 mm-es megmaradt lécdarab képezi a mozgó részt. A három léc 400 mm, 75 mm, 400 mm sorrendű összerakása után az összeragasztott lécek közti hézagot alul és felül 0,75 mm-es furnérlapocskával beragasztva fedjük, így a csúszó rész zárt tokját kapjuk meg. A csúszó karon, valamint az állórész csaprészen 4 mm-es lyukat fúrunk, ez képezi a csapszeg segítségével a csuklós rögzítést. Az így elkészített kar táblára rögzítését a hátsó részbe bevert, fejtől megfosztott és meghegeyzett szegcsúcsok segítségével rányomással oldjuk meg. A szegcsúcsokkal rögzítjük egyúttal a szögmérőket is. A mozgatható, nyújtható kart tetszés szerinti példányban elkészítjük, ezáltal 3—4—5—6 vagy több oldalú sokszögek szemléltetését is elvégezhetjük. Minden két-két oldal illeszkedéséhez egyúttal kontralemezből 100 mm sugarú szögmérőt készítünk, melyet műszaki rajzlappal borítunk és fokbeosztással látunk el.

Az eszköz elkészíthető fémből és műanyagból is.

Gyakorlati munkánk során felmerült nehézségek megoldására való törekvésünk adta gondolatát az eszköz elkészítésének. Az eszközt már az 1962—63-as tanév elejétől rendszeresen alkalmazzuk. Tapasztalatunk szerint mind a tanár ismeretnyújtó, mind a tanulók ismeretterjesztő munkáját megkönnyítette. Különösen a gyengébb tanulók szemléleti képének kialakításához nyújtott nagy segítséget. A tanulók maguk is szívesen állítanak össze idomokat.

Reméljük, hogy azok a kartársak, akik az eszközt elkészítik munkájukat eredményesebbé, könnyebbé teszik.

ÉLMÉNYEK, TÖRTÉNETEK

RAFFAI SAROLTA

Két történet

Nehéz eset

Ha jól emlékszem, éppen a komoly matematikának azt az alapvető és folyton visszatérő igazságát bizonygattuk, miszerint ha hozzáteszünk, több lesz — amikor kint, igen csendesesen, szállingózni kezdett a hó.

No, ezzel aztán a további félórára elvégeztetett minden tudomány sorsa — gondoltam. Az én elsőseim egyetlen pillanat alatt meg is feledkeztek mindarról, amit három hónapon át gyakoroltunk, nemcsak a tananyagot, de a feyelmet illetően is.

Hagytam őket örülni.

Aztán, hogy a boldogság mégse legyen mértéktelenül zabolátlan, elénekel-tük: Hull a pelyhes, fehér hó... Végre elcsendesedtek. Már éppen vissza akar-tam őket terelgetni a megszokadt munkához, amikor Pityú felugrott:

— Tanító néni, én tudtam ám már előbb is, hogy esni fog a hó!

Na, tessék. Hogyne tudta volna, amikor Pityú pontosan az a gyerek, aki mindig mindent tud, akivel már minden megesett, akit nem érhet meglepetés. — Nem szabad mindjárt így, — haragudtam meg magamra, s engedtem, hadd mondja.

Mondta is.

— Mert tanítónéni, az este bement a rádió, hogy ma Uszódon esni fog a hó.

Uszódon. A mi falunkban. Itt, a Duna mellett, egyezerötszáz lakosú községben. Hm.

Ha most nem most lene, hanem tíz évvel ezelőtt, amikor még a gyermeklélektan, pszichológia, meg mindenféle pedagógiai tanulmányok nem voltak mindennapi hibának, egyszerűen elintézhetném a dolgot. Mondjuk: ne beszélj ostobaságot, ezt nem is mondhatta, ülj le.

De ma ez nem ilyen könnyű ügy. Meggyőzés, rávezetés, felvilágosítás... több mód van, s mind helyesebb a réginél.

— Pityukám... nem egészen így mondta ezt a rádió. Talán rosszul értetted. Uszódot nem említhette kisfiam...

Közbevágott:

— De igen, tanító néni. Azt mondta, hogy Uszódon esni fog a hó.

Türelem, türelem.

— Nézd, kisfiam. Elég későn mondják be az időjárásjelentést. Biztosan álmos voltál már, talán félig-meddig aludtál is. Lehet, hogy így történt.

Pityút nem lehetett megingatni.

— Én nem aludtam tanítónéni, mert ezt mondta. Ha maga nem hiszi, megkérdezheti a papától is...

Viszketni kezdett a tenyerem. Én is hallgattam az időjárásjelentést, de a gyereket még mindig nem akartam megszégyeníteni. a

A Meteorológiai Intézet munkájáról beszéltem nekik, bemutattam egy barométert is. Már kezdték felfogni, hogy a várható időjárást megállapítani csak körülbelül lehet. Szeliden fejeztem be:

— Látod Pityú, mégiscsak tévedtél. Nem szégyen az. Még a meteorológusok is tévedhetnek.

A gyerek felugrott és határozottan jelentette ki:

— Tanítónéni, én hallottam, amikor a rádió azt mondta, hogy Uszódon esni fog a hó.

Nem bírtam tovább.

— Hát idefigyelj. Én nem akartam, hogy szégyenkezzél a többiek előtt. De én is hallgattam a rádiót, édes fiam. És nem mondta.

Pityú egy pillanatra meghökkent, el is pirosodott, de hősiezen kivágta magát:

— Jaj, tanítónéni, most jut eszembe, hogy nem is a rádió mondta, hanem a tévé! Maguknak nincs tévéjük, nem tudhatja.

Mit tehettem volna? Kiabáltam:

— Most már elég volt! Ne beszélj ilyen ostobatágot, mert nem tudom, mit teszek veled! Ül le és szégyellj magad!

Éppen, mintha nem most lenne, hanem tíz évvel ezelőtt.

A tekintélyről

Hanem többségünkben szülők is vagyunk, nemcsak pedagógusok.

S mivel nagyon komolyan vesszük a családi ház és az iskola kapcsolatát, azonkívül nap mint nap tapasztaljuk is, hogy együtt nevelni könnyebb, mint külön-külön, igyekszünk nagyon jó szülők lenni.

Két gyerekem van, kislány a nagyobb. Már negyedikes s valahogyan mindig úgy adódott, hogy sohasem tanítottam. Otthon sem szorul különösebb segítségre, igen jól tanul, magatartása kifogástalan. Egyetlen hibája, hogy éjjel-nappal olvasna, ha hagynám, folyton töpreng, így eléggé szórakozott. Ez a tulajdonsága lett elindítója ennek a kis írásnak is.

A fiam másodikos, és szintén a véletlen folytán — csak én tanítottam eddig.

Mind a kettő szófogadó, jó gyerek, és nagyon ragaszkodnak hozzám is, az apjukhoz is. Azt hiszem, őszintén szeretnek bennünket. A kisfiú velem szemben még bizonyos udvarias, féltő szeretet is tanusít, ami egy anya számára különösen kedves.

Valamelyik este a szokottnál több munkánk volt, nem tudtam átnézni házi feladataikat. Közvetlenül lefekvés előtt kérdeztem csak:

— Évikém, kész a lecke?

A kérdést meg kellett ismételnem.

A kislány végre felpillantott a meséskönyvből és szórakozottan bölintott:

— Ühüm.

Mire a fiú, felháborodva:

— Hogyan beszélsz anyukával? Mi az, hogy ühüm? Nem tudod te, hogy az anyuka tanítónéni?

És én még a mai napig sem tudtam eldönteni: győzelem ez, vagy vereség?

VAJDA ISTVÁN

A megkerült takarékbélyeg

Az iskolában az egyik tanulótól ellopták a takarékbélyeget. Két nap múlva jelentette. Megkérdeztem: kit gyanúsít a lopással? Nem tudott válaszolni. Gyanúm a szomszédjára terelődött, mivel a felelősök szerint rend és fegyelem volt az óráközi szünetekben is. Az előzmények alapján gyanúsított jó magatartású, szerény, tiszta gyerek. Szülei ellátták a legfontosabb felszerelési tárgyakkal, zsebpénzzel azonban nem rendelkezett. Vizsgálatom során megállapítottam, hogy a tanuló sem a mi iskolánkban, sem előzőleg a helesfai iskolában nem lopott. Szülei egyszerű dolgozó emberek, becsületes munkával keresik kenyerüket.

Ezek ismeretében bementem az osztályba. Utaltam a becsületre, arra is, hogy a megkárosított tanuló szülei is nehezen keresték meg azt a hatvan forintot, amit gyermeküknek adtak bélyegre. Azt mondtam: én már látom az arcokon, hogy ki volt a tettes, de mivel még nem fordult elő az illetővel hasonló eset, azt kérem tőle, hogy juttassa vissza az eltulajdonított bélyeget. A következő nap a postai levélszekrényben találták meg a bélyeget borítékban. A mellékelt levelet a gyanúsított tanuló írta, mintha más lopta volna el a bélyeget.

Kedves Klári!

Ne haragudj, hogy elloptam a bélegedet. Azért adom vissza, mert nem akarom, hogy a H... becsülete oda vesszen. Nem ő lopta el, és vettem ki a táskádból, amikor a cipődet váltottad. Kérlek, máskor ne fogjátok arra, aki nem bűnös. Többet én sem lopom el. Én megmondtam H...-nak, hogy én loptam el, de ne mondja meg senkinek. Megmondtam neki, hogy soha többet nem lopok el semmit.

Kérlek ne haragudj!

Egy volt lopós,
de már nem az.

Ez volt a levélben, rendkívül rossz helyesírással és otrombán elváltoztatott betűkkel.

Következő nap elővettem a dolgozat füzeteket. Összehasonlítottam a jellegzetes betűket. Ezt követően behívtam a tanulót. A füzete és a levél az asztalomon volt. Azt mondtam neki: az előző napi kijelentésemet megtartom, ha teljesen őszinte lesz hozzám. Még azt is mondtam, hogy meg tudom bocsátani, ha valaki téved. A tanuló sírva fakadt. Nem tudom megmagyarázni, hogyan

történt — mondja, de nagyon szégyellem. Mindent megkaptam szüleimtől, de bélyegre nem jutott. Igazgató bácsi, ne mondja meg senkinek. Megígértem.

Néhány hét múlva családlátogatáson az édesanya megkérdezte, hogy mi a probléma leányával az iskolában. Marika! Megmondjuk-e? Most ne mondjuk meg, majd később én megmondom — felelte a tanuló. Arcára a szégyenkezés pírja ült. Meg voltam győződve, hogy többet nem fordul elő. Tán cinkosság-nak tűnik hallgatásom, de ebben az esetben helyesen jártam el, amit a tanuló későbbi élete bizonyított.

Megmentjük Antit a bukástól

Anti összeesett az osztályban. Vézna, beteges gyermek. A tanárnéni és a fiúk elsősegély nyújtanak neki. Csöngetnek, aztán minden „rendben”. A tanulók úgy érzik, hogy mindent megtettek Antival kapcsolatban.

A következő órán a napló fölé hajló tanár dicséri az osztályt: — Rendes osztály, nem hiányzik senki. —

Az egyik pad azonban foghíjas. Antit hazavitték. Legalább két hétig nem jöhet iskolába. Pihennie kell.

— Szegény gyerek — sajnálkozik naplóírás közben a nevelő — Elmarad a tanulásban. Félő, hogy nem tudja pótolni az anyagot.

— Legfeljebb félévkor megbukik — jegyzi meg csípős-derüsen az egyik fiú.

— Vagy év végéig sem ér benneteket utól. Aztán osztály kell ismételnie — válaszol a tanár.

— Fogadjanak Antinak házitanítót — kapcsolódik a beszélgetésbe Anti szomszédja.

— Rendszeres délutáni tanítást nem vállalhatnak a pedagógusok, kell a szabad idő tanítás után. Szinte minden percük foglalt. Készülnek a másnapi tanításra, a felnőtteket oktatják, családokat látogatnak, továbbképzésben vesznek részt... — így a tanár.

— Van olyan gimnazista is, aki magántanítással keresi meg a cigire-mozira valót — vonogatja a vállát az osztály „jópofája”.

— Fizessenek Anti szülei, ha azt akarják, hogy ne bukjon el a gyerekük. Vagy ha nem akarnak fizetni, pihenjen Anti egy évig — hangoskodik az osztály legelkényeztetettebb tagja.

Megdermed a tanulócsoport a szokatlan erős kitörésre. Csönd.

— Miért pirultál el Sanyi? — intézi a kérdést a nevelő az egyik gyerekhez.

— Szégyellem, hogy az a pajtás az én őrsömnek tagja — süti le szemét.

Összenéznek a tanulók. Valamit tenni kellene — olvasható ki a szemükből. Hallani a falon keresztül a szomszéd osztályból, hogyan ragozza valaki az ikes-igét.

— Az úttörő ahol tud, segít — szólal meg halkán a tanár. — Talán tudnánk mi is. Nem pénzért. Úttörőbecsületből. Én pl. pénteken délután ráérek. Felkeresem, s megmagyarázom az új anyagot. Megtanuljuk a leckét, együtt.

S a megvonalmazott papírra a nagy tízpercben egymás után kerülnek fel a nevek...

Közben valaki beüzeni a tanáriba, hogy az V. b-ek valami névsor miatt „ölik” egymást, s a lányoknak azt mondták, hogy: „Coki” — csak az illető órs tagjai segíthetnek. Legalább is az első héten. Aztán majd felgyógyul Anti, nem szükséges a többi fiúnak, s főleg a lányoknak segíteni. Szégyen is lenne ez az órsre!

S a névsor közepe táján erélyes betűkből összetevődik az osztály legelkényeztetettebb pajtásának neve is. Azé, akinek addig az volt a véleménye: adós fizess, beteg nyögj!

Pistike fagyija

A kislegény kellő felkészülés híján nem valami fényesen felelt. Ezért a tanító néni megdorgálta és hanyagsági bejegyzést alkalmazott. Ugyanakkor a mamával találkozáskor elmondta az esetet és kérte a mamát, hogy jobban ellenőrizzék a kis lurkót, mert jóképességű gyerek, csak hajlamos a „lazításra”. A mama kérdőre is vonta a gyereket. A gyerek nem tagadott le semmit, és láthatólag bántotta is a dolog. Meg is ígérte, hogy ilyesmi többé nem fog előfordulni. Azonban arra kérte anyukát, hogy ne mondja meg apunak a dolgot, mert „az apu nagyon bántaná”. Persze anyuka azért elmondta az esetet. Az apa — ravaszul — este dicsérni kezdte a fiú iskolai munkáját, és elővéve 2 Ft-ot felkínálta azt fagyilalt vagy csokivételre.

A kislegény — pedig nagyon szereti a csokit és a fagyit — elhárította a 2 Ft-ot, és semmiképpen sem akarta elfogadni. Az apa csak unszolja, és kínálja a pénzt. Végül a kisleány — pedig semmi baja sem volt — arra hivatkozott, hogy fáj a torka, nem jó annak a fagyinak. Meg a gyomra sem valami jó, így hát a csoki is bizonyára ártana. Szóval nem fogadta el a 2 Ft-ot.

Másnap anyukának elmondta, hogy nem tartotta volna becsületes dolognak azt, hogy elfogadja a pénzt akkor, amikor ő nem viselkedett úgy, hogy azt megérdemelte volna. Anyukának kijelentette, hogy ha apu ezt megtudta volna, akkor neki — már mint a kisleánynak — örökre elment volna a becsülete apuka és a tanító néni előtt.

Két nap múlva apukának is elmondta a kislegény a dolgot, mert nem bírta magában tartani a titkot. Úgy érezte, hogy apunak is meg kell mondanivalója. Jutalmul az őszinteségért, vasárnap az egész család elment fagyizni a cukrászdába. A tanítónéni pedig nyilvánosan megdicsérte a kisleányt az osztály előtt.

Béla

Hajógépész lesz belőle, jövőre már „fel is szabadul”. Szabadságát gyakran tölti az iskolánknál, tanítja a kisebbeket ping-pongozni. Pedig micsoda fenegyerek volt! Két iskolából is kiközösítették, „túrhető” magatartása miatt. Túlkoros gyenge tanuló volt. Mit kezdjünk vele? Milyen hatással lesz a mi közösségünkre? A „nagy vagány” nem imponál-e majd a mi gyerekeinknek is? Hogyan segítsük bekapcsolódni az osztályközösségbe? Igen sok gondot okozott, amikor beiratkozott hozzánk a VIII. osztályba.

Jó alkatú, izmos, ruganyos, ügyes gyerek volt. Magától adódott — be kell vonni a sportkör munkájába. — A sportban gyorsan fejlődött, szép eredményeket is ért el; megbecsülést szerzett osztálya csapatának, társai is megszerették. Magatartásával bebizonyította, hogy az érdeklődési körének megfelelően foglalkoztatott gyermek leszoktatható helytelen magatartásáról. Lehetőséget kell adni számára, hogy „kiélhesse magát” valamiben.

A tanulásban állandó segítségre szorult, de elvégezte a VIII. osztályt. Az iskolát otthonának érezte, annyira, hogy ha „úgy adódott”, ott is aludt. Egyszer pedig úgy adódott. A sportköri foglalkozás végén már senki sem volt az iskola területén. Egyik társával ők vitték be a labdákat a tornaterembe. Bent még néhány dobás, és kitört az ablak. Senki sem látta. Legegyszerűbb lett volna elosonni, de nem ezt tették. Féltek, hogy valami elveszik a teremből, ezért megágyaztak a szőnyegekből. Másnap az elsőnek beérkezett nevelő talált rájuk, ott aludtak a szőnyegeken...

Béla gyakran ír is a tantestületnek. Kéri, hogy írjunk neki mi is az ő iskolájáról. Úgy érzi, hogy az iskola sokat tett azért, hogy ő hajógépész legyen.

BOCZ GYÖRGY

Szülők az iskoláról

Egy 40 éven felüli szülő azért folytatja a tanulmányait a dolgozók tagozatán, mert „a mai iskola annyit ad a gyermekeinknek, hogy butának érezném magam, amikor beszélnek a tantárgyokról, és nem értek belőle jóformán semmit”.

*

A szülők nagyon fogékonyak a régi és az új különbségére. A gyakorlati foglalkozással kapcsolatban mondta egy apa: „engem agyonverték volna, ha valamilyen szerkezetet vagy szerszámot a kezembe vettem volna, most meg a gyerekeknek a kezébe adják, elronthatják és megcsinálhatják velem”.

*

Amikor énekarunk a TV-ben szerepelt, egyik kísérő mama mondta: „Kislánykoromban, amikor a sturcon szedtem testvéreimmel a fát, álmodni sem mertem volna, hogy az én leányom a pécsi színházban az egész ország szeme elé kerül az én iskolám énekarával”.

*

Egyik apa ügyes-bajos dologban bejött az iskolába, ahol éppen tízperces szünet volt. Nézte a két csapnál tolongó többszáz gyereket, csóválta a fejét és — a következő héten megjelent egy szerelő és egy ivókat szerelt fel az udvarunkon.

*

Több mint nyolcázötven gyerekünk van. Ha együtt vannak, még a sutto-gásuk is zajnak számítana. Egy szülő-házaspár hallgatta, hallgatta a tanévnyitó ünnepély előtti jókedvű „zibongást”, majd megállapították, hogy a pedagógusoknak nincsenek idegeik. „Én a három gyerekemtől majd megbolondulok, a pedagógusok pedig csak mosolyognak, és egy halk szavukkal irányítják a gyerekeket” — mondta az anyuka. Az apuka halk emlékezéssel szolt: „Mi csak ötvenen voltunk az iskolában (valahol az Alföldön), de ennyi idő alatt a tanítónk már felét fölpofozta volna”.

*

Egy anyuka jött be és érdeklődött, hogy valóban kell-e a gyerekeknek a 70 forintos kémiai felszerelés. Megnyugtattam, hogy nem kötelező, csak ha a szülők is jónak látják és megtehetik. Az anyuka elmesélte, hogy a fia elhívta megnézni a felszerelést, és könyörög, hogy vegye meg neki. Egy kicsit mélabúsan tette hozzá: „Mikor én tanultam, az iskola felszerelése nem volt ekkora, mint ezé a taknyos gyereké lesz. Hát megérdemlik ezek a haszontalanok, hogy az egész ország ennyit törődik velük.

*

Az első osztályokban bemutató tanítást tartottunk a szülőknek, hogy lásák az iskola követelményeit. Utána az egyik papa megjegyezte, hogy volt, amikor le kellett fogni a kezét, hogy ne jelentkezzen a tanító néni kérdéseire, de volt, hogy elbújt az előtte ülő mögé, mert félt, hogy felszólítják.

*

Kerékpártúrán volt a Balaton körül egyik osztályunk. Indulás előtt az egyik papa száz forintot adott a vezetőnek, hogy a gyerekeknek ezen vegyen útközben fagyaltot. „Én csak 42 éves koromban láttam meg, hogy milyen szép a Balaton. Hadd élvezzék ezek a kicsik még jobban!”

*

Gyakran jönnek panasszal a mamák kamaszodó fiúkra, leányukra. Az egyik mama egy félig-meddig családi vonatkozású ügyben az osztályfőnök közbelépését kérte: „Magukra jobban hallgatnak a gyerekek, mint ránk, de én ezt nem bánom, mert tudom, hogy nem vagyok egyedül a gyerek nevelésével”.

A népművelési felügyelők évvégi jelentéseiből

Egy évi munka eredményeinek, hibáinak összegezése mindig tanulságos. Ezért közöljük felügyelőink jelentéseiből a különböző módon feldolgozott ismeretterjesztő munkáról szóló részt. Tavalyi számok, példák, eredmények — de az idei népművelési évadban is hasznosak lehetnek az elmúlt év tanulságai.

Miklósi Jenő: A körzeti rendszer fejlődéséről:

A szervező rendelkezésben a körzeti művelődési otthon igazgatók számára az alábbi feladatokat határoztuk meg:

— a körzeti művelődési otthon igazgatója saját községi feladatain kívül ismerje körzetének népművelési problémáit, és adjon tanácsot a megvalósításhoz,

— kezelje a körzeti ismeretterjesztő tárat,

— gyűjtse a népművelési tanácsadó módszertani kiadványait, és használja fel segítő munkájában,

— a körzeti TIT titkárral együttműködve gondoskodjék a körzet előadói munkaközösségének foglalkoztatásáról, körzete ismeretterjesztési programjának a lehetőségek határai közötti összehangolásáról,

— saját művelődési otthonában mintaszerű népművelési munkát szervezzen, legalább foto, kézimunka és honismereti szakkört tartson fenn, szervezze a kulturális szemle körzeti rendezvényeit, hangolja össze a keret ill. körzeti műsorokat, alakítsa ki a körműsorok rendjét,

— saját községében fejtsen ki állandó erőfeszítést a népművelési munka társadalmi támogatásának biztosítása érdekében,

— adjon tanácsokat a községi művelődési otthonok gazdálkodásának megszervezéséhez,

— községében alkalmazza, körzetében terjessze a legmodernebb népművelési eszközöket és módszereket,

— lehetőség szerint hangolja össze a körzet filmrendelését, ill. az ismeretterjesztő előadások szemléltetését,

— körzetében a községi népművelők segítségével tanulmányi és egyéb kirándulásokat, színházlátogatási alkalmakat teremtsen, ill. szervezzen,

— tevékenységéről negyedévenként számoljon be a művelődésügyi osztálynak...

Az évad során állandóan figyelemmel kísértük a körzeti művelődési otthonok községi és körzeti tevékenységét. A tizenkét körzetből hat túllépett a népművelési munka eddigi szervezetségén és színvonalán. Lényegesen tartalmasabb a munka Baranyajenő, Gödrekeresztúr, Abaliget, Felsőmindszent, Bodolyabér és Gerényes körzetében. Bizonyos mértékű előrelépés, de még sok hiba jelentkezett Mágocs, Bikal és Sásd körzetében (függetlenített művelődési otthon igazgatók!).

Nem alakult ki egyáltalán körzeti tevékenység Kaposszekcső és Szászvár körzetében. Kaposszekcsőn a körzeti igazgató személyének alkalmatlansága volt a bajok fő forrása s ma már tudjuk, hogy az első hónapok után le kellett volna váltani. Szászvárrott a magasszínvonalú községi munka mellett a szakszervezeti művelődési otthon tiszteletdíjas igazgatójának nem volt fizikai ideje a körzeti munkára (a bánya villanyszerelő művezetője).

A fentebb említett jól működő körzetekben sem volt meg egyidejűleg a körzeti tevékenység valamennyi vonása, mégis a tapasztalatok azt bizonyítják, hogy e munka még gondosabb, tudatosabb tervezése ill. szervezésével a területi munka valamennyi módszere alkalmazható.

Gödrekeresztúron és a körzetébe tartozó Gödreszentmártonban (a két község ugyanahhoz a tsz-hez tartozik) a tsz akadémiai előadásait azonos témák alapján azonos előadók tartották. A tsz akadémiai előadásokon kívül néhány más előadást is közös előadóval rendezték meg mindkét faluban. Sok közös ismeretterjesztési rendezvénye volt Baranyajenő és körzete tagközségeinek is. Hasonlóképpen jelentkezett a körzeti jelleg az ismeretterjesztési munkában Felsőmindszent, Abaliget és Mágocs körzetében. Több körzetben (Felsőmindszent, Gödrekeresztúr, Baranyajenő) körzeti jelleggel szervezték meg a dolgozók iskoláját is. Több jó példa tapasztalható járásszerte: kiállítások, kirándulások, szakkörök közös szervezése és lebonyolítása terén. Járásunk hat körzetében pl. körzeti jelleggel szervezték meg a honismereti szakköröket. A körzeti szakkörök tagjai ugyan csak kéthetente tartanak összejöveteleket, mégis nagyarányú gyűjtő és kutató munka indult meg e mozgalom hatására járásunkban.

A körzeti ismeretterjesztés előtt ma még beláthatatlan lehetőségek állnak. A gerényesi körzetben a négy községet egyesítő tsz pl. mikrobusszal oldja majd meg a jövő évadban az előadók, esetenként a hallgatók szállítását.

A körzeti ismeretterjesztő táruk megszervezése után lényegesen kevesebb problémát jelentett az előadóknak előadásra való felkészítése.

Széleskörű lehetőségei vannak a szemléltetés körzeti összehangolásának. Tormás kezdeményezésére pl. baranyajenői körzet tagközségei egymást követő napokon vetítették ugyanazt az ismeretterjesztő filmet.

A kulturális szemle körzeti bemutatói néhány kivételtől eltekintve egy évben sem voltak olyan színvonalasak mint a körzeti rendszer megszervezése után. Az önálló műkedvelésre képtelen kisközségek színes körzeti műsorokat (keretműsorokat) állítottak össze. Ezt bizonyítja az abaligeti körzet Szilágy községi vendégszereplése. Színvonalas volt a felsőmindszenti, gödrekeresztúri, valamint a bikali körzet műsora is. A gerényesi körzet négy faluból verbuválta a „Tavaszi keringő” című zenés háromfelvonásos színmű szereplőit.

Érdekeséggként megemlítem, hogy pl. a gerényesi körzetben az állami ill. társadalmi ünnepek műsorát felváltva hol egyik, hol másik faluban rendezik meg.

Erős törekvés tapasztalható a központj községekben a központ ill. a tagközségek lakosságának színházi ellátására. Gödrekeresztúrra pl. kéthavonta jön a Pécsi Nemzeti Színház, s ilyenkor valamennyi tagközségből 40—50 fős csoportok jönnek át a színházi rendezvény megtekintésére. Ugyanez tapasztalható Bikalon és Sásdon is. A többi körzeti központban most tervezik, vagy már át is alakították a színpadokat nagyobb hivatásos csoportok fogadására.

E módszereken kívül körzeti művelődési otthon igazgatóink többsége rendszeresen látogatja körzete művelődési otthonait, s a tagközségek népművelői ugyancsak felkeresik a körzeti művelődési otthon igazgatóját...

Szabó Árpád: A siklósi járás népművelési statisztikájából

Járásunk területén a lakosság 60 településen oszlik el.

Ebből 100	lélekszámú település	10
100— 500	lélekszámú település	28
500—1000	lélekszámú település	15
1000-en felüli	lélekszámú település	7

(Ez a megoszlás eléggé megnehezíti a népművelési munka megszervezését).

Az 50 jelentősebb település közül 36-ban van olyan terem, vagy klubszoba, amely előadások vagy más kulturális rendezvény megtartására alkalmas.

A járás összlakossága 35 792 fő. Ebből a 14 éven felüliek száma 26 158.

I. Az oktatás helyzete

1. A legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlás (1960-as adatok).

A 14 éven felüli népességből:

Analfabéta:	1 573
Ír, olvas, de nincs iskolai végzettsége:	56
Csak az általános iskola I—V. osztályát végezte el:	4 400
Csak az általános iskola VI—VII. osztályt végezte el:	13 949
Csak az általános iskola VIII. osztályát végezte el:	4 519
Csak a középiskola I—IV. osztályát végezte el:	643
Érettségi bizonyítványt is szerzett:	672
Egyetemre, főiskolára járt:	70
Egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkezik:	276

A 14 éven felüli lakosságból tehát 19 978-nak nem volt meg 1960-ban a VIII. általános iskolai végzettsége.

2. Az 1962/63. tanévben esti ill. levelezői tagozaton

alapismereti tanfolyamot végzett:	11 fő
az általános iskola V—VII. osztályát elvégezte:	157 fő
az általános iskola VIII. osztályát elvégezte:	154 fő

Összesen: 322 fő

Az 1962/63-as tanévben 12 községben (ill. iskolában) folyt esti vagy levelező oktatás átlagosan 24 fővel. (Eredetileg 17 helyen terveztek.)

3. A fenti statisztikai adatok alapján megállapíthatjuk, hogy járásunkban a felnőttoktatás igen lassú ütemben halad. Ha évenként csak 300 felnőtt végzi

el az általános iskola valamely osztályát, 60 év alatt sem érhetjük el, hogy a közel 20 000 felnőtt megszerezze a 8 osztályos általános iskolai végzettséget.

Ennek figyelembevételével feltétlenül meg kell szervezni az esti ill. levelező oktatást azokon a központibb jellegű helyeken is, ahol eddig nem volt, de a körülmények (pl. a tanerő-ellátottság) lehetővé teszik pl. Magyarbólyban, Diósvizlón. (Csak 6 teljesen osztott iskola van a járásban.)

A fő feladat természetesen az, hogy azokon a helyeken, ahol eddig is volt esti ill. levelezői oktatás, a létszámot maximálisan bővítsük.

Jelentős eredményt ezen a téren csak akkor tudunk elérni, ha a felnőttoktatás nemcsak a tanítók, tanárok feladata lesz, hanem a népművelőknek, a párt- és állami vezetőknek is szívügyévé válik. Ezért kell még szorosabb kapcsolatok kiépítésére törekedni az illetékes szervekkel.

II. A népművelés egyéb területei

Ha a 7 éven felüli lakosságot vesszük alapul, akkor nálunk átlag 870 főre jut egy kultúrterem. Ha a 14 éven felülieket tekintjük csupán, akkor 725 főre esik egy terem. A termek átlagos befogadóképessége 150 fő. Ezek szerint évente legkevesebb 4—5 előadást kellene tartani átlagban a járás kultúrházaiban, ha azt akarnánk, hogy a 14 éven felüli lakosság közül mindenki részt vegyen évente legalább egy előadáson.

A) Az ismeretterjesztő előadások:

1. Járásunkban 1962-ben 215 társadalomtudományi előadás volt 9244 résztvevővel. Az előadások átlagos látogató száma 43 fő. Az előadások számát illetően a megyei átlagnál valamivel kevesebbet tartottak, a sorrendben a 7 járás közül az 5. helyen van (Szigetvár és Pécsvárad előtt). A résztvevők átlagos számát tekintve a 4. helyen vagyunk. A megyei átlag 42 fő. Az előadások jellegük szerint az alábbi módon oszlanak meg:

Nemzetközi kérdések	83 előadás (átlag 45 fő)
Pedagógiai, lélektani	40 előadás (átlag 35 fő)
Történelmi	31 előadás (átlag 52 fő)
Művészeti	21 előadás (átlag 49 fő)
Irodalmi-nyelvi	20 előadás (átlag 38 fő)
Jogi	9 előadás (átlag 42 fő)
Közgazdasági	7 előadás (átlag 22 fő)

Összesen: 215 előadás (átlag 42 fő)

Az előadások községenkénti megoszlásából kiderül, hogy a tartalmi megoszlás híven tükrözi a személyi feltételeket. (Ahol pl. történelem szakos tanár a népművelési ügyvezető, ott több a történelmi jellegű előadás stb.).

A történelmi előadások látogatottságának viszonylag magas átlagát azzal is lehet magyarázni, hogy sok népművelési ügyvezető helytelenül ide sorolta a különböző évfordulók, ünnepek alkalmával elmondott beszédet is. (Pl. III. 15., III. 21., IV. 4., V. 1.)

Az átlagosnál nagyobb érdeklődés mutatkozott a művészeti és a nemzetközi politikai kérdésekkel kapcsolatos előadások iránt is. Ebből azonban nem

lehet általános érvényű következtetést levonni, mert a látogatottság alakulását igen sok, különféle tényező befolyásolta attól kezdve, hogy az adott alkalomkor mennyire volt befűtve a terem, egészen addig, hogy milyen érdekes volt az előadó személye. A nemzetközi kérdésekről Siklóson tartottak 23 előadást, a fennmaradó 60 rendszertelenül oszlik el a helyi népművelési ügyvezető érdeklődési körétől, tájékozottságától függően. Van kis község, ahol 17 ilyen jellegű előadás volt, ugyanakkor van nagyobb község, ahol meg csak 1 volt, vagy egy sem. Nyilvánvaló, hogy ezt a megoszlást nem a lakosság érdeklődése, hanem a népművelési ügyvezető tájékozottsága, hozzáállása szabta meg.

2. A természettudományi előadások számát tekintve (161) a megye járásai közül a legutolsó helyen állunk.

Az előadásokon résztvevők száma (6877) alapján azonban a 4. helyen, míg az egy előadásra eső átlagos létszámot (42) figyelembe véve a második helyen állunk a mohácsi járás után. A megyei átlag 38 fő.

Az előadások megoszlása:

Agronómiai	59 előadás (átlag 33 fő)
Egészségügyi	57 előadás (átlag 47 fő)
Műszaki	15 előadás (átlag 74 fő)
Biológiai	12 előadás (átlag 33 fő)
Csillagászati, űrhajózási	9 előadás (átlag 40 fő)
Földrajzi	7 előadás (átlag 32 fő)
Fizikai-meteorológiai	2 előadás (átlag 38 fő)
Összesen:	161 előadás (átlag 42 fő)

A műszaki előadások kiugróan magas látogatottsága azt bizonyítja, hogy a gépek iránti érdeklődés igen nagy. Az előadások zömét Villányban és Magyarbólyban tartották, ahol a gépállomásokon képzett szakemberek vannak.

A jövőben hasznos lenne ilyen előadásokat több községben is tartani, figyelembe véve az érdeklődést és egyéb körülményeket.

Sokan látogatták viszonylag az egészségügyi és a csillagászati előadásokat.

Az agronómiai előadások nagyobb száma néhány aktív agronómus és a mezőgazdasági munkához értő tanító lelkesedésének köszönhető. (Pl. Cun, Magyarbóly, Old, Illocska, Kisharsány.) Az átlagos látogatottság alacsony volta viszont azt bizonyítja, hogy nem sikerült eddig olyan témákat és módszert kidolgozni, amely több látogatót vonzana egy-egy agronómiai előadásra.

Az előadások községenkénti megoszlásából elsősorban a népművelési ügyvezető munkájára, érdeklődési körére lehet következtetni. Az előadások száma általában nem függ attól, hogy van-e művelődési terem a községben. Némely helyen, ahol a népművelési ügyvezető aktív, lelkes, több előadást tartottak, pl. az iskolában, mint máshol, ahol művelődési otthon van.

A siklósi járás községeiben 1962-ben tehát összesen 376 (átlag 8) ismeretterjesztő előadás volt. 18 községben 8-nál több (Siklóson a legtöbb: 47, és Villányban: 35) 6 községben egyáltalán nem volt, a többiben 8-nál kevesebbet tartottak.

Az előadásokat összesen 16.071 fő hallgatta meg. Egy előadásra átlag 42 fő jut. Ez megfelel a megyei átlagos látogatottságnak...

Az 1962—63 évi népművelési munka tervezésénél különösen az ismeretterjesztés területén a korábbi években elért eredményekből indultunk ki. Figyelembe vettük pl. az 1960-ban járásunkban kezdeményezett kérdezz-felelek estek, az 1961-ben Felsőszentmártonban kezdeményezett tsz hétfők tapasztalatait.

Az ismeretterjesztő munka tervezésénél már bátran építettünk a termelőszövetkezetek szakembereire és a TIT mezőgazdasági szakosztályára. A munka beindulását erősen gátolta a mezőgazdasági munkák elhúzódása. Így a tervezett előadásorozatok, tanfolyamok későn indulhattak be. Néhány mezőgazdasági szakember (Papp Gábor Bogádmindszent, Szabó István Magyartelek, Vass Gábor Sumony) figyelemre méltó eredményt ért el. A sumonyi Ezüstkalászos gazdatanfolyamot nagyon ügyesen építették egybe a televízió adásával. A rendszeres előadásokra épülő előadások nagyon vonzó és eredményes formának bizonyultak. A jövőben ezt a formát több termelőszövetkezetben kívánjuk bevezetni.

Ugyancsak figyelemre méltó eredményt hozott a magyarmecskai kiskörzetben kezdeményezett előadás-sorozat. A magyarteleki körzet főagronómusa ugyanazokat az előadásokat minden községben megtartotta. Ez a módszer az előadás színvonalának a javulását nagyban segítette.

A vejti és a zalátai körzetben szintén ilyen körzeti előadásokat tartottak, de ezek eredményükben elmaradtak a magyarmecskai előadásoktól.

Örvendetes az, hogy a művelődési otthonok már nemcsak szemléltői a különböző tanfolyamok szervezésének, hanem aktív részesei pl. a felsőszentmártoni művelődési otthon kertészeti tanfolyam szervezéséhez, annak technikai lebonyolításában adott segítséget. Ez Felsőszentmártonban nem új jelenség, mert 1960—61-ben lényegében a művelődési otthon kezdeményezte az öntözési szakmunkásképző tanfolyam létrehozását.

Ha kevesebb eredménnyel is, de a segíteni akarás megnyilvánult a magyarteleki, sumonyi, zalátai, vejti művelődési otthonok részéről is.

Az 1962—63. évi munkában nagy segítséget jelentett a járási tanács és pártbizottság által biztosított jármű. Mivel ezt rendszeresen, azonos napokon biztosították, lehetőség nyílt az előadások tervszerű beütemezésére. Ezzel a módszerrel január—február hónapban 27 előadást sikerült megtartani a legjobb járási előadókkal.

Bátran állíthatjuk, hogy a mezőgazdasági tárgyú előadások színvonala javult, közelebb került az adott község problémáinak feltárásához, megoldásához. Előadóink közül egyre többen törekednek arra, hogy előadásaikat a helyi termelőszövetkezet adottságaira építsék fel. Ezek az előadások egyre látogatottabbak, mert közel állnak a község lakosságának problémáihoz. A beérkezett jelentések alapján állíthatjuk, hogy különösen az 1963-ban megtartott előadások témaválasztása jó volt, színvonalában látogatottságában emelkedett.

Hibája még mindig a mezőgazdasági tárgyú előadásoknak az, hogy kevés szemléltető eszközt, különösen filmet használnak fel. Ebben közrejátszik az, hogy járásunkban mindössze 10 fix mozi működik, a többi a körzeti hálózatba van bekapcsolva. Ezekre a mozikra filmvetítést beállítani nehéz. Ezen a helyzeten a magyarmecskai körzet úgy kíván változtatni, hogy még ebben az évben egy vetítőgépet vásárol az 5 községi tanács, amit elsősorban ismeretterjesztés céljára kívánnak felhasználni.

1963-ban az ismeretterjesztő munka tervszerűségét még nem sikerült teljes egészében biztosítani. A jövő év feladata lesz, hogy ezen a téren jól átgondolt tervezés alapján olyan előadások kerüljenek be a munkatervbe, melyek találkoznak a lakosság érdeklődésével és melyek közvetve, vagy közvetlenül hatással vannak a termelésre. A jól átgondolt ismeretterjesztési munkaterveknek a mezőgazdasági osztállyal egyre javuló kapcsolat folytán biztos, hogy sok segítséget fognak adni. Ennek érdekében az előkészületek már most megkezdődtek a mezőgazdasági osztállyal közösen már kialakult jövő évi ismeretterjesztési programja.

1963. I. félévében mind a termelőszövetkezetek, mind a községi tanácsok közül egyre többen ismerték fel a mezőgazdasági ismeretterjesztés és különböző szakoktatási formák jelentőségét. Az ő szervező munkájukra a jövőben még inkább számítanunk kell.

A sellyei járás 1962. évi mezőgazdasági jellegű előadásai elmaradtak még a kívánalmaktól, de sikerült reális alapot teremteni a következő évek tervszerű munkájára. A mezőgazdasági ismeretterjesztés nem szakítható el a más irányú ismeretterjesztési formáktól, azokkal egyidőben szorosan összekapcsolva kell végezni. Ezért kellően átgondolt, jól megalapozott előadások megtartására van szükség, melyekhez megfelelő előadókkal most már rendelkezünk...

Hang Ferenc: Az ismeretterjesztés szervezéséről

Az előkészítés után megkezdődött az ismeretterjesztő előadások, sorozatok, akadémiák és tanfolyamok szervezése, beütemezése. Három jellegzetes példát szeretnék megemlíteni ezzel kapcsolatban.

Első helyen véleményem szerint a munkaterv a társadalmi vezetőség bevonása nélkül, a művelődési otthon igazgató saját elképzelése alapján készült (Hásságy). A terv öt előadást tartalmaz, de mindegyik más területhez tartozik.

1. Az ember és a világmindenség.
2. Ember a világűrben.
3. Ha sokan összefognak.
4. Szülőtelepítés.
5. A leggyakoribb gyermekbetegségek.

Ellenkezője az előbbinek a gyódi példa. Több szervezet kért előadás sorozatot. A művelődési otthon a kéréseknek helyt adott és a munkatervbe fel is vette. Az öt előadás sorozat a következő:

1. Termelőszövetkezeti (mezőgazdasági témák)	7 előadás
2. Műv. otthoni sorozat (társ. és term. tud. ea.)	9 előadás
3. Nótanácsi sorozat (nevelési problémák)	5 előadás
4. Ifjúsági sorozat (politikai jellegű)	7 előadás
5. Vöröskeresztes (egészségügyi téma)	5 előadás

Összesen: 33 előadás

Ez természetesen sok. Ennyi előadást megvalósítani egy olyan kis községben, mint Gyód, nem lehet.

A harmadik formája a tervezésnek a szentlőrinci, ahol a szervezetek kéréseit a művelődési otthon igazgatója figyelembe vette, de az egyes előadások szervezését és patronálását az érdekelt szervnek kell végeznie. A művelődési otthon vállalta az előadók biztosítását. Néhány példa a szentlőrinci tervből:

1. Termelőszövetkezeti gépesítés a munka megkönnyítése érdekében.
Előadó: Kenedi Zoltán agronómus.
(A tsz védnöksége alatt.)
2. A KGST jelentősége az iparban és kereskedelemben.
(FMSZ és KTSZ védnöksége alatt.)
3. Társadalmi tulajdon, üzemi szarkák.
(A gépállomás védnöksége alatt.)
4. Kereskedelmi egységek egészségügye.
(A FMSZ védnöksége alatt.)
5. Lakás higiéné, kényelmes és egészséges lakás.
(A Vöröskereszt és a Nőtanács védnöksége alatt.), stb.

A felsorolt előadásokat a védnökséget vállaló szervezetek kérték. Az említetteken kívül még 15 előadást terveztek. A témától függően vállalták a védnökséget, illetve a szervezést.

A többi község ismeretterjesztési terve, a három közül valamelyikbe besorolható.

Az előző évek tapasztalatai alapján a munkatervek többségében érvényre jutott az intézményekben meghatározott cél. A témák jók voltak, de a színvonal nem érte el mindenütt a megfelelő szintet. Ennek oka az volt, hogy pl. egyik-másik népművelő előadást tartott a korszerű baromfitenyésztésről, a rákról, a mezőgazdaság gépesítéséről, vagy éppen a világűr meghódításának legújabb eredményeiről is. Népművelőink nem vették igénybe a községeinkben lévő lehetőségeket. Az agronómusok, orvosok, állatorvosok, egészségügyi védőnők, a különféle szakos tanárok érdekesebb, tartalmi szempontból értékesebb előadásokat tarthattak volna, mint így. Éppen ezért jelöltük meg feladatként az előadói munkaközösségek megszervezését. Örömmel tapasztaltuk, hogy a tervek nagyobb részénél ez az elgondolás érvényesült. A szentlőrinci munkaközösség bevonta hatókörébe Keresztes- és Tarcsapusztát, Csonkamindszentet és Kacsótát. A bükkösdiek Szentdomjánt, Goricát és Helesfát. A szalántai és baksai körzet munkatervében már úgy tervezték az előadásokat, hogy a környező községekben is ugyanaz az előadó tartja ugyanazon témájú előadást.

A körzeti előadói munkaközösségek ebben az évben indultak meg. Munkájuk igen sok nehézséggel járt. Nem egy esetben maradt el az előadás, mert az előadó a rossz idő miatt nem jelent meg, nem ment át a szomszédos községbe. Egyébként a munkaközösségeknek ez a legnagyobb problémájuk. Az esti órákban már közlekedési eszköz nincs. Kerékpárral, vagy motorral utazni az esős őszi és téli estéken pedig szinte lehetetlen. Ez sajnos olyan körülmény amit egyelőre nem tudunk áthidalni.

A sorozatok mellett nem fordítottunk gondot az ismeretterjesztés szempontjából nagyon értékes formákra, mint az ezüstkalászos tanfolyamok, szakmunkásképző tanfolyamok. A tervek között mindössze egy szakmunkásképző tanfolyam indulását jelezték. Ezüstkalászos tanfolyam csupán három szerepelt a tervekben. Az akadémiák száma 9 volt.

Igen helytelen volt a görcsönyi példa. A művelődési otthon igazgatója a termelőszövetkezet vezetőjével megbeszélte, hogy tsz-akadémiát szervez. A tematikát elkészítették, a szervezést megkezdték. Ekkor a TIT és mezőgazdasági osztály leállította a szervező munkát és az ezüstkalászos tanfolyam életrehívását kezdték meg. Eredménye az lett, hogy sem az egyik, sem másik forma nem indult meg.

A TIT a tsz-akadémiák szervezésére fordított nagy gondot. Ők indították meg a bodai, szalántai, bicsérdi, vókányi, szabadszentkirályi és olaszi akadémiákat. A TIT szervezője a termelészövetkezet elnökével és agronómusával a helyszínen elkészítette a tematikát. Megállapodtak a kísérőfilmek címjegyzékében is. Előadásonként 100 Ft-ra kötöttek szocialista szerződést a termelészövetkezettel. A szervező munka befejezése után az akadémiák irányítását átadták a helyi művelődési otthon igazgatójának. A beindított akadémiák közül a bodaj és bicsérdi ért el igen jó eredményt. Itt a termelészövetkezet vezetője is aktívan részt vett a szervezésben. Gyengén ment az olaszi és vókányi. Előbbinél az első két alkalommal az előadó nem jelent meg, ezekután a hallgatók egy része lemaradt. A vókányi akadémia munkáját a vele párhuzamosan működő ezüstkalászos tanfolyam gátolta.

Az akadémiákon kívül a járási TIT titkár szervezett ifjúsági akadémiákat. A kísérőfilmeket hátizsákban szállítva járt hetenként három alkalommal azokba a községekbe, ahol ezt a formát beindította (Hásságy, Nagykozár, Szökéd, Németi, Pellérd)...

KRÉKITY LAJOS

Községfejlesztés a kultúra szolgálatában

A múlt társadalomban csak városfejlesztéssel foglalkoztak elenyésző mértékben. A községfejlesztés, mint probléma fel sem vetődött. A falunak csak ígértek, de az ígéretet nem tartották be. Régen is épültek iskolák, s elvétve egy-egy kultúrház is. A falvak fejlődése azonban rendkívül lassú volt. Az uralkodó osztályoknak az egyéni haszon volt a legfontosabb, a dolgozó tömegeknek a napi kenyér előteremtése okozott gondot, ezért a falu sorsa, fejlődése nem válhatott közügyé.

Községfejlesztésről csak a felszabadulás óta beszélhetünk. A községfejlesztés célja: a lakosság gazdasági, szociális és kulturális szükségleteinek fokozottabb kielégítése.

Az utóbbi években a községfejlesztési tevékenység járásunkban nagymértékben kiszélesedett. Alig akad ma már olyan község, ahol ne születtek volna új létesítmények: tantermek, művelődési otthonok, egészségügyi fürdők, járdák, parkok, kutak.

A művelődésügyi dolgozókat elsősorban a kulturális célokra fordított községfejlesztési pénzüsszeg érdekli. A helyes tájékozódás szempontjából szükséges azonban az összehasonlítás az egyéb célokra fordított összegekkel. Ebből az összehasonlításból láthatjuk meg, mennyire fontos kérdésnek tekintik a járási és községi vezetőink a művelődés, a tudatformálás ügyét.

A járás községfejlesztési költségvetésének terv- és tényszámai, amelyek tartalmazzák a társadalmi munka és saját anyag értékét, a következők voltak 1962-ben:

Bevétel:

tervszám:	5.273.000 Ft	Kiadás:	4.100.000 Ft
teljesítés:	6.174.000 Ft	Kiadás:	4.437.000 Ft
%-ban:	115%	Ft	Kiadás: 108%

A túlteljesítés forrása a nagyarányú, jól szervezett társadalmi munka. Járásunkban az egy kereső főre jutó társadalmi munka értékösszege 75,—Ft, tehát jóval magasabb a megyelleg előirányzott 40 Ft-os átlagnál.

A teljesítés ágazatokon belül a következőképpen alakul:

Gazdasági ágazat:	2.916.000 Ft
Szociális és egészségügyi:	180.000 Ft
Kulturális ágazat:	995.000 Ft
Rendbiztonsági ágazat:	36.000 Ft
Igazgatási ágazat:	310.000 Ft
Összesen:	4.437.000 Ft

A kulturális ágazat teljesítése az összteljesítéshez viszonyítva 22%-os, a kulturális ágazaton belül a teljesítés a tervszámhoz viszonyítva 98%-os. A jó eredményt itt is a társadalmi munka eredményezte, melynek értéke 346.000 Ft volt. Az összeg nagyrésztben a pécsváradai gimnázium és járási művelődési ház építésénél végzett társadalmi munkából adódott.

A kulturális ágazaton belül a címenkénti megoszlás a következő volt:

	Tervezett:	Teljesítés:
Óvodák, állandó napközik:	220.000 Ft	17.000 Ft
Általános iskolák:	209.000 Ft	153.000 Ft
Könyvtárak:	14.000 Ft	13.000 Ft
Művelődési otthonok:	502.000 Ft	737.000 Ft
Sportmozgalom:	61.000 Ft	75.000 Ft
Összesen:	1.006.000 Ft	995.000 Ft

A számok azt mutatják, hogy a kulturális ágazaton belül a művelődési otthonok címen történt a legnagyobb összegű felhasználás. Így a tervezett 502.000 forinttal szemben a teljesítés 737.000 Ft volt.

Nézzük meg, hogyan oszlik meg a teljesített összeg községenként és mire fordították:

Apátvarasd:	951 Ft	Tv-szekrény
Berkesd:	35.000 Ft	Színpad korszerűsítése
Erdősmecske:	46.000 Ft	Épületvásárlás műv. otthon céljára
Erzsébet:	1.300 Ft	Képsorozat vásárlása
Feked:	981 Ft	Képsorozat vásárlása
Hidas:	53.000 Ft	Klubépítés
Kátoly:	6.600 Ft	WC-építés művelődési otthonnál
Kékesd:	1.600 Ft	Kályhabeszerzés műv. otthonnak
Maráza:	15.000 Ft	Művelődési otthon felújítása
Martonfa:	94.000 Ft	Új művelődési otthon létesítése
Mecseknádasd:	27.000 Ft	Kerítés, festés műv. otthonnál
Monyoród:	75.000 Ft	Új művelődési otthon építése
Nagypall:	4.494 Ft	Tv-szekrény
Óbánya:	3.000 Ft	Kémény felújítás
Pécsvárad:	290.000 Ft	Beruh. csatl. hozzájárulás
Szilágy:	37.000 Ft	Színpad, WC-építés
Zengővárkony:	18.000 Ft	Felújítás, berendezés
Szellő:	26.000 Ft	Berendezés
Szederkény:	1.900 Ft	Kályhabeszerzés

Összesen: 736.827 Ft

A teljesített összeg tehát 19 művelődési otthon között oszlik meg, ezen belül 9 intézmény 20 000 Ft-on felül gazdálkodott a községfejlesztésből, ami azt bizonyítja, hogy nem aprózódott szét az összeg.

Az első fél évi végrehajtás üteme kielégítő, sőt jónak mondható, mert időarányosan túlteljesítettük tervünket. Az évi 737.000 Ft-ból az első félévben már 427.000 Ft-ot teljesítettünk.

Az elmúlt évben több művelődési otthon felújítását, korszerűsítését megkezdték, illetve befejezték, vagy felszerelését, berendezését kiegészítették.

A gondoskodást, törődést, a művelődés fokozottabb megbecsülését bizonyítják a számok s azok mögött az eredmények. A községfejlesztési munka eredményének tudhatjuk be, hogy járásunkban a művelődési otthoni hálózat majdnem teljesnek tekinthető.

A fejlődés ezen a téren megnyugtató, de hogyan jutottunk el eddig? Községi tanácsaink a művelődési otthonok létesítését, korszerűsítését fontosnak tartják. Véménden pl. először a művelődési otthont korszerűsítették és azután kezdtek hozzá az ivóvízellátás megoldásához. Erdősmecske és Monyoród községekben a járda építését még nem fejezték be, és máris művelődési otthont hoznak létre.

Azokban a községekben, amelyekben eredményes községfejlesztési munkát végeztek, szoros és sokoldalú kapcsolat alakult ki a tanácsok és a lakosság között. A lakosság szerepe a községfejlesztési feladatok előkészítésében, végrehajtásában nélkülözhetetlen. Ahol a lakosság véleményét meghallgatva alakították ki a terveket, ott a dolgozók szívesen járultak hozzá forintjaikkal, vagy két kezük munkájával a művelődési otthon építéséhez. Így lett a szilágyi, szellői, berkesdi dolgozóknak művelődési otthonuk. E községekben szeretik, megbecsülik a művelődési otthont, amit közös erővel hoztak létre. Szívesen látogatják a hosszú őszi és téli estéken.

Az elért eredmények azzal is magyarázhatók, hogy községi tanácsaink — a lakosság kívánságának megfelelően — a községfejlesztési pénzüsszeget több éven át tartalékolták. Így az építkezés időszakára a szükséges pénz- és anyagfedezetük biztosítva volt. A több éven át tartalékolt összegből rendszerint futja még a berendezésre, felszerelésre is, tehát nem húzódik át egyik évről a másikra a feladat teljes végrehajtása. A lakosság nem szereti, ha hosszú ideig elhúzódnak a munkák. Pécsvaradon, Monyoródon, Martonfán türelmetlenül várják a művelődési otthonok használatba vételét. Martonfán még földpadló volt a művelődési otthonban, de már használhatják.

Jó példája az elmondottaknak a szilágyi községi tanács tervszerű, megfontolt, a lakosság véleményével egyetértésben végzett községfejlesztési munkája, melynek során az elmaradottságból, tespedtségéből, kulturálatlan környezetből sikerült kimozdítani a falut. Ez nem volt könnyű, hiszen Szilágy arról volt nevezetes, hogy több éven keresztül nem fizették a községfejlesztést. (1957—58-ban nem fizették, 1961-ben a hátralékot is befizették!) A társadalmi munkáról hallani sem akartak. Az 1958-as tanácsválasztás után megváltozott a helyzet. Olyan emberek kerültek a tanácstagok sorába, akik a község felemelkedését szívügyüknek tartották. Sok volt a tennivaló. A sártól süppedő járda helyére cementlapok kerültek, a kerekeskút helyére artézi kút, a villanydúcokra lámpa. Az utasok kényelmes váróteremben várják az autóbust. De nem feledkeztek meg a tűzoltószertárról, a hídmérlegről, s egyéb kis létesítményekről, azok rendbehozataláról. A községi tanács irányító tevékenysége azonban nemcsak erre szorítkozott; a

legnagyobb eredmény az ízléses művelődési otthon, gyermekjátsszótér, parkosítás, kulturált környezet megteremtése.

Az elért eredmények készítették a járási tanács végrehajtó bizottságát olyan elhatározásra, hogy Szilágyon községfejlesztési tapasztalatcserét rendeztek a kisközségek vezetői részére. A résztvevők elismerően nyilatkoztak a látottakról, különösen a művelődési otthon ragadta meg figyelmüket. Zengővárkony, Feked, Martonfa, Monyoród községek a szilágyi minta alapján rendezték be, illetve a folyó évben rendezik be művelődési otthonaikat.

A szilágyi művelődési otthon igazgatója tanácsstag, így a tervjavaslatok összeállításánál a célkitűzések megvalósításánál, a társadalmi munka szervezésénél hatékonyan működött közre. Sajnos, akadnak még községek, ahol nem hívják meg a művelődési otthon igazgatót, népművelési ügyvezetőt a tervjavaslat készítésekor, sőt a véleményt nem kéri ki.

Községi tanácsaink szívesen alkalmazzzák községfejlesztési munkájukban a házilagos kivitelezést, amely lerövidíti az építkezés idejét, költségét 30—40%-kal csökkenti. A költségvetési hitelek maradéktalan felhasználását házilagos kivitelezés esetén sok esetben akadályozza az anyagihiány.

Ahol a ktsz-ek, építőipari vállalatok a kivitelezők ott sok esetben a szerződésben meghatározott határidőt nem tartják be. Az elmúlt év augusztusában pl. a Komlói Építőipari Vállalat megkezdte a hosszúhetényi művelődési otthon tatarozását, majd rövid idő múlva befejezetlenül abbahagyta. A munka december végéig elhúzódott, a községi tanács többszöri felszólítása ellenére. A hetényi dolgozók cikket írtak a Dunántúli Naplóba a „luca-szék” módjára épülő művelődési otthonról. Türelmetlenül várták, hogy befejezzék a tatarozást. A fél évig tartó felújítási munkálatok alatt a népművelési tevékenység szünetelt, ezért a művelődési otthon, a tervezett saját bevételét teljesíteni nem tudta. Hasonló a helyzet Pécsváradon; az épülő művelődési ház átadási határidejét meghosszabbították.

Nemcsak a határidő be nem tartása, a munka minősége is számtalan esetben kifogásolható. Szellőn, Monyoródon az elvégzett munkákat minőségi hiányosság miatt műszakilag nem lehetett átvenni. Szellőn háromszor festették a művelődési otthont; a padozat, ajtók, ablakok elégtelen kivitelezése, hátráltatta az átadás határidejét. Monyoródon a csatornázás hátráltatta az átvételt. Az is előfordul, hogy kivitelező hiányában kénytelenek várni községi tanácsaink terveik megvalósításával. Miért? Mert minden évben a járási pénzügyi és művelődésügyi osztály, valamint a községfejlesztési csoport külön-külön terjeszti fel a megyének a kapacitási igényt. Megyei szinten az érdekelt osztályok között nincs meg a megfelelő koordináció. Ebből adódik olyan eset, mint az erdősmecskéi. Az 1963-as évben az erdősmecskéi művelődési otthon felújítására a művelődésügyi osztály és a községfejlesztési csoport kapacitás igénylése alapján ugyanazon munka elvégzésére a vérméni és a mecseknádasdi KTSz-t is kijelölték. Ennek az a következménye, hogy a ktsz-ek kapacitása látszólagosan le van kötve, újabb munkát vállalni nem tudnak, fontos objektumok létrehozása elhúzódik.

A művelődési otthonok kisebb építkezését, átalakítását hátráltatja, hogy a tervdokumentációt a megyei felülvizsgáló bizottsághoz kell felterjeszteni jóváhagyás céljából. Erdősmecskén a művelődési otthon színpadához két öltözőt építenek, 25—30 m²-es alapterülettel. Az építkezés megkezdése két hónappal elhúzódott a megyei jóváhagyás miatt. Helyes lenne, ha a járási tanács szakigazgatási szerveinek olyan jogkört biztosítanának, hogy 50 000 Ft értékhatárig a kivitelezést saját hatáskörükben engedélyezzék.

Meggyorsítja a kivitelezést az, hogy a tervdokumentációkat a műszaki akcióbizottság tagjai társadalmi munkában elkészítik a megelőző évben. Így készült a monyoródi, erdősmecskei, máriakémei tervdokumentáció. A közséfejlesztési tervek felülvizsgálatánál jelen van a járási művelődésügyi osztályvezető és a gazdasági felügyelő. A költségvetési hitelek községenkénti felosztása összhangban van a közséfejlesztési tervekkel; összhangban kerül felhasználásra közös fedezeti forrás formájában.

Megszűnt a korábbi években kialakult helytelen gyakorlat, hogy nem sürgősségi, fontossági sorrendben mérték fel a szükségleteket, hanem mechanikusan; kisebb közsének kevesebb, nagyobb közsének nagyobb összeget biztosítottak. Előfordult, hogy költségvetési hitelkeretet biztosítottak olyan helyre, ahol erre nem volt szükség, aminek hitelátcsoportosítás lett a következménye. Ennek ellenkezőjét is tapasztalhattuk; olyan kevés összeget biztosítottak felújítására, vagy állagmegóvására, hogy abból a szükséges felújításokat elvégezni nem tudták, vagy minden évben elaprózottan toldozás-foldozás formájában készült el a művelődési otthon. Szakemberek véleménye szerint értelmetlen dolog évente a lehullott vakolat kijavítása, az elkorhadt padlózat foltozása, amikor a falak szigetelését kellene először megoldani. Ezzel a minden évben visszatérő tatarozási igényt hosszabb időre meg lehet szüntetni.

Könyvtárfejlesztésre viszonylag kis összeget irányoztak elő, járási vonatkozásban 14.000 Ft-t, ebből 13.000 Ft a teljesítés. 1962-ben a könyvtárak címen a területi teljesítés a következőképpen alakult:

Hosszúhetény:	1.000 Ft	Könyvbeszerzés
Berkesd:	1.000 Ft	Könyvbeszerzés
Erzsébet:	1.000 Ft	Könyvszekrény vásárlás
Mecseknádasd:	1.400 Ft	Könyvbeszerzés
Véménd:	1.445 Ft	Könyvbeszerzés
Zengővárkony:	500 Ft	Könyvbeszerzés
Pécsvárad:	6.655 Ft	Magnetofon vásárlás a honismereti szakkör részére.

Összesen: 13.000 Ft

A fent említett községek vezetői jól, perspektivikusan látják a könyvtárfejlesztés járható útját a tanácsosított könyvtáraknál. Magukévá tették a járási tanács ilyen irányú javaslatát. Ahhoz azonban, hogy könyvtáraink helyzetét lényegesen megjavítsuk, szorgalmaznunk kell a könyvtárfejlesztésre fordított közséfejlesztési összegek növelését.

Az 1963. évi közséfejlesztési költségvetés jóváhagyott összege:

Bevétel:	4.180.000 Ft
Kiadás:	3.680.000 Ft
Kötelező tartalék:	500.000 Ft

Ágazaton belüli megoszlás:

Gazdasági ágazat:	2.407.000 Ft
Szociális és egészségügy:	33.000 Ft
Kulturális ágazat:	1.063.000 Ft
Rendbiztonság:	123.000 Ft
Igazgatás:	54.000 Ft

Összesen: 3.680.000 Ft

Az idei évben a kulturális ágazat előirányzata 680.000 Ft-tal több mint az elmúlt évben, vagyis eléri az összes kiadás 28%-át (6%-os emelkedés).

Ha visszapillantunk az elmúlt két és fél év községfejlesztési zárszámadásaira, azt tapasztaljuk, hogy községeink nagy része művelődési otthonok, klubok létesítésére, berendezésére, felszerelésére fordította a községfejlesztési összeg jelentősebb részét. Ennek eredményeképpen elmondhatjuk, hogy minden községünkben van művelődési otthon. Szinte gombamódra szaporodtak el a klubok. Éppen idejében, mert a jövő években az iskolai címekre fordítják a községfejlesztés legnagyobb részét. A mérleg az iskolák felé billen. A szükség-szerűség kényszerít erre, mert az iskolák körzetesítése folytán olyan objektumokat kell létesíteni — tantermek, műhelytermek, napköziotthonok — amelyeket beruházási hitel híján felújításból, községfejlesztésből, társadalmi munkával valósítunk meg. Feltétlenül szorgalmaznunk kell azonban a jövőben a könyvtári támogatás jelentős növelését a maradványok terhére is.

A bólyi körzeti előadói munkaközösségről

A kisközségek kulturális ellátásának javításában, a falusi értelmiség fokozott munkábaállításában nagy jelentősége van a körzeti rendszernek. A körzeti rendszer haszna főleg az ismeretterjesztésben mutatkozik meg az első időszakban. Hogy ez mennyire így van, talán a bólyiak körzeti előadói munkaközösségének bemutatásával tudnám a legszelesebben igazolni.

Málik László a körzeti TIT előadói munkaközösség elnöke 1962—63. évi zárójelentéséből idézem az alábbiakat:

„A bólyi körzetben 36 tagú TIT előadói munkaközösség végzett rendszeres munkát. Működési területünk a község művelődési házára, a környező községekre és üzemegységekre terjed ki. A művelődési házban három előadássorozathoz, Békás- és Sziebert-pusztán szintén három előadássorozathoz biztosítottunk előadókat. Az igényeknek megfelelően a bólyi Kossuth Tsz ezüstkalászos tanfolyamának közismereti előadásaihoz is adtunk előadókat.

A Sátorhely-Bólyi Állami Gazdaság üzemében megszervezett előadásokat előadókkal láttuk el.

Mivel területükön nagy Állami Gazdaság és nagy tsz működik, így a legkülönbözőbb képzettségű előadók állanak rendelkezésünkre.”

Az elmúlt év óta szépen bontakozott ki a körzet tevékenysége. Az 1963—64. évre vonatkozó tervek beszélnek. Évnyitó jelentésében Málik László a következőkről számol be:

„Terveink az 1963—64. évben szélesebb területet ölelnek fel, mint az előző esztendőben. Így kívánja ezt a fejlődésünk. Ez évben a Kossuth Tsz-ben tsz-akadémiát indítunk 12 előadással, a körzet ifjúsági akadémiáin 56 előadás kerül megtartásra; Károlymajor, Sátorhely, Sziebert-pusztá és Babarc-pusztá ág. üzemegységekben 88 előadásból álló műszaki munkásakadémia indul, míg Károlymajorban, Ormánypusztán, Sziebertpusztán, Sátorhelyen és Békáspusztán mezőgazdasági munkásakadémia fog működni összesen 151 előadásban. A körzetben indul még szülők iskolája 9 előadással és különböző előadássorozatok keretében 54 előadás hangzik majd el az év folyamán.

Az előadások megtartásához jelenleg 36 tagú TIT előadói munkaközösség áll rendelkezésünkre, de 15 taggal emelni kívánjuk a tagság létszámát. Ezt indokolja az is, hogy körzetünk egyrésze határsávba esik és körülményes az előadók beutazási engedélyének megszerzése.”

Első olvasásra úgy tűnik, hogy a bolyi körzeti tudományos ismeretterjesztési program túlméretezett. Különösen ha még hozzá vesszük a 30 fős német felnőtt nyelviskolát, a színházlátogatási buszkirándulásokat, a mezőgazdasági tapasztalatcsereket. Ha azonban helyi vizsgálódást folytatunk, akkor azt tapasztaljuk, hogy nem történt más, mint a hallgatóság differenciáltságának figyelembe vétele a tervezés során. Adva van egy közel 15.000 holdas állami gazdaság nagy üzemegység-hálózattal, differenciált, sokrétű munkával; adva van egy nagy termelőszövetkezet, egy nagy kiterjedésű község sokrétű lakossággal, és nem utolsósorban Babarc, Szajk, Töttös, Liptód, Versend és Lánycsók körzeti községekkel.

Mindezek figyelembe vételével a bolyi körzeti előadói munkaközösségre az alábbi feladatok végrehajtása vár:

- a) Termelőszövetkezeti Akadémia: II. éves Töttösön.
- b) Ifjúsági Akadémia: Bolyban, Babarcon, Lánycsók
- c) Szülők iskolája: Lánycsók, Töttösön
- d) Mezőgazdasági szaktanfolyam közismereti előadások tartása Bolyban.
- e) Szakmunkásképző tanfolyamokon közismereti előadások tartása: Boly, Babarc, Lánycsók, Szajk, Töttös, valamint Versend községekben.
- f) Munkásakadémia: Bolyban, Sziebertpusztán, Békáspusztán, Sátorhelyen.
- g) Előadássorozat: Boly, Töttös, Babarc, Versend, Szajk, Lánycsók, Liptód községekben.
- h) Tapasztalatcsere a szajki termelőszövetkezetben a szőlészeti brigádvezetők részére 1964. március 18-án.
- i) Előadói konferenciák szervezése az előadók felkészítése érdekében:
 1. A mezőgazdasági ismeretterjesztés módszertani kérdései.
 2. A felnőttoktatás lélektana.
 3. Az ismeretterjesztő előadások szemléltetésének kérdései —, címmel.
- j) Értelmiségi találkozó: mezőgazdászok, orvosok, kémikusok részére.

Az ismeretterjesztés mondanivalója a fenti tervezés alapján eljut a terület lakosságának tekintélyes részéhez. Eljut, mert szakmailag, kor szerint, érdeklődés szerint egyaránt differenciált: az emberek megtalálják mindazt a tematikában, ami hozzájuk legközelebb áll, ami érdeklődésüket legjobban felkeltetheti. Ismerik az egész év programját, tudják előre, hogy kik lesznek az előadók és azt is tudják, hogy az előadás során milyen filmeket láthatnak. A tematika tervezői figyelembe vették azt is, hogy jelenleg, de az elkövetkezendő egy-két évben milyen termelési feladatok várnak megoldásra. Egyik oldalon a gépesítés előretörésével adva vannak a feladatok, szükség van gépszerelő, gépísmérő szakemberekre, ezt a célkitűzést szolgálják a gépészeti jellegű műszaki akadémiák: másik oldalon az állattenyésztés szakosodása veti fel szükségyszerűen az igényt, hogy a különböző fajtájú állatok mellett olyan emberek legyenek, akik ismerik az adott állatfaj tenyésztésének, nevelésének korszerű módszereit.

Ennek a célkitűzésnek nagyon megfelelnek az állattenyésztési munkásakadémiák.

Vannak akik már nem tanulnak tovább koruknál fogva, vagy úgy látszik, hogy egyelőre megelégedtek adott képesítésükkal. Ezek az emberek egyrészt a tsz akadémiai előadásokon, másrészt a községi előadássorozatokon keresik kulturális igényeik kielégítését.

A fiatalok az ifjúsági akadémiákat, a szülők egyrésze, különösen azok, akiknek nevelési problémáik vannak, a szülők iskoláját látogatják.

A sokrétűség megadja annak a lehetőségét, hogy — éppen a differenciált-ságból fakadóan, — mondanivalónk olyan tömegekhez is eljusson, akik eddig kiestek hatókörünkől.

Nagyon jó az, ha az egész adott közösség megismeri a megye távlati mezőgazdasági fejlesztési tervét, betekintése van a mezőgazdaság világszínvonalát jelentő eredményekbe, ha ismeri az ötéves terv célkitűzéseit, az elmúlt tervesztendők értékelését és tapasztalatait, valamint a még hátra levő tervek célkitűzéseit. Ezek ismeretében másképpen látja a munka értelmét, megéri munkája fontosságát. Nem utolsó sorban a szerzett tudásuk emeli munkakészségüket, termelékenységüket; ha a figyelmet ezekre a kérdésekre irányítjuk, találkozunk az érdeklődésükkel.

Még a VIII. Kongresszus előtt részt vettem az ivándárdai tsz-akadémia záróünnepségén, ahol megismerkedtem egy 65 éves idős asszonnyal, aki egyetlen előadásról sem hiányzott. Megkérdeztem, hogy miért vállal ilyen áldozatot, miért látogatja az előadásokat? Így válaszolt: „A baromfitenyésztésben dolgozom, több előadás volt, ami baromfitenyésztési kérdésekkel foglalkozott. Amit az előadásokon hallottam, elmondottam a velem együtt dolgozó asszonyoknak, akik nem jártak az előadásokra. Sok mindenben újítottunk és a hallottak bevezetése folytán munkánk sokkal eredményesebb lett. Az eredményesség pedig zárszámadáskor több pénz formájában jelentkezett. Érti hát, hogy miért jártam az előadásokra?” — kérdezte befejezésül.

Ez az egyszerű asszony megfogalmazta a maga módján, a maga nyelvén azt, amit a VIII. Kongresszus így határozott meg: „A tudomány termelődővé válik.” Termelődővé válik valójában akkor, ha hozzáértéssel és nagy körültekintéssel készítjük elő tematikánkat, ha a társadalom széles rétegeinek a bevonására törekszünk.

A körzeti előadói munkaközösségek feladata és felelőssége itt jelentkezik a munkában. A körzet elnöke és titkára megkapja a körzethez tartozó községek munkatervét, az előadások tematikáját. Megvizsgálják a tervet, és gondoskodnak arról, hogy az előadások mellé odakerüljenek a kapcsolódó filmek, esetleg más szemléltetési javaslatok, valamint a legalkalmasabb előadók. Ha ez együtt van és az előadások időpontját is meghatározták, akkor csak jó együttműködésre van szükség, hogy a tervezett előadásokat sok, ügyesen szervezett hallgató előtt lehessen megtartani. Ha ez is sikerült, akkor megvan a munka öröme.

Szándékosan a bolyi körzet Liptód községének előadássorozatát szeretném az elmondottak igazolásául bemutatni. Azért csak egy előadássorozat tematikáját, mert az ilyen előadássorozatoknak nincs állandó jellegű hallgató-sága, az előadás témájának megfelelően verbuválódik össze minden alkalommal a hallgató-ság, amely legtöbbször nem ugyanaz, hanem témánként változik. Elsősorban az alaposság, a szervezettség az, ami miatt ez a sorozat bemutatásra kerül. Pedagógiai, egészségügyi, társadalomtulajdon-védelmi és állattenyésztési kérdések kerültek előtérbe ebben az évben, valószínű azért, mert a nyitott szemmel járó községi vezetők, pedagógusok az említett kérdések rendezését látták a legfontosabbnak.

A tematika tükrözze szándékukat:

1. Az alkohol és a nikotin káros hatása.
Előadó: Dr. Faltay György.
Film: Amíg nem késő.
Előadás időpontja: 1963. november 9.
2. Hogyan éljen a szívbeteg?
Előadó: Dr. Faltay György.
Film: Az életért.
Előadás időpontja: 1963. november 16.
3. A gyermek helyes nevelése.
Előadó: Járásí TIT. előadó.
Film: Szórol szóra.
Előadás időpontja: 1963. december 14.
4. A serdülőkor problémái.
Előadó: Járásí TIT. előadó.
Film: Az elveszett ceruza.
Előadás időpontja: 1964. január 14.
5. Európa népei a fasizmus ellen.
Előadó: Nyul László.
Film: A német kérdés.
Előadás időpontja: 1964. január 28.
6. Baleset elleni védekezés a mezőgazdaságban.
Előadó: Faltay György.
Film: Vigyázat.
Előadás időpontja: 1964. február 10.
7. A gazdaságosság követelményei az állattenyésztésben.
Előadó: Dallos Antal agronómus.
Film: Korszerű gazdaság.
Előadás időpontja: 1964. március 12.
8. Baromfitenyésztés.
Előadó: Draskovits Pál agronómus.
Film: Nagyüzemi csibenevelés.
Előadás időpontja: 1964. márcus 26.
9. A talaj nitrogén körforgalma.
Előadó: Rózsás József agronómus.
Film: Mútrágyázás.
Előadás időpontja: 1964. április 10.
10. A társadalmi tulajdon védelme.
Előadó: Dr. Szablár István.
Előadás időpontja: 1964. április 22.

Adva van egy tematika, amely ma már a körzeti előadói munkaközösségnél van, és onnan a feltüntetett előadók a meghatározott időpontban kimennek az előadás megtartása végett. A község lakói ismerik az előadás címét, előadóját, időpontját, a járási és megyei szakigazgatási szervek szintén látják az időpontot és ellenőrzésre az előadások napján nyugodtan kimehetnek, mert előadásra találnak.

Az eddig ismertetett problémák, kérdések csak mozaikjai az egységes népművelésnek, és ezen belül is az ismeretterjesztésnek. Alapvetően nem is volt más célja ezen anyag megírásának, mint az, hogy pár tekintetben segítséget

nyújtson az ismosodó előadói munkaközösségeknek munkájuk végzéséhez. Éppen ezért még egy-két kérdésről beszélni kell.

A Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának javaslatára a TIT. úgy döntött, hogy körzetei teljes egészében ráépülnek a népművelési körzetekre. A körzeti művelődésotthonok igazgatói látják el a TIT. előadói munkaközösségek vezetését. Körzeti munkájukért előreláthatólag nagyobb tiszteletdíjazásban részesülnek. Ők tartják kézben a járási TIT. irányítási és a népművelési felügyelő ellenőrzése mellett az előadókat. Ők gondoskodnak a körzeti előadások előadókkal való ellátásáról, szemléltetési anyagok beszerzésének irányításáról.

Az együttes jó ellenőrző és irányító munka során az előadói munkaközösségek mindjobban alkalmassá válnak arra, hogy megvalósítsák a korszerű felnőttoktatást, szeizmográfiaivá váljanak a tudományos, politikai és gazdasági célkitűzéseknek. A felnőtt emberekben megtalálható a tanulni vágyás, a megismerésre való törekvés. A népművelésnek kell megteremtenie az objektív feltételeket, amelyek rugalmasan alkalmazkodnak az emberek konkrét egyéni lehetőségeihez. Az előadói munkaközösségek feltétlenül alkalmasak ezen feltételek megteremtésére, és ha ez így van, akkor előttük áll széles távlataival a kibontakozás lehetősége.

Hogyan alakítottam ki körzeti munkámat?

Az elmúlt években egy jól sikerült színdarabbal jártuk a járás községeit. A taps mellett a legtöbb helyen a művelődési otthon igazgatójának meleghangú, köszönetet mondó szavai is bizonyították, hogy előadásunkkal sikert arattunk. De a művelődési otthon igazgatója nemcsak hozzánk beszélt. A közönség felé fordulva nem egy helyen hallottam: Emberek! Előttünk a példa, hogy összefogással, közös akarattal egy kis község színjátszói mit tudnak produkálni. Igazán akkor köszöntük meg ezt az előadást, ha követjük példájukat.

A téli hónapokban mi is készülünk föl egy előadásra, s viszonzzuk a vendégszereplést.

Nem sokan; de eljöttek. A szereplők mint régi jó barátok üdvözölték egymást. Akkor döbbsentem rá, azon túl, hogy szórakoztattuk egy-egy estén vagy 15 község lakosságát, példát is mutattunk és kedvet is ébresztettünk. Játékunk és az igazgató szavai talán egy kicsit gondolkodóba is ejtették az embereket. Az, hogy egy-két csoport vendégszerepelt községünkben, bizonyítja, hogy példánk termékeny talajra talált. A legnagyobb sikert éppen a szomszédos községekben értük el. A következő évben 2 szomszédos községben is megalakították a színjátszó-csoportot. A „vagyok olyan legény, mint te” elv kulturális vonalon csak pozitív eredménnyel zárulhat. A nemes versengés pedig sok-sok művelődési lehetőséget teremhet.

Az emberek kulturális érdeklődése túljutott a község határán. Kezdték arról is beszélni, hogy a szomszédos község művelődési otthonában milyen előadást tartottak; hogy több mint százan tekintették meg az ismeretterjesztő filmelőadást, s a készülő színdarabnak már a második felvonását próbálják. Nem lekicsinyléssel, hanem érdeklődéssel tárgyalták meg a „határon” túli eseményeket.

A művelődési otthonok igazgatói mind sűrűbben keresték fel egymást problémáikkal. A gyakorlottabbak segítették a kezdőket. Ha valakinek nem volt előadója az ismeretterjesztő előadáshoz, számíthatott egy kis „besegítésre”. Szakmákra osztottuk a témaköröket. Rám az irodalom és a társadalomtudományok estek. S amikor „Arany János költészete” című előadásomat már a negyedik községben tartottam meg, éreztem, ez az előadás sokkal gördülékenyebb, színvonalasabb volt, mint az első. Lassan előadói munkaközösséggé szerveződöttünk, s többet nem szenvedtünk előadók hiányában.

Az elmúlt év őszen a szomszédos községekből megalakultak a népművelési körzetek. A spontán kezdeményezés hivatalos formát öltött. A fejlődés szinte sürgetőleg kívánta létrejöttüket. A nyertes a népművelés ügye lett!

Négy kisközségből alakult meg körzetünk. A művelődési otthon-igazgatók tervkészítő értekezlete után a körzet igazgatója elkészítette a körzeti tervet, számbavéve a lehetőségeket. Ennek az alapján készültek el az egyes községek népművelési tervei. Már nem egy község alapozott a helyi „erőkre”, hanem négy. Számbavettük a népművelési munkásokat, s csak akkor láttuk igazán, hogy milyen „gazdagok” vagyunk. Négy helyre terveztünk ismeretterjesztő előadássorozatot, két-két községbe Tsz-Akadémiát, Szülők Iskoláját és a fiatal-ság körében nagy népszerűségnek örvendő Ifjúsági Akadémiát. Három helyen a dolgozók esti iskolája működött. Tormáson mintegy 35—40 (!) alkalommal ismeretterjesztő filmelőadás volt. Talán ötször sem vettünk igénybe körzeten kívüli előadót. Mind a négy községben működött a népi diszitóművészeti szakkör. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a cicás, özes gicceket kiszorították a népi alkotások. A fotoszakkörök már nemcsak saját községük fejlődését örökítették meg. Kezdték figyelemmel lenni a körzetre is. Évi munkánk koronája a körzeti seregszemle volt. Színhelye nem a körzeti központ, hanem a körzet leggyengébb „láncszeme”. Az eredmény már az idei tervösszeállításnál megmutatkozott. Pezsegni kezd az élet ebben a kis faluban is.

A körzeti művelődési otthon igazgatója nem igazgatási, nem adminisztratív, hanem segítő, tanácsadó, koordináló szerv. Ez a segítség azonban kölcsönös, hiszen a jó ötlet, kezdeményezés ma már nem reked meg egy helyen. Az egyik községben épülő művelődési otthonhoz mindenki elvitte észrevételeit, jó tanácsait.

Nem célom hosszasan ecsetelni a körzeti rendszer előnyeit, de egy tényre feltétlenül rá kell mutatnom. Ez pedig a versenyszellem. Melyik szakkörnek van több tagja, hány munkadarabbal vettek részt a körzeti kiállításon, hol toborzódott össze több hallgató egy-egy előadásra? Senki sem akar lemaradni, a nyertes pedig újra a népművelés.

A kezdeti lépéseket megtettük, terveink azonban vannak bőven. Tormáson a dolgozók esti iskolájával egybekötött szakmunkásképző tanfolyamra a körzetről toborozzuk a hallgatókat. A körzet nevelői és szakemberei vállalják az oktatást. Szakköri tagjaink tapasztalatcserére — s egy kis barátkozásra is — átrándulnak a szomszédos községekbe. Két alkalommal vándorkiállítást szervezünk a szakköri munkából. A honismereti szakkör mind a négy községből gyűjteni fogja a tárgyi emlékeket. Évente 4—5 olyan előadást tervezünk, ahol az egész körzet képviselteti magát. Nagy úr a távolság, különösen télen. Rendezvényeinket azonban úgy szervezzük, hogy figyelembe vesszük az autóbusszjáratok menetrendjét, s ezekhez igazodunk. A fejlődés pedig egyszer biztos meghozza a népművelés mikrobuszt.

Végezetül talán csak annyit; a körzet négy községének lélekszáma nem haladja meg a kétezret. Egy-egy népművelő egyedül küzdött, de egyedül is dolgozott. Ez az elszigeteltség a népművelési körzetek megalakulásával szinte egycsapásra megszűnik. Többet, jobbat, tartalmasabbat tudunk így nyújtani, s az eredmény biztos nem marad el.

Az együttműködés tapasztalatai és módszerei Pécs város művelődési házában

A művelődési ház társadalmi vezetősége ebben az évben ünnepelte működésének 10 éves jubileumát. A vezetőségnek mindenkor tagjai voltak a társadalmi szervezetek aktívái is. A vezetőség munkája az intézmény és társadalom alakulásával állandóan változik. A helyi társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális adottságok és problémák határozták meg mindenkor a művelődési ház programját. Kezdetben a művelődési ház belső munkájának megszervezésével, megerősítésével foglalkoztunk. Aprólékos gondossággal, átgondolt stratégiával kezdtük el a művelődési ház benépesítését. 10 évvel ezelőtt elsődleges feladatnak az látszott, hogy állandó törzsgárdát alakítsunk ki. Szakkörök, tanfolyamok szervezésével, fejlesztésével, kellő összetételének kialakításával látszott akkor ez a feladat megvalósíthatónak. Megfelelő szervezőmunkával, jó vezetők biztosításával, érdekes tematika kialakításával sikerült ezt a célkitűzést megvalósítani. Természetesen ebben az időben is folytak ismeretterjesztő előadások, voltak művészeti csoportok, központi feladatnak akkoriban mégis a szakköri élet és a tanfolyam fejlesztését láttuk.

Egy-egy feladat sikeres megoldása után újabb feladatokat tűzött maga elé a vezetőség. Pl. kutatta az ismeretterjesztés leghatásosabb és legeredményesebb formáit, módszereit. Így honosítottuk meg a magasszínvonalú, tudományos igényű és belépődíjas ismeretterjesztő előadásokat.

Minden területen kísérleteztünk, kerestük a hatásos módszereket a népművelés hatékonyságának növelése érdekében. Korán felismertük, hogy a művészeti csoportok munkájában a produkció nem cél, hanem eszköz. Ennek felismerése után a csoportok munkájában egyre nagyobb szerepet kapott a művészeti ismeretterjesztés, az előadásra való gondos felkészülés, a stúdió munka, s ezek együttvéve szolgálták az embernevelést, a tudatformálást. Ezekkel a vonzó módszerekkel állandósultak a művészeti csoportok: a bábcsoport 11 éve, a Mecsek Táncegyüttes 8 éve, a Mecsek Énekkar 6 éve, a Mecseki Fotoklub ugyancsak 6 éve működik. A társastáncklub is 4 éve szolgálja színvonalas bemutatókkal, a társasági táncok izléses terjesztésével a szocialista népművelést.

A vezetőség munkájának nemcsak eredményei, de kudarcai is voltak. Több előadásnál, bemutatonál tapasztaltuk, hogy minden gondos tervezés és előkészítés mellett a várt eredmény elmaradt. A hatáselemzéssel kapcsolatban vizs-

gáltuk azokat az erőket, eszközöket, körülményeket, amelyek az adott helyzetben elősegítették, vagy gátolták munkánk sikerét. Legtöbb esetben a vizsgálat eredménye az volt, hogy minden szervezet, intézmény önállóan és egymástól függetlenül rendez előadásokat egy-egy témáról két-három ízben is. A kudarcok vizsgálata és elemzése vezetett a helyes útra és alakította ki a helyes módszereket. Most már a vezetőség minden aktívája előtt világos, hogy a művelődési ház eredményes munkájának feltétele *a társadalmi vezetés mellett a társadalmi szervezetek összefogása a közös cél érdekében*. Az összefogás, az erők, az eszközök egy célra való összpontosítása kölcsönösen segíti, eredményesebbé teszi az együttműködő szervek, intézmények kulturális munkáját. Ennek az elvnek felismerése vezette a vezetőséget a társadalmi szervezetekkel, valamint a társintézményekkel való összefogásra, szoros együttműködésre, a kulturális munka koordinálására. A vezetőség a társadalmi szervezetek aktíváira ezt a feladatot bízta.

Minden társadalmi szervezettel valamilyen területen vállaltuk az együttműködést, sokszor az anyagiakkal együtt. Minden esetben meghatároztuk közösen a feladatokat és a konkrét vállalások után ütemeztük a munkát. Ezek a próbálkozások sikeresek voltak.

Minden szervezet, a Hazafias Népfront, a Nótanács, a KISZ, az MSZBT, a TIT, a Képzőművészek Pécsi Csoportja, az IBUSZ minden jelentősebb kulturális munkáját a művelődési házzal közösen végzi. A különböző akciókat sikerült egymásra építeni, egymással összhangba hozni. Először minden szervezettel megbeszéltük a közös tennivalókat. Nem volt nehéz a koordinálás, mert a társadalmi szervezetek az eddigi együttműködés kapcsán tapasztalták, hogy a művelődési házra mindig számíthatnak, s az együttműködés megkönnyíti, eredményesebbé, színvonalasabbá teszi kulturális munkájukat. De megkönnyítették a koordinálást a Művelődésügyi Minisztérium és a tömegszervezetek által közösen elkészített irányelvek, valamint az MSZMP Pécs Városi Bizottsága Agit. prop. osztálya, a Szakszervezetek Baranya megyei Tanácsa és Pécs mj. város tanácsa VB. Művelődésügyi Osztálya által közösen kiadott helyi iránymutatók.

A közös program készítésekor tapasztaltuk, hogy a helyi lehetőségek általában gazdagabbak, sokrétűbbek, mint eddig gondoltuk. Miután az együttműködő szervezetek és intézmények minden jelentősebb kulturális megmozdulásukat a művelődési házzal közösen rendezik, ezzel kizártuk az ütközésnek, az ellenszervezésnek még a lehetőségét is. A művelődési ház átadja szakmai-módszertani tapasztalatait, közönségszervezési módszereit. Minden előadást, rendezvényt gondosan megtervezünk, az elérendő cél érdekében igénybe vesszük a szükséges erőket és eszközöket. A körületekintő, gondos tervezéssel és előkészítéssel sok időt és bosszúságot takarítunk meg. A vállalt feladatok végzését minden előadás előtt ellenőrizzük, előadás után pedig értékeljük a célkitűzés jegyében. Ezzel az eljárással állandóan javítjuk a módszereket, amelyek mind nagyobb tömegek számára teszik lehetővé a korszerű, szocialista műveltség elsajátítását.

Az együttműködés programja:

A *Hazafias Népfront városi titkárságával* közösen rendezünk *barátságifesteket* műsoros előadással a baráti népek népszerűsítése céljából. Politikai, gazdasági, kulturális eredményeik ismertetése mellett az internacionalista nevelést is szolgáljuk.

A *Béke Világtanács* által erer az évre javasolt megemlékezéseket szintén a *Hazafias Népfronttal* közösen tartjuk klub keretek között.

A *Városi Nótanácscsal* közösen működtetjük a Nők klubját. 6 előadást is rendezünk a klub tagjainak ankét, vita és kiállítások keretében. A tematikát a Nótanács közvéleménykutatása alapján állítottuk össze.

Program: A nőkhöz szólunk...

1. A Pécsi Nemzeti Színház tervei. (Egyik rendező előadása és az új színeszek bemutatása.)
2. Divatbemutató a tél előtt. (Az Állami Áruház divatbemutatója és Szőlősy Kálmánné öltözködési tanácsadása.)
3. Beszélgetés az irodalomról és az újságírásról. (Bertha Bulcsu író és újságíróval.)
4. A házasság problémái. (Dr. Fényes Miklósné bírónő és Tibor István pszichológus beszélgetése.)
5. A serdülő gyermek nevelésének problémái. (Dr. Tamásfy József bíró és egy pszichológus beszélgetése.)
6. A korszerű otthon. (Tillai Ernő építész előadása és a Képcsarnok V. kiállítása.)

A múlt évi sikeres társadalompolitikai ankétok mintájára a *Nótanács Jogi Bizottságával* és a *TIT Pedagógiai Szakosztályával* „A társadalom szerepe a nevelésben” címmel 4 ankétot rendezünk 3—3 szakember közreműködésével.

A *KISZ Pécs Városi Bizottságával* közösen rendezzük meg az Ifjúsági Akadémiát 12 előadással, átfogó világnézetileg sokat mondó témákkal, melyek tudomány és művészet, tudomány, termelés, technika és társadalom egységes alapjait tudatosítják.

Ugyancsak a *KISZ-bizottsággal* közösen a fiatal pécsi muzsikusok közreműködésével 4 hangversenyt rendezünk. Hangversenysorozatunk elindításakor az a cél vezérelt minket, hogy a XX. század kiemelkedő zeneszerzőinek kamarazene-, és hangszeres műveit megismertessük a pécsi zenekedvelőkkel. Célunk az is, hogy szereplési lehetőséget biztosítsunk a fiatal, tehetséges pécsi muzsikusoknak.

A *KISZ-bizottsággal* közösen működtetjük az *Ifjúsági Jazz Klubot* is. A Klub feladata a zenét kedvelő fiataloknak a zenei kultúráját magas színvonalra emelni. A jazz-zene, mint összefüggő erő, erre kiválóan alkalmas, mert mint pódiumzene, átmenetet képvisel a modern klasszikusok megértése felé. A Klub népszerűségét igazolja, hogy néhány hónapos működése alatt 180 tagja lett.

Az *IBUSZ*, a *TIT* és a *művelődési ház* közösen működteti az Ország-világjárók klubját. 10 előadást rendezünk Európa országainak politikai, gazdasági és kulturális életéről. Az előadások lényege az élménybeszámoló és sokoldalú, gazdag szemléltetés.

A *TIT-tel* közösen rendezzük „A színjátszás és dráma története” c. 12 előadásból álló sorozatot, mely a tavalyi sorozat folytatása. Ebben az évben Molière-től G. B. Shaw-ig ismertetjük a dráma és színjátszás történetét, élő illusztrációkkal.

A *TIT-tel* még közösen működtetjük a csillagász-szakkört.

Hasonlóképpen még az *MSZBT Megyei Elnöksége* és a *Képzőművészek Pécsi Csoportja* végzi kulturális munkáját koordinálva a művelődési házzal.

Az együttműködés kialakítását segítette a *Művelődésügyi Osztály* következetes, a népművelési egység megvalósítását célzó koncepciója. Ennek érde-

Strandulás Kisújbányára — Képzőművészeti klubkiállítás — Bábszínház közönsége
— Oratórikus előadás — Előadás Sevcsenkőről — Krudy-est közönsége

Az ifjúsági klubban

kében a társadalmi szervezetek ismeretterjesztő munkáját anyagilag is támogatja.

Az együttműködés módszerei:

Az 1963/64-es művelődési évadot a fent vázolt társadalmi összefogással kezdtük el. Ez az egyet akaró, a korszerű műveltség fejlesztését és a szocialista embernevelést szolgáló együttműködés máris nem várt sikert hozott. A feladatokat közös vállalással, a hibákat menet közben bátran korrigáló együttműködéssel sokkal könnyebben és eredményesebben oldjuk így meg.

Szolgáljon egy-két módszer és példa erre a gyömölcsöző együttműködésre.

Az évadot a Hazafias Npéfronttal közösen rendezett magyar—bolgár barátságai esttel nyitottuk meg. A programot közösen terveztük. A feladatok közül a Hazafias Népfront vállalta a Bolgár követség meghívását, a Bolgár Kultúrától dokumentációs kiállítási anyag és film kérését, az Elnökség meghívását, a vendégek fogadását. A művelődési ház gondoskodott a rendezvény jellegének megfelelő művészi dekorációról, a Könyvtártól bolgár írók és költők műveit szerezte meg és abból kiállítást rendezett, ezenkívül biztosította a szükséges hanglemezeket és a rendezvény személyzetét. A meghívókat mind a két fél kiküldte saját közönségének, ezenkívül az aktívák személyes agitációt végeztek. A hideg, esős idő ellenére a jó előadás és műsor, valamint a jó propaganda telt házat biztosított. A rendezvény elérte a célját, elmélyítette a magyar és bolgár nép testvéri barátságát, s hatásosan szolgálta az internacionalista nevelést.

A város zenei évadját a fiatal pécsi művészek Modern Kamarazene hangversenyével nyitottuk meg. A KISZ-bizottság vállalta a hangverseny propaganda költségeit és a KISZ-fiatalok toborzását. A művelődési ház feladata volt a hangverseny előkészítése (meghívó elkészítése, műsorengedély kérése, terem és személyzet biztosítása. A művelődési ház is mozgósította közönségét. A fiatal pécsi muzikusok komoly művészi élményben részesítették a művelődési ház hangversenytermét megtöltő közönséget. Ez a sikeres művészeti értékű hangverseny is a fiatal, lelkes pécsi muzikusok kezdeményezését pártfogoló és kivitelező együttműködésből született meg.

„A színjátszás és dráma története” c. előadássorozatra a megengedett 300 férőhelynél 50 bérlettel többet igényeltek. Ezenkívül nagyon sokan jönnének az egyes előadásokra.

A jó együttműködés, a jó tervezés és a jó módszerek eredménye, hogy minden előadás, minden rendezvény telt házat vonz.

Egy új művelődési ház tervei

Új tartalommal és színekkel gazdagodik Pécsvárad és környéke: rövidesen megnyitja kapuit az új, korszerű művelődési ház.

Régi adósságát igyekszik törleszteni ez a kulturális intézmény, hisz eddig csupán szükségszerű, ideiglenes helyeken találkozhattak a község művelődni vágyó dolgozói s nem is alakulhatott ki az igényeknek megfelelő, egységes kulturális élet. De a járás községei sem élvezhették egy kulturális bázis kisugárzó erejét, azt a támogatást, amit a többi helyeken a járási művelődési házak jelentenek.

Elmondhatjuk, hogy a hatalmas színpaddal rendelkező, 400 főt befogadó nagyteremből, klub és szakköri helyiségekből, barkácsoló műhelyből és irodákból álló épületben valóban méltó helyet kap majd a kultúra, amelyet az izléses környezettel, parkírozással, gyermekjátsszótérrel, 40 férőhelyes autóparkkal is igyekeznek majd a jövőben még vonzóbbá tenni.

A külső köntös kulturált és korszerű belsőt takar. A mozivetítésre alkalmas nagyterem légkondicionáló és hangszigetelő berendezése, a helyiségek felszerelése: kényelmes fotelek, hajlított bútorok, a különféle szórakoztató eszközök: filmvetítógép, televízió, magnetofon, hangosító berendezés, a különféle társasjátékok a kulturált szórakozás szinte minden feltételét biztosítják.

De miként állunk az igazi lényeggel, a belső tartalmi munkával?

A munkaterv rendkívül komoly perspektívákat nyit s az ember az eddigi lelkes munka eredményei alapján optimistán nézhet a jövőbe. Mindenesetre a művelődési ház mindent igyekszik elkövetni annak érdekében, hogy a pécsváradiak régi vágya teljesülhessen: helyben kaphassák meg a kultúrából mindazt, amiért eddig Pécsre kellett utazniuk.

Ebben nagy segítségére van a 22 főből álló társadalmi vezetőség, mely eddigi kezdeményezésével is beigazolta, hogy nem csupán terhes funkciót lát megbízatásában.

A művelődési ház igazgatója tisztában van azzal, hogy maga és beosztottjai a szerteágazó feladatokat nem képesek önmaguk elvégezni. Ezért nagy jelentőséget tulajdonít az aktívahálózat kiépítésének. A mezőgazdasági, műszaki és fotokör, valamint az irodalmi színpad, színjátszócsoporthoz, ének, tánccsoport és zenekar vezetőjéből álló szaktanácsadó csoport közreműködésével kíván a községek művészeti munkáján segíteni. S ugyanakkor a tömegszervezetek és

vállalatok aktívainak segítségével sikerült már eddig komoly eredményeket elérnie a különféle tanfolyamok szervezése terén.

Az ismeretterjesztési program az egyes rétegeknél fennálló műveltségbeli különbségek felszámolására, a tsz-tagok szakműveltségének emelésére épül a szervezett formák alkalmazása mellett.

A felnőttoktatásban az elmúlt évi elsődleges célú létszámnövelés helyett az oktatás színvonalasabbá tételét tűzték ki célul. Kísérleti jelleggel összevont iskolát indítottak a dolgozók iskolája VIII. osztálya és a szakmunkásképző anyagának párhuzamos elvégzésére.

Ugyanakkor a matematika-fizika, magyar nyelv és irodalom tantárgyakból az estj tagozaton és a kihelyezett mezőgazdasági technikumokon tanulók részére kéthetenként konzultációkat tartanak, ezzel is segítik a felnőttek tanulását.

Orosz és német nyelvtanfolyam, az általános iskolások részére szolfézs-tanfolyam egészíti ki a szilárd szervezeti formák sorát.

A tsz-ek megsegítését tükrözi a „Mezőgazdaság és a jövő” c. 5 előadásból álló sorozat. Az etikai, erkölcsi és egészségügyi problémák sokaságán túl első-sorban az emberek művészi ízlésének fejlesztését szolgálja a 8 előadásból álló „Az otthon és a nagyvilág” címen indított teljes komplexségre törekvő sorozat.

Érdekes kezdeményezés a „Magyar szóval muzsikával” c. előadássorozat, mely a magyar nyelv és irodalom, valamint a zene szépségeivel igyekszik megismertetni s folyamatosan tudatos műélvezővé tenni a hallgatókat.

A gyermekek nevelésén keresztül a szülők nevelését célozza az 5 előadást felölelő „Gyermekekről szülőknék” címmel indult s nagy népszerűsége számot tartó sorozat.

Önkéntelenül is felvetődik a kérdés: nem lesz-e sok egyszerre öt tanfolyam és négy előadássorozat egy művelődési ház ismeretterjesztő programjában? Különösen, ha még négy szakkör (mezőgazdasági, műszaki, honismereti, fotó) és az ifjúság körében egyre népszerűbb Filmszeminárium beindulásával is számolunk?

A tapasztalatok szerint nem, mivel a rendezvények rétegekre bontva szólnak a lakossághoz s mert olyan vonzó témákat ölelnek fel, melyek mindenkor érdeklődésre tarthatnak számot s maga a tálalás, melyet gondosan kiválogatott előadók bő szemléltetés mellett végeznek, szintén vonzóak a hallgatóságra nézve.

A művészeti munka területén előnyös helyzetből indul a művelődési ház: nagy repertoárral rendelkező, komoly múltú visszatekintő művészeti csoportra, a Zengő Együttesre támaszkodhat. Mellette irodalmi színpad, színjátszócsoporthívós és tánczenekar működtetése szerepel még a programban.

A Zengő Együttes 5 éves évfordulóját egyhetes ünneppel ülnék meg, mely egyúttal a megerősített öntevékeny művészeti csoportok fesztiválja is lenne.

A saját tánczenekar ötletéhez a tervezett bálók és tánciskola dús programja adott tápot. S nem utolsó sorban nevelési szándékok: ízléses zenére ízléses tánc folyják a művelődési ház falai között.

A kötetlen népművelési formák között különösen a klubélet kialakításától várnak sokat az illetékesek. A tárgyi feltételeket megteremtették hozzá, a lakosság ezirányú igénye régi keletű, a tervezett program tartalmas, a klubtanács összetétele pedig garanciának látszik arra, hogy mind az ifjúság, mind a könyvtári klub betöltheti majd hivatását.

A tervezett 4 kiállítás és ugyanolyan számú tanulmányi kirándulás is méltó arra, hogy feljegyezzük. A műszaki és fotószakkör a végzett évi munkáját dokumentálná, a járási Földszöv. áru-, divat- és lakberendezési bemutatót készít elő, augusztus 20-ára járási mezőgazdasági kiállítást terveznek, s a Zengő Együttes jubileumát az Együttes 5 éves munkáját bemutató kiállítással kapcsolják majd össze.

A kirándulások között a szakmunkásképző hallgatóinak mágocsi tapasztalatcseréje, a Zengő Együttes tagjainak országjáró tanulmányútja, a honismereti szakkör gyűjtéssel összekapcsolt kirándulása és a fotósok tapasztalatcsere útja szerepel.

Helyesen látja a művelődési ház igazgatója a területen adódó feladatait is. Elsősorban bázis csoportjait igyekszik tovább erősíteni, a kisközségek műsor-ellátása érdekében. Színműtárat hoznak létre, bemutató szakköri és gyermek-foglalkoztatásokat tartanak a környező községekben szellemi vetélkedőket rendeznek.

Az eddig is eredményesen működő szaktanácsadói hálózatot kibővítik s előre elkészített ütemterv szerint nyújtanak majd módszertani és egyéb segítséget a rászoruló községeknek.

Felfrissítették és újjászervezték a járási előadói munkaközösséget s a szemléltetés területén nyújtott segítségük már a gyakorlatban is érezteti hatását. A beérkezett községi munkaterv alapján összeállították az egyes előadásokhoz kapcsolódó szemléltetést, amit megküldtek a körzeti művelődési otthonoknak. Tervük, hogy a művelődési házban szemléltető eszköztárat létesítsenek s jegyzékbe foglalják majd az ott található anyagot, módszertani kiadványokat, melyeket igénylésre a községek rendelkezésére bocsátanak.

Az elmondottakból is kitűnik, hogy a cél, melyet a művelődési ház maga elé tűzött, rendkívül komoly. De az eléréséhez vezető utat megnehezíti, hogy egy újonnan született kulturális intézményről van szó, mely a csecsemőkort átugorva mindjárt a nagykornak hivatását igyekszik betölteni. Vezetése, személyi és tárgyi feltételei alkalmassá is teszik erre.

S az igen alapos tervezés után megtett első lépések arra engednek következtetni, hogy Pécsvárad lakosságának kulturális reményei valóra válnak.

A cigányok közt végzett népművelési munka tapasztalataiból

A cigánykérdésről szóló párthatározat megjelenése óta különösen sok szó esik a cigányság kulturális felemeléséről. A vita hevében egészséges elgondolások és szélsőséges nézetek is váltják egymást. Az egyik véglet szerint — a lét határozza meg a tudatot elve alapján — a cigányok gazdasági felemelését kell először megoldani, mert addig a tudati neveléssel úgysem lehet előre haladni. A másik szélsőséges nézet viszont a nevelést tekinti mindenhatónak. Nem kevés azoknak a pedagógusoknak a száma, akik kizárólag egy új nemzedék nevelésétől várják a cigánykérdés megoldását.

Nemcsak a sürgető idő, hanem a történelem is cáfolja ezeket a nézeteket. Hisz a vándorló cigányokat kedvezően fogadták Magyarországon. 1438-ban betelepedési engedélyt, házat, földet kaptak Zsigmond királytól. A Rákóczi szabadságharc után rendeletben szabályozták, hogy a földesurak adjanak házat, telket a vándorló, cigányoknak, s később is voltak törekvések a cigányok megkülönböztetésének eltörlésére, sőt még a „cigány” szó használatát is megtiltották. A céltudatos nevelés nélkül azonban a helyes gazdasági és letelepitési intézkedések kevés eredményt hoztak.

A nevelés mindenhatóságába vetett hit sem újkeletű. 1767-ben Mária Terézia rendeletet adott ki, melyet 1783-ban II. József megszigorított. Eszerint a cigánygyermekeket elvették szüleiktől, polgári nevelésben részesítették és a nevelés költségeit a kincstárból fedezték. Ekkorra viszont a cigányok üldöztetése már nagyon elterjedt. Sem a gazdasági intézkedések, sem az erőltetett mesterséges asszimiláció, sem a gyermekek polgári nevelése önmagában nem oldotta meg a cigánykérdés több évszázados problémáját.

Ma már természetes, hogy a cigányság felemelését csak a gazdasági és kulturális ráhatások céltudatos és együttes alkalmazásával lehet megoldani. Ezt elvileg tisztázni nagyon könnyű, azonban az odavezető utat, a módszert megtalálni gyakran nehéz. A cigánylakta községek pedagógusai közül többen a legváltozatosabb módon próbálkoztak a cigányok nevelésével. Bátor kezdeményezéssel, kísérletező kedvvel kapcsolták össze az oktatási munkát a népműveléssel, az ismeretterjesztést a változatos, színes formákkal.

Mint népművelési érdekesség ragadta meg az én fantáziámat is a cigányok kulturálódása. Népművelési munkaköröm lehetővé tette, hogy megyészerte meg-

figyeléseket végezzek, tapasztalatokat gyűjtsek ennek a sajátos rétegnek a műveléséről. Tapasztalataim alapján később én is próbáltam bekapcsolódni ebbe az érdekes kísérletbe. Résztvettem a cigánycsoportok próbáján, beszélgettem velük lakásaikban, a művelődési otthon klubjában, vagy éppen poharazgatás közben a kocsmában. Közben „árgus” szemekkel figyeltem, hogyan reagálnak a különböző szituációkra.

Az egyik legáltalánosabb tapasztalatom volt, hogy rendkívül bizalmatlanok, s gyanakvók. A legjobb szándékú családlátogatás mögött is kezdetben mindjárt rosszindulatot, „nyomozást” sejtenek. Szinte ösztönös védekezésként pillanatok alatt elterjed a hír, hogy „pornó” (fehér) van a telepen. A kérdésekre adott válaszok rendszerint ridegek, elutasítók, s gyakran nem a valóságnak megfelelők. Szükszavú válaszaikhoz kérdéseket fűznek, s próbálják kipuhatolózni a látogató szándékát. A magát „rom”-nak (embernek) nevező cigány rendszerint akkor nyugszik meg, ha magában meggyőződött a „pornó” békés szándékáról, de még akkor sem barátkozó. Gyakran tapasztaltam ezt a reagálási módot még olyan esetben is, mikor többszöri találkozás után, már mint „ismerős” mentem a telepre.

Feloldódásnak, vagy valami közvetlenebb hangnak a jelét rendszerint csak akkor tudtam felfedezni náluk, ha látták, hogy egyenrangú beszélgető partnerek tartom őket, sőt ha tapasztalták, hogy valamit tenni is szeretnének érdeklükben. Ha látják a segíteni akarást, akkor a legkisebb eredmény is lelkesíteni tudja őket, de az esetleges kudarc, vagy eredménytelenség sem töri meg a bizalmukat.

A kapcsolatnak ehhez a módjához eljutni nem túlságosan nehéz, de feltétlenül idő és türelem kérdése. Talán ezért van, hogy jó szándékkal közeledő pedagógusok, népművelők a rideg fogadtatás hatására kedvüket veszítik, s feladják a további szervező munka eredményességének a reményét. Viszont ha következetességgel, s kissé nagyobb szívóssággal sikerül megnyerni a cigányok bizalmát, akkor már könnyebb felkelteni érdeklődésüket, nevelni, foglalkoztatni őket. Több példa igazolja, hogy a művelődés, a tanulás örömet is okoz nekik. A bizalom megszerzése után, a színes foglalkozások során hamar eljutnak a pedagógushoz való ragaszkodásig, sőt nem egy esetben a gyerekes rajongásig is.

Elég sok pedagógus próbálkozott azzal a módszerrel, hogy alapismereti tanfolyamot énekléssel, táncsal, stb. kötött össze. Többen „esküsznek” ennek a módszernek az eredményességére, s nem kicsi azoknak a száma sem, akik így sem tudták együtt tartani a csoportot. Nehéz lenne itt általános érvényű igazságot kimondani, de azt hiszem az a jó, ha a módszertől nem magát a vonzást, hanem a szellemi fáradság rendszeres feloldását várjuk. Hisz, ha gondolatilag is meg tudjuk győzni a cigányt, hogy elsősorban az ő érdeke a tanulás, a művelődés, akkor ő azért áldozatot vállal azzal, hogy résztvesz egy olyan tanfolyamon, mely számára szellemileg fárasztó, s mint ilyen, kellemetlen érzésekkel jár. Ha ezt a kellemetlen érzést oldja fel valami kellemesebb hatás, azért hálásabbak, mintha azt hisszük, azért járnak tanfolyamra, mert ott énekelni, táncolni lehet. (Ezt ugyanis másutt is lehet.)

A szellemi fáradság lehetőség szerinti csökkentése mellett különös fontossággal bír a cigányok tanfolyamán az érdeklődés fenntartása. Talán ezen a területen alakultak ki a legváltozatosabb módszerek is. Közülük példaként egy olyat emelek ki, mely több alkalommal jó eredményt hozott nekem is, és ahogy

tapasztaltam másoknak is. Ennek a lényege, hogy a tanfolyam, vagy előadás-sorozat egész tematikáját különböző áttételekkel egy fő gondolattal hozzuk kapcsolatba. Ha ezt a fő gondolati kört, mely a hallgatók kíváncsiságát foglalkoztatja, érdeklődését ébrentartja, sikerült megtalálnunk, akkor már könnyebb a melléktémákat ehhez kapcsolni. Ilyen fő motívumként több olyan dolog jöhet számításba, mely szorosan összefügg a cigányok mindennapi életével, gondolatvilágával, hiedelmeivel, stb. Lehet ilyen gondolatot találni pl. a cigányság eredetével, vándorlásával, erkölceivel, szokásaival kapcsolatban, de lehet családi és közösségi életük, munkájuk, társadalmi helyzetük, kultúrájuk, stb. területén is keresni.

Az elmúlt évben pl. Berkesd községben a helyi pedagógusokkal közösen a cigányság vándorlását szerepeltettük fő motívumként. Ehhez a gondolatkörhöz kapcsoltuk az előadássorozat 8 témáját:

1. A cigányság vándorlásának kezdete.
2. Életmódjuk alakulása a vándorlás során.
3. Cigányerkölcs és szocialista erkölcs.
4. A társadalomhoz való viszony.
5. A munka és az életmód.
6. Alkohol és a család.
7. Szemünk fénye; a gyermek.
8. Legfőbb kincsünk az egészség.

Az egyes témáknál nem volt nehéz megtalálni és bemutatni a kapcsolatot a múlt és a jelen között. Minden előadás végső kicsengése azt a gondolatot akarta elhinteni, hogy a munka, az erkölcs, a család, stb. területén kialakult nézetek az üldöztetés és elnyomás idején, az ellene való ösztönös, primitív védekezési módjaként jöttek létre, de ma már talajukat veszítették. Az új társadalmi helyzetben új nézeteket, szokásokat kell kialakítani, asszimilálódni, művelődni, stb.

Azt tapasztaltuk, hogy ezeket a túl általánosnak tűnő gondolatokat a maguk módján megértették, és sokat elfogadtak közülük. Nem nagy dolgokkal, vagy szavakkal igazolták ezt, hanem apróbb jelenségekkel, újszerű viselkedési formákkal. Olyannal, hogy pl. önként, feltűnés nélkül kifizették a korábban ellopott bor árát, anélkül, hogy a tettesek kilétét bárki is firtatta volna. Szépen muzsikáló népi együttest hoztak létre a sorozat végére, bár a kezdetben büszkén vallották: „vagyunk mi olyan csávók, hogy magunknak muzsikáltatunk és nem mi muzsikálunk.” A kocsmából a fiatalabbak átszoktak a művelődési otthon klubjába, stb.

A témáknak a gondolati érdekessége mellett természetes, hogy a népművelés és szemléltetés különböző színes formáit próbáltuk alkalmazni.

Ilyenek voltak:

- Témához kapcsolódó keskenyfilmek vetítése.
- Szórakoztató kisfilmek vetítése.
- Cigánydalok bemutatása magnóról és elemzése.
- Helybéli öreg cigány visszaemlékezései.
- Cigányok az irodalomban. (Szemelvények Lorca, Puskin, Babits, Petőfi, stb. verseiből).
- Helyi dalok és táncok tanulása, gyűjtése.
- Ankét a község vezetőivel.

Mint a tematikából kitűnik, ez a sorozat kifejezetten közművelődési jellegű volt. Két hetenkint ismétlődtek az előadások, melyek átlagos látogatottsága 46 felnőtt volt. Azonban a cigányok a közbeeső hetekben is összejöttek és igényelték, hogy a pedagógusok foglalkozzanak velük. Így lehetőség nyílt a legkülönbözőbb pedagógiai célkitűzések megvalósítására is, bár ennek a tanfolyamnak konkrét oktatási célkitűzései nem voltak.

A berkesdi előadásorozatnak nincs különösebb jelentősége. Egyáltalán nem lehet rámondani, hogy „nagy kísérlet” volt, s nem változtatta meg merőben a cigányok gondolkodásmódját. Az azonban bizonyos, hogy egy lépés volt előre a cigányok felemelésének útján. Egyben azt is bizonyította, hogy a cigányokkal való foglalkozás sem igényel különösebb feltételeket. A berkesdi cigányok sem különbek, mint a többiek, sőt a rendőrségi krónika mint bűnügyileg fertőzött telepet tartja őket nyilván. A közművelődési előadás-sorozat eredményes megtartásához egy meleg klub, a kölcsönös bizalom légköre mellett csupán kis népművelési leleményességre, pedagógiai ötletességre volt szükség.

Szép példáját adja a cigányok nevelésének a mohácsi kísérlet is, mely az idei évadban folyik. Itt a népművelési kereteket szervezett iskolai rendszerű oktatással kapcsolták össze.

Heti három alkalommal tartanak foglalkozást a művelődési házban. A foglalkozásokon két részre oszlik a csoport. Az egyik rész 30 fővel összevont alsótagozati oktatást kap, a másik része (15 fő) pedig szakosított felsőtagozati oktatásban részesül. Az oktatás a rendes tanítási óra keretében történik a felnőttoktatásban előírt óraszámában, az összevont tanulócsoporthoz szerinti módszerei szerint.

Az oktatás népművelési keretét részben a klubszerű környezet biztosítja. Ezenkívül meghatározott klub-program szerint esténként 45 perces klubfoglalkozást tartanak, melyen a 2 tanulócsoporthoz együtt vesz részt. Ezt a változatos és színes foglalkozást heti egy alkalommal mindkét tanulócsoporthoz nevelési óra egészíti ki. A tanítási órákon szabadon és kötetlenül vesznek részt a hallgatók. Időnyerés végett az órák közt szünetet nem tartanak, viszont a hallgatók a tanítás alatt is dohányozhatnak, s az önálló foglalkozások idején egyéni igényük szerint tarthatnak szünetet, anélkül, hogy a tanítás menetét zavarnák. A szünetek helyett azonban többször alkalmaznak feloldó jellegű foglalkozásokat mint pl. 5–10 perces éneklés, mesemondás, irodalmi szemelvények, stb.

A mohácsi cigányiskola szervezését és egész tartalmát szintén egy fő gondolat kör hatja át; a társadalomhoz való viszony. Részben az előkészítő munka, részben a megtartott nevelési órák és klub-foglalkozások eredménye, hogy kialakult a cigányokban a társadalmi helyzetükről egy olyan érzés, amelyet valahogy úgy lehetne megfogalmazni; röstellik, hogy műveletlenek. Létrejött bennük a művelődés iránti érdeklődés és ezért a klubfoglalkozások nemcsak kikapcsolódást, szellemi pihenést jelentenek, hanem a nevelési órákkal együtt ébrentartják és fejlesztik ezt az érdeklődést.

Ez a tanfolyam egyben arra is utal, hogy nagyobb eredményeket elsősorban az alaposabb előkészítés után várhatunk. Hisz a tanfolyam beindítását jó néhány családlátogatás, elhelyezési és egyéb problémák megoldása előzte meg. Jelentős szerepe van amellet, még az évek óta tartó lassú fejlődésnek is. Hisz kezdetben mint cigány kultúrcsoporttal kezdtek velük foglalkozni, majd klubkeretek közt könyvtári munkával, felolvasással, stb. fejlesztették érdeklődésüket, ezek után mint magasabb minőségi forma jött létre a szervezett felnőttoktatásban való részvétel.

A felsorolt példák és másirányú tapasztalatok alapján a jelenlegi helyzetben még néha elkerülhetetlen, hogy pedagógiai okokból külön foglalkozzunk a cigányokkal. A további egészséges fejlődés azonban azt követeli meg, hogy a megfelelő szint elérése után a hallgatók a nemcigány dolgozók esti iskolájában folytassák tanulmányaikat, s megkülönböztetés nélkül vegyenek részt a művelődési ház rendezvényein.

FORRÓ JÓZSEF:

Hogyan szerveztem meg a mohácsi cigányok népművelését?

1963. januárjában kerültem Mohácsra. Érdeklődve szemléltem a négy nyelvű város oktatását és népművelését. Magyarok, sokacok, svábok elég élénk kultúréletet élnek, s kezdeményezések történtek a cigányság nevelésére is. Mivel előző állomáshelyemen hosszú éveken keresztül foglalkoztam a cigányokkal, és a velük való foglalkozásban módszertani és egyéb tapasztalatokat szereztem, itt is próbáltam bekapcsolódni a cigányság kulturális nevelésébe.

Korábbi tapasztalataim bátorítottak, de az új körülmény, hogy városi cigányok közé kerültem, aggasztott. Azt hittem, a városi cigány kulturáltabb, igényesebb, mint a gyöngyösmelléki cigányok voltak. Az első meglepetés a telepük meglátogatásakor ért. Lakóhelyük éppoly rendezetlen, mint más cigánytelepeké. Beszélgetés közben észrevettem, hogy szokásukban, életmódjukban, öltözködésükben, egész magatartásukban nagyon hasonlítanak az ország más területén élő cigányokhoz.

A Duna-parti település lakói közt elég sok analfabétát találtam és olyan embereket, akik az általános iskolának csak az alsóbb osztályait végezték el. Első látogatásomkor semmit sem beszéltem terveimről, csupán érdeklődtem, tájékozódtam és beszélgettem velük. Ők érdeklődéssel kísérték háztól-házig. Végül egyik alkalommal a Duna-partra ülve megkérdeztem a köröm gyülekezőktől, hogy milyen problémájuk van, miben tudnék segíteni, milyen igényt éreznek a kulturálódás iránt, stb. A legtöbb kérdés és probléma a munkával, a lakásviszonyokkal, a gyermekeknek a napközi otthonban való elhelyezésével, stb. volt kapcsolatban. A kéréseket feljegyeztem, s egy hétig róttam a várost hivatalból-hivatalba, üzemből-üzembe, hogy segítsen az egyes problémák megoldását. Ennek során sikerült 5 családfőnek állást szereznem, és több kisebb-nagyobb megbízatásnak eleget tennem. Ezek után hívtuk meg a népművelési dolgozókkal együtt a cigányokat a városi művelődési házba. Klubfoglalkozás keretében ott adtam elő, hogy ezek és ezek mehetnek dolgozni, ilyen és ilyen problémákat sikerült megoldani. Még aznap több előttünk álló feladatot megbeszéltünk, televíziót néztünk, társasjátékot játszottunk velük stb. Különösen tetszett nekik, hogy az anyanyelvükön énekeltem el néhány — a korábbi munkahelyemen gyűjtött — cigány népdalt.

Egyre több fiatal és idős fordult hozzám problémájával, amelyeket erőm és lehetőségeim szerint segitettem megoldani. Így kezdtem megnyerni bizalmukat, és érthető, hogy a rendszeressé váló összejöveteleken a létszám állandóan emelkedett 15—20—25 főre, ill. a jelenlegi 45 főre. (De ha van egy nagyobb rendezvényünk a klubban, azon 80-an is megjelennek.)

Közben kipuhattam a klubtagok kulturális igényeit, érdeklődési körét. Ilyen körülmények között jött létre a mohácsi cigányok tanfolyama, majd szervezett iskolai oktatásra. Szeptember 9-e óta folyik heti 3 alkalommal a tanítás egy osztatlan alsó és egy osztatlan felső tagozatban. Az iskolapadtól elszokott embereket, de főleg a cigányokat nehéz lenne az iskolapadba kényszeríteni. Ezért kezdetben az iskolai oktatást is a művelődési otthon klubjában tartottuk, ill. jelenleg is ott folyik. A fáradság és a lemorzsolódás elkerülése végett igyekszünk kellemessé tenni a tanítási órákat. Közben kis filmeket vetítünk, néha táncolunk, énekelünk és a klubfoglalkozás keretében — melyet minden foglalkozási napon egy óra időtartammal megtartunk — érdekes előadásokat szervezünk. Sőt egy-két alkalommal közös mozi, ill. színházlátogatást tervezünk.

A szervezett klubfoglalkozásokon túl mindkét tagozaton beütemeztünk heti egy nevelési órát. Ezeken az órákon igyekszem levetkőztetni a régi beléjük-rögzött cigány szokásokat, a tudományt szembeállítani babonáikkal, beszélni az egészséges és tiszta életmódról, stb.

Minden felnőttoktatási formában fontos követelmény az étellel való kapcsolat, de tapasztalataink szerint a cigányok körében ennek különös jelentősége van. Ezért a különböző órákon egyik fő célunk, hogy a tanított ismereteket összefüggésbe hozzuk a saját életükkel, termelő munkájukkal. Az oktatás egyébként mindenben az iskolai felnőttoktatás módszerei szerint történik, melyet a különböző népművelési ágazatok alkalmazásával teszünk színesebbé, könnyebbé, és vonzóbbá.

A bizalom további fenntartása érdekében az oktatás mellett a szabadidő nagy részét a cigányok ügyes-bajos dolgainak az intézésével töltöm. Az oktatási napokat pedig pedagógus társaimmal és a népművelési dolgozókkal együtt igyekszünk minél kellemesebbé és hasznosabbá tenni.

Tanfolyamunk fő mozgató ereje, hogy a cigányok belátták, hogy társadalmi felemelkedésük alapja a műveltség. Ezt a nézetet kívánjuk erősíteni bennük a szervezett klubfoglalkozásokon és a nevelési órákon. Tisztában vagyunk azzal, hogy egy-két ilyen tanfolyam nem oldja meg a cigánykérdést, de meggyőződésünk, hogy ez is jelentősen hozzájárul ennek a rétegnek a társadalmi felemeléséhez.

A múzeumi hetek tanulságai

Az utóbbi néhány esztendőben sok szó esett a múzeumok népművelési munkájáról. Ennek okairól Katona Imre: A múzeumi népművelés néhány kérdése c. tanulmányában a következőket mondja:

„Az utóbbi években, különösen a művelődéspolitikai irányelvek megjelenése óta, egyre jobban előtérbe kerül a múzeumok nevelési funkciója, közművelődési rendszerünkben elfoglalt helye, szerepe. A kultúra felmérhetetlen kincseit, emlékeit őrző múzeumaink tárgyi anyaga és tevékenysége nem önmagáért van, hanem a széles tömegek művelődését és gyönyörködését szolgálja. Nem véletlen, hogy az MSZMP VIII. Kongresszusának irányelvei a múzeumok feladatai az országos népművelési teendők között említik, figyelembe véve azokat a feltételeket, melyek megteremtődtek a múzeumok népművelési tevékenységének intenzív kibontakozásához. Jelenleg azonban még nem mondhatjuk el, hogy a múzeumok közművelődési funkciójukat a kívánt tudatossággal és intenzitással gyakorolják.

A felszabadulás óta eltelt 17 esztendő alatt *múzeumaink megerősödtek és minőségi átalakuláson mentek keresztül. Ez kifejeződik a múzeumok és gyűjteményeik számszerű növekedésében, marxista társadalomfelfogást és eszmeiséget tükröző tartalmi alakulásban, a múzeumi feldolgozás, tudományos munka feltételeinek megteremtésében és eredményeiben, a múzeumok anyagának, eredményeinek népszerűsítésében, valamint közművelési tevékenységeink tartalmi fejlődésében, hatókörük szélesedésében. Az általános gazdasági és politikai fejlődés a múzeumok tevékenységében is megmutatkozott, fokozta a dolgozók széles tömegeinek kulturális érdeklődését, igényét, melynek kielégítésében és fejlesztésében egyre nagyobb szerepet vállalnak múzeumaink is.*”

A Baranya megyei Múzeumi Szervezet fejlődésére, lehetőségeire, feladataira teljes egészében áll a fenti megállapítás. Talán még azt tehetnénk hozzá, hogy a kísérletképpen először megvalósított „tanácsosítás” az országos átlagnál is kedvezőbb feltételeket teremtett megyénkben. Éppen ezért nem véletlen az sem, hogy a múzeumi szervezet népművelési feladatainak eredményesebb megoldása érdekében az idén már harmadszor rendezte meg a múzeumi heteket. A múzeumi hálózat anyagi ellátottságának és személyi feltételeinek javulásával párhuzamosan bontakozott ki a múzeumok népművelési tevékenysége is.

Ha az első esztendő tapasztalatait csak futólagosan is összevetjük az ideai eredményekkel, megállapíthatjuk, hogy a múzeumi hetek szerves részévé vált

A néprajzi vándor-kiállítás részlete

népművelésünknek, s évről évre számottevőbb tömegeknek jelent művelődési alkalmat. A mennyiségi eredményeknél is jelentősebbnek kell azonban megítélnünk a múzeumi népművelési tevékenység tartalmi és módszertani fejlődését.

Miről beszélnek a számok? 1961-ben a múzeumi hét látogatóinak száma kerekén 26 000 volt. A múzeumi hét keretében megrendezett előadásokat 1220-an hallgatták meg. Ezzel szemben 1963-ban a pécsi kiállításokat 31 220-an tekintették meg az alábbi részletezés szerint:

Természettudományi állandó kiállítás	1156
Régészeti állandó kiállítás	2795
Néprajzi állandó kiállítás	3111
Zsolnay állandó kiállítás	6226
Képtár állandó kiállítás	3472
Kötár állandó kiállítás	1629
Római sírkamrák állandó kiállítás	1920
Gombakiállítás időszaki	3915
Kerámiatörténeti állandó kiállítás	4084
Maszkok és álarcok állandó kiállítás	2912

A 21 vidéki előadást 1117-en hallgatták meg.

1963-ban a múzeumi népművelési rendezvények köre azonban jóval szélesebb volt, mint 1961-ben. Így mindenképp előtt két vidéki időszaki kiállítással bővült a rendezvények sora. Mohácson helytörténeti kiállítás nyílt meg: 100 év Mohács történetéből címmel; Komlón pedig a felszabadulás óta rendszeresített kitüntetések és emlékérmeket mutatták be. Az előbbi 1650-en, az utóbbit több mint 2000-en tekintették meg. A szigetvári várásatásokat a múzeumi hetek keretében 5100-an látogatták meg. A vidéki előadásokhoz kapcsolódó vándor kiskiállítások látogatóinak száma az előadások hallgatóin kívül további 1630 fő (6 kiskiállítás). Ez a szám akkor válik igazán jelentőssé, ha tudjuk, hogy a vándorkiskiállításokkal olyan kis baranyai falvakba jutott el a múzeumi tudományos munkájának eredménye, mint pl. Pócsa, Göröcsöny, Tormás és Pellérd. A pécsi előadások számottevő eredményt nem hoztak. A múzeumi szellemi vetélkedőn 14 pécsi és 5 vidéki iskola növendékei vettek részt. A döntőkön résztvevő 85 igen alaposan felkészült fiatal mellett hozzávetőlegesen 4–500 fiatalt mozgató meg a szellemi vetélkedő. A baranyai népművészek pécsi műsorát 300-an tekintették meg.

Az említett számadatok nemcsak a mennyiségi fejlődést bizonyítják, hanem jelentős szervezeti és módszertani fejlődésről is tanúskodnak. Mindenekelőtt azt bizonyítják, hogy helyes volt az a 1961-ben tett megállapításunk, hogy a múzeum népművelési rendezvényeit decentralizálni kell. Ennek az elvnek a helyességét bizonyítják a vidéki előadások, amelyek közül olyan kis községekben mint Göröcsöny és Pócsa a 100-at, illetve az utóbbi helyen a 150-et is elérte a hallgatók száma. Ugyancsak szépszámu közönség gyűlt össze az előadásokra Nagykozárban, Tésényben, Szágyon, Pécsváradon, Pellérden, Dunaszekcsőn, Kissasszonyfán, Vásárosdombón és Tormáson is. De emellett tanúskodik a mohácsi és komlói kiállítás, s a szigetvári várásatások látogatottsága is.

Az 1961-es értékelés során megállapítottuk, hogy a Pécs központjától távol eső pécsi kiállításokon viszonylag kevesebb volt a látogatók száma (természetrajzi kiállítás 1700). Az idén ugyan az állandó természetrajzi kiállítást még

annyian sem tekintették meg, mint 1961-ben, de az Ehető és mérgező gombák c. kiállítás látogatóinak száma meghaladta az 1961-es eredmény kétszeresét is. Ennek az az oka, hogy az említett időszaki természetrajzi kiállítást nem a saját helyiségünkben, hanem a központban (Káptalan utca 2.) rendezték meg a természetrajzos múzeológusok. Ez a tapasztalat változatlanul a központi, egységes múzeum létrehozása mellett szól, s egyben arra hívja fel figyelmünket, hogy addig is, amíg erre sor kerülhet, a nevelési szempontból jelentős időszaki kiállításokat a központban kell megrendeznünk. Biztató a két egymáshoz közeleső állandó kiállításunk (néprajzi és képtár) 3000-et meghaladó látogatottsága is.

A decentralizálás mellett negatív jelenségek is szólnak. Így a pécsi előadásokon tapasztalt részvétlenség, amely közönszervezésünk megoldatlan problémáit is felveti. Véleményem szerint a szellemi vetélkedő megyei döntőjét is célszerűbb lesz a jövőben valamelyik nagyobb községünkben megrendezni, mert így a vetélkedő a közönség számára is hasznossá válhat. Pécsen a közönszervezést e rendezvény esetében sem sikerült megoldanunk.

A módszertani tanulságok közül elsősorban azt kell kiemelnünk, hogy a népművelésre általában érvényes módszertani követelmények a múzeumi közművelődési munkára is teljes egészében alkalmazhatók. Változatos, újszerű, érdeklődést keltő, nevelőhatású tartalom és ugyancsak változatos, vonzó formák alkalmazása az eredményesség alapja. Néhány példát hadd idézzünk erre! 1961-ben a régészeti kiállításon bemutatott Rákóczi—Erdődy serlegeket 9000-en tekintették meg, ugyanakkor az idén a régészeti kiállítás látogatóinak a száma a 3000-et sem érte el. Nem sokkal ugyan, de elmaradt a központtól távoleső új néprajzi kiállítás és képtár látogatottsága mögött is. Nem lehet kétséges ennek az oka: nem adott újat, érdekeset az idén a régészet állandó kiállítása mellett. Ahol viszont újat adott (kerámiatörténet), ott a látogatók száma meghaladta a 4000-et, s ez nem írható csupán a Zsolnay kiállítás szomszédságának javára. A tanulság: több időszakos kiállítást kell szervezni, tartalmasat, érdekeset.

Régi módszertani igazság: az emberek nem szeretik, ha mindent a „szájukba rágnak”, agyonmagyaráznak. De legalább ilyen igazság az is, hogy azt sem szeretik, ha kétségeik támadnak, s nem tudják levonni a szükséges következtetéseket, nem kapnak választ kérdéseikre. Az az érzésem, hogy az első igazság megvalósítása érdekében kicsit megfélemezünk a másodikról esetenként. Az Álarcok és maszkok, valamint a kerámiatörténeti kiállításon érezhettük, hogy a magyarázó szövegek valamivel — nem sokkal — bőségesebbek lehettek volna. Mindkét kiállítás jelentős nevelési feladat tökéletesebb megoldását mulasztotta el szükségességével.

A múzeológusok ügybuzgalmát dicséri a vándor kiskiállítások létrehozása. Egy-egy vasárnap több százan tekintették meg ezeket a kiállításokat a művelődési házakban. Különösen ott alakult szerencsésen a helyzet, ahol a kiállítás idején egyébként is nagy tömegeket megmozgató rendezvény volt a művelődési házban, mint pl. Dunaszekcsőn, ahol egy bál 500 résztvevője tekintette meg a kiskiállítást. Másutt a mozilátogatók nézték meg a szomszédos klubszobában megrendezett vándorkiállítást. A művelődési otthonoknak és a múzeumoknak egyaránt figyelembe kell venniük a vándorkiállítások nyújtotta lehetőséget. A múzeumnak úgy, hogy készen álljon kiskiállítások biztosítására; a művelődési otthonoknak úgy, hogy kérjenek megfelelő alkalmakkor ilyen vándorkiállításokat a múzeumtól.

A vártnál is jobb eredményeket hozott a múzeumi szellemi vetélkedő, Komlón ez évben éppen a szellemi vetélkedő hatására látogatta meg közel 2000 fiatal a múzeumot. (Korábban az évi látogatók száma sem igen volt ennyi.) A múzeumi kiállításokat jegyzetelő, kérdező fiatalok lepték el, s meglepő volt tájékozottságuk, felkészültségük. A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó által elkészített vetélkedő anyag bebizonyította, hogy a más vetélkedőkön alkalmazott formák, módszerek maradéktalanul megvalósíthatók egy múzeumi szellemi vetélkedőn is, sőt, a múzeum sajátos jellegéből adódóan változatosabb, szemléletesebb, érdekesebb megoldások is alkalmazhatók szépszámmal. Meg kell találnunk a módját annak, hogy a szellemi vetélkedők szerves részeivé váljanak a múzeumi hálózat évi ismeretterjesztő programjának.

Az *Arra alá Baranyában* c. műsor ugyancsak érdekes és értékes színfoltja volt a múzeumi heteknek. Az élő népművészekkel való foglalkozásnak korábban is sok jelét adta a múzeumi szervezet, de ez volt az első eset, amikor nem kiállításon szerepeltek alkotásaik, hanem dalaikkal, zenéjükkel álltak a közönség elé. Reméljük: hasonló feledhetetlen élményben lesz még részünk.

A múzeumi hetek során egy sor még megoldatlan problémával is találkozunk. Így mindenekelőtt azzal, hogy a felnőtt lakosság múzeumlátogatását sokkal kevésbé sikerült megoldanunk, mint a tanulóifjúságét. Változatlanul foglalkoznunk kell azzal a gondolattal: miként oldhatnók meg a télen parasztágunk nagyobb arányú mozgósítását a múzeumok látogatására.

Bár a látogatók zöme a tanulóifjúság közül került ki, mégsem lehetünk az eredményekkel elégedettek. Jó néhány iskolánk magaslétszámú csoportokkal kereste fel a múzeumokat, így többek között a komlói belvárosi, vémei, dunaszekcsői, sásdi, harkányi, pécsváradi, villányi, baksai, mohácsi, királyegyházi, szalántai és oroslói általános iskola. Olyan apró falvakból is eljutottak a múzeumokba, mint pl. Hegyszentmárton, Szökéd, Bakóca, Márok, Kovácshida, Szaporca, Bogád, Ocsárd, Somogyhárság és Ófalu.

A művelődési otthonok és községi tanácsok egy része felelőtlenségül ígérte meg a múzeumi előadások megszervezését. Így állt elő több esetben olyan helyzet, hogy az előadást az utolsó pillanatban lemondták, vagy alig volt látogatója. Néhány előadás a múzeológusok akadályoztatása miatt maradt el. Az előbbi jelenség a körültekintőbb szervezésre, az utóbbi a múzeumi hálózat közül kialakítandó előadói, tárlatvezetői gárda létrehozására hívja fel a figyelmet.

A harmadik múzeumi hetek után elmondhatjuk, hogy elismerést érdemelnek a múzeumi dolgozók az ismeretterjesztő rendezvények megszervezéséért, s a változatos módszerek alkalmazásában elért fejlődésért. A megyei tanács művelődésügyi osztályának átszervezése olyan helyzetet teremtett, hogy a múzeumi népművelés még szervezesebben illeszkedhet népművelési munkánk egészébe az ismeretterjesztési előadói irányításával. Következő feladatként a TIT-tel, a Múzeumbarátok Körével, a Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadóval való együttműködéssel olyan ismeretterjesztő programot kell kialakítanunk, amely egész évben biztosítja a tervszerű, rendszeres munkát a múzeológusok túlterhelése nélkül. A múzeumi szervezet tulajdonában lévő gépkocsi jelentősen megkönnyíti egy szélesebb körű ismeretterjesztő munka végrehajtását. Az eddigi eredmények alapján remélhetjük, hogy előbbre lépünk a múzeumi ismeretterjesztés fejlesztésében.

HALÁSZ REZSŐ

A beszélő kiállításról*

Sokan lesznek bizonyára, akik a címen meglepődnek. Szokatlan jelző ez a kiállítás szó mellé. Jogos tehát a felvetett kérdés, mi ez, és mi a célja?

Nem kell nagy dologra gondolni. Egy egyszerű eszköz kíván lenni a fotoesztétika szolgálatában. Mindenhová eljuttatható segítség, melynek révén jó ismeretséget köt az amatőr a fotoművészettel. A technika segítségével kívánom az amatőrök képi kulturáltságát fejleszteni, tudatát formálni.

Hogy született meg a megvalósító ötlet?

Fotoszakelődői munkám során állandó fejtörést okozott, miként lehetne a közlekedési nehézségek miatt nehezen megközelíthető vidéki fotokörök amatőrjeit esztétikai nevelésben részesíteni. Részükről az ilyen irányú igény állandóan jelentkezett. Minél több képvetítést és előadást akartak hallani. Választ akartak kapni számtalan kérdésükre, melyből kettő emelkedett ki:

- a) miért szép az általam megnevezett kiállítási kép;
- b) milyen jellemző tulajdonságok emelnek egy-egy képet művészi rangra, — alkotássá?

Rendkívül nehéz dolgom volt legtöbbször. Képek művészi értékéről, a tükröztetés lényegéről, a tartalomról, formáról beszélni, — amikor a kért kép elemzése volt az elsődleges célom, nem kis feladat. Különösen akkor, ha a hallgatóság esztétikai ismeretei egészen minimálisak és az idő is nagyon korlátozott...

... Így érett valósággá a „Beszélő kiállítás” gondolata. A következőket szeretném vele megvalósítani:

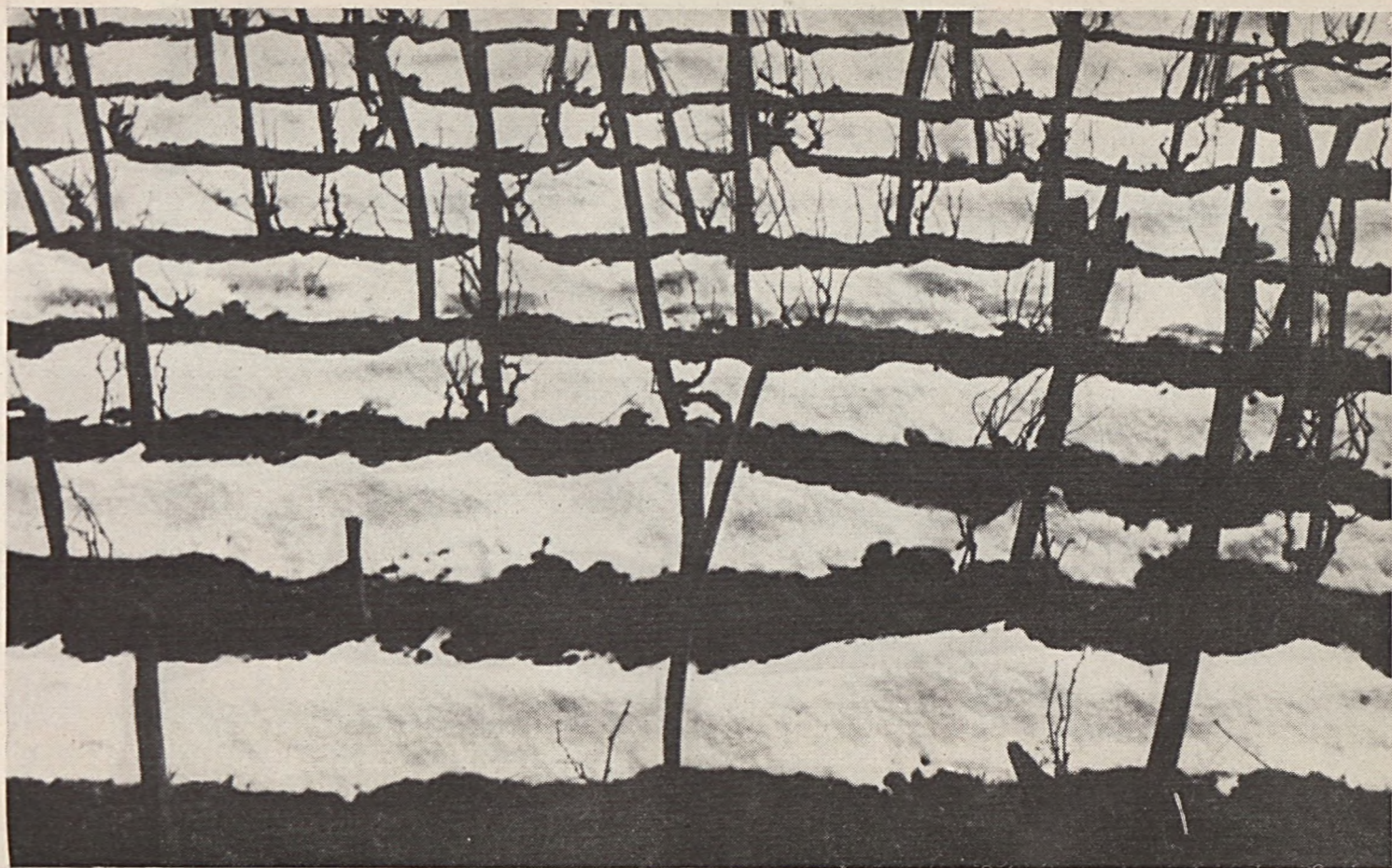
1. Művészi képek segítségével megtanítani a nézőjüket a fényképi formanyelvre.
2. Megismertetni az általános esztétikai fogalmakat.
3. A képek elemzése során közölt tudnivalókat mindenki által ismert fogalmakhoz kötni.
4. Az elemzések módszerével kifejleszteni az amatőrökben a megalapozott kritikai készséget.
5. Egyesíteni vele a kiállítások és az előadások együttes hatását, élményét.

Gondos körültekintéssel válogattam ki hozzá a képeket, lehetőleg olyanokat, melyek már számos kiállításon kiállották a próbát. A képek száma 25 volt.

* Részletek a szerző pályamunkájából

Halász Aladár: Nehéz percek

Lantos Miklós: Tél a szőlőben

Ennyi szükséges, hogy egy kielégítő, az igényeknek megfelelő kis kiállítást lehessen kialakítani.

Tartalmi szempontból is nagy területről választottam a képeket. Csendélet, életkép, tájkép, riport és sportfoto is szerepelt köztük.

Amikor az anyag együtt volt, következett a munka elemző része. A képet adó szerzők között a képeket újra szétosztottam. Most minden szerző más képét kapta. Azt kértem tőlük, hogy 25—30 gépelt sorban írják meg a képről elemző véleményüket, de úgy, hogy abból érthetően kitűnjék:

- a) véleményük szerint mi a kép mondanivalója,
(mit akart a szerző mondani?)
- b) milyen a formai megjelenítés módja?

Mindkettőnek domborítsák ki jó és rossz oldalait!

Ezután következett *a munka legnehezebb, de egyben legszebb része: egységes szemléletű, jól ható és magyarázó szöveg elkészítése, különös tekintettel a felsorolás 3. pontjára!*

Amikor ez elkészült, következett a „kiállítás” kivitelezése. A 18x24 cm nagyságú képeket egységes méretű farost lemezre gagasztottuk fel. A lemezeket színes montirzsinór akasztókkal láttuk el, az egyes képeket pedig megszámoztuk. Ezzel alkalmassá tettük a képanyagot arra, hogy aránylag kis helyen (kultúrotthon szobája, iskolai osztály) minden nehézség nélkül kiakaszthassák. A technikai adatokat a szerzők és a kép címével egy külön lapra gépeltük, hogy a figyelmet magáról a képről ne tereljék el.

A kialakítótt és megfogalmazott elemző és magyarázó szöveget bevezető és befejező résszel, a képekhez hangulatban illő *zenei aláfestéssel* magnetofon-szalagra vettük és ezzel elkészült a — „Beszélő kiállítás”.

A kiállítás elemző módszeréről is szeretnék beszámolni, a mellékleten bemutatott képek segítségével. A képek szélsőséges feldolgozásúak, ezért választottam őket. A képek elemző szövege a következő:

„Nehéz percek” ... Halász Aladár képe.

„A képnek irodalmi mondanivalója van: a felelés — mindenki által nagyon is gyakran átélt — „nehéz percei”.

Az ábrázolt cselekmény további hatását a szerző már a nézőre bizza. Arra törekedett a szerző, hogy a jelenség bemutatásával a nézőben meginduljanak az emlékek és élmények. ... Visszaidézni egy kicsit az iskola emlékeit, a felelések izalmát, az órák feszültségét, gyermeki hangulatát... És még sok-sok mindent, mely így áll össze fogalomná: gyermekkor — fiatalság... s talán még egy sóhaj is kikíváncozik miatta belőlünk...

A kép láttán lelkünkben egy folyamat indul meg: kiben ilyen, kiben olyan. Ezt a szerző már nem akarja irányítani. A célját tehát elérte: felfogtuk a kifejezett mondanivalót...

A kifejezés módja, *a formai megoldás* azonban már nem a legjobb. Beállítottunk hat a kép és ez lerontja a valóságábrázolás hitelét, hamvát. Megzavarja az előbb említett lelki hatások teljes értékű kibontakozását.

Nyugtalan a kép a nagy foltok öseszehangoltsága miatt! Az uralkodó világos foltok közül a lényegtelenek a hangosabb, a szembetűnőbbek: a vetítőlapon szabályos nagy foltja. Ez nagyon rontja a hatást, — szinte elszívja a tekintetet a lényegről, az esemény atmoszféráját, feszültségét jellemezni kívánó felelő arcáról!

A többi képelem nagyjából betölti hivatását, bár nem mentesek az eről-

tetettségtől. Ilyen a felelő mögötti arc mesterkéltége, a padtárs tekintetének üressége, részvétlensége.

A tartalmat kifejező felelő arcmimikája, kifejezése a legsikerültebb. A tudatlanság, a pillanatnyi megtorpanás tükröződése erőteljes, hiteles.

A kép feltétlenül dicséretet érdemel, de nem értékelhető többnek egy jól sikerült tanulmánynál. Dicsérendő a tartalom megfogalmazásának szándéka, de tanulni kell a hiányosságaiból is.

A novellisztikum, vagy másképp irodalmi mondanivaló megfogalmazása nem is olyan egyszerű, még akkor sem, ha az aránylag közismert. A „művészi” ott kezdődik, amikor a jelenség tudatos megfogalmazása *olyan sűrítettséget tud elérni*, — a lényegtelen mellékkörülmények elhagyásával, — mely hatásában magával ragadja a nézőt, fogva tartja... Ez nagyon nehéz, — de hiszen a művészi alkotásnak éppen ez adja meg az értékét, időállóságát...”

A másik „modern” kép. Kissé talán szokatlan is, melynek elemző szövege ez:

„Lantos Miklós: Tél a szőlőben...”

Lantos Miklós fényképe a téli — olvadó hó „barázdái” között álló — szőlőkarók és szőlővesszők rendkívül leegyszerűsített ábrázolása. A kép felépítése már a nézőpont kiválasztásában is újszerű, kiküszöböli az egyébként leggyakoribb beállítást, a perspektivikus vonalvezetést. Helyette szembenézetben mutatja a szőlők közötti barázdák fekete, párhuzamos sávjait, melyek vízszintes vonalaikkal határozott ritmusban metszik a karók dűledező, de függőleges vonalait.

A kép felépítése tulajdonképpen grafikus jellegű, de a *fotográfia nyelvén beszél*. Fokozza ezt a hatást az erőteljes tónus ellentét, a kemény fekete-fehér, — szürke nélküli — ábrázoló módszer. Így áll elő a barázdák között megbúvó fehér hósávok és a sötét barázdák különös ritmusa, melyet változatos módon tagol a szőlőkarók sora. Az egyes szőlővesszők vékony, töredezett vonalai már csak finomítják a kompozíciót s egyúttal konkretizálják a kép tárgyát.

A felvétel más felépítéssel, teljes tónusskálával, fény-árnyékokkal, távoli háttérrel (figyeljük meg, a háttér le van vágva!) egészen más lenne, s valószínűleg sokkal rosszabb.

A kép főérdeme tehát a *rendkívüli egyszerűség*, a határozott grafikus látásmód, mely kiküszöböli a kicsinyes, részletező és unalmas naturalista szemléletű ábrázolást, a jó ritmus, határozott vonalvezetés, az erőteljes tónusellentét.

Mindezek a szőlőnek nem a tipikus, megszokott (szüreti) arculatát, hanem a ritkán látott, a gyakorlatban nem jellemző, fotós szempontból azonban annál inkább kifejező karakterét ragadja meg, emeli ki és formálja át önálló, fotóművészi nyelvezetté.

A képnek talán egyetlen hibája, hogy a kép csak érdekes felület, hiányzik valami részlet, ami gazdagítaná a kép élvezetében a szemlélődés folyamatát...”

Képzelnünk a szöveghez még zenei aláfestést is. Kiállítási hangulat alakul ki a teremben és így talán megvalósul az értelmi és érzelmi nevelés.

Olvassuk az Ezermestert

Ezermester. Kis formátumú, 16—18 lapos havi folyóirat. Színes borítólapja ellenére szerényen húzódik meg az újságáros pavilonok nagybetűs, sokszínű kirakataiban. Sőt nem is lehet mindig ott találni, mert van, mikor hamar elkapkodják.

Kétségtelen, hogy sokan olvassák a lapot. Azonban ha népművelői szemmel vizsgáljuk az olvasottságát, mégsem elég megnyugtató a kép. Nem rendszeres az olvasás, s különösen nem aknázzuk ki eléggé a lap adta lehetőségeket az iskolai politechnikai nevelésben. Ha végiglapozzuk a lap egy-egy számát, majdnem bizonyos, hogy találunk benne olyan ötletet, leírást, mely megnyeri tetzésünket, felkelti az emberben szunnyadó barkácsolási kedvet.

Figyelmet érdemelnek a lap állandó rovatai: a Házi lakberendező, a Fotobarkács, a Műhelysarok, a Házi varroda és az Ezt olvassuk rovat. Ezek állandó jellegük mellett rugalmasan követik a mindennapi élet alakulását; nemcsak a technikai fejlődést, hanem pl. az évszakok változását is. Barkács-ötletek alapján a legkülönbözőbb munkafogásokat, szerszámokat, gépeket, új technológiai eljárásokat, műanyagok felhasználását, stb. ismeri meg az olvasó. Ezenkívül a barkácsoló ember a barkácsolás tárgyának évszakonkénti változásához is időben jó segítséget kap. Pl. A tavaszi ház körüli munkához, a nyári üdüléshez, víkendház-, vagy csónakkészítéshez, kályhajavitáshoz, a téli tüzelési eljárásokhoz, stb.

Egyszerűen és érdekesen vezeti be a lap olvasóit a fotózás technikájába, a tranzistorok világába. Megismerteti a háztartási gépeket, útmutatást ad azok házi javításához, egyszóval egy sor olyan technikai ismeretet nyújt, amelyet a mai kor embere nem tud nélkülözni, s mely már az általános műveltséghez is hozzátartozik.

Kedves színfoltja a lapnak az édesanyákkal, feleségekkel, háziasszonyokkal való fokozottabb törődés. A családi ötletverseny keretében számtalan ötletet kap a dolgozó az otthon kényelmesebbé tételére, a háztartási munka megkönnyítésére. Nem hiányzik a különböző ünnepekre való felkészülés segítése sem. Pl. Ötletek karácsonyi ajándéokra, vagy hasznos meglepetések más alkalomra.

Különösen indokolttá teszi a lapnak a népművelők közti terjesztését A barkácsforum rovat, mely a műszaki propaganda egyik fő eszközét, a szakköri mozgalmat segíti, ill. megvitatja annak módszereit és problémáit. Ebben a rovatban már eddig is többször szerepeltek megyénk szakköri életének eredményei és problémái, s valószínű, hogy a későbbiekben is segíti szakköreink munkáját, eredményes barkácsolási tevékenységét.

Hasznos olvasmány az Ezeremester felnőttek és gyermeknek egyaránt. Fejleszti a technikai műveltséget, ötleteket ad különböző eszközök több irányú alkalmazására, hulladékanyagok felhasználására. Az utóbbi számokból többek közt olyan hasznos dolgokat ismerhetünk meg: hogy lehet egyszerű amatőr eszközökkel nyomtatott áramkörös zsebrádiót készíteni, vagy olcsó bádogból termosz fürdőhengert készíteni. Megismerjük a telken összeállított nyaralót, házilag készíthető etage-kazánt, barkács olajkályhát, házi vízellátó berendezést. tv-antenna típusokat, hangulatlámpákat s még nagyon sok hasznos ötletet és kellemes ajándékot.

Jó segítője lehet a lap a politechnikai oktatásnak, hisz nemcsak ötletet ad, hanem útmutatást is a különböző szerszámok kezeléséhez, egyszerű munkafogásokhoz, érdekes kísérletekhez, stb.

Az Ezt olvassuk rovat gyűjteménye egyben értékes bibliográfiát és rövid ismertetőt ad a barkácsoláshoz és a politechnikai oktatáshoz egyaránt hasznos szakirodalomról.

ISMERD MEG BARANYÁT!

DR. SZINKOVICH MÁRTA

Sorozás a feudális-kori Baranyában

Alább közölt forrásszemelvényünk a szabadságharc kitörése előtt 18 évvel készült. A feudális Magyarország utolsó évtizedeit élte akkor. S 1830-ban ismét forradalom lángolt fel Franciaországban, Belgiumban, Svájcban, — de más országokban is mozgott a föld: „Európa legtöbb országa harcra készült”.

A reakciós Habsburg-hatalomnak az esetleges forradalom elfojtására — újabb katonákra és adóra volt szüksége — Magyarországról is. S a magyar nagybirtokos osztály — saját uralma megmentésére — megszavazza az újoncállítást és adózást. Az 1830-as országgyűlés a katonáállítás módját is szabályozza.

Honnan is vette kezdetét a katonáállításnak egészen a szabadságharc kitöréséig dívó szokása Magyarországon?

A Rákóczi-szabadságharc leverése után kezdődött meg a Habsburg gyarmatosító uralom kiépítése hazánkban. Ekkor jött létre a Habsburg hatalom egyik alapvető pillére, az állandó hadsereg. Az 1715. évi 8. törvénycikk kimondta, hogy az állandó hadsereg fenntartására Magyarországról is lehet sorozni. A katonáskodás ideje nem volt meghatározva, nem egyszer élete vagy erői fogytáig vigyázta a Habsburg hatalom érdekeit a magyar katona, messze idegenben, hiszen az volt a rendszer, hogy a magyarországi ezredeket más tartományokban állomásoztatták, nehogy saját szülőföldjén legyen fegyver a jobbágyszakban.

A katonákat toborozták, s ha önkéntes jelentkező nem akadt, erőszakkal fogták össze. A XIX. sz. elejétől az országgyűlés szavazta meg az újonclétszámot — s ezt éppen úgy, mint a hadsereg ellátására megszavazott adó összegét felosztották a vármegyék, illetve ezek tovább a községek között. A község előjárósága összeírta a katonakorban lévő ifjakat, s azokból sorshúzással jelölt ki annyit, amennyi a kirótt létszám volt.

A katonáskodás terhe azonban a falu lakosságát nem egyformán sújtotta. A falu vezetői, akik a gazdag paraszti rétegből kerültek ki, felhasználták tekintélyüket és anyagi helyzetüket arra, hogy a teherviselés súlyát a szegényebb jobbágyokra hárítsák. Elsősorban a „kóborokat”, a munkát kereső, nincstelen-ségükben községről községre vándorló, föld nélküli parasztfiatalokat fogták be katonának. Ezekre könnyű volt ráfogni, hogy „garázda”, „bajt keverő” megbízhatatlan elemek. A betyárromantika mélyén nagy társadalmi nyomorúság húzódott meg — s nemegyszer a katonasors embertelenségétől való menekülés.

Az alább közölt dokumentum-részletek megvilágítják, milyen volt több mint száz éven át a sorozás és katonaelet a feudalizmus utolsó száz esztendejében Magyarországon és nálunk Baranyában is.

„Midőn a múlt 1830-dik Esztendőben Szabad Királyi Posony Városában, az országossan egybegyűlt Tekéntetes Karok, és Rendek 28 000 főből álló, és a téli hónapokban ki állítandó Ujjoncz Katonákat, a köz bátorság fenntartására törekedő hazafiui buzgóságul Eő Felségének meg ajánlanák: egyszersmint elő terjesztették azt is: hogy a némely Törvényhatóságok által eddig gyakoroltatott Katona Ujjoncok erőszakos fogdoztatása ember halállal, vérzésekkel, sebesítésekkel, sok igazságtalan, és a Haza védelmére szükséges adó fizetést többször felüll haladó kölcségekkel, és így sok Adózónak a végső inségre való jutásával, de egyéberánt is a ki állitatott katonáira nézve többféle tilalmas részre-hajlással, mely ismét a köz-jóra új veszélyt, t. i. elkeseredéseket, a katonaságtul való el-idegenéseket, katonaságból el-szökéseket következtetett, egybe kapcsolva volt volna; egy, azon Törvényhatóságokra nézve, a hol ez emg-történhetik, ugyan új, de mind a köz-jóra, mind a Törvényhatóság, mind pedig az Emberiség, szelidség, Igasság kiszolgáltatásának méltóságára szükséges módot t. i. a katonaságra ki irattak által huzand sorsot olly képpen, a mint alább le fog iratattni, több óvások, és azt vagy ki jádzani, vagy éppen az ellen magát szegezni bátorokdók ellen hozott büntetések meg rendelésével Javallatot a Felségnek bemutatottak, Eő Cs. Kir. Felsége pedig el fogadni méltóztatott.

Ezeknek ki hirdetésével ezen Tettes. Nemes Baranya Vármegye, mind ezeket a mostani Katona állítása modjában fel bonthatattlan Rendszabásoknak ki hirdettetni, és szentül meg tartattni, a ki adott nyomtatványt pedig a Kösség ládájában örökre meg tartani parantsolta.

Azomban elébb, még ezen Rendszabások ide le iratassanak, a bé állítandó Katona Ujjonczokra nézve a Törvény által el rendelt Kedvezések e képpen következnek.

I szór Azon Iffjak, kik a sors huzásnak helyére, és idejére, önkénessen meg jelennek, és a sors által katonáknak állitattnak, nem tovább, mint tiz esztendeig fogják a katonai szolgálatot viselni, és így ezen tiz esztendők el folyta után mullhatattlanul, s vég-képpen a katonaságból haza eresztettnek.

2 or Ha pedig ezen idő alatt valamelyik Katona Ujjoncznak haza bocsájtása el kerülhetetlenül szükséges volna; ennek haza eresztését, a fennt meg határozott tiz esztendei szolgálat nem akadályoztatthatja, és sem ezen, sem akármely más okbul a ki állított katona Ujjonczokban származhatandó fogyatkozások más katonának állításával nem fognak pótolattni.

3 or A Katona Ujjonczoknak fel vételében nem a forma, vagy a nagyobb mérték, hanem a testi alkotásának jó volta tekintessék, azért az 5. lábnyi magosságu is, ha egyébként erős-egészséges, ugy szinte a katonai terheknek el viselésére alkalmas, bé vétessék.

4 er Az elébb már állított, a vagy fogadott Katonák, a kik vagy az idő, vagy pedig a folyvást tartandó szolgálat miatt a katonai szolgálatra tehetetlenek, ezen Ujjoncz katonáknak ki állítások után az Invalidusoknak sorában tétessenek, és ezen kedvezések nekik meg adatassanak, ugy mint: a Kór, vagy is Invalidus házakban nyerendő kedvezésén felüll, menntek lesznek a személyes terhektül, az az: a fejektül egyébként tartozó adó fizetéstől — a köz utak, töltések, Hidak tsinálásaitól, és igazításaitól — a hivatalos leveleknek viteleitől; azon helyeken pedig, a mellyekben Czéhkek volnának, meg tévén a remek munkát, a Czéhben minden fizetés nélkül ingyen bé-vétessenek; ezen kedvezések továbbá nem tsak magára az Invalidusra, hanem Feleségére, sőt mind a két nemen lévő gyermekeire is t. i. fiaira, és Leányaira, még ezek az attyokkal egy kenyéren maradnak, olly módon ki terjesztettnek, hogy ezeknek gyermekei az árva házakban, az Ügyefogyottak Intézeteiben (megtartván mégis illy kegyes Hagyományosoknak, vagy is Fundátoroknak rendeléseit) előlegesen

bévétettnék — ilyen Invalidusok végtére a mesterségektől, és kereskedésektől adó alá sehol se vetetthetnek.

Ezen kedvezések használásokban fognak részesülni a mostan állítandók is ha tiz esztendőnek el forgása alatt tehetetlenekké ne talán volnának, mind ezeken felül pedig a mostan állítandó Ujjanczok részére még az is rendeltetik, hogy ezen tiz Esztendő azoknak vagyoma a Nemes Vármegye Tisztviselői által az Uraságnak hozzá jártával öszve iratattván az árvák gondviselő Intézetjének fel vigyázása alatt ingyen tartattnak.

5 ör. Azok, a kik a legszorosabb vizsgálás utánn, az othonos Gazdaságnak folytatására el kerülhetetlenül szükségesnek lenni találltattnának, ezek olly képpen haza botsájtattni fognak, hogy sem az úgy nevezetű mundur pénzt meg fizettni, sem magok helyet mást állítani köteleztettnék.

6 or. Minthogy pedig leg nagyobbban ösztönöztettné kiki a katona életnek el valólására, hogy ha katonai Érdemek meg jutalmaztattnak, ezen okbul Eő Felsége kit kit bátorsággossá tészen a felüll: hogy érdemekhez mérséklett Tisztiségekkel is, sőt apróbb részekre s Curiákra fel osztott Nemesi Jóságokkal, részént pedig armalis, az az nemesítő Levéllel a jelesebb Vitéz tettekkel magokat meg külömböztetöket meg fogja ajándékozni.

I. Az Ujjanczok állításának modja eránt való Rendszabások.

1 ör. Ezen Nemes Vgye Törvényhatóságának Tisztviselői által a katonának való Polgár Iffjak, azokon kívül, a kik törvényessen ki vétettnék, az Uraságnak hozzá jártával, egyetemben öszve iratattnak.

2 or Ezen öszve irtt Iffjak a sors huzásra rendelendő tisztességes helyre s bizonyos napra, az el mullhatatlan meg jelenés végett, idéztettnék; a hol is a Vármegye-béli Kiküldöttségnek, és az illető Helység Elölljáróságnak jelenlétekben, a sors huzás leg nagyobb nyilvánással véghez vitetik.

3 or A Sors huzó Edényben, annyi, számmal meg jegyzett cédulák tétettnék bé, a mennyi a jelen álló Iffjuságnak a száma, és azután mindenik rendszerént egyget huz azon Iffju, a ki az lső Számmal jegyzett cédulát huzta, tsak hamar testi vizgálat alá vétetik, és alkalmasnak találltattnánn, ő a katonaságnak ált adatik; hogy ha pedig ez hibásnak lenni tapasztaltattna, az jövend vizgált alá, a ki a 2dik számot huzta, és így a ki huzott Sorsoknak folyó száma szerént mind addig folytatik ezen mód, még azon kösségre kivetett száma az Ujjanczoknak ki nem fog kerülni.

4 er A sors által ki rendelt Ujjanczok, nem tsak tellyes szabadságban hanem tisztességesen is a Kösségnek Elölljárói által, a testi vizgálatoknak, és katonai bé iktatásoknak helyére, fognak késértettni.

5 er Az Ujjanczoknak testi vizgállása nem magányosban, hanem az illető Vármegye-béli Kiküldöttség előtt fog tellyesitettni.

6-or. Az öszve irtt Polgár Iffjak közül, ha valamelyik a sors huzás elöll, vagy azután is el-szökvén akármikor is meg fogatattna, ollyas az illető ezerednek tüstént által adatik, a hol tizenyoltz esztendőkig katonáskodni tartozik — azon esetre pedig ha ne talán illyes szökevény testi hibája miatt a Katonaságra alkalmatlan volna, ez, a Tekéntetes Vármegye által vétkéhez képest kemény büntetés alá vetettni fog — hogy pedig illetén Szökevények annál hamarább, és bizonyosabban feltalálltathassanak, azok a Személyes le írásaik mellet nem tsak a Vármegyében, hanem Ország szerte a Feő Mlgu. M. K. H. Tanács által is a fel keresés végett ki hirdettni fognak

7 er Mivel történhető volna az: hogy némely az öszve írás alá tartozandó Iffjak, bizonyos, fuvar vagy egyéb élelem szerzése miatt honyoktul olly távol volnának, hogy a sors huzásnak rendeltt napjára meg sem is jelenhetnének: ezen esetben azoknak Szöloi, vagy leg-közelébb lévő attyok-fiai, helyettek a sors huzásra járulni tartoznak, és így a távol lévök is a sors huzástól, és a katonai szolgálattul fel nem mentettnék.

II. Az állítástul ki vétetendők eránt.

Noha ugyan mind egygyik, a ki tsak az adózás alá vétetettvén, öszve iratattik,

katonáskodni is tartoznék; vagynak még is olly esetek, mellyek némely Polgár Iffjakat a sors huzástól fel szabadítnak. Valamint is

1ör A Házbéli Gazda, egyetlen egy fiu és Vő, mert ezek a Gazdaság el látására, és házi népének el tartására okvetetlenül szükségesek.

2 or A Tanuló Iffjak egy általjában — ide nem érthetők az Oskoláikat félben szakasztó Iffjak. A mesterségen lévő tsak azon iffjak vétettnek ki, kiknek szükségéit a jelen környülálások nyilván javasollyák.

3 or A Nemeseknek állandó; és esztendőös bérellett szolgálai — hogy ha pedig valamely Nemes személyhez, némely katonaság alá esendő iffju a Katonaságnak tsupán tsak elkerülése végett bé szegődne, a Törvényhatóság által illyes Nemes a kiadásra illendően meg kéretettvén, ha elenkezne, hathatósabb mód által is az elő adásra szorétatthatik.

4er. Kivétettnek végtére a Bányász Legények is, kik egyedül ebben állandóul foglalafoskodnak, és tsupán ezen munkájok béréből szerzik élelmeket, minthogy ezek eme tekintetből, a főtől járó adótul is fel szabadíttanak.

III. A Kóborlóknak állítása eránt.

1. Az Uti-Levél nélkül tekergő, a mely határban elfogattatik, ha tsak katonaságra alkalmas, azon határnak Helységéhez irattatik. Szabadon maradván mindazonáltal azon Törvényhatóságnak, a honnan eredetét vette, azt a ki egyébbként azon Törvényhatóságnak kebelében állandóul lakott, és tsak a katona állítás előll szökött el vissza kívánni.

2. A kik egyik Törvényhatóságbul a másikba szolgálat keresése végett Uti-Levél mellett által mennek, ezek ottan, ha csak azon Törvényhatóság alá, a melyben vagynak által költözéseknak akarattjokat, vagy házasság, vagy Lakások, vagy egyébbként tselekedetekkel nyilvánosságossá nem tennék, katonáknak nem állíthattnak.

Ollyas Vándorló Legények pedig kik született helyeket Uti-Levél mellet mestersegeknek bővebb meg tanulása végett mennek, ezek, azon Törvényhatóság által, a hol tartózkodnak, sem be állíthattnak, sem szabad bé fogadás által be nem vétethetnek.

IV Azok eránt, kik a katona állítás előll magokat elrejtik, vagy éppen ellent állnak.

Először. Azok, akik a Katona állításra ki szabott idő alatt el szöknek, ezen tselekedetekért már a katonáskodásra fognak jeleltetni, és a mint akár önkényesen vissza jönnek, akár el fogattnak, katonáknak tizenyolc esztendőre fognak állíttani.

Másodsor. A ki pedig ellent áll — a vagy, akadályt vet, ne hogy az ő sorsából katonáskodni köteles, katonának állíttasson — ha Nemes, ez egy Törvénykezésnek idő szakassa alatt el végzendő Tiszti Vád alá vétetik, és ez illy képpen; a Nemtelen pedig a kirendelt mód szerént bünéhez képest büntettetik.

V. Az Ujjonczoznak könyebb állítások, és testi Vísálatok eránt tett Rend-szabások.

Először. Az Ujjonczoznak kiállítások és bevételek téli holnapokban el végeződjön.

Másodsor. Az assentálásnak szükségére, és alkalmatosságára több helyek rendeltessenek.

Harmadsor. A Katonai öltezetek nékiek tüstént ki adatassanak.

Negyedsor. *Az Iffjakban szerfeletti válogatás ne történyen; És azért bé vétesse-nek a — ha az első fogaiból egy vagy kettő hibázik is, csak hogy a Patront jobb, vagy ball fogaival el haraphassa. b. — Dagadt, de nem golyvást nyakuak, azon meg jegyzéssel: hogy ha ezen daganat a lélekzetet a hamarabb való járásban nem nehezíti. c. — A sanda szemek. d. — Lábaikon bégyógyult sebeket viselő; ha tsak a könnyen kifakadható daganat, és a láb-szár bőrének meg kérgesedése nem láczató. e. — A kinek tök-zatskó ere meg dagatt; ki vévén, ha a görts ér sérőtség (Srampf Aber Bruch) észre vétetődne. f. — egy vagy két ujjban megcsonkitottak, tsak hogy még is a puska lakatját elegendően megrántani, azt ki süttni, és annak rendje szerént forgatni tudja. g. — Középszerű képpen horgas lábuak; a kiknek t. i. térdhajlásai*

egymást bellülről nem dörgölik, vagy a láb szárai kifelé nem görbednek. h. — Kiknek Kezek, és lábok törései tökéletesen meg gyógyítottak de mégis ezen tagoknak meg rövidítése nélkül. i. — Ikrás husoknak, és innyeknek daganatjaival lévők, ha kiváltt ezen daganatok nem igen látzatósak, vagy a felfakadásra nem hajlandók egy szóval: ha Lélekzet, Fej és Nyak mozdulásait nem nehezítettik, és szározbetegséget (hectica) nem okoz. Végtére k. — A kik magokat nyavala törésben szenvedni, vagy vizeletjüket nem tarthatni, a vagy magokat süketeknek lenni tsak állétják, de bé nem biznyét-hatják...

A fentebb elő ádatakbul már elegendően kitezik, hogy az Ujjonczoznak testi vizsgálata a Nemes Vármegye Kiküldöttségének hozzá járulásával véghez vitetni fog, ezen Kiküldöttséghez hozzá adattatik a Katonai kül Orvos is, hogy így az Polgári és katonai Törvényhatóság között, az assentálásnak tárgyára nézve a kölcsönös ellen vigyázás fenn forogjon; ha pedig az assentálendő katona Ujjoncznak alkalmatos volta miatt, a katonai és Polgári kül-Orvosok között valamely kérdés támodna, ezen esetben a Megyebéli Bel-Orvosnak Vélemény adása alá fog az bocsájtatni, ki is az ezen kérdésnek el intézése végett, mind a két státusbol rendelendő Kiküldöttség előtt azt meg fejti s elintézi, a Részek pedig annak elintézésében végképpen, és annyira meg nyugodni tartoznak, hogy a már illy képpen meg-vizsgáltt, és assentáltt Ujjoncz semmi további felsőbb meg vizsgálás, a vagy felsőbbi assentálás alá nem vétet-hetik. E végett tehát minden Ujjoncz tüstént az assentálásnak helyén a szokott katona ruhában t. i. Nadrágban részént saruban, részént csizmában, és köpönyegben fel öltöztessen, azon Polgári ruha pedig melyet magával elhozott szabad rendelése alá bizattatik.

Mind ezen elő terjesztett Rendszabások, a Zsidó népre is kiterjesztettnek, kik is, ezen Nemes Baranya Vármegyének Mohácsi kerületjében a Sorsot huzni fogják.

A Tekéntetes Nemes Baranya Vármegyének 1831-dik Esztendei Boldog Asszony Havának 18-dik és következő napjaiban folyvást tartatott Közönséges Gyűlése el-határozásából a Deák hiteles, és eredeti Törvénybül, és Utasításbul.

Magyarra fordította Repás Leopold, m. p. ugyan fenn Tisztelt Tekéntetes Ne-mes Vármegye Feő Birája.

Pétsett Nyomtatott Knezevich Istvánnál Cs. Királyi Könynyomtatónál. 1831."

KISS JÓZSEF:

Részletek Drávaszabolcs történetéből*

Tekintsük ennek az ősi magyar ormánsági községnek mintegy 600 esztendő, de nagyon hézagos és nagyon hiányosan összefoglalt történetét!

Anonymus szerint ezt a vidéket a honfoglaláskor Eta kun vezér foglalta el. Ezt bizonyítja, hogy az ormánsági magyarok külön nyelvjárást beszélnek, amelyben a fennmaradt kun-kabar elem mutatja, hogy nyelvük közeli rokonságban van a palócok és székelyek nyelvével.

Történeti feljegyzésben először 1395-ben szerepel Zabolch néven. Kalotai László: PécsBaranya Ismertető c. könyvében a következőket olvashatjuk erről: „Drávaszabolcs: Egy 1395. évi okmányban Zabolch néven fordul elő. (Dl. 8087.) később Zabolcz-nak írják. (Dl. 18154.) Soklos várához tartozott. Ormánsági falu.” Megjegyzendő, hogy dr. Fejes Jánosnak Siklós múltja c. könyvéből arról értesülünk, hogy Szabolcs 1345-ben szerepel először okiratban. (92. lap.) A Zabolch és a Zabolcz írásmód valószínűleg váltogathatta egymást egy ideig, mert Németh Bélának Baranya Vármegye Helynevei c. munkájából arról értesülünk, hogy „A Gara-család javainak 1495.-ki összeírásánál előfordul e község Zabolcz név alatt.” Ugyanebből a műből viszont kiderül az is, hogy „Az 1561-i összeírásban neve Zabolch-nak van írva.” Egy 1696-i feljegyzésben pedig e falu neve Szabócsa névvel fordul elő. Ez szláv elferdítésnek látszik.

A község nagyságára, területére és a lakosság foglalkozására vonatkozóan a következő levéltári adat áll rendelkezésünkre: „Az 1477. évi feljegyzés szerint népes egész jobbágytelek volt: $2\frac{1}{2}$ és $\frac{1}{2}$. Üres épület nélkül volt: $2\frac{1}{2}$ és $\frac{1}{2}$ jobbágytelke. És volt 21 királyi hold erdeje. Az összes telkekre esett 294 kir. hold szántóföld és 42 falc. rét.” A falc. rövidítés, falkastrumot, egy kaszavágót jelent. Ez a feljegyzés megemlíti azt is, hogy a halászó vejszék száma 14 volt. Ugyanis mint minden folyóvíz mellett fekvő község lakóinak egyik ősi foglalkozása volt a halászat is.

A vejsze a rekesztőhalászatnak egyik legősibb eszköze. A rekesztőhalászatra az embert a természet tanította az áradásokkal. Ugyanis az embert az áradás tapasztalatai tanították a vész, a vejsz vagy vejsze készítésére. Okleveleink már az Árpádkorból emlegetik. Valamikor királyi adomány tárgya volt. Régen a vejszének — ármentesítés és lecsapolás előtt — nagy jelentősége volt. A vejsze vagy vész szó különben nyelvünk ugor elemei közé tartozik, s helyneveinkben

* Részletek a szerző pályamunkájából.

is számos emléke maradt. (Vésztő, Veszverés.) A község már 1478-ban (korábban is) a tőle északkeletre fekvő SOKLOS várához tartozott. 1495-ben a Garacsalád javainak összeírásánál szerepel mint a siklósi uradalomhoz tartozó birtok... Több forrásból arról is tudomást szerzünk, hogy Drávaszabolcs szomszédságában volt egy Páli nevű község is. Ott terülhetett el, ahol a Kis-Zsinkó csárda állt a második világháború végéig. Ez pedig közvetlenül a Feketevíz bal partján épült a Dráva felé vezető országúttól 2—300 méterre nyugatra. Valószínű, hogy itt volt a páli rév is. Ez a község egyik annak a 60 baranyai községnek, amelyek a török idők alatt és után elpusztultak. A község nevét ma is őrzi egy drávaszabolcsi dűlőnév. Ennek a dűlőnek a neve szintén Páli. Az egykori község közelében van, attól, illetve annak helyétől hat-hétszáz méternyire.

Szabolcson a török uralom kezdetén 1550 körül a házak száma 8. A falu bírása: Dömös Sámuel. Jobbágyok: Dacsi János, Győr Mátyás, Sólyom Sámuel, Varga Sámuel, Pandur István, Sólyom János, Sólyom István. A török idők után a jobbágycsaládok száma: 8. Szájhagyományból és írásos bizonyítékokból egyaránt kiderül, hogy a szabolcsiak a török elől a Dráva ingoványai között lévő Iszró nevű magaslatra menekültek. Állítólag itt építettek templomot is. Ez a templom Gordisa és Szabolcs határán volt egy kis 10—12 holdnyi szigeten. Más forrás viszont azt erősíti meg, hogy valószínű még a török megszállás előtt épült itt templom. Amíg a templomukat a gordisaiak meg nem építették, tehát 1796-ig, a szabolcsiakkal és az ipacsfaiakkal együtt jártak az iszrói templomba. Ebből az időből maradt fenn ez a kis tréfás versike, amikor még süppedékes mocsár vette körül a szigetet:

„Ladikon viszik a papot,
Úgy tartják az ünnepnapot...”

Idejártak templomba a református hitre áttért Gordisa, Ipacsfa, Kovácsida és a később teljesen elpusztult Páli, Teleki faluk hívei is. Erre a korra vonatkozó feljegyzések között találjuk a következőket: „Az akkori időknek sokféle viszonytagsági miatt hol Páliban, hol itt Szabolcson lakott a prédikátor. Innen ismét Gordisára költözött mint nevezetesen Csapó János 1664-ben. Páliban lakott és az iszrói templomban szolgált Mózes Mihály 1666-ban. 1674-ben Góvér Ferenc, aki — minthogy Szabolcs a páli révhez közel volt, — nagyobb bátorságnak okáért Gordisára költözött.” Mindezek alapján tehát az látszik valószínűnek, hogy Iszró Szabolcstól függetlenül létező község volt. Ez azonban kellően eddig be nem bizonyított felfogás...

A török kiűzése után 1687—1697.

1686-ban ezen a területen is véget ért a török uralom. Hogy mennyire megfogyott itt is a lakosság, arra vonatkozóan konkrét adatot találunk a már említett Kiss Gézának Ormánság c. könyvében. Szerinte 1542-ben egy-egy ormánsági falu lakossága átlag 20—40 családból állhatott. 1696-ban viszont már csak 5,2 család jut egy-egy falura. Ez tehát egyharmad része az 1542. évi lakosságnak. De több mint fele a falvaknak végleg eltűnt. „Maradt tehát a török kiűzése után ezen a területen a török megszállás előtt való népességnek egy tizenheted része. Van falu, ahol egyetlen igásjószág sincs. Semmiből kellett új életet teremteni”...

Lipót császár idejében elrendelték, hogy Siklós vidékének népe egyelőre annyi adót fog fizetni, amennyit a töröknek fizetett. A katonaság élmezőnye

a lakosságnak szinte a teljes kifosztását jelentette. Nem csoda, ha a kegyetlenkedő német csapatok elől menekültek a falvak lakói. Így tettek a szabolcsiak is. Mivel a község fontos hadi útvonal mellett feküdt, a rabló császári zsoldos hadak alól ismét Iszróra menekültek Szabolcs lakói. Innen jó ideig nem mertek visszatérni, és itt építették fel lakóhelyüket is. Van olyan feljegyzés birtokunkban, amely szerint itt építették fel templomukat is, bár az elmondottakból már láttuk, hogy ez a bizonyos templom, már jóval a török uralom előtt épülhetett. Cukás Endre feljegyzéseiben olvashatjuk (szabolcsi ref. lelkész 1925—1944-ig), hogy ez a templom a krónikairó szerint „Patarénics” szertartású templom volt. Idejártak templomba a református hitre áttért Gordisa, Ipacsfa, Kovácshida, Páli, Teleki faluk hívei is. (Teleki nevét őrzi ma is egy drávaszabolcsi dűlő neve: Telek.) Németh Bélának egy 1696. évi adata szerint „Szabolcsa” egykor gróf Zrínyi Ádám tulajdonát képezte. Ekkor már fiscalitás volt. Lakói voltak: Győr János, Sólyom Márton, Varga Mózes, Sólyom Miklós, Varga Mihály. E családok hét igavonó marhával rendelkeztek, 21 hold földet és 10 kapás szőlőt műveltek 21 akó (pozsonyi mértékkel) remélhető terméssel.

A török kiűzése után a jobbágyság nyomorúságos sorsán 1696-ban enyhítették valamit azzal, hogy az adóterheket újból országosan rendezték...

... „Az olasz származású Caprara Aeneas császári hadvezér, aki a Zrínyi Ilona által védett Munkács várát is ostromolta, s részt vett a török elleni felszabadító harcokban, 1698. december hó elsején kelt adománylevéllel megkapta Siklós várát, Siklóst, valamint a következő községeket, a határukban fekvő földbirtokokkal együtt: Nagyharsány, Adorjás, Piski, Rád, Cun, Kémes, Szaporcza, Tésenfa, Kovácshida, Csepely, Szerdahely, Palkonya, Csehi, Ipacsfa, Viszló, Márfa, Terehegy, Harkány, Gyúd, Szabolcs, Tótfalu, Kisharsány”... (Fejes János művéből).

... Drávaszabolcs 1728-tól kezdve a Batthyányak birtoka. A XVIII. századra vonatkozóan még néhány elszórt konkrét adat áll csak rendelkezésünkre, amelyből nagyon keveset tudunk meg Drávaszabolcs életéről. Rendelkezésünkre állnak pl. bizonyos drávaszabolcsi adatok az 1784—1787-i első magyarországi népszámlálásról kiadott könyvben. Ezek a következők: Dráva Szabolcs jogállása község, a birtokos neve: Batthyány Fülöp gróf. A házak száma 45. A családok száma 46. Jogi népesség száma 285. Távollévő 2. Tényleges népesség 283. Házasságok száma 56. Nőtlenek száma 81. Összesen férfi 137, a nők száma összesen 148. A férfiak közül pap nincs, nemes 3, tisztviselő nincs, polgár nincs, paraszt 36. Polgár és paraszt örökösök száma 33, zsellér 17, egyéb 2. Sarjadék: 1—12 éves: 37, 13—17 éves: 9, összesen: 137...

A község birtokosa 1848-ban gr. Batthyány Kázmér, az itteni jobbágyság sorsának enyhítője volt. Jobbágyságot a 48-as törvény előtt felszabadította. Ezzel a cselekedetével az elsők között áll az országban...

... Egyébként igen kevés olyan konkrét adat áll rendelkezésünkre, amelyből kiderülne, hogy mi volt Drávaszabolcsnak a szerepe a baranyai szabadságharcban. Fejes János már többször említett könyvében találjuk feljegyezve azoknak a szabolcsiaknak a nevét, akik 48-as honvédek voltak. Szerinte Sey Lajos főszolgabíró felsőbb rendeletre 1850 elején összeírta a 48-as honvédeket, akik bizonytalanságban várták sorsukat. Bántódásuk azonban nem történt. A drávaszabolcsi 48-as honvédek névsora a következő: Dacsi András, Kálmán János, Kovács József, Kapronczai János, Kovács József. Színhagyományban ránk maradt adat még a következő. 1848-ban egy Tóth nevű ember lakott

a Huszár-féle házban. Amikor Jellasics katonái átkeltek a Dráván, s Drávaszabolcsra haladtak keresztül, ekkor az említett Tóth nevű ember vadászpuskával a padlásról rájuk lőtt. Utána lefutott és a ház mellett a völgyben a bokrokban elrejtőzött. Egy lovas katona kezdte keresni, de nem találta meg.

Egy másik, ugyancsak szájhagyományban fennmaradt adat: Többen emlegették, hogy Dömös István nevű bíró Jellasics csapatának átvonulásakor, illetve az átvonulás előtt elrendelte, hogy a falu északi végén lévő fahidat bontsák el, hogy azon Jellasics katonái ne mehessenek át. Utána kinyomozták, kinek a kezdeményezésére történt a híd elbontása, kiderült, hogy a bíró rendelkezett így. Büntetésképpen levágták egyik karját. Egyik adatot sem erősíti meg hiteles történeti forrás.

Egy 1851-i rövid feljegyzés csupán annyit közöl, hogy a falu lakossága 24 rk. és 589 református, amely a község 1836. évi népességéhez képest kb. 56%-os, tehát tekintélyes népszaporulatot mutat. Ennek az utóbbi adatnak azonban ellene mond az a Kiss Gézától már közölt adat, hogy 1850-ben 433 a község lakossága. Érthetetlen, hogy 1 év alatt hogyan szaporodhatott meg másfél százal. Egy másik, Bernáth István-féle feljegyzés szerint 1852-ben a község lakossága 430. Kiss és Bernáth állítása alapján tehát az előbbi adatot megdöntöttnek tekinthetjük. Igen jelentős egy 1864-ben történt feljegyzés, amely véglegesen megállapítja, hogy a község neve Drávaszabolcs. Nevét Zabolch vezértől nyerte és a Dráva folyótól, amely a községtől dél felé egy nagy ingoványban folyik. Hogy a községet e néven mikor említették először, pontosan nem tudható. Lampe Adolf (utrechtai egyháztörténeti tanár) már a múlt század első felében a protestáns községek között mostani néven említi. 1865-ben az iszrói templom maradványait végleg elpusztították, faltégláit széthordták. Ekkor Jazerinczy Ferenc állami mérnök lerajzolta a templom alaprajzát, és a rajzot a szabolcsi egyház levéltárában helyezte el. A falak több rétegű meszelése alatt szentek képei látszottak. Írást nem találtak, csak tömérdek csontot. Égési nyomok is látszottak. A jelek szerint a templom valamikor olyanoké lehetett, akik a világ szeme elől akartak elrejtőzni. Lehetek katharosok, patarénusok. E mozgalmak fészke a Balkán-félsziget volt. Innen terjedt felfelé Szlavónián keresztül Magyarország déli részeibe. A falra festett szentképek, alak, fekvés azt sejtetik, hogy a templomot talán görögök építették...

...Községünk lakosságának létszámára vonatkozó statisztikai adatok azt mutatják, hogy a népesség száma nem emelkedik, sőt csökken. 1869-ben 510, 1900-ban 442 Drávaszabolcs lakóinak száma. Ezt a következő adat magyarázza: „...a rendes meghaltakon kívül az 1873-i s épp e helységben legnagyobb mérvben dühöngött cholera 48-an elhalván az 1880. évi összeírás óta pedig 35 lélek elköltözvén a községből jelenleg (1886-ban) a létszám 320. A másik magyarázatot ugyancsak egy 1886. március 7-én kelt lelkési jelentésben találjuk. Ez a következő: „Hogy azon kárhózas manipuláció, mely a népesség szaporodását gátolja, s a lélekszámot évről évre kevesbíti, itt is lábra kapott, mutatja a szülöttek kevés száma. Ezt a nyavalyát megorvosolni, mely titokban működik és öl, előttem legalább lehetetlennek látszik. Vajha elejét lehetne venni ezen utálatos fajtalanságnak, mert különben a baranyai nép elpusztul s utoljára kivesz, ha erős gát nem vettetik e titkos gonoszszágnak.”

A múlt század végén országútat kapott a község, amely összeköti Harkánnyal, illetve Siklóssal és Péccsel. 1911-ben pedig megépítik a Dráva-völgyi és a Pécs-dolnimiholjáci vasutakat, amelyek a vidék forgalmát nagyban emel-

ték. Drávaszabolcsnál pedig megépül az új drávai vashíd. Állami érdek volt Drávaszabolcsra át Horvátország felé vasutat építeni. Amikor ez történt, a szabolcsi parasztok nem szívesen vették, hogy szántóföldjüket megcsonkították. Mégis megegyeztek azzal a feltétellel, hogy a község északi végén megállót kap. Meg is kapta . . .

1908-ban a községtől délre, közvetlenül a Feketevíz partján kendergyár épült (pontosabban kender- és lenfeldolgozó üzem). Részvénytársaság építette. Első igazgatója Mihelcz Károly, halála után pedig a fia. Kb. 300 munkást foglalkoztatott. Részben a szabolcsiak, részben békési, csanádi, bihari, később Szatmár megyeiek jöttek ide dolgozni. Az áztatósok idénymunkások voltak, tavasztól őszig tartózkodtak csak itt. Később Benedick és Szántó lett a tulajdonosa. Említést érdemel még, hogy a múlt század utolsó és a XX. század első évtizedeiben igen nagyforgalmú fakereskedés volt a Dráva hídjától kissé nyugatra. A Dráván szállították ide a lécet, deszkát, gerendát, épületfát Zalából, Alsó-Domborúból tutajon. Itt kirakták és raktározták. Dávid József 400 aranyforintot kapott évente. Állandó, mindennapos óriási forgalom volt.

Ugyancsak a Dráva hídjától nyugatra állt egy sor vízimalom. A század elején még sok volt. Később állandóan fogytak. Legutoljára már csak egy maradt. Ez a harmincas években tűnt el.

BERNÁTH JÁNOS:

A rózsafai Kossuth MG Termelőszövetkezet története*

A falu múltjából

Ahol ma zöldellő lucernát vagy búzavetést borzol a szél, ott valamikor nádas ingovány terült el. A földművelő nép azonban mind nagyobb területet hódított el a mocsártól és vont rendszeres művelés alá. A falu régi történetéből csak néhány mozaikot sikerül összerakosgatni az érdeklődőnek. Eszerint több mint 500 évvel ezelőttről származik az első okleveles adat Rózsafáról. Az 1414-ből származó írásos adat szerint a mai településtől kissé délnyugati irányban létezett már Rózsafa őse, a korabeli okirat megállapítása alapján *Vidosfalva* néven. Ez az okirat azt bizonyítja, hogy a falu egy Vidos nevű család tulajdonában volt.

A következő adat a török elnyomás idejéből származik. Az okirat alapján szinte biztosra vehetjük, hogy a falu lakói az állandó törökdúlás veszélye miatt elhagyták ősi tűzhelyüket, és a közeli ingoványban kerestek menedéket. A mocsár bűzös, egészségtelen levegője adhatta a falu lakóinak azt az ötletet, hogy az új településnek a *Büdösfa* nevet adják. A néphagyomány szerint a török korszak nagy dalnokának, Tinódi Lantos Sebestyénnek is volt csekély birtoka a falu határában. Ezt a feltevést látszik igazolni az a tény is, hogy Rózsafa határában ilyen dülőnevek találhatók: „Tinódi”, „Lentos” és Sebes”. — A település lakói 1570-ben a szomszédos falu — Katádfalva — birtokosának, Katádfalvy Sándornak, a művelt, Itáliában is megfordult reformátornak hatására elfogadták a reformációt. Felépítették a templomot, s nemsokára életre hívták az első iskolát is.

A török kiűzése után elhagyták az egészségtelen települést, és Szentmihályfalván telepedtek meg, azonban nem olvadtak össze a régi lakossággal, hanem különálló közösségben éltek. Innen, Szentmihályfalváról kértek 1772-ben Mária Teréziától egy kérvényben tanítót. Nem sokkal ezután — nem tudni mi okból — 1794-ben beköltöztek a falu jelenlegi helyére. A falu jobbágyainak erőfeszítései tették lehetővé, hogy mind több mocsaras terület vált művelhetővé. Az iskola irányítása 1794-től 1948-ig az egyház kezében volt. Ránkmaradt adatok szerint a gyermekeiket iskolába nem jártató szülőket deresre húzták.

* Részletek a szerző pályamunkájából.

A XIX. század adatai is hiányosak. A jobbágyfelszabadítás itt is megtörtént 1848-ban. A következő évtizedekben elkülönítették (tagosították) a környéken a paraszti és földesuri birtokokat. Bár Rózsafa községben nem volt földbirtokos, s a falu határát különböző nagyságú paraszti birtokok alkották, az óriásbirtokok fojtogató gyűrűként vették körül a falut (Eszterházy, Perczel, Biedermann birtokok) s gátolták annak terjeszkedését. Ez a helyzet lényegében fennállt 1945-ig.

* * *

A termelősövetkezeti mozgalom kibontakozása

A falu legöntudatosabb parasztjai 1950-ben alakították meg a *Rózsafai Közös Út* nevű termelősövetkezetet. Ezzel új korszak kezdődött Rózsafa történetében. A tsz 260 holdon 22 taggal kezdte meg a közös gazdálkodást. A csoport tagsága felerészben agrárproletárokból, felerészben kisparasztokból állott. Az első évben a hiányos gazdasági felszerelés, a kellő tapasztalat és szaktudás hiánya, a vezetés bizonytalankodásai, az időjárás viszontagságai sok nehézséget okoztak. Ezért a többi egyéni gazda még bizalmatlan volt a tsz-szel szemben.

1951-ben a közepes terméseredmények mellett is kezdtek már kidomborodni a *nagyüzem előnyei*. Nőtt a tagok jövedelme is. Ezt látva, 1952-ben a csoporton kívüli lakosság háromnegyed része csatlakozott a szövetkezethez. A földterület 1100 kat. holdon, a tagság létszáma 120 főre emelkedett. Az alakulásnál jelentkező hibák még ekkor sem küszöbölödtek ki teljesen. Az újonnan belépők egy része csak gazdasági nehézségei miatt kérte felvételét a csoportba, gazdasági felszerelésüknek csak egy részét vitték be magukkal. A családtagok jelentős része csak „kívülről szemlélő” maradt. Az újonnan belépők állatokat is vittek ugyan a csoportba, de takarmány nélkül. A csoport zökkenőmentes gazdálkodása csak nagyobb állami kölcsön igénybevételével volt lehetséges, ami az eddigi 300 000 forintos adósságot 700 000 forintra emelte.

Az 1952-es év a kedvezőtlen időjárás miatt szintén gyenge terméseredményekkel zárult. A munkaegység értéke visszaesett. E tény eléggé dezorganizálta a tagság egy részét. Elkedvetlenedés, a közös munka elhanyagolása lett a következő évek jellemzője. Sokan csak háztáji gazdaságukkal foglalkoztak.

1953 tavaszán a termelősövetkezeti csoport tagsága *új elnököt* választott *Hatta József* volt középparaszt személyében. (Jelenleg is ő a szövetkezet elnöke.) A választás jól sikerült, mert erőskezű, a gazdálkodáshoz értő, szervezni tudó vezető került a tsz élére. Megszüntette a „lógást”, megszilárdította a munkafegyelmet. A termelés helyzete is jó irányban változott, s az aratás, betakarítás már a megváltozott helyzetet tükrözte. Ebben az évben például kalászosokból 11 q, a napraforgóból 16 q, takarmányrépából 360 q holdankénti átlagtermést értek el. Mindez a munkaegység részesedés növekedésével kecsegtetett. A biztató fellendülést azonban *derékba törte a Nagy Imre által 1953 júniusában elmondott beszéd*, amelynek hatására sokan kiléptek a szövetkezetből. A tsz erejét viszont mutatta az a tény, hogy 42 család továbbra is tagja maradt a csoportnak. A szövetkezet tehát nem bomlott fel, csak meggyengült. Zárszámadáskor a kilépett tagokkal elszámoltak. A termények 80%-át osztották ki. Ennek ellenére a csoportban maradt tagok 30 Ft értékű munkaegység részesedést kaptak. Ezzel egyidejűleg a régi adósságot 380 000 Ft-tal csökkentették. A kis létszámú termelősövetkezeti tagság szilárdan kitartott a nagyüzemi gazdálkodás mellett.

További gazdálkodásukban a növénytermelésben az országos terméseredmények szintjéért termeltek, növelték az állatállományt, s 1954-ben a fennmaradt adósságot mind egy fillérig visszafizették, s már saját erőből történő építkezésre is gondolhattak (baromfiól, daráló). Mindezek mellett a munkaegység értéke is 30 Ft körül mozgott. Ebben az évben a szövetkezet főbb jövedelmi forrásai a következők voltak:

Tejből bevétel	106 000 Ft
4 db tenyészbika	28 000 Ft
Sertések értékesítése	191 000 Ft
Növendékmarha	60 000 Ft

Az 1954. évi zárszámadáskor a csoport vagyona már a másfélmillió forintot is meghaladta.

Az 1955-ös év újabb lehetőségeket tárt a szépen fejlődő csoport elé. A földeket rendesen trágyázták, szakszerűen, időben megmunkálták. A Szigetvári Gépállomás végezte el e munkák zömét. A gazdasági épületeket tatarozták, törzskanca állományt vásároltak. Mind erőteljesebben használták a különböző növényvédő, növényápoló szereket. A tsz dolgozói közül többnek a jövedelme eléri illetve meghaladja ekkor az egyéni korban megszerzett jövedelem szintjét. A szövetkezet rátér a munkaegység-előlegfizetésre. A falu kulturális-szociális színvonala is emelkedik ebben az időben. Állandó jellegű filmszínház és népkönyvtár kezd meg tevékenységét. A rendszeres orvosi rendelés is megkezdődik a faluban. A tsz jó hírére mi sem jellemzőbb, mint hogy ebben az időben meglátogatta Rózsafát Dobi István, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke.

Az 1956 őszen lezajlott ellenforradalom Rózsafán is elvégezte pusztító tevékenységét. A szépen fejlődő tsz feloszlott, a közös vagyon felelőtlen szétherdálását azonban meg tudták akadályozni. A falu kommunistái őrséget álltak, és vigyáztak a tsz vagyona.

A szövetkezeti mozgalom erejét és mély gyökereit mi sem jellemzi jobban, mint az a tény, hogy Rózsafán már 1957 tavaszán újjáéledt a közös gazdálkodás. Két csoport alakult. Egyik a Kossuth Termelőszövetkezet Hatta József elnöklétével, amely főleg a falu szegényebb elemeit tömörítette. Ez lett a későbbiek során az eredményesebben működő közös gazdaság. — A másik csoport Közös Út néven alakult, és Tormási János lett az elnöke. Ezt a szövetkezetet hat közepparaszt hozta létre, és I-es típusú csoportként kezdte meg tevékenységét. Ekkor a falu lakosságának még csak egy része volt tagja a két szövetkezetnek.

A fejlődés, kibontakozás következő lépése 1958-ban következett be. Az MSZMP Központi Vezetősége ekkor adta ki a jelszót mezőgazdaságunk teljes szocialista átszervezésére. Ennek hatására a falu teljes lakossága belépett a két szövetkezetbe. Ki ide, ki oda.

A döntő fordulat 1959. decemberében következett be. Ekkor egyesült a két szövetkezet Rózsafán. A gyengébben működő Közös Út beolvadt a Kossuth Termelőszövetkezetbe. A tsz elnöke Hatta József maradt. Még ugyanez év őszen alakult meg a szomszédos Katádfán is a szövetkezet. Ez nem is működött önállóan; még ebben az évben csatlakozott a Rózsafai Kossuthhoz.

1961 márciusában a gyengén működő bánfai szövetkezet is egyesült a Rózsafai Kossuth-tal. Majd még ugyanez év augusztusában a Kossuth Tsz megvásárolta az Állatforgalmi Vállalattól Ranódfa-pusztát, s azóta ez a terület is

a szövetkezethez tartozik. (Pontosabban: csak a gazdasági épületeket, felszerelést vásárolta meg. A föld — mivel nálunk nem adás-vétel tárgya — automatikusan „jött” a szövetkezethez (kb. 350 kh). Jelenleg is ezt a négy települést egyesíti a rózsafai Kossuth Termelőszövetkezet. Gazdasági és szervezeti erejét mutatja, hogy a gyengében működő szövetkezetekkel való egyesülés után is megtartotta gazdasági eredményeit, folyamatosan növelni tudta a közös vagyont és a munkaegység értékét is. Ma már méltán *országos hírű* a rózsafai Kossuth Termelőszövetkezet. Ezt a hírét 50 Ft-nál magasabb munkaegység részesedésével vívta ki, továbbá azzal, hogy az ország azon kevés (36 összesen) termelőszövetkezeteik közé tartozik, amelyek rendszeres havi készpénzfizetést folyósítanak dolgozóiknak.

* * *

A növénytermelés alakulása, eredményei

A tsz földjei kedvező lehetőségeket biztosítanak a növénytermelésre. Mindenütt *asztal-simaságú* földek találhatók. A talaj minősége: középkötött agyag, igen alkalmas gabonafélék, ipari növények stb. termesztésére. Mindehhez járulnak a kedvező éghajlati adottságok. Valamikor sok volt a belvíz. A tsz rendszeresen árkoltat, s a belvizek, mocsaras maradványok nagy részét levezették.

A felszabadulás előtti és a tsz megalakulása előtti években a gazdák főleg búzát, árpát, kukoricát, burgonyát, takarmányrépát termeltek, de szívesen vették a különféle pillangósokat is. Az ipari növények (pl. cukorrépa, napraforgó stb.) termelése jelentéktelen volt. Ezen években eléggé alacsony szinten mozogtak a termésátlagok.

Jelenleg, a tsz-gazdálkodás kiteljesedése korában is lényegében e növényi kultúrákat termelik. Az eltérés annyi, hogy most az előbb említett *ipari növények termelése is fellendült*.

A szántóföldi terület *vetésszerkezete* jelenleg a következőképpen néz ki: a kb. 2700 k.-hold szántóból:

Kenyérgabona	850 kh. 31%
Takarmánygabona	500 kh. 18%
Kukorica	600 kh. 22%
Cukorrépa	100 kh. 3%
Burgonya	70 kh. 2,5%
Napraforgó	50 kh. 2%
Takarmánynöv. (pillangós)	410 kh. 15%

Figyelmet érdemel a *pillangós takarmánynövények nagy területe*. (Pedig rét, legelő is van bőven.) Ez képezi a kiváló állattenyésztés takarmánybázisának egyik alapját.

Az egyéni korszakban nem azonos színvonalon művelte minden gazda a földjét. Egyik szántotta mélyebben, jobban trágyázta, mint a másik. A *talajerő* tehát nem volt egyenletes. Az 1950-es évek elején mindehhez hozzájárult a földtulajdonlással kapcsolatos sok bizonytalanság, a sok csere-bere, föld leadás, tagosítás stb. Ebben az időben sokan még jobban elhanyagolták a rendszeres trágyázást. Így a *talajerő* még jobban *leromlott*. Ezen sürgősen segíteni kellett. A tsz jóvoltából a *leromlott talajerő regenerálása lényegében megtörtént*. Ezt

úgy érték el, hogy 1959-től kezdve minden évben trágyázzák a földterület $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{4}$ részét. E célból mind a közös, mind a háztáji gazdaságok istállótrágyáját felhasználják (a háztáji gazdaságok cserébe ingyen kapják a szalmát). Műtrágyát is rendszeresen használnak. Holdanként átlag 100—120 kg-ot. Ez a mennyiség a jövőben növekedni fog.

A felsoroltak mellett a kiváló minőségben elvégzett gépi talajmunkát is meg kell említeni. Ezek a feltételek biztosították a szántóföldi növények terméseredményeinek fokozatos emelkedését.

A terméseredmények kat. holdankénti alakulása: (átlag q-ban)

Év	Búza	Őszi árpa	Tengeri +	Burgonya	C. répa
Egyéni g	8	10	14	80	—
1959	11	14	20	90	210
1960	11,5	14	21	90	260
1961	12	13,8	19,5	53,4	212
1962	14,5	14,7	27,6	89	198

* = májusi morzsoltban.

E statisztikából látható, hogy a gabonafélék termésátlagai fokozatosan emelkedtek, s jelenleg az országos tsz-átlag felett vannak. E megállapítás főleg a gabonafélékre és különösen a kukoricára vonatkozik. A kukoricatermelés holdankénti átlagai elérik a jó állami gazdaságok szintjét! A burgonya és a cukorrépa termelésben stagnálás tapasztalható.

A szántóföldi növénytermelés áruinak értékesítése a tsz jövedelmének jelentős részét alkotja, s egyben alapját képezi az egyre fejlődő állattenyésztésnek is.

* * *

Az állattenyésztés alakulása

A rózsafai állattenyésztés jó híre az elmúlt 3—4 évtizedre nyúlik vissza. Fejlett állattenyésztés alakult ki itt már ekkor, főleg a középparasztok, nagygazdák jóvoltából. A szarvasmarha tenyésztés vonatkozásában főleg hizlalással és tejtermeléssel foglalkoztak szívesen a gazdák. A sertésenyésztésnek nem volt különösebb jelentősége. Inkább csak egyéni szükséglet kielégítésére tenyésztettek, hizlaltak sertést. Piacra kevés került belőlük. A leghíresebb állattenyésztési ág ezen időkben a lótenyésztés volt.

A muraközi nehéz fajtát tenyésztették. A rózsafai lovakat szívesen vásárolták a belföldi vásárokon, de olasz, francia és svájci kereskedők is gyakori vevői voltak.

A termelőszövetkezeti időszakban változások történtek az állattenyésztés profiljában. A gépek gyors térhódításával a lótenyésztés elvesztette eddigi jelentőségét. Ezt a loállomány egyre csökkenő száma is mutatja. Megtartotta, sőt növelte jelentőségét a szarvasmarhatenyésztés. Különösen a hizlalás és a tejtermelés jelentősége emelkedett az árutermelés, az eredményes gazdálkodás szempontjából. A gümőkóros fertőzött teheneket elkülönítették, rövidesen hizlalásba fogják, majd értékesítik őket. Közben kialakították az egészséges, negatív törzsállományt.

A pályázat képanyagából

A pályázat képanyagából

Fellendült a *sertésenyésztés és hizlalás*. A tsz vezetői és tagsága világosan látják ennek nagy jövedelmezőségét. Itt ugyanis rövidebb az „átfutási idő”, mint pl. a szarvasmarhatenyésztés területén, ugyanakkor a hizott sertés nagyon keresett s jól megfizetett áru a kül- és belföldi piacon egyaránt. Különösen a 60 férőhelyes *sertésfiaztató* jelent „arany-alapot” a tsz számára. (Fialási átlag 5—6-ról 8-ra emelkedett.) Ennek fajtisza hússertés növendék-állományából ugyanis folyamatosan ellátják a hízó-alanyokkal saját hizlaldáikat. A rövidesen megépülő 600 férőhelyes sertéshizlalda pedig egyenesen ugrásszerű változást hoz a szövetkezet sertésenyésztésében. Az állattenyésztés alakulásának főbb adatai a következők:

A) Az állatállomány számszerű alakulása:

Év	Ló	Sz. marha	Sertés	Baromfi	100 kh sz. erre eső sz. áll.
1960	101	333	639	—	13
1961	98	342	906	1743	15,9
1962	90	395	1110	4000	18

B) Az állattenyésztés árutermelésének ill. áruértékesítésének alakulása:

Év	Sertés		Hízó marha		Húscsirke	
	db	á	db	á	db	á
1960	415	446	48	239	—	—
1961	846	973	60	362	1743	22
1962	1000	1038	160	814	4000	53

C) A tejtermelés helyzete: (literben)

Év	Tehenek száma	Terhelt tej l-ben	1 tehén átl. term.
1960	80	104 000	1300
1961	114	223 000	1956
1962	157	336 000	2140

Az adatokból kitűnik, hogy a tehének fejési átlagát mind magasabbra emelik az állattenyésztés dolgozói. A további javításhoz is biztosítva vannak a feltételek (sok pillangós takarmány, legelő, siló stb.).

A jövedelemről

A dolgozó tagok megoszlása a közös gazdaságból kapott összes részesedés alapján (munkaegység, egyéb részesedés, nyereséményrész):

1— 4 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	18 tag
4 001— 6 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	37 tag
6 001— 8 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	50 tag
8 001—10 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	29 tag
10 001—12 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	23 tag
12 001—15 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	36 tag
15 001—20 000 Ft-ig terjedő részesedést elért	43 tag
20 000 Ft feletti részesedést elért	74 tag
Összesen:	310 tag

Ki kell emelni, hogy míg a 10 000 Ft alatt részesedő tagok száma 134, addig a 10 000 Ft feletti részesedést kapók 176-an vannak. Nagyon figyelemre méltó tény, hogy 74 dolgozó 20 000 Ft feletti jövedelmet szerzett a közös gazdaságból.

Egy jól dolgozó család példáján konkrétan is szeretném bemutatni az 1962-ben megszerezhető jövedelem alakulását: Gyöke Jenő és anyósa az állattenyésztésben, felesége és annak öccse (1 család) pedig a növénytermelésben dolgoznak. A közös gazdaságból az egész család 1962-ben 72 000 Ft jövedelemre tett szert. Vásárlási jog alapján a következő mennyiségű terményt kapták a szövetkezettől: (Ennek elszámolási áron számított értéke benne van a 72 000 Ft-ban.)

- 109 q kukorica.
- 20 q búza.
- 18 q árpa.
- 5 q zab.
- 50 q takarmányrépa.
- 6 q burgonya.
- 40 q szálastakarmány stb.

Ha e termények árát szabadpiaci áron számoljuk, akkor a Gyöke család szövetkezetből szerzett évi jövedelmét nyugodtan 90 000 Ft körül számolhatjuk.

A Gyöke család háztáji gazdaságában a következő állatok találhatóak: 2 db fejőstehén, 2 bika (leszerződve a tsz nevében), 1 üszőborjú és 5 db sertés. A háztáji gazdaság évi jövedelme eléri a 40—50 000 Ft-t. Pl. a januárban leadott bikáért 8000 Ft-ot kaptak, a tejszarnokból pedig rendszeresen havi 1500—1600 Ft jövedelmük származik. Mindezt persze nagyon szorgalmas, fegyelmezett munkával lehet megszerezni.

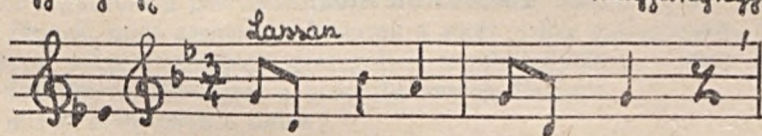
DALLOS NÁNDOR:

Ha bányász vagy, ne búsulj!...

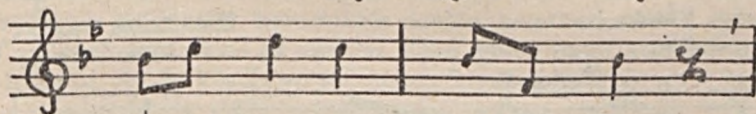
...hangzott a régi dal öreg bányászok ajkáról Hosszúheténytől Magyar-egregyig, a Mecsek alján és a Hegyháton. Ma már csak itt-ott, egy-egy régi bányászcsalád nyugalomba vonult tagjai ismerik azokat a bányászdalokat, melyek híven tükrözik a 20-as évek munkás-nyomorúságát, a mindennapi élet kis örömeit.

Régi munkásdalok után kutatva találtam rá az alább közölt két dalra, mely a bányász életből meríti a tárgyát, s mondanivalójával, kellemes dallamával emlékeztet a hős elődök életére.

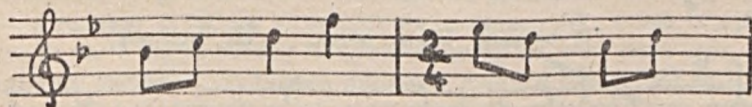
Ha bányász vagy, ne búsulj!
Gyűjtő: Dallos Nándor
1963. Magyarereggyi
Elm.: Vökö János, 66 éves,
magyarereggyi lakos.

Ha bá-nyász vagy, ne bí-sulj!

É-le-ted-re ne gon-dolj!

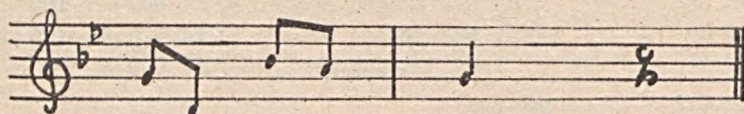

Fogd a csá-kányt a ke-zed-be,

* A hosszúhetényi honismereti szakkör gyűjtéséből.

Bor-na kis-lányt az ö-led-be

Se-je - hu-ja haj!

Főaknász úr, ha lejön,
Azt kérdi, hogy mér' búsulsz?
Főaknász úr nem búsulok,
Boroskancsót hajtogatok,
Sejehuja haj!

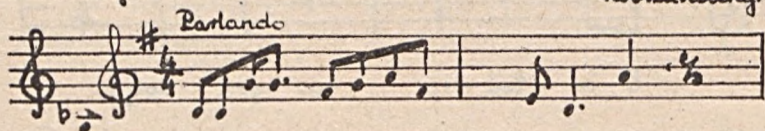
Főaknász úr azt mondja,
Ergye fiam, dógozgass!
Főaknász úr nem dógozok,
Az éccaka jót mulattam,
Sejehuja haj!

Ha meghalok, elásnak,
Vége lesz az ivásnak.
Fejem fölött gyászkoporsó,
Isten veled boroskancsó,
Többet nem iszok!

A vasasi Tommen akna de magos!

Gyűjtő: Dallos Mándor
1963. Kossuthkötény

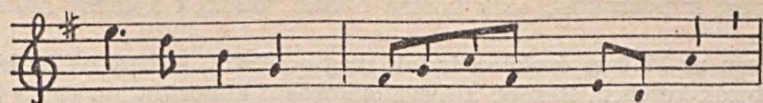
Élm.: Dallos Márton, 82 éves,
Kossuthkötényi lakos.

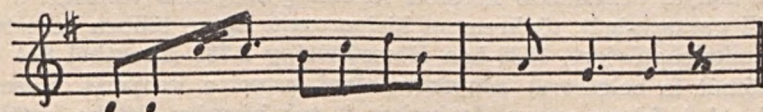
A vasasi Tommen akna de ma-gos,

az aj-já-ba' de sok bá-nyásé her-va - dox!

Her-vad j bá-nyász, mer' ott rossz a le-ve-gő,

É-dős a-nyám, mer' bá-nyásznak ne - vét fő ?

Fiúméből elindul a gőzhajó,
Tetejébe' nemzetiszín lobogó.
Négy sarkára selyemkendő van kötve,
Isten veled Vasas bánya örökre!

Kapitány úr elindítja a hajót,
Budapestnek veszi a direkción.
Ott várnak a kökényszemű szép lányok,
Én meg csak úgy kacsintgatok reájuk.

Tommen aknán keresik az aranyat,
Azt is tudom, nem a paplanok alatt!
Mer', ha azt a paplan alatt keresnék,
Bizonyisten, bányász többé nem lennék!

A Mecsek vén fája elmondhatná, hogy mily sokszor hallották a dalokat, midőn alattuk a fáradt bányászok munkába menet elhaladtak. Már hajnali háromkor kigyúltak a petróleumlámpák a bányászházakban, majd megjelentek az apró fények, mint szentjános bogarak a sötét erdők gyalogútjain. Bányászok jártak arra, magyaregregyiek gyalogoltak munkahelyükre — vagy 10 kilométert — Szászvárra, Komlóra; a hosszúhetényiek Vasasra.

De mit is mondanak a dalok?

A munkában törődött bányász a borban, korcsmázásban keres vigasztalást. Nem érdekli a munka, mert más húzza hasznát. Boros pohár mellett, reggelig tartó lakodalmi mulatozás, korcsmázás idején keletkezhetett a „Ha bányász vagy...” szövege, legalábbis az egregyi Vókó János fiatal korában ilyen alkalomkor hallotta. Az itt közölt versszakokon kívül még több verse volt, de sem Ő, sem a megkérdezett többi egregyi bányász nem emlékszik már az összes versszakra. Hosszúhetényben, Vasason is ismerik e dalt, nagyjából hasonló szöveggel. A dallam idegenszerű; németes lépések jellemzik. A hangsúlyok a szöveghez, — a magyar prozódia törvényeihez — igazodnak. Verse tulajdonképpen 4 soros, az 5. sor a teljes szöveg hangulatát emeli ki, ami nem más, mint az 1. sor dallamának variánsa. Az idegen dallam a magyar bányászok ajkán kissé átalakulva a népdal felé tolódott el; széleskörű elterjedése révén népiessé vált.

...„Édősanyám, mér' bányásznak nevelt fő?” — kérdi az ismeretlen bányász a másik dalban. Valóban, a munkásélet nyomora nem egyszer váltotta

ki e kérdést mindazokból, akik hosszú éveket töltöttek kemény munkában a föld alatt.

Vasason az 1770-es években indult meg a felszíni széntermelés, kezdetben kisvállalkozók kezében. Később a kisvállalkozókat kiszorította a Duna Gőzhajózási Társaság (DGT), 1782-től indul meg a tulajdonképpeni termelés üzemi jelleggel. A bánya, az állandó kereseti lehetőség magához vonzotta a környék földnélküli parasztságát, tönkrement kisiparosait. Egyre többen kerestek Vasason is munkalehetőséget. 1938-ban Hosszúhetény 2.786 lakosából 814 (a családok létszámát is beleértve) bányamunkával keresi a kenyerét. Keserves kenyér volt az! A fekete arany Hetényben is sok bányász életébe került. Az ismeretlen bányász az 1914-es világháború katona-életéről is énekel s ha nem pusztult el Tommen-aknán, megkereste a srappell a háborúban.

A dal tulajdonképpen ismert népdal: „Besoroztak, keresik a nevemet” c. katonadal az I. világháborúból. A 2., 3. versszak is erre utal. Az 1. és 4. vers mondanivalójáról ítélve eredeti bányászdal, melyek közé szorosan beépül a harcra induló bányász katonanótája, itt-ott megegyezve az eredeti dal szövegével.

A ma bányásza, ha hallja is a dalokat az öregektől, talán nem is gondol arra, hogy ők teremtették meg az éhségstrájkok, a csertetői sortűz és a felszabadulás utáni újjáépítő munka során a mát, a biztos jövőt ígérő életet.

E dalok mementói a veritékes munkával és harccal teli múltnak; őrizzük meg őket emlékezetünkben!

PÁPAY JENŐ

Süttő Ignác halála Sellyén*

A dunántúli vármegyék nemzetőrségei 1848. június 20-án parancsot kaptak Pestről, hogy rövidesen föl kell vonulniok a Dráva mentén, mert a horvátországi események egyre fenyegetőbbben alakulnak.

A Veszprém megyei nemzetőrségnek egyharmadát állította fegyverbe a megyei parancsnokság. Ilyenformán a pápai járásnak is állománya egyharmadát, azaz kereken 350 embert kellett táborba küldenie. A kiválasztás nem ment simán, ezért sorshúzással döntötték el, ki menjen és ki maradjon. Táborba indultak: Süttő Ignác városkapitány, Őri-Szabó szolgabíró, Hoffelder doktor, Czink Lajos patikus, három fiatal bencés-tanár és még sokan mások. Július 2-án megjött Baldacci ezredes parancsa a Drávához rendelt Veszprém megyei nemzetőrök útbaindítására. Sarlósboldogasszony napja volt, és vásár Pápán. 5-én kora reggel Koroncz apát gyönyörű beszédet mondott a fősorakozott századoknak, amelyek azután lelkesítő zeneszóval elindultak, hogy a Dráva vonalát védjék Jellasic hadai ellen.

Sellye és Vajszló között teljesítettek folyambiztosító szolgálatot, mígnem augusztus 11-én visszarendelték őket. Csak szórványos lövöldözés és kisebb lövedékek becsapódása háborgatta csapatainkat. Bády bencés-tanár írja, aki 3 paptársával velük volt, hogy ő temette el Süttő Ignácot, akit valószínű szélhűtés ért, mert csak lefordult a lováról. Bády kísérte utolsó útjára Czink Lajost és a két Kárpics fiút is, akik a moslavinai vállalkozás áldozatai lettek, s ugyancsak a sellyei temetőbe temette el Hoffelder doktort, Őri-Szabó Antalt, Könye őrmestert, Czéhmászter István bábsütőt, aki a kaszások egyik tizedese volt, és még két vidéki kaszást.

Ezen vitézek síremléke közül Süttő Ignác sírkőtöredéke — sajnos, elhanyagolt, gondozatlan síron — az alábbi szövegrésszel még látható a sellyei katolikus temetőben:

„Fő ka
A háb
Pápa vá
Egyezernyolcszáznegyvennyolc
A szabadság napjaiban
Nyárhó harmincegyedikén

* A sellyei honismereti szakkör munkájából.

Élte negyvenketted évén
Szállt le a sír poraiba
Béke, áldás hamvaira.”

Síremlékét rosszindulatú osztrák származású tisztviselők robbantották ketté az 1875—80-as évek táján azzal az indokolással, hogy a rebellis magyarnak nem kell síremlék.

Süttő Ignác sírja

A pápai vitézek jól megállták helyüket. Nem sokkal visszarendelésük után már ezt olvashatjuk Kossuth Hírlapja 1848. október 1-i számában: „Szeptember 11-én a sztárai révnél kelt át az első horvát csapat Roth, császári tábornok parancsnoklásával. Sellye felé haladt 7.000 emberrel, egy Knezevich nevű kém vezetésével. Ez egy Verőcze megyei csendőrbiztos volt, aki ismerte Baranyát.”

Ezen átkelésről egy sellyei ember, Fazekas István ma is élő Anna nevű 84 éves unokája azt mesélte el nagyapja elmondása alapján, hogy mielőtt a horvát csapatok átkelése megtörtént, nagyapja a drávai vájási révnél levő kompot elsüllyesztette. Szándéka az volt, hogy ezzel is késleltesse az átkelést, közben esetleg még megérkezhet a várt segítség. Sajnos, a segítség nem jött, a horvát hadak pedig, mint a fenti hírlapi közlésből is kitűnik, bevonultak Sellyére. Az elbeszélő szerint Jellasichék a kastélyban szálltak meg, és ott a parancsnokság elfogatta Fazekas Istvánt, s a Szentháromság-téren (ma Köztársaság tér) felállították neki az akasztófát. Kihallgatásakor azonban — mivel Fazekas tudott horvátul — sikerült neki magát kibeszélnie, és így megmenekült a felakasz-

tástól. Ugyanekkor Selye népének ünnepi felvonulással kellett hódolnia, tiszteletét kifejeznie a győzőknek.

A szabadságharc itt elesett katonái ma is itt nyugosznak Baranya földjében, Süttő Ignác megrongált síremléke pedig ma is vádolja azt a barbárságot, amely még a kihűlt szívben, még a hideg kőben, még egy falu csendes temetőjében sem tudta megtúrni a szabadság vágyát, a szabadság egykori katonáinak emlékét!

DR. RÓNAI BÉLA

A honismeret baranyai úttörői: Németh Béla

Mindig tisztelettel gondolunk az olyan emberekre, akik kenyérkereső foglalkozásuk mellett időtöltésként, nemes szenvedélyből valamely mesterség, tudomány vagy művészet szolgálatára is vállalkoztak. Hozzánk, a honismeret mai munkásaihoz azok állnak legközelebb, akiknek évtizedekkel vagy több évszázaddal ezelőtt az volt a nemes szenvedélyük, hogy fáradhatatlanul kutatták megyénk földjének és népeinek múltját, történetét. Termékeny, gazdag munkás életével rászolgált, hogy a legkülönbek között is az első helyen említsük, és követendő példának tekintsük Németh Bélát.

Változatos életútja Baranyában kezdődik. 1840. szeptember 25-én született Gödrenzentmártonban. Apja kamarai számtartóként működött itt, aki gyermekét az elemi néptanoda helyi osztályainak elvégzése után Pécsre küldte a felsőbb tanodába, a ciszterci gimnáziumba. Már ekkor megnyilatkozott a művészetek és a széptudományok iránti hajlama. Zenei pályán is szép jövőt jósoltak neki, s az ifjúság által 1857-ben Pécsen kiadott Tanodai Emlényfüzér-be nagyobb elbeszélő költeményt

írt. Ezzel az ifjúkori kísérletével el is nei és történelmi tárgyú cikkei jelzik a különféle lapokban, hogy van mondani-
valója kora olvasói számára.

Jogi tanulmányait Pozsonyban végezte, s mint ügyvéd Pécsen telepedett le, és itt tevékenykedett 1904. október 15-én bekövetkezett haláláig.

Nem lehet célunk emberi alakjának, színes, gazdag egyéniségének részletes megrajzolása, csupán néhány vonását emelnénk ki hagyatékának, életművének tárgyilagos értékeléséhez.

Akik ismerték, kiváló zenészként tartották számon. A zene elméletében és gyakorlatában való elmélyülése elsősorban ritka kitűnő zenei hallásával magyarázható. A zene iránti rajongásban és a művészi zongorajátékban méltó társa volt felesége, a maga korában kiemelkedő műveltségű és intelligenciájú Fichtner-lány, Fichtner Jánosnak, a jónevű pécsi építésznek egyik gyermeke. Egyetlen lányukat, Melanie-t szintén a zene szeretetére, sőt az iránta való rajongásra nevelték. A Sallai utcában volt a házuk. A nyári hónapokat azonban nem itt, hanem a Csoronikában levő gyümölcsösükben töltötték. A zongora elmaradhatatlan társuk volt a ki- és beköltözéskor.

Mint zenebarát, tagja volt a nagy hírvű Pécsi Dalárdának, amely az ő javaslatára változtatta meg nevét, s az akkor még erősen neologizmusnak ható „dalárda” helyett a „dalkoszorú” nevet vette föl. E dalosegyesület elnöki tisztisége nagy társadalmi megbecsülést jelentett. Azokat érte ez a megtiszteltetés, akik a város életében, főként kulturális életében tevékenyen vettek részt. Nyilván a közvélemény jutott kifejezésre abban, hogy Zsolnay Vilmos halála után Németh Bélát választották meg a Pécsi Dalkoszorú elnökévé.

S ha már a muzsikánál tartunk, meg kell említenünk *Az orgonajáték gyakorlati tankönyve* c. munkáját, amely Pécsen 1889-ben jelent meg. Alcíme: Egyúttal vezérkönyv orgonatanítók részére. Szakmai és didaktikai érdemeit még ma is elismerik. Megjelenésekor pedig a Néptanítók Lapja közölte róla ugyancsak elismerő hangú értékelést. (1890. 46. sz.)

Németh Béla a zene mellett nagy barátja volt a természetnek is. A csoronikai nyaralót valóságos rózsaliget övezte. A rózsatöveket s a távolabb fekvő gyümölcsös hasznos fáit mind saját maga szemezte, nemesítette.

De nemcsak magára és családjára gondolt, hanem a város polgáraiban is igyekezett fölébresztetni a természet szeretetét. Ezért vállalt tevékeny részt a Mecsek Egyesület munkájában. Kiss Józsefnek, a mecseki turisztika történetében elvülhetetlen érdemeket szerzett tanárnak, Németh Béla volt az egyik legáldozatosabb segítőtársa. Az első turistaútat, amely a mostani Mecsek kaputól indult, s amelyet Kardos útnak neveztek, Németh Béla tervezte és rajzolta majd jelölte ki.

A legtöbbet és a legszívesebben azonban megyénknek, Baranyának és városunknak, Pécsnek a történetével foglalkozott. A 70-es, 80-as években aligha volt búzgóbb látogatója az Országos Levéltárnak és a baranyai vonatkozású anyagot tartalmazó vidéki, családi levéltáraknak, mint Németh Béla, Kitűnő latin, német és francia nyelvismerete segítette hozzá, hogy a kutatásra szánt időt a leggyümölcsözőbben használja fel. Élete utolsó évtizedében látása állandóan gyengült, s már-már a vakság fenyegette. De még ekkor sem hagyta abba a források kutatását. Leányát megtanította az idegen nyelvű, főleg latin és német kéziratok olvasására, vele olvastatta fel a kezébe kerülő forrásokat, s neki mondta tollba azok fordítását, illetve a hozzájuk fűzött megjegyzéseit.

Munkáinak egy része, a kisebbik része jelent csak meg nyomtatásban gazdag pártfogók támogatásával.

Időrendben az első a Várady Ferenc szerkesztette megyei monográfia II. kötetének egyik terjedelmes fejezete: *Baranya Szent Istvántól a jelen korig.* (209—730 lap).

A megye egész történetére vonatkozó újabb eredményeit adta közre a *Történeti adatok Baranya múltjából* c. Pécsen 1900-ban megjelent 127 lapnyi terjedelmű munkájában.

Ezt követi a *Geschichte der Grossgemeinde Német-bóly* (Németbóly nagyközség története). Ezzel a könyvével példát mutatott a nemes, elfogultságtól mentes patriotizmusra. Az előszóban fölveti a kérdést a magyar népet és anyanyelvét rajongásig szerető szerző, miért írta németül a könyvet. Azt mondja többek között: „Kann man also fordern, dass den Bewohnern einer Gemeinde ihre eigene Geschichte in einer solchen Sprache gegeben werde, die sie nicht verstehen?” — „Der Staat fordert es nicht, und die Gesellschaft hält es auch nicht für ein Unrecht, wenn einzelne oder ganze Gemeinden ihre Liebe zur ungarischen Nation in fremder Sprache zum Ausdruck bringen.”

A legterjedelmesebb műve, *Szigetvár története*, 1903-ban Pécsen jelent meg. Megírásához igen alapos forrástanulmányokat végzett. Hosszabb időt töltött a Bécsi Hadi Levéltárban (Reichskriegsarchiv).

Ugyancsak 1903-ból való *A pécsi Dominikánus-ház története* c. munkája is.

Számos kisebb cikkét és tanulmányát a korabeli pécsi és országos lapokból, folyóiratokból gyűjthetnénk össze. Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy kéziratban maradt hagyaték tudományos szempontból legalább olyan nagy jelentőségű, ha nem nagyobb, mint az eddig felsoroltak.

A Pécsi Állami Levéltár őrzi ezeket a kéziratokat. Egyik részük helytörténet 18 kötetben a hozzájuk való Kalauzzal. Tárgykörök szerinti megosztásuk a következő: Pécs 5 kötet, Országos Levéltár 4 kötet, Jegyzőkönyvek 2 kötet, Jegyzetek 2 kötet, Zsélyi Levéltár 1 kötet, Püspöki Könyvtár 1 kötet, Új adatok 1 kötet, Egyetemi Könyvtár Defterek 1 kötet, Dominikánusok 1 kötet.

Helytörténeti szempontból szinte fölbecsülhetetlen és még föl nem használt anyagot tartalmaznak.

De talán még ennél is jelentősebb az a 11 kötetnyi kéziratanyag, amely ezt a címet viseli: *Baranya Vármegye Helynevei történeti és nyelvészeti szempontból összeállítva*.

Az Útmutatásban ezt írja a szerző: „A megye összes újabb és régi helységei betűrendben vannak elhelyezve, az egyes cikkek a helység nevét, a név eredetét s a reá vonatkozó történeti adatokat tartalmazzák.”

A 7045 számmal jelölt Előszóban részletesen tájékoztat e munka céljáról, jellegéről, forrásairól, a segítőtársakról, stb. Az Előszóból kiviláglik, hogy a megírásban mely irányelvek vezérelték a szerzőt. „A történetnek szolgálatot teendő, felemlítem lehetőleg mindazon okiratokat, s azok rövid tartalmát, melyekben a helység neve foglaltatik figyelembe véve ezen kívül egyéb e helységre vonatkozó sajtó útján ismert vagy tapasztalatból merített tudomásokat is, hogy így azokról általános képet nyújtván, magát a vármegyét ecsetelje az, történeti vonatkozásaiban.”

„A történeti irányelv mellett szolgálatot óhajtottam tenni a magyar nyelvészetnek is. E végből a helynevek eredeti alakjai úgy az egyes cikkekben s a mennyire a szükség kívánta, a mutatókban is felvették. Esetleg e helynevek magyarázata a mennyiben e fejtegetések nyelvészeti művekben, vagy mint népetimologia helyt foglalnak, nem volt teljesen mellőzhető. Baranya dülői, hegy, domb, patak s forrásainak nevei, a mennyiben, azok nyelvészeti, esetleg helyi történeti érdekekkel bírnak, az egyes helységekhez vétettek fel. Ezáltal tán nem

épen értéktelen anyag mentetik meg a magyar nyelvészet kincsháza részére.”

Nem volt elfogult munkája iránt; a legérzékenyebb tudományos lelkiismeret vezette, mégsem becsülte túl értékeit. Így ír róla: Magától érthető, hogy az ily mű, bár az előkészületeken kívül... (hiányzik az évek száma) évi ernyedetlen munka eredménye, sem teljes, sem hibáktól ment nem lehet. A teljessé tételhez hiányzott a szellemi és anyagi támogatás és idő; iparkodtam azt mégis oly színvonalra emelni, hogy a nagy közönség igényeinek megfelelően s a tudósok szomját részben kielégítse. Hibákat, tévedéseket iparkodtam, mennyire lehetett, elkerülni, íróelődeim műveiben előfordulókat kijavítani vagy megcáfolni, saját hibáimat a kritika és a mélyebb kutatásokra bízom, mint mostoha apa és igazi anya neveljék ők tovább a serdületlen gyermekeket.”

A kortársak közül pl. Csánky Dezső és a bibliográfus Szinyei József írásban is többször kifejezték elismerésüket a vidéki helynévgyűjtő és helytörténész iránt.

Temetése után néhány nappal: „Elhatározta... a város, hogy Németh Béla munkáinak kiadási jogát megszerzi az elhunyt örökösöitől, s hogy Németh Béla összegyűjtött adatai alapján íratja meg a város monográfiáját.” (Pécsi Közöny 1904. okt. 20.)

Ez a mű még máig sem készült el. Talán elavultak a szorgalmas gyűjtő megállapításai, tudománytalanná váltak adatai? Aligha! Hiszen Györffy György régóta várt nagy munkájában (Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. köt.) Baranya megye földolgozásához tekintélyes mértékben felhasználta Németh Béla kézirati hagyatékát. (Baranya földrajzi neveinek jelenkori kitűnő ismerője, Reuter Camillo válogatásában.)

De hogy még nem holt anyag, hanem napjainkban is elevenen ható tudományos érték ez a kézirat, azt mi sem bizonyítja fényesebben, mint az, hogy Németh Béla kézirateit megyénk helytörténészei, településföldrajzosai, falumonográfiai-írói a sok használatban már csaknem teljesen elnyűtték.

Most, amikor a sürgősség parancsolja még élő földrajzi neveink gyors összegyűjtését, különös érdeklődéssel tanulmányozhatjuk Németh Béla baranyai helynévanyagát, amely a leíró, még a jelenben is élő helynevek számára a történeti fundamentumot szolgáltatja. Nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy ilyen történeti alappal egyetlen más megye sem dicsekedhet. Kötelességünk volna a kiadás lehetőségein is gondolkodni.

Németh Bélát hitvesével együtt az Ótemetőben helyezték örök nyugalomra. Honi földben, de „jeltelen” sírban pihen.

Nem volna-e kötelessége a hálás utókornak valahol emléktáblával figyelmeztetni a nagy múltú város ifjú lakóit, hogy valaha itt élt, városunkért dolgozott Németh Béla, akinek sokan még a nevét sem ismerik?

DR. VARGHA KÁROLY

Kazaliczky Antal színművész és színmű író

Kazaliczky Antal

Baranya földjének szülöttei között nem egy nevesebb ember, országos-hírv nagyság akad, akit azonban egykori falujában ma már nem tartanak számon. Nem ritkán a falu népén kívül még megyénk illetékes szakemberei sem tudják megnevezni elfelejtett kiválóságaink születéshelyét. Igen gyakran pedig nem ilyen sorsot érdemel az, akinek itt, valahol megyénkben ringott bölcsője, aki erről a földről indult el a hírnév, és a dicsőségszerzés útjára!

Kazaliczky Antaltól, a jónevű színésztől és színműírótól még egyik életrajza is tévesen említi, hogy Sopron megyében született. A Magyar Színművészeti Lexikon cikkírója nyilván összekeverte Sopron és Somogy megyét, mert Kazaliczky a régi Somogy megyének ma Baranyához tartozó részén, az erdős-dombos Zselicben, Mozsgón, született 1852. május 10-én. Apja — ahogy azt a falu történetében Lengyeltóti János említi — takácsmester volt, elszegényedett kismemes, akinek sírja ott van a mozsgói temetőben. Kazaliczky a szép magyar szó szeretetét bizonyára apjától

tanulta 1848 után abban a faluban, amelyben a nemzetiségek éppen ekkor kezdtek nyelvben is egészen magyarrá válni. Ez az átalakulás nem egyedül Kossuthnak, vagy a szabadságharc legendás hőseinek volt köszönhető, hanem magyar érzés és szóra nevelte őket földesuraságuk. Kossuth külügyminisztere, gróf Batthyányi Kázmér is.

Kazaliczky takácsmester Antal fiát hamarosan Pécsre adta. Itt és Budapesten folytatta a középiskolai tanulmányait, majd 24 éves korára elvégezte a

színészakadémiát. 1875-ben a Nemzeti Színház ösztöndíjas tagja lett, s gyakorlatra visszakérült Pécsre, Miklóssy Gyula színgazgató társulatához. Itt a közönség a drámai szerepekben ismerte meg az új, zengőhangú színész tehetségét. 1878-ban Nagyenyeden van Kazaliczky, s házasságot köt az aradi származású Bocsó Jolán színésznővel. Az 1880-as évek végén már Mosonyi Károly társulatánál, 1891-ben Krecsányi Ignácnál Temesvárott, a nyári hónapokban pedig a budai nyári színpadon találjuk művészüket. 1896-ban az újonnan megnyílt budapesti Vígszínház hívta meg, s ott működött 1912-ig. Ekkor egészen visszavonult a színészetől, hogy kizárólag az irodalmi munkálkodásnak élhessen.

Jelentősebb szerepei: Macbeth, Hamlet, Pál atya (Bíbor és gyász), Ügyész (Valeni nász), Brankovics György, Mefisztó, Jágó, Biberach, Ozoróczy (Ocskay brigadéros), Perjel (Szentbernáti barátok) stb., amelyeket leginkább fiatalabb korában játszott. A fővárosi közönség már csak kisebb szerepekből ismerhette meg kemény, férfias egyéniségét.

Kazaliczky azonban nemcsak színész volt, mások művének hű megszólaltatója, szerepek újraterejtője, hanem alkotó szellemű ember, író is. Egész pályáján a magyar toll hűséges katonája, művésze. Irodalmi munkássága sokoldalú. Több népies dalát, számos költeményét, tárcáját, színpadi tanulmányát olvashatjuk a vidéki és a fővárosi lapokban. Temesvárott a „Délmagyarországi Közlöny” több dramaturgiai cikkét adta közre (1891.), a „Szegei Híradó” 1882. december 16-i számában a Hamletről írt tanulmánya jelent meg, az aradi „Alföld” 1889. évi 31. számában „Faust, Goethe tragédiája” című elemzését olvashatjuk.

Kazaliczkynek azonban mégsem elsősorban ezek az írások szereztek hírt és elismerést. Ezek csak azt árulták el róla, hogy szenvedélyesen keresi az elmélet és a gyakorlat kapcsolatát, hogy színészi tehetségéhez szükségesnek vélte a tudatosságot, az elméleti megalapozottságot. Mint alkotó azok közé a nevesebbek közé tartozott, akik igyekeztek tüzetesen megismerkedni a színpaddal, hogy annak minél jobbat írhasanak. Kazaliczky Antalnak a kettős, a színészi és a drámaírói hivatás szerzett megbecsült nevet.

Részletesebb vizsgálódás, bizonyítékok felsorolása nélkül is nyugodtan állíthatjuk, hogy a drámaírásban volt nagyobb, abban alkotott maradandóbbat. Művei közül több igazán szép sikert aratott, és volt kora színházainak sokáig játszott darabja. Ez a rövid megemlékezés nem engedi, hogy részletesebben szövegeink műveiről, azoknak még teljes jegyzékét sem adhatjuk itt közre, de legfontosabb alkotásainak ez a sora is már igazolhatja jeles tehetségét, gazdag alkotókedvét.

Aránylag korán kezdi meg a drámaírást, és folytatja azt haláláig olyan sikerrel, hogy több darabjával akadémiai pályadíjat is nyert. Népszínművei, vígjátékai, tragédiái, drámái egyaránt a színpad jó ismerőjének mutatják. Első sikerét 1882-ben aratta *A gulyás* című népszínművével a kolozsvári Nemzeti Színházban. Egy év múlva már a budai Színpadon tapsolnak a nézők *Ibolyás leány* című népszínművének. Ezt később Lorányi álnéven átdolgozta, s a mű *Ne hagyd magad, Schlesinger!* címmel hosszú ideig kasszadarabja volt a Városligeti Színpadnak. — Ezután hosszabb szünet következik be alkotó munkásságában, majd 1892. július 9-án a Budai Színpad mutatja be nagy sikerrel *Páztortóz* című 3 felvonásos népszínművét, amelynek zeneszerzői Bánffy György és Serly Lajos. Egy év múlva a *Déliabók* c. 3 felvonásos verses népszínművét,

dicséretben részesült bohózatát mutatja be a Népszínház. 1896. aug. 7-én a Nemzeti Színház deszkáin kezdi meg diadalmas útját *Garasos alispán* c. 3 felvonásos vígjátéka, amely azután vidéki színpadoknak sokáig játszott darabja. 1898. január 20-án a Vígszínházban kerül színre *A harang* c. 3 felvonásos színműve.

Ezután ismét csak néhány év múlva jelentkezik. 1904. szeptember 1-én Budán Krecsányi Ignác igazgató hozza színre „A tetemrehívás” című drámáját, majd két tragédiájával is (*Honáruló*, 1908. március 20; és *A talizmán*, 1909.) megnyeri a M. Tud. Akad. Teleki-díját. Sikeres irodalmi működéséért ekkor már tagja a drámabíráló bizottságnak. — 1910. szeptember 14-én, ugyancsak Krecsányi Ignác igazgató társulata mutatja be *A kard becsülete* c. drámáját, majd még egy alkotással, egy 3 felvonásos társadalmi színművel (*Változó szerelem*) jelentkezik 1911. szeptember 7-én a Fővárosi Nyári Színházban.

Ezek után a nagy sikerek után sem búcsúzott végleg a színész-világtól. Hosszú ideig tanácsosa volt az Országos Színészegyesületnek. Az 1914ben kitört világháború megrontja kedélyét, elveszi munkakedvét. 1917. november 6-án azt tudatja róla a Budapesti Hírlap, hogy reggel 3 órakor a Pajor-szanaszatórium-ban meghalt. Rövid méltatása így hangzik: „Kazaliczky Antal nemcsak mint színművész volt kiváló, de mint színműíró is jelentékeny sikereket aratott. A főváros tanácsa dízsírhelyet ajánlott föl a kerepesi temetőben”. November 8-án, csütörtöki napon délután 4 órakor temették a kerepesi-útj temető halottasházából a főváros által adományozott dízsírhelyre. A végtisztességen a fővárosi író- és színészvilág nagy számban jelent meg. A ravatalt rengeteg koszorú és virág borította. Az egyházi szertartást Hock János plébános végezte, majd a pályatársak és barátok nevében Hegedűs Gyula búcsúzott az elhunyttól.

Meggyőződésünk, hogy Kazaliczky Antal, a termékeny író és neves színész több megbecsülést érdemelne az utókortól, mint amennyiben eddig részesítettük. Szülőfaluja és megyéje ma is büszke lehet reá! Művei között több is akad, amely megfelelő előadásban színjátszó csoportok vagy irodalmi színpadok műsordarabja lehetne megyénkben. Mozgó község pedig adjon helyet a kultúra otthonában egy Kazaliczky képnek, hadd emlékeztessen öreget és fiatalt egy tehetséges, dolgozó művész életére és azokra a kötelezettségekre, amelyek emlékének, műveinek megőrzésében, felkutatásában és további gondozásában szűkebb és tágabb értelemben vett szülőföldje lakóira várnak!

Kapoli székek

A honismereti szakkör Kapoli emlékünnepe Somogyhárságyon

1963. november 3-án idős Kapoli Antaltól emlékezett meg a honismereti szakkör ünnepi hangulatú foglalkozásán. Tizenkét szakköri tag és a meghívott vendégek beszélgettek el néhai idős Kapoli Antal életéről és munkásságáról. Azért esett e napra választásunk, mert ha köztünk élne, november 4-én ünnepeltük volna születésének 96. évfordulóját.

Községünk szeretett Antal bácsijára gondoltunk egy emberként a kegyeletteljes szeretet minden szavával. Tiszteletére a környező községek lakóitól kölcsönzött munkáiból, fényképéből, kitüntetéseiből rendeztünk egy asztalnyi kis kiállítást. Idősebbek és fiatalok tisztelettel nézegették páratlan szépségű munkáit a gyülekezés és beszélgetés perceiben. A néma tiszteletadás ünnepi csendjében — mellyel házi ünnepségünk kezdődött — munkáit és képét látva merítettünk erőt és gyűjtöttünk gondolatot a méltó ünnepléshez. A róla írt művek közül „A két faragó Kapoli” c. könyvből olvastunk fel részletet életéről, mely 1867. november 4-én kezdődött Gyalántában. Erről így nyilatkozott önéletrajzában:

„Minden nemzetségem juhász volt, se kanász, se csordás. Magam 51 éve juhászkodtam. A Kapoli nemzetben 15 juhász volt. Eredeti nevük Varga. Nagypám Kapoli Pál, Kapolypusztán juhászokodott, melyet saját birkáinak bérelt. Innen ment Balaskópusztára, Nagyabajom mellé. Azóta neveztek bennünket Kapolinak, mert így írta be a szolgabíró. Apám Kapoli Imre juhász. A somogyi betyárjáráskor Zimányban vót. Ez erdős terület. Nem szívlelte a zavargást és 1850-ben Zimányból Gyalánba ment, mert ez sík, róna világ vót és itt nem zavarták a betyárok, hogy messen birkát... 1894-ben 28 éves koromban jöttem ki Gyalánból Homokszentgyörgyre a Széchenyiekhez. Addig Gyalánban nevelkedtem. Apám halála után 8 éves koromtól testvéreimnél tanultam ki négy parasztszokolát. 12 éves koromban kisbujtár, kospásztor lettem és megkezdtem 28 db báránykossal a pásztorságot. 18 éves koromig voltam kospásztor. 18 éves koromban Gyalánban 500 anyabirkát vettem át. Anyabirkás voltam. Kapoli János testvérbátyám lett a bárányos. A felelősség az övé volt. A bárányos dolga nehezebb. 28 éves koromban jöttem ki Gyalánból és 63 éves koromig voltam számadójuhász Homokszentgyörgyön, Lapiscserpusztán és Kopaszhegyen, Somogyban. Kötelességemet értettem, a pásztorságot szerettem, bíztak bennem. Mint

affajta árva gyerek, velem senki se nagyon törődött. Mint kospásztor ettem kenyeret, meg kukoricát sütöttem. Hidegen főleg kenyér és turo, meg szalonna volt az ételem. Ital: forrás- és kútvíz. Mikor delelőben volt a birka, álltam egy fa alatt és úgy ettem. Mindenegy juhásznak volt egy vaslábasa. Ahol sok volt a vargánya, ott paprika sóval meg zsírral volt vargánya. Minden nap megenném ma is. Akinek családja volt, annak meleg ételt hozott délre a család. Ha nyájjal arra kerültek, otthon asztalnál ettek.”

Így vallott magáról és a pásztoréletről Kapoli bácsi önéletrajzában.

A szakköri foglalkozásra meghívtuk községünk szőlőhegyében lakó lányát, Laky Gézané, szül. Kapoli Máriát, és férjét, Laky Gézát is. A mi kedves Mariénink így nyilatkozott édesapja és a család életéről.

„63 éves volt abban az évben, amikor tavasszal ide jöttünk Somogyhárságyra lakni. Itt már pásztorokodással nem igen foglalkozott. Szerény kis családi birtokunk és a faragás töltötte be minden idejét. A környékbeliek nagyon szerették, mert megadta a becsületet még a legkisebb gyerekeknek is. Édesapám nemcsak jó pásztor és faragó, hanem igen pontos időjárásmondó is volt. Nagy dolog időben eljártak az emberek a községtől távol eső Keresztúrba, hogy beszélgessenek vele és megtudják, milyen idő lesz. Lesz-e eső és mikorra várható? Csillagok, madarak, növények mozgásából 90 év élettapasztalata alapján sok mindenre tudott következtetni.”

Kedves ismerősei voltak Deichler János és Deák Imre szakköri tagok is, akiknek szintén többször bebizonyította, milyen jó megfigyelője volt a természetnek minden év- és napszakban. Órája csak élete vége felé volt, de éjszaka az égbolt állásából, nappal pedig az árnyékról szinte percnyi pontossággal megmondta, hány óra van.

Feledhetetlen emlékeket őriznek róla a szomszéd községbeli Magyarlúkfaiak is. A fáradságos napi munka után sokszor vacsoráztak úgy, hogy kiültek a pitvarba és gyönyörködve hallgatták Antal bácsi esti hangversenyét. Nem volt olyan népi hangszer, amivel ne tudott volna nótát játszani. Egy-egy okarina, flóta, furugla bánatot felejtő vagy idéző esti hangversenyszáma után évtizedeken át sok nyári estén mondtak köszönetet így: „De szépen játszott megint az Antal bácsi!”

Mint a természet jó ismerője és sanyarú sorsú árva pásztorgyerekből lett fiatal családapa (2 felesége és 7 gyereke volt) még idős korában is megvetette a kényelmet. Ízig-vérig pásztoember maradt még a pásztorokodással való fölbagyás után is. Még 63 éves kora után is legszívesebben az istállóban hált a s. áglás lógós ágyban. A dunyhát-vánkost nem szívelte, saját bundájával szokott takarózni (esetleg paplannal) úgy, mint fiatal korában az akolban. A betegséget, orvosságot még halálos ágyán sem ismerte.

Élete utolsó napjairól leánya beszélt:

„Utolsó két hetében sem volt beteg, csupán étvágytalan. Élete utolsó napján éppen vásárra indultak a családból korán reggel, amikor észrevették, hogy leszállt az ágyáról és elesett. Gyorsan egyik lánya ágyába fektették, ahonnét utolsó erejével felkelt és a saját ágyába feküdt vissza. Teát és bort főzetett magának reggelire, és magáhozkérte egy félbehagyott dobozát, hogy dolgozzon rajta egy kicsit. Közben reggelihez készülődött a család is. Édesapám már nem tudta lenyelni kedvenc reggelijét sem. Lefektettük, hogy pihenjen. Csendben feküdt, mi pedig reggelizni kezdtünk. Még be sem fejeztük a reggelit, amikor Magdus testvérem édesapánkra nézett és ijedten mondta: „Meghalt édesapánk!” Rögtön odaugrottunk fölemeltük fejét és beszélni kezdtünk vele, de ő már vá-

lasz helyett csak egy-kettőt pihegett, és örökre elaludt. Halála pontosan reggel 8 órakor állott be. Utolsó munkáját fiára bízta, hogy ő fejezze be”.

Amilyen hosszú és változatos volt idős Kapoli Antal élete, ugyanolyan gazdag volt munkássága is. A 12—13 éves korú árva kospásztorfiú viráglajtorkákon, bárányrovásokon, rokkafákon, tükörfákon kezdte növényt, állatot, embert ábrázoló faragóművészetét. 1930-tól haláláig csak a faragásból élt somogyhársági tanyáján. Itt kezdte tulajdonképpen gazdag élettapasztalatát és páratlan faragótehetségét gyümölcsozttetni a maga és az ország javára, ismerősök, jóbarátok örömére. Élete belenyúlik a somogyi betyárvilág évtizedeibe, amiről sok kutatónak, gyűjtőnek és érdeklődőnek mesélt kötetekre való történetet. Úgy érezte, hogy igazán csak a felszabadulás után értékelték gazdag művészetét. Addig is nyert faragásával sok értékes oklevelet, aranyérmet, de nagy állami kitüntetésben 1955-ben részesült, amikor március 15-én megkapta egész élete munkásságáért a Kossuth díj II. fokozatát, augusztus 20-án pedig a „Népművészet Mestere” kitüntetést.

A felszabadulás után nagyon megnőtt az érdeklődés munkái iránt külföldön is. A Népművészeti és Háziipari Szövetkezet útján a világkiállításoktól kezdve a magánmegrendelőig még tengerentúli országokba is eljutottak faragásai, és elismerést, megbecsülést szereztek hazánk népének, pásztorművészetének. Élete és munkássága példaképe lehet a ma ifjúságának, faragóművészeinek.

Nekünk somogyhárságiaknak és községbelieknek igen szép feladat jutott, hogy idősebbek és fiatalok fölkutassuk falunk népművészeinek még elég hiányosan ismert életútját, összegyűjtsük művészetének emlékeit és emlékkiállítást létesítsünk tiszteletére. Ilyen gondolatokkal végződött rövid kis emlékünnepegyünk. Hétfőn az úttörők, a kis- és nagyhársági rajz-szakkörösök megkoszorúzták idős Kapoli Antalnak a község temetőjében levő sírhalmát és utána meglátogattuk lányát és lakóházát. Itt megnéztük számos alkotását és kitüntetéseit. Idősebb és ifjú szakkörösök együtt emlékeztünk meg kegyelettel életéről, munkásságáról, és közösen szertenénk olyan emléket állítani népi államunk támogatásával nagy népművészeinknek, amely méltó legnagyobb pásztorfaragónk életéhez és munkásságához.

Élet a Szaporca-környéki mocsarakban

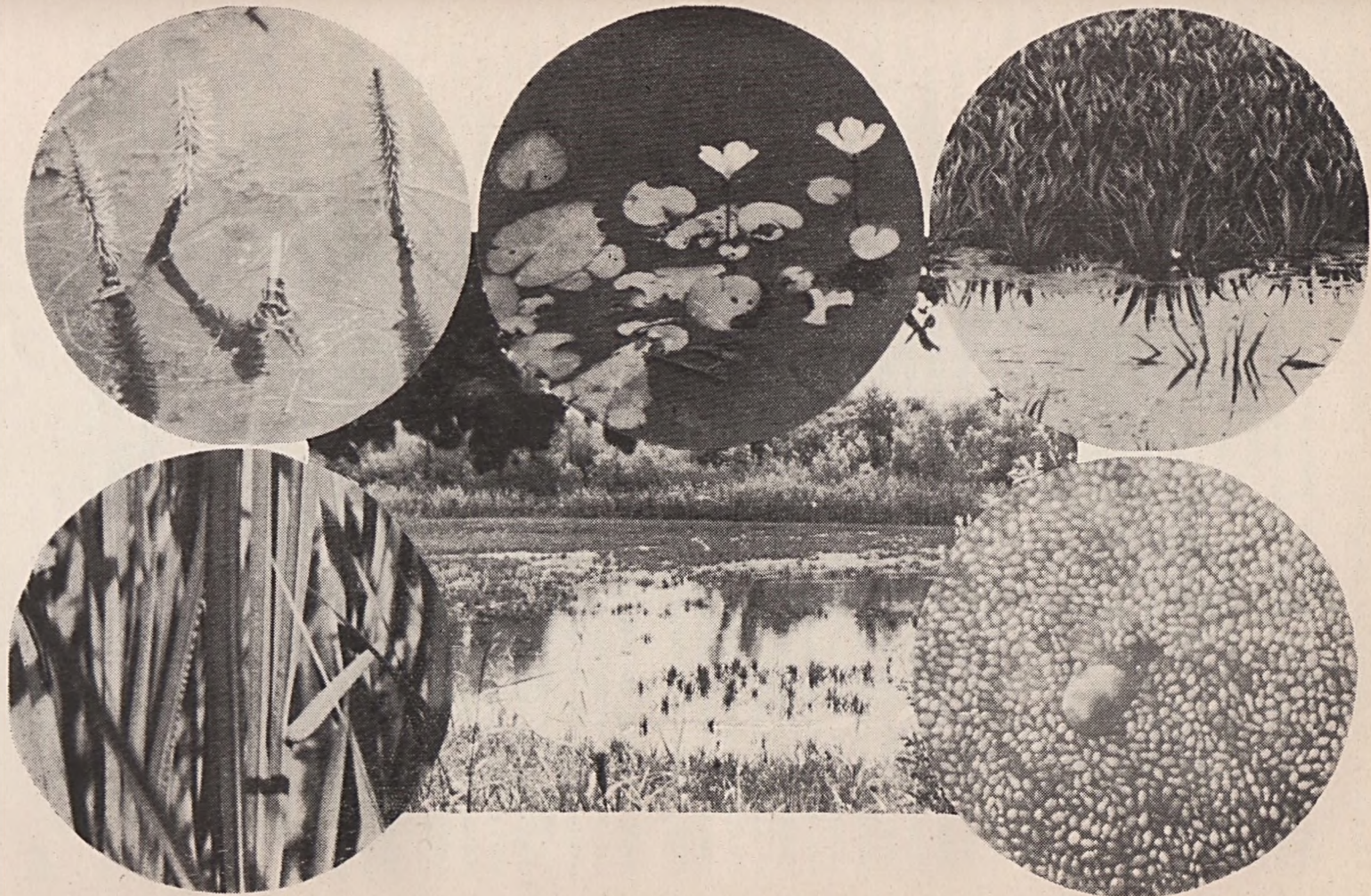
A nóta a „Vadvirágos Mecsekaljá”-ról szól. Méltán, hiszen a Mecsek, de a tőle délre húzódó síkság is sok olyan növényt nevel, amely az ország más vidékein nem virít, s így könnyen felkelti a növények iránt nem érdeklődők figyelmét is.

Az ország legdélibb vidékének növényzetét legnagyobb botanikusaink úgyszólván mind felkeresték, kutatták. Jórészt ennek köszönhető, hogy ilyen tekintetben a legjobban ismertnek tartják. Egy részt azonban nagyon kevésbé kutattak, éppen csak érintették gyűjtőútjaikon, s ez a terület az Ormánság, vagy növényföldrajzi kifejezéssel a Drávasík. A két elnevezés csak nagyjából jelent egyező területet, de bennünket ez most különösebben nem foglalkoztat, hiszen akkor ki kellene térni a néprajz által használt Ormánság-fogalom megmagyarázására is, ami ugyancsak jelentékeny mértékben eltér az előbbiektől. Hogy melyik területről esik most szó, nem kell különösebben körülírni, mert általában ismertnek vehető.

Szaporca az Ormánságnak azon az érdekes helyén települt, ahol a Pécsi-víz beleömlik a Fekete-vízbe, s mindkettő megközelíti a Drávát. A Drávanak itt hatalmas holtág-rendszere terül el, amelynek északi kanyarja Szaporcához esik közel. Régen leszakadt holtág, éppen ezért a feltöltődésnek elég előrehaladott állapotában láthatjuk, s már több kisebb részre tagolódott. Névvel illetett részei nyugaton a Sárga-víz, északon a Szilhát és a Hobogy, keleten a Kisince tó. Más eredetű holtágak is találhatók itt, mint a Fekete-víz hajdani medrének feltöltődéséből alakult „Kistavak” 5 tavacskája, lejjebb a Csécsi-gödör. Ezeken kívül a 7-öles tó és a Kerek tó nyilvánvalóan gátszakadás következményei a Dráva felé, a Kenderáztató pedig ellenkező irányban történt gátszakadás következtében keletkezhetett. Ez utóbbi eltűnt a nyáron, ugyanis rajta vezették keresztül a Fekete-víz újabb medrét.

Az egész vidék gondosan művelt, az eredeti növénytakaró csupán a vizekben és azok mellett található meg. Ezt kutattam.

A vizsgálódások nem voltak eredménytelenek. Csak számszerű felsorolás: 13 faj és alfaj új a Drávasík flórajárásában, 14 olyan fajra bukkantam, amelyeket már régen találtak, tehát most újra megtaláltam őket, 12 faj pedig olyan, amelyre vonatkozó irodalmi adat nincs, vagy alig van ebben a flórajárásban. A gazdag leletanyagból itt csupán néhányat emelek ki, azokat, amelyeket a legérdekesebbeknek gondolok, vagy amelyeknek itteni előfordulása nagyon meg-

A szaporcai tó — Vízilófark — Tündérfátyol — Kolokán — Kálmos — Vízidara

lepő. Találtam ugyanis olyan növényeket is, amelyeknek Európában Szaporca az első lelőhelye, s akad olyan növény is, amelynek hazánkban ez a második termőhelye.

Az egyes tavakat vizsgálva a következő különlegességeket említem meg, anélkül, hogy részletes ismertetést adnék róluk, hiszen leírásuk megtalálható minden részletesebb növénytan könyvben.

A Kenderáztatóban, illetve most már csak a megmaradt Kiskenderáztatóban találtam meg — Magyarországon ez a negyedik lelőhelye — a világ legkisebb virágzó növényét, a vízdarát (*Wolffia arrhiza* Wimm). Hossza alig érj el az 1 mm-t, szélessége pedig körülbelül fele ennek. A víz színét teljesen belepi, ezért könnyű megtalálni. Érdekes, hogy helyi neve is van: *fulencse*, ami ilyen formában nem szerepel a szakirodalomban. Valószínűleg a többi békalencsével együttes név ez, amelyeknek rokona is ez a csöpp növény. Minden bizonnyal a vízimadarak lábára tapadva kerülhetett ide, mert ez a víz beleesik a madarak vándorútjába.

Ennek a víznek a partján is találtam érdekes növényt, amelyet csak egyetlen adat említ eddig a növénytan irodalomban ezen a vidéken, amennyiben Pécs környékét ide számítjuk, ugyanis ott találta Nendtvich, majd Májer Mór a múlt század közepén. Azóta semmi hír sem volt róla. Örömem, amelyet megtalálásakor éreztem, csak fokozódott, amikor kiderült, hogy van magyar neve: *büdös sás*. Azt is megmondták, hogy nem való a jószágnak. Könnyen kérdeződtem utána, mert illata annyira jellemző, semmi mással össze nem tévesztendő. Ez a növény a kálmos (*Acorus Calamus* L.). A régi zsidók füstölő célokra használták, a japánoknál a „barackvirágzás” és az „aranyvirág” (= *Chrysanthemum*) ünnepe között ünnepelték, mint szent növényt, s Kelet-Indiában is gyógyövényként használták. Onnan került hozzánk mocsári gyógynövényként a XVI. században. A Dráva mentén sokfelé megtalálható, s évente mintegy 200 q-t gyűjtenek belőle Felsőszentmártontól Alsószentmártonig. Másutt ilyen tömegben nem található.

A Kisince tó kutatása nagyon érdekes élménnyel járt. Itt is, mint a többi drávai eredetű tóban Szaporcán, előfordul a kolokán (*Stratiotes aloides* L.), amelyről alig pár adat szerepel az irodalomban, pedig itt ennek hatalmas tömege virít. Sok helyen másutt kipusztult. Teljesen belepi a víz színét, s tüskés levelei még más növények életét is megnehezítik. Szinte egyeduralkodó ott, ahol elszaporodhat. A halászok és a horgászok haragszanak rá, mert a háló húzását lehetetlenné teszi, s ha a horog beleakad, van dolga vele a horgásznak, amíg kiszabadítja belőle. — Itt, ebben a tóban találtam a legtöbb vízínövény ritkaságot, s igaz, ez is van legmesszebb minden lakott helytől.

A hínárok sok faja került itt elő, amelyek között soknak csak egy-egy lelőhelye ismert eddig a Dravasíkról, vagy pedig csak több, mint száz éves irodalmi adat tartja számon erről a vidékről. A legszebb vízínövények közé tartozik itt a tündérfátyol (*Nymphoides peltata* [Gmel.] O. Ktze.), amelynek tölcser alakú sárga virága heteken át teszi tarkává a vizet. Levele hasonlít a tavirózsaéhoz, csak annál kisebb.

A legkülönlegesebb az itt találtak közül a vízilófark (*Hippuris vulgaris* L.), amelynek termete egy kicsit a zsurlókhöz hasonló. Ezt is jó 100 éve említik utoljára az Ormánságban.

Felmerül a kérdés, hogyan lehetséges ennyi új adat, a ritkán előforduló növények ilyen nagy száma egyetlen helyről, hiszen közismerten jól kutatott ez a vidék is. Ez a hely valószínűleg a nehéz megközelítés miatt maradt ki

eddig a kutatásból. Még az országúttól is jó pár kilométert kell menni, amíg ideér az ember. A másik ok bizonyára az, hogy itt aránylag kis területen nagyon sokféle vizet találni, nagyobbat, kisebbet, mélyet, sekélyet, és nem utolsó ok az sem, hogy a Dráván kívül a Fekete-víz és a Pécsi-víz is nagy területről szedvén össze vizeit, mindegyik sokféle magot hozhat magával.

Nem kutatási területem, de nem állhatom meg szó nélkül az állatvilág megemlítését. Barangolásaim közben Szaporcán költési időben láttam kiskocsagot, üstökös gémet, barna kányát, barna rétiéját, billegető cankót, széki-csért, függőcinkét. Az emlősök közül megemlíthetem a hermelint és a törpe egeret, a hullók közül a teknősbékát. Nem mindennapi állatok.

Nagyon érdekes, hogy az irodalomban közölt védett területek között nem szerepel folyami holtág. Pedig ezek a területek földtörténeti szemmel nézve nem hosszú életűek. A bennük található dús növényi vegetációból származó rengeteg korhadék aránylag gyorsan feltölti őket, s ezek a vizek előbb mocsarak, majd lápos területek, azután nedves rétek lesznek, végül alig találni rá a régi vízi élet maradványaira a felszínen. A talajban természetesen mindezek nyomai hosszú ideig megmaradnak. Az emberi tevékenység ezeket a folyamatokat meggyorsítja a lecsapolásokkal, feltöltésekkel, kultúrábavétellel. A vízi élet az olyan helyeken, ahol a vizet állítják a termelésbe, nagyon elszűrődik. A halastavakra gondolok, ahol természetszerű, hogy a hínárokat nem engedik elszaporodni. Nekünk kell gondoskodni arról, hogy a még meglévő dús vegetációjú területeket megóvjuk a pusztulástól, hogy az utánunk jövő nemzedék is láthasson valamit abból a világból, amely régen sok embernek adott megélhetést, mégha szűköset is, de biztosat, mint a csikászat, a pákászat és még jó néhány ilyen, ma már alig értett szó mögé rejtett, kihalt foglalkozás. Fölöttük visszavonhatatlanul elment az idő, de azt a területet, az ő életük alapját ott, ahol lehet, meg kellene hagyni. Nemcsak ezért, hanem az ott található és másutt meg nem lelhető ritka, kiháló növények, állatok miatt. A tudomány szegényebb lesz sok értékkel, ha ezek eltűnnek. Az ilyen veszteség pótolhatatlan. Egy kipusztult növényt nem lehet újra előállítani, feltámasztani, nem lehet felépíteni! — Hasznos és kívánatos lenne, ha Szaporca környékét védett területté nyilvánítanák, mert ezzel meg tudnánk menteni sok ritka növény és állat életterét, biztosítani tudnánk — legalábbis jelentékenyebb időre — fennmaradásukat. A védetté nyilvánításért megtettük a kezdő lépéseket.

(A fényképek a szerző felvételei.)

Baranya népe

A Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztálya hosszú szünet után nyitotta meg új, állandó néprajzi kiállítását. E kiállítás hét teremben, kb. 300 m²-es alapterületen, az átalakított emeleti helyiségekben tárja a látogatók elé a leggazdagabb néprajzi anyaggal rendelkező, legnagyobb vidéki múzeum eddig raktárak mélyén őrzött kincseit.

Az első teremben a megye századforduló körüli nemzetiségi megoszlását feltüntető térkép mellett a kiállítást megelőző néprajzi kutatások irodalmi terméséből adtunk ízelítőt, és a tájjellegű készítményeket mutattuk be egy álló vitrinben. Itt szakítottunk helyet Baranya legjellemzőbb településformáinak bemutatására is.

A második terem a népi gazdálkodás ágaival és jellemző tárgyaival ismereti meg a látogatót: a gyűjtögetés, vadászat, halászat, méhészkedés, állattartás (rideg és istállózó), földművelés eszközanyaga mellett a fényképeken a munkafolyamatokra is utaltunk.

A harmadik teremben a szövőművészetéről híres Baranya népeinek kender- és lenfeldolgozásából adtunk ízelítőt. Itt adódott először alkalom arra, hogy kiállításuk főcélját, a nemzetiségek hagyományos kultúrája eltéréseinek bemutatását határozottan, jól szemléltetve megvalósítsuk: a terembe lépve jobbra a délszláv gatyamadzagszövő alkalmatosságok láthatók, balra pedig a magyar és német eszközanyagot mutattuk be.

A kiállítás negyedik része — a látogatók számára minden bizonnyal a legérdekesebb — egy múlt század végi ormánsági füstös-konyhás talpasház eredeti berendezését mutatja be, az ismertetésünkhöz, mellékelt fénykép a kamra-interieur egyik részlete (Füzes Endre felvétele). A füstös házakra jellemző, hogy a helyiségek külön-külön ajtóval nyílnak a *pítar*-nak nevezett ereszaljára, amelyet a kiállításban csupán egy szépen faragott tornácoszloppal jelöltünk, egyébként pedig a megye népi építkezésének történeti szemléletű bemutatására használtunk fel: a régi talpasházaktól a cigányputrikon keresztül a népi építőmesterek már polgári ízlést tükröző *kűház*aig vezetnek fényképeink és a telekbe helyezett házalaprajzok.

Az ötödik terem a népművészetnek szenteltük: a festett bútorok mellett a fazekasközpontokat és készítményeiket, a paraszti és pásztorfaragásokat, továbbá a himzések és szöttesek nagy gazdagságát mutattuk be a nemzetiségek művészete közötti különbségek feltárására törekedve.

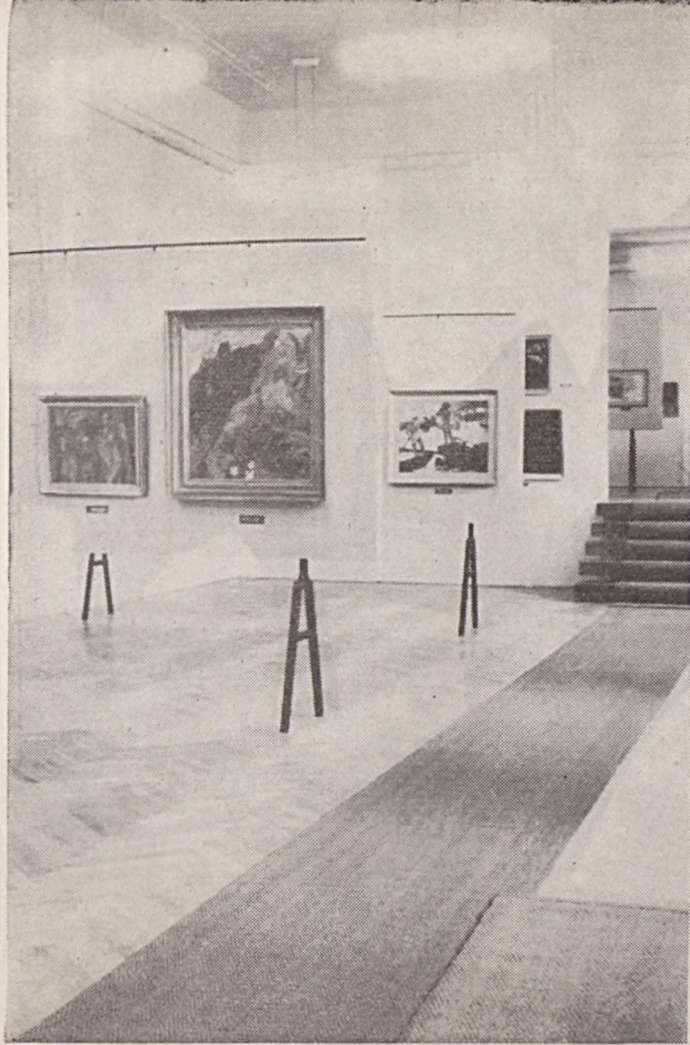
A hatodik teremben a népviseletek bemutatását kezdtük: a bőrből és szőrposztóból készített felsőruhák mellett egy régi ormánsági pár és egy sombereki német asszony viselete látható bábus vitrinekben, s a hetedik teremben is folytatódik a viseletek bemutatása: magyar, sokac, horvát, cigány és Bukovinából idekerült székely viselet került kiállításra. A fali vitrinek a női és férfi ingek típusait, továbbá a női fejviseletek legjellemzőbb formáit tartalmazzák.

Bár a népviseleteket igen gazdag anyag képviseli kiállításunkon, nagyon sok anyag maradt ki, amelyet fényképekkel kellett pótolnunk: a viselet-termek fényképanyaga gazdagabb, mint a többi terméké, de így is csak a legfontosabb népi ruhákat tudtuk bemutatni.

A hetedik terem s egyben a kiállítás végén megyénk népszokásaibóladtunk ízelítőt, lehangsúlyosabb természetesen a busójárás, de a húsvéti hímestojásokból is sok szép darab került bemutatásra.

Még néhány szót kell szólnunk Baranya népe című kiállításunkról: igyekeztünk ezt a régen várt kiállítást a lehető legszebb és legmodernebb köntösbe öltöztetni — tervező és kiállításrendező szakemberek sora dolgozott rajta. Nevüket felsorolni nincsen helyünk, de ezúton is köszönetünket fejezzük ki nekik.

Reméljük, kedves látogatóink is megelégedettek lesznek munkájukkal és egész kiállításunkkal, amely ha segíti és új lendületre viszi a honismereti szakörök és a néprajz iránt érdeklődő társadalmi gyűjtők munkáját, elérte második, ki nem mondott célját is!

Részletek a Modern Magyar Képtárból

A kiállítás képeiből: Derkovits Gyula: Dunai homokszállítók —
Egri Gyula: Famunkások

Konta József: Rőzsészedő lány — Gadányi Jenő: Ifjúság

Részlet a Baranya népe c. kiállításból

Modern Magyar Képtár Forgács Hann Erzsébet emlékgűjtemény

Új színfolttal gazdagodott Pécs. Október 6-án a Szabadság út 2-ben megnyílt az átrendezett, állandó képzőművészeti kiállítás a volt „Tavaszi” étterem kívül-belül felújított helyiségeiben, a Zsolnay szobor tőzszomszédságában, közel a Néprajzi Kiállításhoz. A Városi és Megyei Tanács együttes áldozatvállalása tette lehetővé, hogy a Janus Pannonius Múzeum gazdag képzőművészeti anyaga, mely nem ismeretlen ugyan a pécsi múzeumlátogatók előtt, közel egyéves szünet után újra megtekinthető.

A kiállítás 3 helyiségből áll, a kiállított 180 festmény, grafika, szobor és plakett az elmúlt 50—60 év útkereső, az akadémikus irányzatnak hátatfordító és a társadalmi élet aktuális problémáira reagáló, haladó művészeti törekvéseit mutatja be.

A bő választék és a kiállítási helyiség szerény mérete vendégfalak, paravánok felállítását tette szükségessé. Az így létrejött „fülkéken”, kisebb egységekben belül igyekeztünk a heterogén anyagot bizonyos mértékig csoportosítani, egymástól elválasztani.

Az első fülkében Rudnay és Koszta fény-árnyék ellentétben alapuló festészete, a sötét háttérből kivillanó fehérek drámaisága még a múlt század, a Munkácsy hagyomány továbbélését tükrözi.

Gulácsy sejtelmes hangulatú képei mellett Czigány Dezső: Két nő és Czóbel Béla: Udvar c. képe a Nyolcak 1911-es kiállításán szerepelt először, a múzeum új szerzeményei közül valók. Egry József: Famunkásokat ábrázoló képe korai alkotás, témája utalás a művész ifjúkori küzdelmes életére. Ekkor még nem alakult ki sajátos látományszerű, a színek hatására felépített atmoszféra-festése, sajátos olaj-pasztell-akvarell technikája (Tájkép, Badacsony, Badacsonyi szőlőhegy, Badacsonyi öböl, Balatoni táj holdfényben). Derkovits 1922-ben készült Két anya c. képe is korai, a rövid ideig tartó érett alkotókorszakot megelőző cézanne-ista, kubisztikus útkeresést bizonyítja.

Márffy rózsaszín-lilás reflexú dekoratív színvilága, Gadányi: Ifjúságának kristálytisztá vonal és színharmóniája mellett Kmetty kiérlelt kubisztikus forma és színrendszerezése és Gadányi, Barcsay, Bene Géza, Bálint Endre egyéni, modern világa már napjaink festészeti problémáit veti fel.

A középső teremben a Derkovits művészetével rokon Dési Huber István

munkásokat, parasztokat ábrázoló grafikai munkássága mellett Czóbel, Szőnyi, Egry, Márffy, Rippl Rónai, Gulácsy, Martyn, Derkovits, pasztellek, akvarellek, rajzok, rézkarcok színes és fekete-fehér együttese a műfaj sokrétűségét, önálló értékét, alkotóik kvalitását és egyben múzeumunk gazdagságát bizonyítja.

A gyűjtemény névadójának, a párizsi tanultságú Forgács Hann Erzsébetnek útkereső, izgatott felületű szobrait, valamint vázlatait, tanulmányrajzait mutatja be a kiállítást záró emlékszoba.

A Modern Magyar Képtár nemes adományozók és a Megyei Tanács gondoskodásának köszönheti létrejöttét. A gyűjtemény alapját dr. Gegesi Kiss Pál akadémikus vetette meg, amikor 1957-ben a magángyűjteményének jelentős részét képező festményeket és szobrokat a Janus Pannonius Múzeumnak adta. 1958-ban Dési Huber Istvánné a művész grafikáival gyarapította a gyűjteményt. 1959-ben Tamás Henrik, a volt Váci utcai Tamás Galéria tulajdonosa, műkereskedő, műbarát és műgyűjtő, nemzeti érdekű magángyűjteményét ajánlotta fel a múzeumnak. 1960-ban Kmetty János adományozott az utóbbi években készült műveiből. 1961-ben Cserepes István hagyatéka került a gyűjteménybe, míg 1963-ban Gábor Jenő Pécsről elszármazott festőművész gazdagította a képtár anyagát.

Művészek és gyűjtők adományai és nem utolsósorban tervszerű vásárlások állandóan gyarapítják a pécsi Modern Magyar Képtár képzőművészeti gyűjteményét.

Győrffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza című könyvéről

Aki már megkísérelte egy kisebb tájegység, település történetének kutatását, tapasztalhatta, hogy a középkor felé haladva egyszerre megsokszorosodnak a problémák. Ugyanis a mohácsi vést megelőző időből származó javarészen kiadatlan, vagy rosszul kiadott, esetleg kivonatolt alig-alig elérhető, nehezen olvasható, sokszor hamis tízezer oklevél közül szinte lehetetlen feladatnak látszik megtalálni egy-egy tájegység, helység történetére vonatkozó hiteles adatokat; vagy fordítva: a forrásokban szereplő földrajzi helyeket (gyakran azóta elpusztult községeket) a mai állapotokkal azonosítani.

Győrffy György most megjelent munkájának az előbb vázolt feladat teljes elvégzése jelenti alapját, de ez még csak kiindulása a tulajdonképpeni célnak.

A megjelent kötet első részét képezi annak a sorozatnak, mely az Árpád-kori Magyarország történeti források alapján álló természeti, gazdasági és társadalmi viszonyainak földrajzi szempontú teljes leírását fogja adni.

A munka könnyen áttekinthető szerkezetű; területi egységenként, az Árpád-kori megyék betűrendszerű sorrendben tárgyalja azok történetét. A munka utolsó kötetében fog sor kerülni, az általános jelenségek összegezésekor, az Árpád-kori Magyarország egészére érvényű hitelű teljes történeti kép megalkotására.

Valamennyi megye leírásában először a források alapján megállapítható természeti viszonyokat, tereptárgyak nevének megállapítására, majd a helynevek alapján a megye magyar honfoglalás előtti népességi viszonyainak megállapítására kerül sor. A honfoglalás előtti földrajzi és népességi viszonyok összegezését követi a megye honfoglalás, illetve megtelepedési hagyományának vagy történetének kritikai elemzése. A kutatás jelenlegi állása szerint egyik legfontosabb jellemzője és következménye a nemzetiségi szervezet területi szervezetté való átalakítása. A szerző a kora Árpád-kori birtokviszonyokból rekonstruálja a folyamat lényegét és helyi változatait: a létrejövő államszervezet a nem ellenálló őshonos nemzetségek földterületének kétharmadát királyi birtokká teszi, az ellenállókat pedig megfosztja birtokaiktól.

Az adott megye gazdasági, társadalmi viszonyainak leírása, tatárjárás előtti és utáni népességi viszonyainak egybevetése, a megye népességi statisztiki-

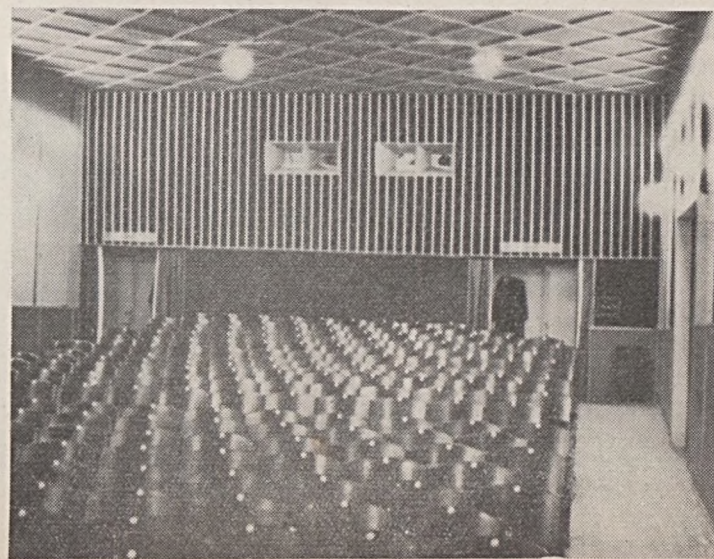
kai viszonyainak (népsűrűség, lélekszám), athnikai kép megrajzolása fejezi be az általános történeti részt.

Az adattári részben a megye általános leírása után a betűrendbe sorolt helységek története kezdődik. Ez két részre tagolódik: először az egyes helységek vonatkozó források felsorolására, itt külön kiemelve a helység esetleges határ leírásait, mely az elpusztult falvak esetében a község helyének azonosítását teszi könnyebbé; másodsor a helység, források alapján rekonstruálható történetére.

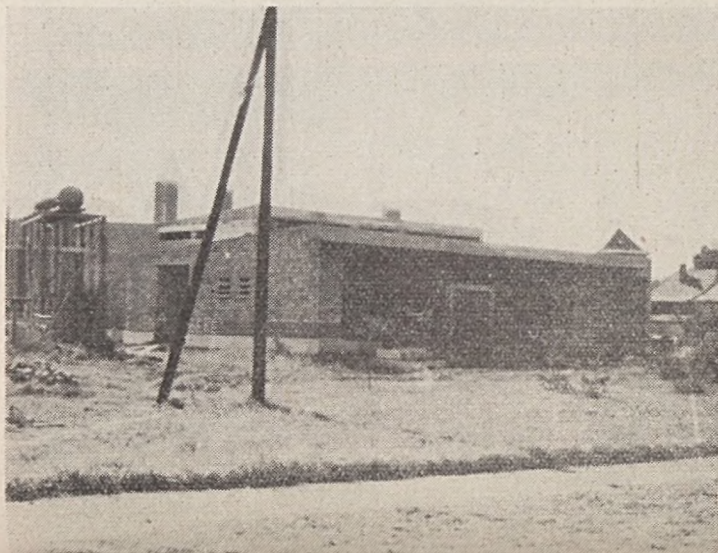
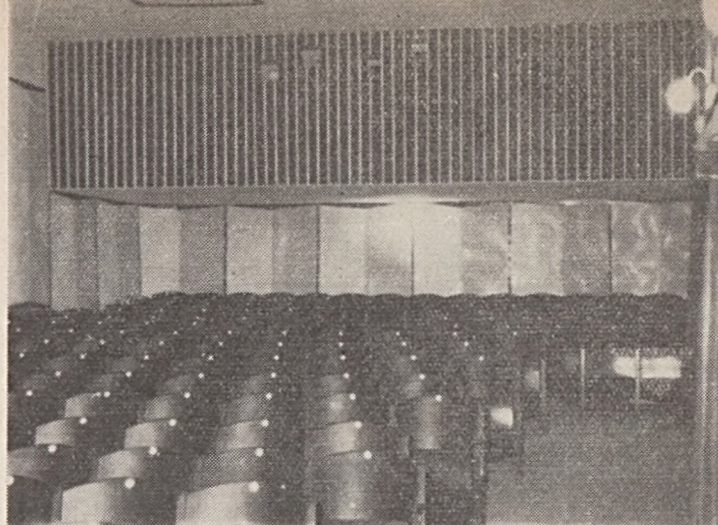
*

Györffy György munkájának tartalmi ismertetésére, — hely hiányában — nem térhetek ki, módszerének tárgyalására, ismertetésére viszont nem véletlenül került sor e folyóirat hasábjain. Baranya megye története e megjelent kötetben igen tekintélyes helyet foglal el. Megyénk teljes Árpád-kori története új, méltó összefoglalást kapott.

A bevezetőben vázolt nehézségeket a korszak egyik legjobb történésze elvégezte, így helytörténészeink e munkából kiindulva Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában (Bp. 1894.) és Káldy-Nagy Gyula: Baranya megye XVI. századi török adóösszeírásai (Bp. 1960.) adatainak felhasználásával igen jól megalapozott és hiteles középkori történeti kép birtokában hasonló magas igénnyel folytathatják a középkorral foglalkozó történészek által megkezdett munkát: Baranya vagy tájai történetének megírását.

A Nemzeti kisvendéglő és az abból átalakított mozi — A bolyi szélesvásznú filmszínházból

Mohácsi szabadtéri mozi és gépház — Keskenyközi Magyarazéken —

A baranyai filmszínházak fejlődéséről

A filmszínház hálózat fejlesztése a művelődésügyi munka egyik fontos és lényeges feladata. Megyénk területén a filmszínházaknak évente mintegy öt-millió látogatója van. Egy lakos egy év alatt 12—13 esetben néz filmet — beleértve a csecsemőket és az aggokat is. — Az utóbbi idők — viszonylagos — mozilátogatói csökkenése ellenére ezek a számok igen jelentősek, annál is inkább, mert a filmek révén olyan tudományos és kulturális értéket ismer meg a közönség, amelyet egyébként aligha lehetne tömegmérétekben az emberek tudomására hozni. Mindezek hatással vannak a gazdasági és társadalmi élet minden területén. A filmszínházak korszerűsítésével törekszünk a mozi nevelőhatásának fokozására.

A mozipark rekonstrukciója komoly anyagi áldozatot követel, hiszen egyrészt az építkezések, másrészt a modern gépi berendezések igen sok pénzbe kerülnek. Megyénkben mégis lendülettel folyik a mozipark rekonstrukciója.

A szélesvásznú filmszínházak szaporodása a jelen időszakban örvendetes ütemben folyik. Másfél évvel ezelőtt 4 szélesvásznú mozi üzemelt a megye területén. Jelenleg 20 szélesvásznú mozi nézőterén láthatják az emberek a színvonalan, színes, monumentális filmeket. Mire e sorok nyomtatásban napvilágot látnak, megyénk községeiben egy szélesvásznú vándormozi is üzemel, amely hozzávetőleg 20 község lakosainak viszi el — a keskeny film előadások mellett — az időszakonként bemutatásra kerülő széles filmeket.

Emellett természetesen a keskeny mozik rekonstrukciója is jó ütemben halad; szinte egyik napról a másikra változik át egy-egy romos épület szép barátságos mozivá. A hagyományos falfestések helyett műanyag, textil, farost és egyéb burkoló és díszítő elemek kerülnek a falakra. A nyirkos támlás székeket kényelmes csapós székek váltják fel, s egy-egy felújított vagy átépített mozi egy csapásra az illető község legszínvonalasabb kulturális objektumává válik.

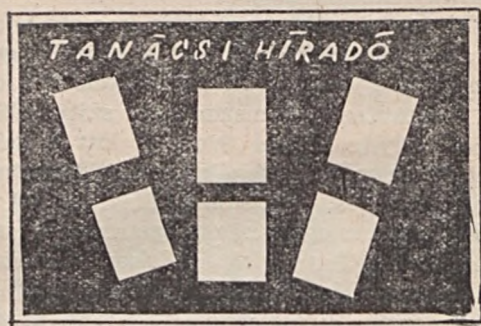
A Moziüzemi Vállalat fejlesztési munkájáról beszéljenek a mellékelt képek:

Néhány jótanács a propaganda munkához

Propaganda munkánk elengedhetetlen feltétele a modern, változatos, izléses objektumok megteremtése, amelyekben a szemléltető propaganda anyagok elhelyezhetők. Az itt bemutatott módszereket alkalmazni lehet mozikban, kultúrotthonokban, klubokban, hivatali folyosókon, várótermekben, iskolákban, egyszóval az élet minden területén, ahol valamilyen célból szemléltetésre, vagy propagandára van szükség.

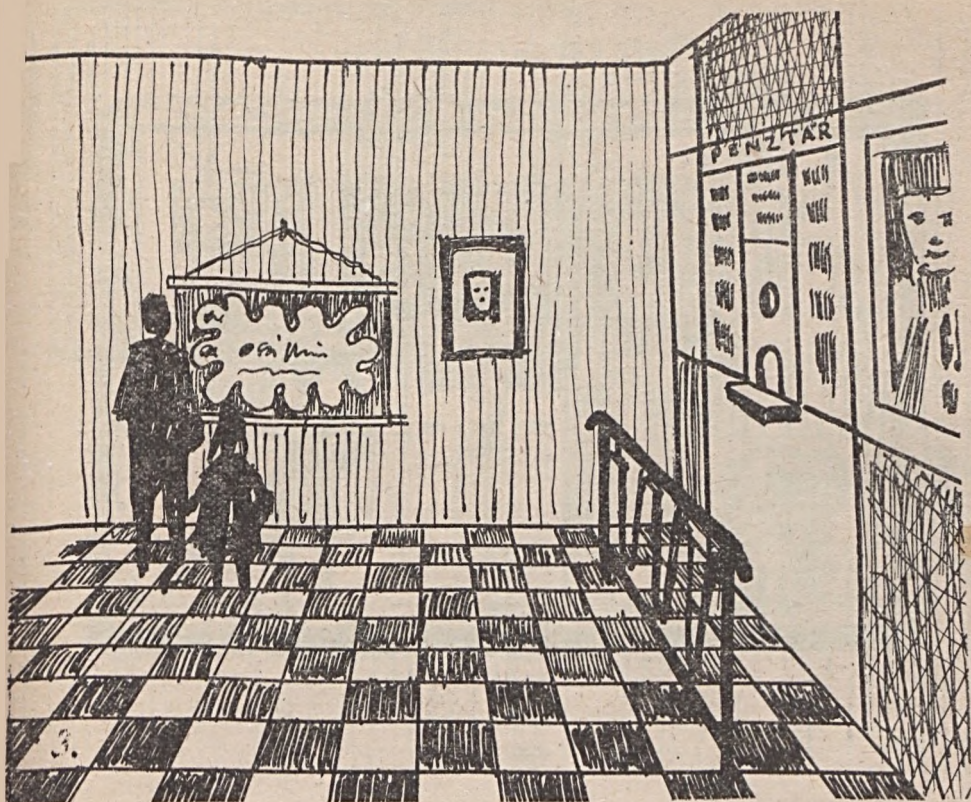
1. ábra

2. ábra

1. ábra: A plakát kifüggesztések egyszerű, de mégis izléses formája, úgynevezett térképes megoldás. A plakát alsó és felső szélén díszlécet helyezünk el úgy, hogy a lécs belső oldalához erősítjük a plakátot rajzszeggel vagy fűzőgép kapoccsal. A felső léchez ugyanilyen módon sodort díszszinórt vagy damilt (műanyag zsinór) erősítünk és az ismert képhorog segítségével akasztjuk a falra.

2. ábra: Faliújság, hirdető tábla, képezhíradó stb. elnevezést kaphatja ez az egyszerű kasírozott tabló, melynek az alapja sötét és így a ráhelyezett fotókat, hirdetményeket kiemeli. A tabló egyszerű léckeretre erősített réteges, vagy farostlemez, melyet az ismert kasírozási módszerrel bármilyen színűre tapé- tázhatunk. Az anyagok felrakása történhet ragasztással, falcos léckeretben üveg alá, színes műanyag lapok alá és még számos módon az egyéni ötletek kimeríthetetlen tárárt felhasználva.

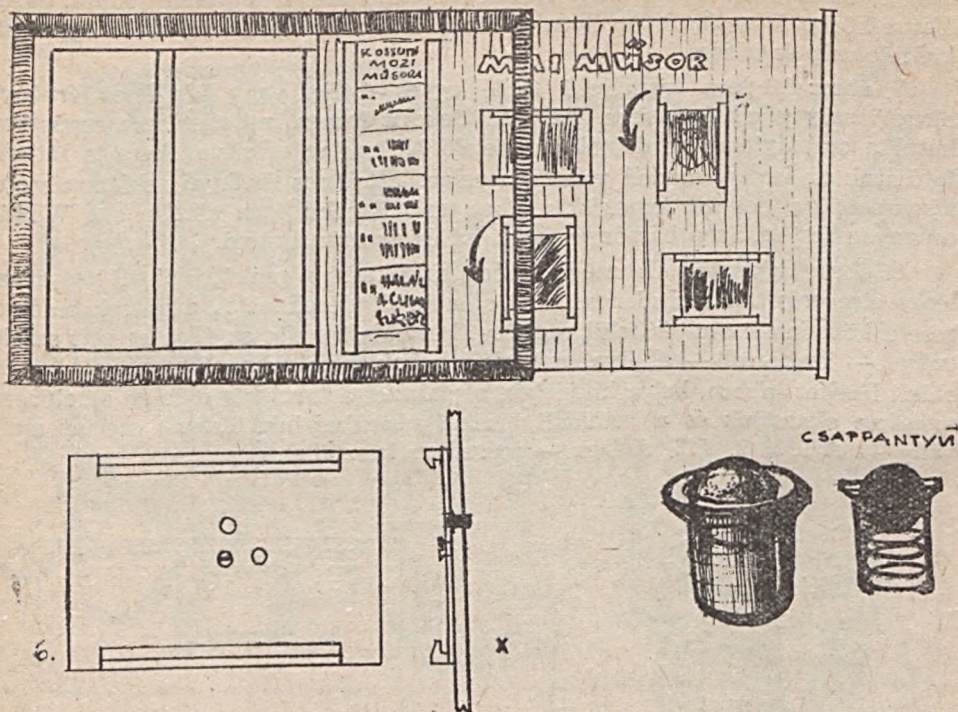

3. ábra

3. ábra: Előcsarnok, előtér, részlet jellegzetes előcsarnoki dekorációval. A propaganda anyagok, szemléltető eszközök kihelyezését általában — úgynevezett embermagasságban — végezzük.

4. ábra: Nagyméretű kirakat, amelyben több tabló, plakát és egyéb figurális vagy plasztikus dekoráció elfér. Az anyagok kihelyezése terén a változatlanságra kell törekedni. A sablonos módszerek megszokottá válnak. Oldalt, alul, vagy felül rejtetten vagy láthatóan célszerű világító testeket elhelyezni. Ügyelni kell arra, hogy a reklámozott áru, termék — szellemi termék — vezérszövege feltűnő — „blikfangos” — módon felhívja a figyelmet.

5. ábra: Plakát és fotók kihelyezésére alkalmas vitrin — fotószekrény — hátsó fala lehet festett vagy kasírozott. Nagysága általában 80x100 cm, de készülhet egy-egy falfelületnek megfelelő kisebb, vagy főleg nagyobb méretben. Eleje üvegezett, oldalt vagy felfelé nyíló, kulccsal zárható (fiókszár). A fotók kihelyezése L-alakú poliesztel — műanyag — fotósarkokba történik. A kivágott poliesztel lemezt ugyanolyan alakú fenyőfa lécre erősítjük úgy, hogy a lécs 1/2 cm-es falcot — sint — biztosítson. A fotósarok általában 18x24 cm-es vagy 24x32 cm-es nagyságban készülhet. Ezek szabvány méretek. Vastagsága 2—3 cm. A fotósarkot két db műanyag tükörcsavarral erősítjük a fotószekrény

6. ábra

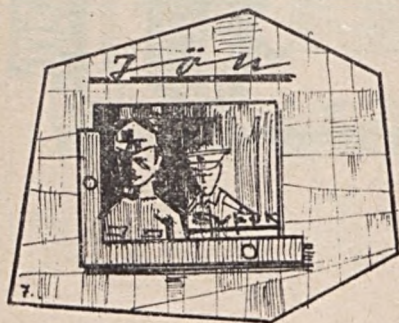
falához. A fotósarkok mindenféle — kék, piros, fekete, sárga, szürke, lila, mintás stb. — színben alkalmazhatók. Dekoratív hatásuk annál előnyösebb, minél több a szín. A fotót vagy szöveges hirdetményt kettő db 1 vagy 1,5 mm vastagságú üveg közé tesszük és az üveget a fotósarok falcába — sínbe — csúsztatjuk. A fotók cseréje hasonló módon történik.

6. ábra: Modern szépkivitelű fotószekrény, hátsó fala oldalt kihúzható. Ezzel kiküszöbölhető az 5. ábránál ismertetett üvegajtó nyitásakor bekövetkező törésveszély. A tabló hátsó fala színes, vagy mintás dekorit lemez ($m^2 = 200$ Ft) farostlemezre vagy réteges lemezre ragasztva. A 18x24, vagy 24x32-es nagyságú fotótartók hátsó lemeze farostból készül, oldalain falcos — sín — díszléccel, ami fenyőfából vagy keményfából egyaránt natur színben marad (6/a ábrán). Mivel a fotók vagy a kihelyezendő szöveg álló vagy fekvő helyzete változik, a fotótartók a középső forgáspontjuk körül 90 fokos szögben elforgathatók. Ez a megoldás szekrényzárral (csappantyúval) — 6/b ábra — könnyűszerrel megoldható. A csappantyút a fotótartó forgáspontjától felfelé 3—4 cm-re a szekrény hátsó falába építjük úgy, hogy a csappantyú golyója néhány mm-re kiálljon. A fotótartó falába két lyukat fúrunk. Egyet a csappantyú helyével szembenező pontra, egyet pedig a forgásponttól jobbra, úgy, hogy a forgásponttól a két lyuk irányába húzott egyenes vonalakkal derékszöget kapjunk. — 6/c ábra — Így a 7. ábrán látható fotószekrény fotótartóit a forgáspont körül a nyíl irányába elforgathatjuk 90 fokos szögben. Ha kereszt-

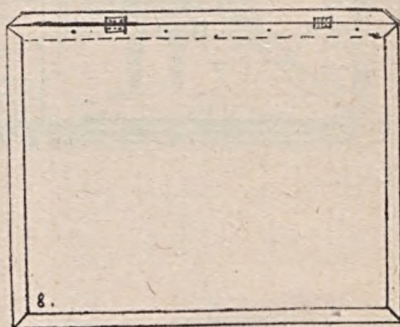
irányba az említett módon négy lyukat fúrunk, akkor a fotóabló jobbra, balra, illetve körbe forgatható. Az ilyen vitrin kezelése könnyű, megoldása egyszerű, kivitele szép és ízléses.

7. ábra: Modern kisméretű tábló egyes fotók, vagy általános érvényű hirdető szöveg elhelyezésére. Az alap dekorit lemez farostlemezre ragasztva, hátul a szabálytalan formának megfelelő léckeretre erősítve. A rajta látható fotósarok az ismert módon van felszerelve. Általános érvényű reklámszöveget közvetlenül a dekorit lemezre is lehet írni. E célra igen alkalmas a Walkid műanyag festék. Szép bársonyos színt ad és gyorsan szárad.

8. ábra: Egyszerű, de mégis a legraktikusabb plakáttartó. Hátsó része léckeretre erősített farostlemez, első oldalán díszlécekkal. A díszlécek elhelyezése a következő: alul és felül rögzítve, két oldalt pedig az ábra szerint sarokvassal — zsanérral — ellátva. A plakát behelyezése roppant egyszerű. A kétoldali léceket jobbra, balra kinyitjuk, a plakátot a tartó két oldalán elhelyezett szögekre akasztjuk és a kétoldali léceket visszahajtjuk. Tetszés szerint szabvány — A/1, A/2, A/3, A/4-es — méretben készülhet.

7. ábra

8. ábra

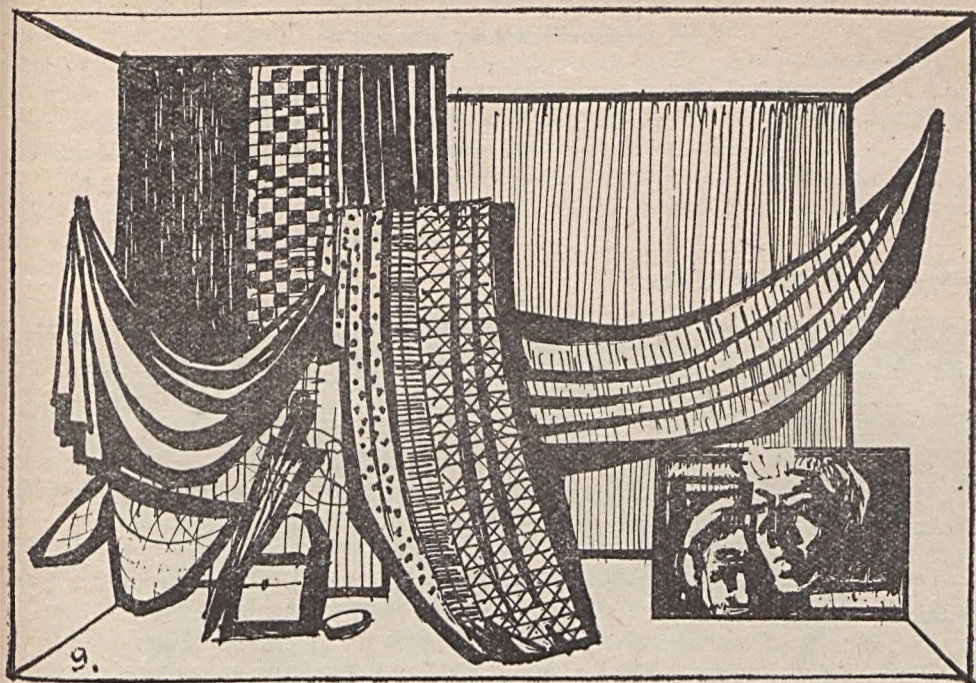
9. ábra: Kereskedelmi kirakatba elhelyezett plakát, (fotó hirdető tábla, stb.) nagyon lényeges, hogy a művelődési intézmények rendezvényeiről tömegesen szerezzenek tudomást. Ennek egyik jó módszere a kereskedelmi kirakat felhasználása.

10. ábra: Gúla alakú lábas hirdetőtábla. Tetszés szerint bárhova elhelyezhető, könnyen mozgatható. Járdák mellett a szembe közlekedő járókelők figyelmét egyaránt felkelti.

Utcai vasszerkezetű hirdetőtábla oszlop vagy élófa körül elhelyezve, nem mozgatható. Előnye abban van, hogy biztos támaszpont a közönség részére. A plakátok friss ragasztását időről időre biztosítani kell.

Valamennyi változat esetében a címek és vezérszövegek alkalmazására igen jó és bevált a HUNGARÓCEL nevű műanyag, másnéven habtéglá, amelyből szép és ízléses, plasztikus betűk vágathatók ki.

A felsorolt reklámobjektumok minimális politechnikai hozzáértéssel közepeesen felszerelt barkácsoló műhelyben is elkészíthetők.

9. ábra

10. ábra

JÓZSA DÉNES PIROSKA

Folytatjuk a könyvtárak tanácsi kezelésbe adását

1960-ban 600 000 Ft-os célhitelt kaptunk a Művelődésügyi Minisztériumtól, hogy kezdjük meg megyénkben a könyvtárak tanácsi kezelésbe adását. Akkor 90 könyvtárat adtunk át a községi tanácsoknak, s a fenti összeg szétosztásával a tanácsok költségvetésében könyvtári cím nyílt.

1961-ben — saját erőből — újabb 15 könyvtárat sikerült községesíteni, azóta azonban pénzügyi nehézségek miatt ezt a munkát nem folytathattuk.

Az elmúlt időszak bebizonyította, hogy még az ilyen kisközséges megyékben is — mint Baranya —, ez a fejlődés útja. A tanácsok magukénak érzik a könyvtárakat, s jobban törődnek velük.

De még egy körülmény nagyon indokoltá teszi a megkezdett munka folytatását és pedig az, hogy megyénkben a közigazgatási átszervezés, a tanácsok összevonása is megkezdődött. A tanáccsal rendelkező központi községek ennek következtében mindenütt kulturális központok is kell hogy legyenek. S hogy ezeket kialakíthassuk, feltétlenül szükséges, hogy a falu könyvtára a tanács kezelésébe kerüljön, működési feltételei a tanács költségvetésében biztosítva legyenek.

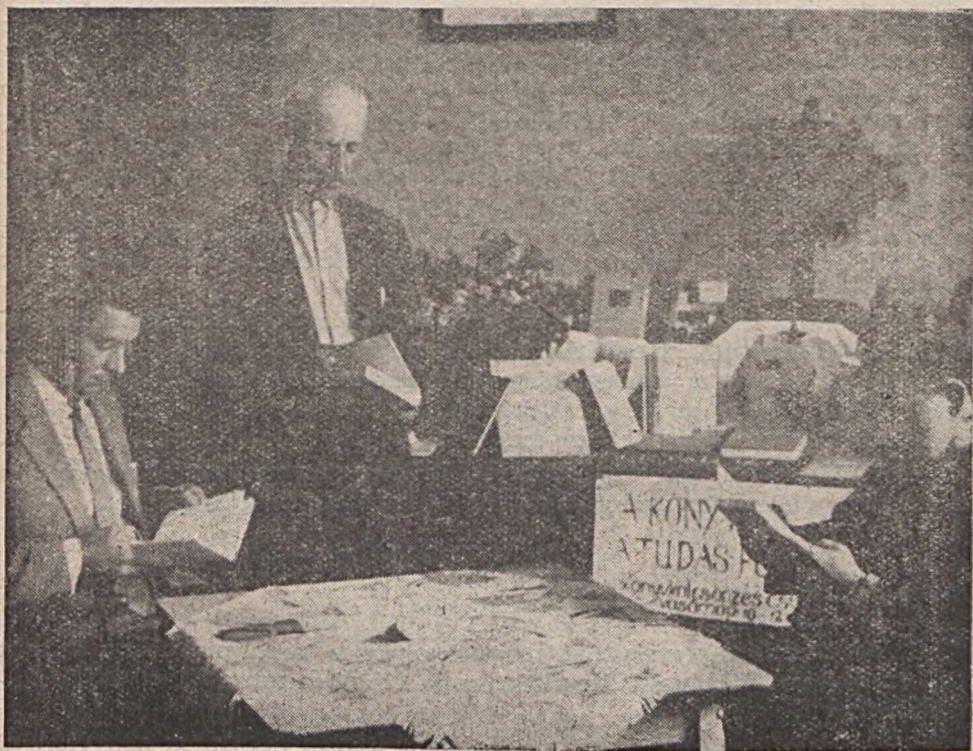
Ísmét a Művelődésügyi Minisztérium segítsége teszi lehetővé, hogy folytassuk a falusi könyvtárak önállósítását, mert a következő évre kapott 95 000 Ft-os fejlesztési hitelt teljes egészében erre a célra fordítjuk.

Azokba a községekbe, ahol a könyvtárat átadjuk a tanácsoknak, a járási könyvtár költségvetéséből leadjuk a letéti könyvbeszerzésre fordított összegek és a könyvtárosok tiszteletdíjának arányos részét is, hogy ezzel is növeljük a költségvetés összegét.

Előzetes terveink szerint az 1964-es évben a mohácsi és pécsváradi járás valamennyi könyvtára tanácsi kezelésbe kerül, a többi járásokban pedig a helyi adottságokat és lehetőségeket figyelembe véve 10—15 könyvtár. Ezzel elérjük azt, hogy megyénkben 195 könyvtár lesz tanácsi kezelésű, s már csak mintegy 120—130 marad a letéti kölcsönzők száma. Ezekkel a későbbiek folyamán az a tervünk, hogy a fejlettebb, jobb könyvállományú körzeti központok fiókkönyvtárai lesznek. Ehhez persze az szükséges, hogy a körzeti központokban mindenütt legalább félfüggetlenített községi könyvtáros működjék, mert saját könyvtárán kívül a körzetéhez tartozó könyvtárakat is el kell majd látnia könyvanyaggal, s módszertani segítségadással. De ez még egy későbbi dolog, jelenleg még kár részletekbe bocsátkozni. Annyit azonban mégis megemlítünk,

hogy a sásdi járás 2 körzetében, Gerényes és Gödrekeresztur központokkal a jövő évben már olyan kísérletezést folytatunk, hogy hogyan válik be a körzeti könyvtár működése a hozzátartozó fiókhálózattal együtt. Azt is tanulmányozni fogjuk, hogy a körzeti könyvtárosnak mennyi időt kell fordítania arra, hogy körzete minden szempontból kifogástalan legyen. Az ottani tapasztalatok felhasználásával tudjuk majd a további tervezést elkészíteni.

Most itt inkább a korábbi tapasztalatok alapján arról beszélünk, ami az 1964. január elsejével tanácsi kezelésbe kerülő könyvtárakkal kapcsolatban a tanácsok és a könyvtárosok feladata.

Nogykozár, Könyvkiállítás

A tanácsok

1. Tapasztalataink szerint a legtöbb helyen szívesen veszik, hogy a faluban lévő könyvtár ezentúl az ő intézményük lesz. Ahol ellenállással talákoztunk, ott is sikerült meggyőzni a tanács vezetőit, hogy ez a fejlődés útja.

2. Elsőrendű és legfontosabb feladat a könyvtár számára megfelelő elhelyezés biztosítása. Ez az önállósítás alapfeltétele. Tisztában vagyunk a falvakban is uralkodó nehéz lakásviszonyokkal, de meggyőződésünk, hogy ahol a tanácsnak szívügye a falu kulturális felemelkedése, ezen belül elsősorban a könyvtárügy, ott körültekintéssel előbb-utóbb sikerül a könyvtár számára megfelelő

helyiséget biztosítaniok. Tapasztalatból tudjuk, hogy tanácsaink lehetetlennek látszó feladatokat is megoldottak, ha belátták az ügy fontosságát és halaszthatatlanságát. Nem mondható könyvtárnak egy iskola sarkában, tanácsirodában, orvosi rendelő várószobájában, vagy sokszor magánlakások folyosóin elhelyezett könyvszekrény.

A sokoldalúan képzett, művelt emberfők sokaságát csak úgy nevelhetjük ki, ha mind több és több ember tanul és olvas. Nagyon fontos tehát, hogy az olvasók számára olyan körülményeket teremtsünk, ahova szívesen mennek, ahol jól érzik magukat. Megyei szerveink ezzel tisztában vannak, s minden segítséget megadnak a könyvtárak korszerűbb berendezésére, felszerelésére. Falvainkban sok helyütt még nem érzik ennek a kérdésnek rendkívüli horderejét, s nem úgy foglalkoznak vele, ahogy az megérdemelné. Hiába a minisztérium és a megyei tanács segítőszándéka, ha a korszerű bútorok elhelyezésére nincs helyiség. Ahol a közigazgatási átszervezés folytán megszűnnek a tanácsok, gondolni kell arra, hogy a megüresedő helyiségekből *feltétlenül* kapjon a könyvtár. Az iskolák átszervezésével kapcsolatban szintén vannak ilyen lehetőségek, amit az szigetvári járásban ki is használtak, mert 4 könyvtárunk kapott a felső tagozat megszüntetésével új, önálló helyiséget.

De ott is meg kell oldani ezt a problémát, ahol tanácsj központok lesznek.

Több megyében járva azt tapasztaltuk, hogy mindenütt jobb a könyvtárak elhelyezése, mint nálunk.

3. A tanácsi kezelésbe adással megnövekednek a könyvtáros feladatai. Önállóan kell szerzeményeznie, leltározni, csoportos leltárát vezetni, stb. Ha a tanács úgy látja, hogy a jelenlegi könyvtáros erre nem lesz alkalmas, már most kell gondolkodnia új személy beállításáról, hogy mire az átadás megtörténik, már ő vegye át a könyvtár vezetését.

4. Végül a tanácsnak ügyelni kell a költségvetés célszerű felhasználására és arra, hogy könyvtári címről más célra ne fordíthassanak összegeket.

A könyvtárosok

1. Feltétlenül vegyenek részt a nyári egyhetes tanfolyamon és *szerezzék* meg az alapfokú könyvtári képesítést, mert különben nem tudják ellátni feladataikat.

2. Gondolni kell arra is, hogy a kialakuló körzeti központok könyvtárosai magasabbfokú könyvtári képesítést szerezzenek, mert félfüggetlenítés, vagy esetleg egész napos foglalkozás mellett már magasabbrendű könyvtári tevékenységet kell folytatniuk.

3. A tanácsi kezelésbe adást a könyvtárosoknak kell előkészíteni oly módon, hogy előzetes értesítés után határidőre beszedik az olvasóknál lévő könyveket, hogy a járási könyvtár munkatársai azokat a tanács által hitelesített leltárkönyvbe felvehessék.

4. Nagyon hasznos lenne, ha a könyvtáros az átleltározásnál a járási kiküldött segítségére lenne, mert ezzel maga is elsajátítaná a következőkben rá váró feladatok megoldását.

5. Helyesnek tartanánk, ha a könyvtáros valakit betanítana a könyvtári munkák ellátására, mert ezzel egyrészt segítőtársat kap, másrészt pedig akadályoztatása esetén helyettesítheti. Meg kell oldanunk a könyvtárak folya-

matos nyitvatartását, mert igaz ugyan, hogy a nyári hónapokban mindig visszaesik a forgalom, de ha — pedagógusok esetében — két hónapon keresztül a könyvtár zárva van, akkor egészen elszoknak az olvasók, s ősszel szinte újra kell kezdeni a szervezést.

6. A könyvtárak a jövőben csak akkor felelhetnek meg feladataiknak, ha munkájukat az eddiginél sokkal szélesebb társadalmi segítséggel oldják meg. Az olvasók segítsége olyan erőforrás, melyet könyvtárosaink még nem használnak ki megfelelően. Ennek a kapcsolatnak a kiépítése szintén a falvakban működő könyvtárosok feladata.

Vázlatosan ezek a következő év legfontosabb teendői a könyvtárak önállósításával kapcsolatban. A részfeladatok a munka lebonyolítása során kerülnek majd elő, amiket a helyi körülmények figyelembevételével, a tanácsok és könyvtárosok segítségével igyekszünk megoldani.

SÁRDI ILONA

A hangoshíradó, mint propagandaeszköz

Minden könyvtárnak fontos feladata a jól végzett, sokrétű propaganda munka. Két főterülete van: szóbeli és írásbeli, vagy szemléltető propaganda. Mindkét főterületnek számos fajtája van, melyekkel egy cikk keretében nem lehet foglalkozni. Ezért most a sok közül csak egyet ragadok ki, a hangoshíradók könyvtári propaganda céljára való felhasználását.

A propaganda egyes formáinak, a könyvismertetéseknek, könyvkiállításoknak, író-olvasó találkozók stb. már hagyományai vannak falvainkban. De vannak olyan lehetőségek is, amelyeket csak alig, vagy egyáltalán nem aknázunk ki, s amelyek talán éppen újszerűségükkel fogva eredményesek lennének. Ilyen többek között a hangos híradó igénybevétele is.

A falu lakossága már megszokta, hogy figyel a hangos bemondóra, mert a különféle közérdekű közleményeket is ezen keresztül hozzák tudomására. Ennek felhasználásával, megfelelő szöveg időnkénti bemondásával jól lehet népszerűsíteni a könyvtárat és annak szolgáltatásait. Ezzel kapcsolatban szeretnénk néhány lehetőségre felhívni könyvtárosaink figyelmét.

Igaz, ma már eljutottunk odáig, hogy nagy általánosságban tudnak falvainkban a könyvtárról. A könyvtárost is legtöbb helyen ismerik, de pl. a kölcsönzési időt már csak kevesen.

Nagyon hasznosnak tartanánk, ha hetenként legalább egyszer a *könyvtárat népszerűsítő* szöveget mondanának be a hangos híradóba, pl. az alábbi szöveggel:

„Ne mulassza el megtekinteni a könyvtár gazdag könyvállományát. A könyv tanít, nevel, szórakoztat. Iratkozzon be a községi könyvtárba. Nyitvatartási idő hetenként háromszor, kedden és pénteken du 5—7-ig, vasárnap délelőtt 10—12-ig.”

Vagy:

„Könyvtárunk ismét szépült. A községi tanács (tsz., vagy nőtanács, stb.) új bútorokat adott a helyi könyvtárnak. Gyere közénk, olvass te is. Kölcsönzési idő... stb.”

Vagy:

„Ha még nem tagja könyvtárunknak, iratkozzék be. Változatos könyvállománnyal várjuk. Nyitvatartási idő hetenként... stb.”

Vagy:

„Szereti a vidám, szórakoztató könyveket? Olvasott már útleírásokat? Megtalálja a község könyvtárában. Nyitvatartási idő... stb.”

De a hangoshíradó segítségével nemcsak a könyvtárat, hanem az *irodalmat is népszerűsíthetjük*. Felhívhatjuk a figyelmet az újonnan érkezett könyvekre 8—10 db felsorolásával.

Propagandánk kapcsolódhat az időszerű gazdasági kérdésekhez, a falu termelési profiljához is. Pl. ha a községben zömmel kisállattenyésztés folyik, akkor olyan szöveget állítsunk össze, melyben felsoroljuk az idevágó szakirodalomból a könyvtárban meglévőket, esetleg egy rövid, érdekesebb részt is felolvashatunk egy-egy könyvből, vagy néhány soros ismertetést adunk róla. Persze a szöveg sose legyen hosszú, felolvasása ne tartson tovább 3—4 percnél.

A vókányi könyvtárban

Pl. Figyelem! Figyelem!

Felhívjuk a község lakosságának figyelmét a könyvtárban megtalálható baromfitenyésztési szakkönyvekre. Tanulmányozza át Báldy Bálint: *A baromfi tenyésztése*, Wettstein Ferenc: *Baromfitenyésztés*, Gergely Béla: *Baromfiólak és tenyésztési eszközök készítése, használata c. szakkönyveket*. Részletes tanácsokat talál bennük a baromfinevelés kérdéseiről, a sok veszteséget okozó fertőző betegségek megelőzéséről stb. (Ehhez hasonlóan lehet más témakörből is anyagot összeállítani.)

Hasonló módon népszerűsíthetjük egy-egy kor, vagy egy nép irodalmát, esetenként egy-egy író műveit. Pl. „Olvasóink nagyrésze szereti Szabó Magda ma élő magyar író műveit. Számtalan ifjúsági könyve és regénye jelent meg az utóbbi években, így többek között az *Álarcosbál*, *Mondják meg Zsófikának*,

Sziget-kék, Születésnap, Disznótor, Az ősz, s most legutóbb a Pilátus. Új könyvében mai problémához nyúl: milyen az öregek helyzete a gyorsan változó világban? Rendkívül érdekesen megírt lélektani regény, melynek főmondanivalója az, hogy az öregek addig élnek, míg kellene valakinek, s míg tennivalójuk akad a világban.

Világosan kirajzolódik a meseszövezből, hogy nem minden az anyagi gondoskodás, az öreg ember olyan mint a gyerek, csak a szeretet sugárzása tartja életben. Olvassák el minél többen, öregek, fiatalok egyaránt. Megkapható a községi könyvtárban hétfőn, szerdán du. 5—7 között’.

Arra természetesen mindig vigyázni kell, hogy csak olyan könyveknek csináljunk propagandát, melyek meg is vannak a könyvtárban.

A szövegek összeállításánál jól felhasználhatjuk a könyvek borítólapjának belső oldalán lévő úgynevezett „fülszöveget” is.

A bemondott szöveg legyen mindig új és változatos. Az egyhangú, ismétlődő anyagot megűnják az emberek, s nem érünk el vele semmiféle hatást.

Ha lehet a könyvtáros maga olvassa fel az általa összeállított szöveget színesen, tagoltan, érthetően.

Feltétlenül ajánljuk a fenti propaganda lehetőség széleskörű alkalmazását, s bízunk abban, hogy nem lesz eredménytelen. Nyomában biztosan nyerünk új olvasókat, s akkor munkánk nem volt hiábavaló.

SZIGETVÁRY SÁNDORNÉ

A népművelési autó életéből

Baranya dimbes-dombos tájain, — messze a várostól — kanyargó, fehér országútakon, apró házak között fel-feltűnik időnként egy halványzöld mikrobusz, a művelődési autó.

Megjelenik minden hónapban, ragyogó nyári délutánon éppúgy, mint vigasztalan őszi esőben, vagy csikorgó téli fagyban.

Az emberek javarésze már ismeri, tudják, hogy érkezése a faluba, vagy pusztára könyvcserét, szórakozást, mindennapi életükhöz, munkájukhoz segítséget jelent.

Igen. A legszebbet, a legtöbbet, amit csak adhatunk, azt visszük a falusi embereknek: a kultúra napvilágát, a könyvet. Ablakot nyitunk számukra új, csodálatos, eddig nem ismert világokba. Nincs is a könyvtáros számára annál szebb, felemelőbb érzés, mint meghódítani az irodalom, a könyv számára az eddig tudatlan, vagy közönyös szíveket. Nehéz az út, ami idáig vezet. Nehéz elfogadtatni még ma is az emberek egy részével azt, amit mi oly szívesen és örömmel viszünk, ők sokszor mégis kételkedve, közömbösen fogadják.

A megye 10 apró települését járjuk rendszeresen. A faluban csak egy pedagógus van, esetleg egy községi tanács, akiktől segítséget várhatunk. Az ő támogatásuk, szervező készségük nélkül a mi igyekeztünk nem sok eredménnyel jár.

Induljunk hát el a művelődési autóval, kísérjük el kölcsönzési körútján, lássuk, hogyan fogadják a falvak vezetői és lakói.

— Megjött a „könyves”! Itt a könyves! kiabálják kórusban a gyerekek, mikor a szép, egyforma kis lakóépületek között befordulunk a kultúrház elé. Nem tudom, hogy a „könyves” szó engem jelöl-e, vagy a mikrobuszt, de ez nem is lényeges. Az elnevezés úgy hangzik, mintha a felnőttek és gyerekek jó barátja érkezett volna meg, akit már régen vártak.

Szilágypuszta, állami gazdaság. Állandó lakosainak a száma kevés, de sok idénymunkás is dolgozik itt, akik a puszta unalmát a legény, vagy leányszállás egyhangúságát igyekeznek elűzni. Ezért itt mindig szívesen látott vendégek vagyunk.

Mikor az autóról kiszedjük a könyvekkel megrakott nehéz állványokat, erős fiatal legény ugrik oda segíteni, egy traktoros. Nem is megy el azután sem, válogat. Ő már régi tagja olvasótárborunknak.

Szép, nyári délután van. Az út mentén elterülő parkosított tisztáson ütjük fel tanyánkat. Nyomban berendezkedünk, asztalt, székeket hozunk a gazdaság

ebédlőjéből, ahol már mint jó ismerősöket köszöntenek bennünket. Az állványokat sorbarakjuk és megkezdődhet a kölcsönzés. Akik erre járnak, megállnak, még ha nem is ismernek bennünket, és tisztes távolságból oda-oda néznek. Hárman is állnak a közelünkben. A barátságos invitálásra az egyik férfi közelebb jön, de szégyenlősen szabadkozik, hogy most nincs pénze, pedig szívesen venne könyveket. Nevetve magyarázom meg, hogy ide nem kell pénz, mi a könyveket kölcsönadjuk és teljesen ingyen, csupán egy aláírást kérünk cserébe. Hitetlenkedve hallgatja és bátortalanul közeledik. Egy kis unszolás után már tapogatózva keresi a neki való könyveket és segítségével hamarosan meg is találja.

Ocsárdi cigányolvasók

Míg én a könyveket „beírom” ő még mindig hangosan gondolkodik ezen a nagyszerű lehetőségen, hogy ingyen kapja és válogathat.

Felszabadult mosollyal távozik, de tíz perc múlva újra itt van két munkás-külső társával, s már mint beavatott kalauzolja őket.

A gyerekektől, akik az asztalt körülállják, alig tudok mozogni. Sürgősen rendet kell teremteni közöttük. Külön választom az új kis olvasókat és külön, akik már régiek és könyvet hoztak vissza.

Átveszem a könyveket, beírom az újakat és megmutatom az állványt, amelyik tele van mesés és ifjúsági könyvekkel. Ott szabadon válogathatnak.

A zsvajgó gyerekektől kissé távolabb, félrehúzódva áll egy széparcú kislány. — Hát te? — kérdem csodálkozva — milyen könyvet szeretnél vinni? Rázza a fejét, hogy ő nem visz könyvet. Tagadásában van valami szánalmatkeltő. Bizonytalanul mondja és közben vágyakozva pislog a többi gyerek felé, akik már egész vásárt csináltak a tiszta gyepen a halom könyvből.

Közelebb hívom a kislányt.

— Hogy hívnak? Sári Klári a nevem — mondja félénken — s faggatásomra elmondja, őt megverik otthon, ha olvas. Hitetlenkedve hallgatom, hogy ilyen is előfordulhat.

— Hiszen most nyár van, tanulni sem kell — biztatom — talán csak az iskolaévben volt így? De a többi gyerek is bizonyítja, hogy valóban így van, Klárit megverik otthon, ha olvas.

— És szeretnél olvasni? — Nagyon — mondja most már tiszta szívből és őszintén.

— Otthon van anyukád? — Nincs — mondja. — Hát édesapád? — Ő itt van a műhelyben — int fejével a közeli szerelóműhely felé.

Rábízom a könyveket az egyik nagyobbacska fiúra és kézenfogom a kislányt, beállítunk a „szigorú” papához.

Nem volt könnyű meggyőzni a papát — aki maga még nem sok könyvet olvashatott —, hogy a kislány ebben a mi új világunkban már nem nőhet fel így, hogy eltiltják a könyvektől. Végül is megadta magát és a beleegyezését.

A kislány ragyogó arccal, én pedig megelégedve tértem vissza a könyvekhez, és egy szép mesekönyvet adtam Klárinak.

Egy kis olvasó is számít — gondoltam —, s talán a kislányon keresztül egyszer még a papa is rászánja magát az olvasásra és megbarátkozik a könyvekkel.

Lassan esteledik. A munkáról most térnek haza az emberek. Ilyenkor a legnagyobb a forgalom. Ott mennek el előttünk, egyik is, másik is megáll... közelebb jön... kezébe vesz egy-egy könyvet. Nézi, forgatja, visszateszi és továbbmegy. Ma még továbbmegy, de a gátlásokat majd legyőzi a tudásszomj, az olvasás utáni vágy, s a következő alkalommal már nem sok biztatás kell, hogy közénk jöjjön.

Sötétedik. Már alig látom beírni a könyveket. A hangosbemondó mégegyszer hírüladja, hogy a művelődési autó még tíz percre kölcsönöz. Aztán a puszta elcsendesedik, mi is szedelőzködünk. Jóleső érzéssel rakjuk vissza az állványokat a kocsiba. Ide nem jöttünk hiába. A motor felbűg, ragyognak a csillagok. A „könyves” hazafelé indul.

*

A 6-os úton fut a kocsink. Martonfára igyekszünk. Útközben azon gondolkodom, mi lehet az oka, hogy ebben a községben olyan gyengék az eredményeink? Vajon mások az emberek? Az alig 10 km-re eső Szilágypuszta után magam is kíváncsi vagyok rá.

Jó idő van, kocsink beáll az iskola udvarára. A folyosóról a pedagógus nézeget bennünket. Várom, hogy közelebb jön, de hiába. Közömbösen nézi, hogyan vonszoljuk le az autóról az állványokat. Oda megyek hozzá, köszöntöm. Mire újra körülnézek már nincs is sehol. — Szokása, hogy ilyenkor elmegy

hazulról — világosít fel a gépkocsivezető. Mint kiderül nem is tagja a könyvtárunknak.

Az olvasók — főleg gyerekek — lassan, kényelmesen szállingóznak. Egy óra sem telik bele már minden gyerek — aki csak akarta — kicserélte a könyveit. Újabbak nem jönnek, felnőtteknek híre-hamva sincs.

A kölcsönző füzetből látom, hogy a tanács dolgozói sem tagjai olvasótáborunknak.

Átszaladok a tanácsra, ahol az elnökasszony fogad. Pár szóval elmondom neki miért jöttünk és jövünk minden hónapban újra: „... hogy egyre kevesebb legyen a fehér folt Baranyában, hogy a könyvek fénye eljusson minden kis faluba...”

Ehhez kérjük az ő segítségüket is. Udvariasan mindent megígér, de amikor kérem, hogy havonta egyszer mielőtt kijövünk doboltassa ki a kölcsönzési napot a faluban, sajnálkozva rázza a fejét. „Itt a kisbíró csak a legritkább esetben dobol. Esetleg, ha külön megfizetik...”

Hazafelé indulva már nem azon töröm a fejemet, hogy mi az oka az itteni rossz eredményeknek. Inkább azon, miként változtathatnánk meg a falu vezetőinek szemléletét?

*

...Két községet látogattunk meg. Kölcsönzőállomásaink között vannak ezeknél jobbak, rosszabbak is. Vannak olyan tanácselnökök is, mint Tengeriben Tóth Lajos elvtárs, aki minden kölcsönzéskor személyesen várja a kis kultúrterem előtt kocsinkat és 10—12 könyvet visz egyszerre olvasni. Minden segítséget megad munkánkhoz és büszkén beszél az eredményekről, közös ügynek tekinti problémáinkat. S vannak olyan pedagógusaink, mint Hegyszentmártonban Bérczi Borbála, vagy Nemeskén Póré János, Bánfán Wágner Józsefné, akik szívvel-lélekkel szervezik az olvasókat és tudják, hogy közös ügyet szolgálunk munkánkkal, a falu kulturális felemelkedését.

Az állam milliókat áldoz azért, hogy eltűnjön a falu és a város közötti különbség, hogy a falusi emberek is élvezhessék a kultúra minden áldását.

Ingyen, csak a bizalomra építve kölcsönözzük a legdrágább, legjobb könyveket, hogy országunkban művelt emberek éljenek, művelt gyerekek nőjenek fel. De a sok áldozat és erőfeszítés akkor majdnem hiábavaló, ha a falu vezetői nincsenek mellettünk, csak velük együtt érhetjük el célunkat és hinthetjük el a kultúra magvait a faluban, pusztán, a legkisebb településeinken egyaránt.

Pályázatainkról

Az elmúlt tanévben ill. népművelési évadban szép sikerrel zárult két pályázatunk: a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának pedagógiai és népművelési pályázata, valamint a néprajzi- és nyelvjárási gyűjtőpályázat. Az előbbi eredményeit a Dunántúli Naplóban, az utóbbiét Tájékoztatónk júniusi számában közöltük. A Művelődési Tájékoztató e számában a pedagógiai és népművelési pályázatra készült művekből közöltünk néhányat, részben azért, hogy közkinccsé tegyük a pályázat eredményeit, részben azért, hogy az idei évadban még több pedagógust és népművelőt ösztönözzünk a pályázatokon való részvételre.

Mindkét pályázatot meghirdettük az 1962—63-as évadra is, abban a reményben, hogy az első évinél több és színvonalasabb mű születik meg. Amikor a tavalyi pályázat sikeréről beszélünk, kezdeti sikert értünk alatta; az első lépések eredményességét. Bízunk abban, hogy a tavalyi pályázók az idei évadban is papírra vetik értékes tapasztalataikat, hasznos gondolataikat, megvalósításra és széleskörű elterjesztésre alkalmas terveiket; s reméljük, hogy számos új pályázó jutalmazására is sor kerül.

A pályázatot meghirdető szervek nevében arra kérjük művelődésügyünk vezetőit és minden dolgozóját, hogy népszerűsítsék pályázatunkat, s minél többen vegyenek részt a nemes célokat szolgáló elméleti-módszertani munkában.

Pedagógiai és népművelési pályázat

A Baranya megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya pedagógiai és népművelési pályázatot hirdet.

A pályázat célja:

1. A legjobb pedagógiai és népművelési módszerek, tapasztalatok összegyűjtése és közkinccsé tétele.
2. A művelődésügyi dolgozók ösztönzése arra, hogy a feladatok jó gyakorlati megoldása mellett foglalkozzanak módszertani kérdésekkel, a tapasztalatok elemzésével is.
3. A Művelődési Tájékoztató c. kiadvány számára színvonalas tanulmányok biztosítása.

Pedagógiai témák:

1. A pedagógiai munka tervezése.

(Igazgatók, osztályfőnökök, alsó tagozati nevelők, napközi-otthonvezetők, vezető óvónők, szakkörvezetők, stb. munkatervei az előkészítés, összehangolás, helyzetelemzés módszerének leírásával, indokolással.)

2. *Eredményesen alkalmazott módszerek a vezetés színvonalának emel-*

(Különböző nevelési tényezők összehangolása. Pedagógiai tanács működése, a vezetés demokratizmusa. Irányító és ellenőrző munka az iskolában és a kapcsolatos intézményekben. Gazdasági szervező munka, patronálás stb.)

3. *Eredményesen alkalmazott módszerek a nevelés hatékonnyá tételére minden iskolatípusban, nevelési intézményben. sében.*

(Erkölcsei nevelés, osztályfőnöki órák, tanulóközösségek megszervezése, egyéni bánásmód elvének érvényesítése, iskolai, iskolán kívüli élet megszervezése, aktivizálás elve a nevelésben, a nevelés eredményeinek vizsgálata, az ifjúsági szervezettel való együttműködés, a tanulókkal való egységes bánásmód kialakítása, koedukáció helyzete és tapasztalatai, iskolára való előkészítés, nevelők és szülők kapcsolata, a munkaoktatás nevelő hatása, társadalmi munka szervezése, stb.).

4. *Eredményesen alkalmazott módszerek az oktató munkában minden iskolatípusban.*

(Túlterhelés csökkentése, világnézeti nevelés, készségfejlesztés, tanulói aktivitás biztosítása, tehetséges és gyenge tanulókkal való foglalkozás, csoportfoglalkozások, szemléltetés, tanulói kísérletek, tantárgyi koncentráció, a tanóra felépítése, didaktikai feladatok megoldása az önálló és közvetlen órák láncolatában, a figyelem és emlékezet fejlesztése, a tanulás helyes módszerei, hasznossági elv érvényesítése a műhelymunkában a munkadarabok kijelölésében, szakmai előképzés színvonalának emelése, iskola és üzem kapcsolata, üzemi oktatók pedagógiai képzése, felnőttoktatás stb.)

5. *Egyéb módszertani kérdések.*

(Újítások, szertárfejlesztés, könyvtárfejlesztés, szakköri munka, kirándulások, felnőttoktatás szervezése, cigánytanulók iskoláztatása és oktatása.)

Népművelési témák:

1. A népművelési munka tervezése.

(Községi, üzemi, népművelési tervek, művészeti csoportok, szakkörök, klub, gyermekfoglalkoztatás, stb. munkatervei, az elkészítés módszerének leírásával, indokolással).

2. *Hogyan segíti a népművelés a község (üzem) egyes problémáinak megoldását sajátos eszközeivel?*

(A termelést, általános és szakműveltség gyarapítását, egyes rétegek nevelését, az izlésfejlesztést, a hasznos szórakoztatást stb.)

3. *Beszámoló valamely népművelési ágazat éves, vagy féléves tevékenységéről.*

(Ismeretterjesztés, mezőgazdasági-, műszaki-, művészeti-, stb. szakkörök, művészeti csoportok, könyvtári munka, mozi, stb.).

4. *Eredményesen alkalmazott módszerek a népművelés különböző területeiről.*

(Pl. komplex ismeretterjesztés, szakköri munka, műsoros estek szervezése, klubélet, gyermekfoglalkoztatás, film-nevelés, kiállítások, kirándulások, televízió felhasználása, egyes rendezvények — irodalmi est, könyvismertetés, színház, mozi, szellemi vetélkedő stb.; és egyes módszerek — gyermekjáték, klub-foglalkozás, stb. — feldolgozása, stb.).

5. *Népművelési egység megvalósulása.*

(Társadalmi vezetőség munkája, együttműködés gazdasági és tömegszervezetekkel, anyagi együttműködés, közönségszervezés, közös rendezvények, stb.).

6. *Helytörténeti tanulmányok.*

(Részletek a község történetéből, a tsz, üzem, iskola, stb. története, a község neves szülötteinek élete, munkája, műemlékek története, a község egyéb nevezetességei; készülés hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára.)

7. *Egyéb módszertani kérdések.*

(Művelődési otthon berendezése, propagandamunka, mozgalmak, újítások, stb.).

8. *Egyéb elvi kérdések.*

(Tanácsi irányítás, községfejlesztés felhasználása, társadalmi bázis kialakítása, ágazatok kapcsolata, stb.).

A fenti témákon kívül pályázni lehet más pedagógiai és népművelési témák kidolgozásával is.

A pályamunkák az eljárások, módszerek, tapasztalatok, eredmények leírását, elemzését tartalmazzák a szükségletnek megfelelő illusztrációkkal (rajz, grafikon, fénykép, stb.).

A pedagógiai témákat annak az iskolatípusnak megfelelően kell kidolgozni, ahol a pályázó működik (pl. a tanulókkal való egyéni bánásmódról készíthet pályaművet óvónő, általános iskolai, középiskolai, diákotthoni, stb. nevelő).

Pályázhatnak a Baranya megyében működő összes nevelők, főhivatású és tiszteletdíjas népművelési dolgozók, kultúrmunkások, a művelődésügyi apparátus dolgozói. Pályázni csak eredeti művekkel lehet, amelyek más pályázaton nem szerepeltek és nem jelentek meg nyomtatásban. A terjedelem 15 gépelt oldalnál lehetőleg ne legyen több.

A pályaműveket a járási (városi) művelődésügyi osztályok hatáskörébe tartozó dolgozóknak a járási (városi) művelődésügyi osztályoknak, a többi pályázóknak a Baranya megyei Művelődésügyi Osztálynak kell megküldeni 1964. április 4-ig.

A pályázat jelíges. A pályázó nevét, működési helyét a pályázathoz csatolt boríték tartalmazza.

A pályaműveket szakemberekből összeállított zsüri bírálja el. Az eredményt a Pedagógus Napon közöljük, a díjakat is akkor adjuk át.

Pályadíjak:

- I. díj 2 db à 1000 Ft
- II. díj 4 db à 800 Ft
- III. díj 8 db à 600 Ft

Kéziratokat vissza nem adunk, az első közlés jogát fenntartjuk magunknak. A legjobb tanulmányokat az országos szakfolyóiratokban és a Művelődési Tájékoztatóban helyezük el, esetleg külön kiadványként jelentetjük meg. A pályadíjak a szerzői jogot nem érintik, tehát a közlésért járó szokásos tiszteletdíjat a pályázó megkapja.

Néprajzi- és nyelvjárási gyűjtőpályázat

A Baranya megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya és a Janus Pannonius Múzeum másodszer hirdeti meg a Megyei Néprajzi- és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatot.

Az I. Megyei Néprajzi- és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton megyénk sikeresen szerepelt: a XI. országos pályázatra befutott 400 pályamunka több mint 10%-a Baranyából érkezett be, s hogy nemcsak a mennyiség, hanem a minőség is jó volt, azt az bizonyítja, hogy egy országos első, és két országos második díjat kaptak megyénk társadalmi néprajzi gyűjtői, két pályamunka pedig közlésre is kerül néprajzi folyóiratokban.

A II. megyei pályázat feltételei az elsőhöz hasonlóak: Pályázhatnak önkéntes gyűjtők és gyűjtőcsoportok (néprajzi, honismereti, művészeti, helytörténeti szakkörök, úttörőcsapatok, műkedvelő csoportok, munkaközösségek stb.) bármilyen néprajzi és nyelvjárási tárgyú, nyomtatásban még meg nem jelent

eredeti helyszíni gyűjtést
tartalmazó pályamunkákkal.

Egy pályázó több pályamunkát is beküldhet. A népzenei és összefüggő néprajzi vagy népköltészeti anyagot tartalmazó pályamunkáknál ajánlatos az eredeti magnetofon-felvételek beküldése is.

Ajánlott témák: ösfoglalkozások (gyűjtögetés—halászat—vadászat—méhészkedés), gazdálkodás, település—építkezés—házberendezés, viselet, táplálkozás, háziipar—mesterkedés, díszítőművészet, népszokások, hiedelmek, népzene—népdal, népi tánc, népi játékok, történeti néphagyományok, népmese, népköltészet, népi kéziratok, munkásfolklor, nyelvjárási anyag (földrajzi nevek, személynevek, ragadványnevek, szólásmondások, közmondások, találókérdések stb.)

Néprajzi tárgyú rajzokkal, fényképekkel, valamint a régi népéletre vonatkozó, kiadatlan levéltári anyaggal is lehet pályázni.

Pályadíjak:

I. díj: 1000 Ft	IV. díj: 300 Ft
II. díj: 700 Ft	V. díj: 200 Ft
III. díj: 500 Ft	Pénz- és könyvjutalmak.

Az egyes díjfokozatokat többszörösen is kiadjuk.

Országos elbírálás alá a megyék által felterjesztett I—II. díjas pályamunkák kerülnek, ezeket a központi bírálóbizottság további díjkiegészítésre utalhatja.

Országos díjak: Nagydíj 2500 Ft, I. díj: 1500 Ft, II. díj: 1000 Ft, III. díj: 800 Ft.

A pályamunkákat két példányban a megyei művelődésügyi osztályra (Pécs, Széchenyi tér 9.) kell beküldeni.

Beküldési határidő: 1964. március 1.

Határidő után érkezett pályamunkákat csak a következő évi gyűjtőpályázat keretében, más helyre küldött pályázatokat pedig egyáltalán nem bírálunk el!

A két példányban beadott pályamunkák másodpéldányát a megyei elbírálás után (esetleg további díjazásra javasolva) elküldjük a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárába. A pályázatokat a szerzői jog védi!

A pályázni kívánók tanácsért, felvilágosításért, szakirodalomért, az ajánlott pályatételek részletes jegyzékéért személyesen vagy írásban a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályához forduljanak. (Pécs, Rákóczi út 15.)

Pályázati felhívás

A TIT Baranya megyei Szervezete, a Földművelésügyi Szervezetek Baranya megyei Központja és a Baranya megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztálya pályázatot hirdet a szövetkezeti mozgalommal, elsősorban a tsz-mozgalommal foglalkozó helytörténeti tanulmányok megírására. A pályázat célja, a mezőgazdaság szocialista történetének egy átfogó, vagy valamely részkérdésének önálló kutatáson alapuló feldolgozása. A pályázatok mutassák be a tsz, vagy község, illetve egy megye területén kialakult szövetkezetek történetét.

A pályaművekben különös figyelmet kell fordítani a mezőgazdaság szocialista átalakulása felé vezető kezdeti lépésekre, az fmsz-ek, a tsz-mozgalom fejlődésének — a közös gazdálkodás kialakulása történetének — feldolgozására, az egységes paraszti osztály kialakulásához vezető út történelmi bemutatására. A szövetkezetek létrehozásáért folytatott politikai harc mellett a szocialista mezőgazdasági nagyüzem kialakulásának történetére, továbbá a földműves és egyéb szövetkezeti mozgalom fejlődésével egy-

idejűleg a falusi lakosság életkörülményeiben, kulturális fejlődésében bekövetkezett változásokra.

Pályázni lehet olyan témával is, amely szövetkezetek politikai, szociális, kulturális tevékenységével foglalkozik, a felszabadulástól napjainkig, s egyben azt is vizsgálja, hogy a szövetkezetek tevékenysége milyen hatással volt a parasztság életkörülményeinek alakulására.

A pályázaton bárki résztvehet. A pályadíjak összege:

I. díj	3000 Ft
II. díj	2000 Ft
III. díj	1000 Ft

A legsikerültebb tanulmányokat és visszaemlékezéseket önállóan megjelentetjük. A pályázatra benyújtott tanulmányok és visszaemlékezések terjedelmét a szerzők szabadon határozhatják meg.

Beküldési határidő: 1964. április 4.

Beküldendő a TIT Baranya megyei Szervezetéhez Pécs, Sallai u. 42.

A Baranya megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága július 5-én foglalkozott a Megyei Moziüzemi Vállalat munkájával. Határozatot hozott a megyei mozipark felülvizsgálására s a vetítések kultúrált körülményeinek megteremtésére. A járási és városi tanácsok vb-it felhívta a filmek adta lehetőségek jobb kihasználására, a filmforgalmazás helyi eredményeinek javítására, az önköltség csökkentésének elősegítésére, a látogatottság emelkedését gátló helyi okok megszüntetésére. Intézkedett, hogy a műszaki fejlesztés során a központi községekben a vállalat technikailag, esztétikailag és közönségkényelmi szempontból is megfelelő korszerű mozikat létesítsen.

A határozat nyomán gyors ütemben indult meg a mozik korszerűsítése. Harkányban, Sellyén, Mágocson új, szélesvásznú mozik kezdtek meg működésüket s folyik a szigetvári mozi építése és a szentlőrinci átalakítása. Jelenleg a szélesvásznú mozik száma a megyében 20-ra emelkedett.

*

Július 12-én a Végrehajtó Bizottság megvitatta a cigánygyermek nevelésének gyakorlati kérdéseit, valamint a harmadik 5 éves tervben létesítendő

gyógypedagógiai intézet szükségleti igényét és felépítési tervét. A határozat óta a művelődésügyi osztály a gyógypedagógiai intézet céljára Mohácson egy 60 fő elhelyezésére alkalmas épületet vásárolt s biztosítja a személyi és tárgyi feltételeit annak, hogy az intézetben a tanítás 1964. évtől megkezdődhessen.

A Végrehajtó Bizottság október 28-án a cigánykérdés megoldásával kapcsolatos ülésén utasította a művelődésügyi osztályt, hogy a nagyobb cigánytelepeken a tanév befejezése után indítsa be a napközis pedagógiai előkészítő osztályokban a foglalkozást. Javasolta a nagyobb cigánytelepeken — ahol a 6 éves gyermekek száma a legmagasabb — egy éves előkészítő osztály megszervezését az 1964/65-ös tanévre.

A művelődésügyi osztályt utasította, hogy az alapismereti tanfolyamok legeredményesebb oktatási és népművelési módszereit népszerűsítse. Módszertani és tematikai javaslattal segítse a cigányok körében végzendő népművelési munkát, s a TIT-re támaszkodva szervezze meg a cigányok közti ismeretterjesztést s a cigányság egyes rétegeinek sajátos feladataik szerinti nevelését.

A határozatok végrehajtását az osztály folyamatba tette, erről tanuskodik a kiadványban megjelenő két cikk is.

ISKOLÁINK ÉLETÉBŐL

Megyénk 13 községében indult be az idei tanévben kísérletként olyan tanfolyam, ahol a mezőgazdasági dolgozók az általános iskola esti tagozatán a VII. osztállyal párhuzamosan megkezdik a mezőgazdasági szakmunkás képző tanfolyamot is. A két tanfolyam tananyagában jelentkező fedések kiküszöbölésével így összesen három év alatt szerezhetik meg a dolgozók az általános iskolai végzettséget, és a szakmunkás képesítést. Ezekre a tanfolyamokra kb. 300 mezőgazdasági dolgozó jelentkezett.

*

A pécsváradi járásban az idei tanévben 32 községből 21-ben indult meg a felnőttoktatás. A hallgatók száma 554, ebből 19 cigány.

*

A siklósi járásban az elmúlt év 300 főjével szemben az idei tanévben 818 felnőtt vesz részt az oktatásban.

*

A megye középiskolai hálózatának fejlesztésére 1963. szeptember 1-től kezdődően a Művelődésügyi Minisztérium új szakközépiskolák ill. szakközépiskolai osztályok megnyitását engedélyezte. Így beindult Komlón a Kun Béla Általános Gimnáziumban közös igazgatással egy közgazdasági szakközépiskolai osztály; Mohácson a Kisfaludy Károly Általános Gimnáziumban egy öntözéses növénytermesztő gépész szakközépiskolai osztály; Bólyban az Általános Iskolában közös igazgatással egy mezőgazdasági gépszerező és egy tejjgazdasági szakmunkás szakközépiskolai osztály.

*

Új zeneiskola kezdte meg működését Mohácson. A zenei élet fellendülését várja tőle a közvélemény.

*

Ahol helyesen értelmezték a cigányokkal való törődést! 40 cigánygyermek jó tanulási lehetőségét, rendszeres foglalkozását biztosítja a mágocsi cigány-napköziotthon.

*

Az iskolára való előkészítést szolgálja a Sásd II.-n létesített cigány óvoda. Tizennyolc 4—5 éves korú gyermek jár rendszeresen.

*

Jó előkészítő munka révén az idei tanévben sikerült 100 százalékban beiskoláztatni a baranyajenői és baranyaszentszörgyői cigánytelep tanköteles tanulóit.

*

A pécsi járás területén az 1963-as évben tervben felül 2 új óvoda létesül: Egerágon és Ócsárdon. Az előbbi a tszben dolgozó szülők gyermekeinek nyújt jól felszerelt, barátságos otthont, a második a cigánygyermekek óvodai elhelyezéséhez kíván segítséget adni.

*

1964. évben a megye területén az alábbi oktatási intézmények építését kezdjük meg, illetve fejezzük be: Komlón 12 ot. gimnázium és 80 fh. diákotthon, Sellyén 4 ot. á. gimnázium, Siklón 2 ot. gimnázium bővítése, Szentlőrincen 8+4 általános iskola + gimnázium. Szalátán 4 ot. általános iskola, Egyházaskózáron 4 ot. általános iskola, Hosszúhetyényben 75 fh. óvoda, Szigetváron 2 nevelői lakás.

*

A balatonberényi gyermeküdülő ebédlőjét a következő évben úgy bővítjük, hogy abban 150 fő üttörő egyidőben kényelmesen elférhessen.

*

Október hó folyamán kerültek átadásra a dunaszekcsői II. sz. óvoda új helyiségei. A korszerűen berendezett, vízvezetékekkel ellátott napköziotthonos óvoda a kultúrhygienia nevelés igényeit kielégíti. Az óvoda további bővítését tervezi a községi tanács.

*

Almamellék községben új óvodát és általános iskolai napközi otthont építettek társadalmi összefogással, 48 000 Ft állami támogatással.

*

Befejezéshez közeledik a pécsvárad 8+4 tantermes iskola+ gimnázium, valamint a 400 fh. kultúrotthon építési munkája. Az iskola építési költsége 8 millió Ft-ba, a kultúrotthon építési költsége 5 millió Ft-ba kerül.

ÉRDEMES TAKARÉKOSKODNI

Az elmúlt tanévben a takarékosági mozgalomban élenjáró iskolák Dunafalva, Bár és Szalatnak. Mindkét iskola 9—9000 forint értékű felszerelést kapott jutalomképpen a Megyei Művelődésügyi Osztálytól.

A TOVÁBBKÉPZÉS HÍREI

Az I. gyermekvédelmi körzet (Baranya, Tolna, Somogy, Zala) gyermekvédelmi felügyelői számára november hónapban 3 napos továbbképzést tartunk Pécsen.

*

A megye gyógypedagógiai nevelői számára december hónapban 2 napos továbbképzést tartunk Mohácson. A továbbképzés célja, hogy a gyógypedagógiai képesítéssel nem rendelkező nevelők számára módszertani és gyakorlati segítséget nyújtsunk.

*

November hónapban az I. gyermekvédelmi körzet (Baranya, Tolna, Somogy, Zala) gyermekotthoni és általános iskolai diákotthoni igazgatói számára Tolna megyében, Hógyészen 2 npos továbbképzésen a gyermekotthonok közösségi élete, az úttörő munka és a munkára nevelés problémái kerülnek megvitatásra. Az értekezlet tapasztalatcsere jellegű lesz.

*

A Baranya megyei óvónők továbbképzésének segítésére a járási művelődésügyi osztályok 500 db. lélektani és módszertani könyvet vásároltak, összesen 6 022 Ft értékben. A könyvek az óvodai szakkönyvtárak tulajdonát képezik.

SPORT

Október hónapban 1000 db, NDK-ból

importált igelit labdát osztottunk ki az iskolai testnevelés segítésére.

*

Beindultak a középiskolás kupaküzdelmek, melynek során Somogy, Tolna, Fejér, Baranya legjobb diákcsapatai küzdenek a bajnoki címért. Fiú kosárlabdában a pécsi Nagy Lajos gimnázium, szigetvári gimnázium, pécsi Gépipari Technikum, pécsi Széchenyi gimnázium, komlói gimnázium képviselik megyénket. Leányoknál: Szigetvár, Komló, Leőwey gimnázium, Siklós, pécsi Gépipari Technikum nevezett. Csapatainknak jó szereplést kívánunk.

*

Jó úton halad az általános iskolai úttörő sport tömegesítése. A legutóbbi felmérések alapján

atlétikai négytusában	12 923	tanuló
tornában	4 038	„
kézilabdában	9 586	„
labdarúgásban	6 119	„
természetjárásban	24 562	„

vett részt az örsi versenyeken.

*

Nagyüzemben folynak a középiskolás megyei bajnokságok. Legnépszerűbb a kézilabdabajnokság, ahol a fiúknál az ifjúsági sportban 10, a serdülőknél 6 diákcsapat küzd a bajnokságért.

*

A Középfokú Sportbizottság jól sikerült atlétikai versenyt rendezett a középiskolák első osztályos tanulói részére, ahol várakozáson felüli eredmények születtek.

*

A járásokban befejezéshez közeledik az őszi négytusa bajnokság, melynek során eddig kb. 10 000 úttörő vett részt a versenyeken.

*

Jól sikerült járási úttörő labdarúgó bajnokságot rendezett a mohácsi Járási Általános Iskolai Sport Tanács. Hét körzetben összesen 26 csapat vett részt a küzdelmekben.

*

Mohács-Külváros tanulói kispályás sportterület kialakítását kezdték meg.

A NÉPMŰVELÉS HÍREI

Mágocsön átadták rendeltetésének a megye egyik legkorszerűbb új művelődési házát. A 3 millió forintos költséggel létesített épületben kapott helyet a szélesvásznú mozi. Az építkezésen a község dolgozói mintegy 250 000 Ft társadalmi munkát végeztek.

*

Liptód községben 225 000 Ft-os költséggel felújították a művelődési otthont; Old-Eperjespusztán a községfelépítési alapból létesítettek művelődési otthont, melynek eredményeként erőteljesen fel lendült az öntevékeny művészeti munka. Az oldi kultúr csoport munkájába teljes számmal bekapcsolódott a helyi cigány művészeti csoport is.

*

Jelentős községi hozzájárulással és társadalmi munkával új művelődési otthont avattak Tormás községben is. Az avató ünnepségen közreműködő Mecsek Együttes műsora komoly élményt nyújtott a természet zsúfolásig megtöltő közönségnek.

*

A továbbtanulási vágy felkeltésében és a felnőttoktatás segítésében több jó kezdeményezés született. Így Mohácson, Vejtiben, Nagydobszán, Magyarteleken, Ozdfalun, Somogyhárságyon az általános iskola V—VIII. osztálya anyagából 4 hetes előkészítő tanfolyamot szervezett a művelődési otthon. Kóroson az iskolai oktatásban részt nem vevő tsz vezetők számára az ismeretek felújítása céljából indítottak tanfolyamot.

*

A Pécs—Baranyai Népművelési Tanácsadó november 15-én Berkesden a körzeti művelődési otthonok igazgatói részére tapasztalatcserét rendezett. A résztvevők megvitatták a körzeti központ és a kisközségek közötti együttműködést, tanulmányozták a szilágyi művelődési otthon tevékenységét és megtekintették a helyi szakkör foglalkozását.

*

November 17-én disztóművészeti szakkörvezetői továbbképzést rendezett a Tanácsadó a Tolna megyei szakkörvezetők részvételével. A foglalkozás keretében vetített képes előadás hangzott el Baranya népművészetéről, a résztvevők megtekintették a múzeum néprajzi osztályát s gyakorlati foglalkozáson baranyai régi himzésekkel ismerkedtek.

*

A pécsi Írócsoport és a Jelenkor szerkesztősége a megyében és az ország különböző városaiban író-olvasó találkozókat rendezett. Baranyában és Pécsen több vállalatnál és intézménynél, Villányban, Szentlőrincen, Véménden; a megyén kívül Bonyhádon, Kalocsán, Baján, Tatabányán, Salgótarjánban, Dunaújvárosban és Debrecenben szerepeltek a pécsi írók.

*

A somogyhársági honismereti szakkör jól sikerült honismereti estet rendezett. Az esten az úttörők népdalokat és Somogyhárság és környékének népművészei rövid műsort adtak elő. Fel lépett Hajdú Sándor, márcadópusztai citerás, Laki Gézané somogyi pásztordalokkal, ifj. Kapoli Antal furulyás, Polena Menyhért éjjeliőr dalokkal, kishársági és magyarlukafai pásztorok cigánydalokkal, Kisantal Imre és felesége népi táncal. Az esten Lemle Géza népművelési csoportvezető a honismereti munka jelentőségét ismertette, majd dr. Vargha Károly főiskolai tanár Somogyhárság és környékéről tartott előadást.

*

Mohácson, bevált kísérlet után a nagyobb üzemekben rendszeressé teszik a szellemi vetélkedők rendezését. A Farostlemezgárban, az első vetélkedőn mintegy 30 versenyző és 70 érdeklődő vett részt.

*

A november 20-án Pécsen rendezett múzeumi szellemi vetélkedő csapatversenyeink eredményei: 1. Pécsvárad, 2.

Épül a mágocsi művelődési ház

Komló, 3. Szigetvár, 4. Siklós, 5. Mohács csapata. Az egyéni versenyt Pintér István komlói általános iskolai tanuló nyerte.

*

A mohácsi Bartók Béla Művelődési Ház és a földművesszövetkezet zenekara Jugoszláviában, a földrengés sújtotta Skopje javára hangversenykörútát tartott. A zenekar Backa-Topola, Sombor, Vrbac, Senta és Becej városokban lépett fel. A közönség a zenekart nagy szeretettel fogadta s műsora hatalmas sikert aratott.

*

Országos Bábjiászó Napok zajlottak le Pécsen november 24., 25., 26-án felnőtt- és gyermekbábcsoportok bemutatóival, szakmai előadásokkal és vitákkal.

*

A könyvtárosképző szaktanfolyam 1963/64-es tanévére 40 elsőéves hallgató iratkozott be. Ezzel a Baranya megyei Könyvtárnál — mint tankönyvtárnál — a másod- és harmadévesekkel együtt 90 fő részesül szakoktatásban. A vizsgák sikeres letétele után középfokú könyvtárosi képesítést nyernek a hallgatók, ami a könyvtárosok szakmai műveltségének emelésén túl a Dél-Dunántúl könyvtárosi utánpótlását is segíti.

300 000 forintos költséggel folyik a mohácsi járási könyvtár bővítése és felújítása. Szabadpolcos kölcsönzőjét választfal kiszedésével csaknem kétszeresére nagyítják s modern berendezésével a megye legkorszerűbb szabadpolcos kölcsönzője lesz.

*

A sellyei járás két községében Vajs-lón és Drávaiványiban 11 500 Ft-tal emelték a könyvtárak költségvetési keretét.

A mohácsi zenekar Somborban

1964. januárjától Beremend és Vilyány községekben félfüggetlenített, Szászvár községben pedig függetlenített könyvtáros működik majd. Ezzel a megyében négyre emelkedik a négyórás községi könyvtárosok száma.

*

A sellyei járásban az őszi folyamán két alkalommal tartottak egy-egy községben kiskörzeti könyvtáros értekezletet, ahova a környék tiszteletdíjas könyvtárosait hívták össze. A könyvtárosokkal való foglalkozásnak ez a módja — a tapasztalatok szerint — igen alkalmas szakmai továbbképzésre.

Nagykozár és Szemely községben békegyűléssel egybekötött délszláv nemzetiségi könyvkiállítást rendezett a Megyei Könyvtár és a Hazafias Népfront járási titkársága.

*

A „Nyugat forradalma” címmel sikeres kiállítást mutatott be Pécsen a Fegyveres Erők Klubjában a Megyei és Városi Könyvtár. A kiállítás különösen a középiskolás diákok számára volt tanulságos, s azt közel háromezren tekintették meg.

A sombori közönség

P.R.

Készült 900 példányban
Kiadja a Baranya megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya
Felelős kiadó: Takács Gyula
63-5512 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső